

CADERNOS DE
FRASEOLOXÍA GALEGA
19

2017

e-ISSN 2605-4507
Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA



CENTRO RAMÓN PIÑEIRO

PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 19

2017

e-ISSN 2605-4507

Santiago de Compostela

Edita Xunta de Galicia

Secretaría Xeral de Política Lingüística

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Secretario Xeral de Política Lingüística

VALENTÍN GARCÍA GÓMEZ

Coordinador científico do CIRP

MANUEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ

Directora Técnica de Lingüística

MARÍA SOL LÓPEZ MARTÍNEZ

Rúa de San Roque, 2. 15704 Santiago de Compostela.

Tfno. +34 881996152

FAX. +34 981 542 553

Enderezo electrónico

paremias@cirp.gal

<http://www.cirp.gal>

© Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2017.

Autor Varios

Título Cadernos de fraseoloxía Galega 19, 2017

Periodicidade Anual.

ISSN: 1698-7861 (Cadernos de fraseoloxía Galega) (versión en papel)

e-ISSN: 2605-4507 (Cadernos de fraseoloxía Galega)

Imprime:

Agencia Gráfica

Cadernos de fraseoloxía Galega aparece nos seguintes repertorios bibliográficos: CARHUS, CIRBIRC, COPAC, DICE, DIALNET, DULCINEA, ERIH PLUS, ISOC, LATINDEX, LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY ONLINE, MIAR, MLA, OCLC WORLD CAT, REBIUN e SUDOC-ABES e pode lerse en tódalas bibliotecas das Universidades de España e Portugal. Aparece, ademais, no elenco bibliográfico da revista *Proverbiu*m (The University of Vermont). Recíbena máis de 100 fraseólogos de todo o mundo.

Tódolos números poden descargarse íntegros en formato PDF de <http://www.cirp.es>, a onde manteñen ligazóns EUOPHRAS (europhras.org/), o Instituto Cervantes (<http://www.letrasgalegas.org/>) e diversos Organismos Universitarios (coma tal Biblos-e Archivo).

A presentación, a revisión por pares anónimos, a aceptación de orixinais nesta revista e as condicións de copyright seguen estándares internacionais que se detallan nas *Normas* (páxs. 351).



CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 19

2017

e-ISSN: 2605-4507
Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

CADERNOS DE

FRASEOLOXÍA GALEGA

Directora: M^a Isabel González Rey (Universidade de Santiago de Compostela)
Secretaria: Vanessa Fernández Pampín (IES Terra de Soneira de Vimianzo)

CONSELLO CIENTÍFICO

Margarita Alonso Ramos (Universidade da Coruña)
María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)
Patricia Buján Otero (Universidade de Vigo)
Javier Calzacorta Elorza (Euskaltzaindia. Real Academia de la Lengua Vasca)
Maria Conca i Martínez (Universitat de València)
Germán Conde Tarrío (Universidade de Santiago de Compostela)
Gloria Corpas Pastor (Universidad de Málaga)
Stefan Ettinger (Universität Augsburg)
Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
José Enrique Gargallo Gil (Universitat de Barcelona)
Andrea Expósito Loureiro (IES Illa de San Simón de Redondela)
Xosé María Gómez Clemente (Universidade de Vigo)
Luis González García (Universidade da Coruña)
Ángel Iglesias Ovejero (Université d'Orléans)
Hugo Kubarth (Karl-Franzens-Universität Graz)
M. Carmen Losada Aldrey (Universidade de Santiago de Compostela)
Ottavio Lurati (Universität Basel)
Joan Martí i Castell (Institut d'Estudis Catalans)
Wolfgang Mieder (University of Vermont)
Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela)
Valerii Mokienko (Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet)
Károly Morvay (Universidade Eötvös Loránd de Budapest)
António Nogueira Santos (Portugal)
Beatriz Pérez Traseira (Universidade de Santiago de Compostela)
Julia Sevilla Muñoz (Universidad Complutense de Madrid)
Gerd Wotjak (Universität Leipzig)
Alberto Zuluaga Ospina (Universität Tübingen)

CONSELLO DE REDACCIÓN

María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)
Vanessa Fernández Pampín (IES Terra de Soneira de Vimianzo)
Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
Carme López Taboada (IES Eusebio da Guarda da Coruña)
Ramón Anxo Martíns Seixo (Escola Oficial de Idiomas de Vigo)
María do Rosario Soto Arias (IES Eusebio da Guarda da Coruña)
Sara Villar Aira (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Cadernos de fraseoloxía Galega, revista internacional de investigación fraseolóxica, estuda a fraseoloxía e paremioloxía de calquera lingua do mundo e en calquera dos seus enfoques: estrutural, fraseográfico, tradutolóxico, comparativo e didáctico. Difúndese en Europa, América e África, ata o número 17 recibíana tódalas universidades de España e Portugal e, pasados seis meses, era de acceso libre na rede [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Desde o número 18 publícase unicamente en formato dixital. Admítense orixinais en oito liguas europeas, aínda que a publicación final se fai só en galego, porque esta revista naceu para estimular en Galicia a recolleita e investigación da fraseoloxía galega e universal, porque forma parte do proxecto de ecoloxía lingüística do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades de Santiago de Compostela e porque xenerosamente a apoian os 189 fraseólogos de 25 países diferentes que xa publicaron nela.

Cadernos de fraseoloxía Galega, revista internacional de investigación fraseolóxica, estudia la fraseología y paremiología de cualquier lengua del mundo y en cualquiera de sus enfoques: estructural, fraseográfico, traductológico, comparativo y didáctico. Se difunde en Europa, América y África, hasta el número 17 la recibían todas las universidades de España y Portugal y, pasados seis meses, era de acceso libre en la red [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Desde el número 18 se publica unicamente en formato digital. Aunque se admiten originales en ocho lenguas europeas, la publicación final se hace sólo en gallego, porque esta revista nació para estimular en Galicia la recogida e investigación de la fraseología gallega y universal, porque forma parte del proyecto de ecología lingüística del Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades de Santiago de Compostela y porque generosamente la apoyan los 189 fraseólogos de 25 países diferentes que ya han publicado en ella.

Cadernos de fraseoloxía Galega, an international yearbook of phraseological research, studies phraseology and paroemiology in any language of the world and from any approach: structural, phraseographical, translational, comparative and didactic. Until number 17, it was spread over Europe, America and Africa and received by all Spanish and Portuguese Universities and after six months, it was freely available on the network [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. From number 18 it is only published in digital format. Originals are admitted in eight European languages, despite the final publishing is only in Galician. This yearbook was created to stimulate the compilation and research of phraseology in Galicia –both Galician and universal–, as it is part of the linguistic ecology project of the Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades in Santiago de Compostela. Phraseologists from all over the world support this yearbook, to which 189 from 25 different countries have already contributed.

Cadernos de fraseoloxía Galega, revue internationale de recherche en Phraséologie, étudie la phraséologie et la parémiologie de n'importe quelle langue du monde selon toutes les approches: structurale, phraséologique, traductologique, comparative et didactique. Jusqu'au numéro 17, elle était diffusée dans toute l'Europe, l'Amérique et l'Afrique, et envoyée à toutes les Universités d'Espagne et du Portugal; six mois après la parution de ses numéros, elle était en accès libre sur le lien [<http://www.cirp.gal/cfg>]. À partir du numéro 18, elle n'est publiée qu'en ligne. Des textes originaux sont admis en huit langues européennes, bien que la publication finale soit faite en galicien, car cette revue est née pour stimuler en Galice la collecte et la recherche de la phraséologie galicienne et universelle. En effet, elle fait partie du projet d'écologie linguistique du Centre Ramón Piñeiro pour la Recherche en Sciences Humaines de Saint-Jacques-de-Compostelle, et elle bénéficie aussi du soutien généreux des 189 phraséologues de 25 pays différents qui ont déjà publié leurs travaux dans cette revue.

Die **Cadernos de fraseoloxía Galega** ist eine internationale Zeitschrift, die sich mit der Phraseologie und Parömiologie aller Sprachen der Welt aus verschiedenen Perspektiven wie Lexikografie, Translatologie, Komparatistik und Didaktik beschäftigt. Die Zeitschrift ist in Europa, Amerika und Afrika verbreitet und wurde bis vor Kurzem an alle spanischen und portugiesischen Universitäten per Post geliefert. Zur Zeit ist die Zeitschrift **Cadernos de Fraseoloxía** – seit der Nummer 18 – nur über das Internet unter <<http://www.cirp.gal/cfg>> zugänglich. Für die Publikation werden ausschließlich Originalbeiträge in einer der acht europäischen Großsprachen angenommen. Veröffentlicht werden die Arbeiten jedoch nur auf Galicisch, denn ein Hauptziel der Zeitschrift besteht darin, das Galicische als Forschungssprache zu fördern bzw. die galicische Phraseologie und Parömiologie auf internationaler Ebene bekannt zu geben. Die Zeitschrift wird vom Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades mit Sitz in Santiago de Compostela unterstützt und bis dato haben 189 Phraseologen aus 25 verschiedenen Ländern darin mitgewirkt.

Cadernos de fraseoloxía Galega («Тетради по галисийской фразеологии») — это международный журнал, посвященный фразеологическим исследованиям. В нем публикуются материалы по фразеологии и паремиологии любого из языков мира во всех аспектах: структурном, фразеографическом, переводоведческом, сравнительном и дидактическом. Журнал распространяется в Европе, Америке и Африке. Номер 17 есть во всех университетах Испании и Португалии. Спустя шесть месяцев после выхода, данный выпуск был выложен в свободный доступ. Начиная с 18-го номера, журнал издается исключительно в электронном виде [http://www.cirp.es/pls/bdov/inv.cfg_ini]. К печати принимаются оригиналы на девяти европейских языках, однако текст публикуется только на галисийском языке, поскольку этот журнал был создан специально для того, чтобы придать импульс сбору материала и исследованиям в области галисийской и общей фразеологии в Галисии. Данный журнал является частью проекта лингвистической экологии Центра гуманитарных исследований им. Рамона Пинейро в г. Сантьяго-де-Компостела, и его любезно поддерживают 189 фразеологов из 25 стран мира, уже опубликовавших здесь свои статьи.

Índice

ESTUDOS / PAPERS	19
CELESTE AUGUSTO, María: <i>Os elementos zoomorfos nos wellerismos neerlandeses / Zoomorphic elements in Dutch wellerisms</i>	21
CHUNYI, Lei: <i>A linguaxe figurada e os simbolismos culturais do crisantemo en chinés / The figurative language and cultural symbolisms of chrysanthemum in Chinese</i>	33
FONTANA I TOUS, Joan: <i>Marzo, iguarzo. Achega aos refráns mínimos galegos / Marzo, iguarzo. Contribution to Galician minimal proverbs</i>	47
MARTINEZ MARNET, Beatrice : <i>Variacións das paremias españolas recompiladas por Charles Cahier / Variation of spanish paroemias collected by Charles Cahier</i>	71
SOTO ARIAS, María do Rosario: <i>Novas catas no campo nocional dos peixes e outros animais mariños / New tastings in the notional field of fish and other marine animals</i>	97
RECADÁDIVAS / COMPILATIONS	125
CASTRO OTERO, Salvador; DURÁN PAREDES, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé; ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón e TILVES PAZOS, M ^a Emma: <i>Botando unhas liñas no mar do Morrazo / Putting some lines in the sea of Morrazo</i>	127
LOSADA ÁLVAREZ, Ramón e FERNÁNDEZ PAMPÍN, Vanessa: <i>Falares de Boqueixón / Language from Boqueixón</i>	151
RECENSIÓNS / REVIEWS	215
ABAD ASÍN, Carlota e ALBERT GANDÍA, Paula (2016): <i>Combina palabras y formula ideas. Propaga tu español a los cuatro vientos... ¡y punto! Niveles B2 y C1.</i> Por / By M. Carmen Losada Aldrey	217
BÁRDOSI, Vilmos (2017): <i>Du phrasème au dictionnaire. Études de phaséographie franco-hongroise.</i> Por / By Károly Morvay	220
CASTILLO CARBALLO, Auxiliadora (2015): <i>De la investigación fraseológica a las decisiones fraseográficas. Un estudio de interrelaciones.</i> Por / By María Isabel González-Rey	223
CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2017): <i>Ο παροιμιακός λόγος που γνωρίζουν και χρησιμοποιούν οι σύγχρονοι Έλληνες, με αντιστοιχίες στην ισπανική γλώσσα.</i> Por / By Fernando García Romero	228

ECHENIQUE ELIZONDO, María Teresa; MARTÍNEZ ALCAIDE, María José; SÁNCHEZ MÉNDEZ, Juan Pedro e PLA COLOMER, Francisco P. (eds.) (2016): <i>Fraseología española: diacronía y codificación</i> . Por / By Luís González García	230
MELLADO BLANCO, Carmen; BERTY Katrin e OLZA, Inés (eds.) (2017): <i>Discurso repetido y fraseología textual (español y español-alemán)</i> . Por / By María Álvarez de la Granja	234
NOVAS / NEWS	241
1. Libros, revistas ou artigos / <i>Books, Journals or Papers</i>	243
1.1. Actas / <i>Proceedings</i>	246
1.2. Contidos dos Coloquios de Tavira / <i>Contents of Tavira Colloquia</i>	247
1.3. Recensións / <i>Reviews</i>	295
1.4. Recensionantes / <i>Reviewers</i>	295
1.5. Teses / <i>Thesis</i>	296
1.6. Traballos de Fin de Master / <i>Master's Thesis</i>	298
1.7. Traballos de Fin de Grao / <i>Final Degree Project</i>	299
1.8. Outros traballos académicos / <i>Other academics works</i>	299
2. Congresos, coloquios, asembleas e xornadas / <i>Congresses, Symposiums, Assemblies and Conferences</i>	300
2.1. Congresos EUROPHRAS	300
2.1.1. Congreso EUROPHRAS 2017. University of Wolverhampton	300
2.2. Coloquios Internacionais de Paremioloxía en Tavira (Portugal): 2017	300
2.2.1. 11º Colóquio Interdisciplinar sobre Proverbios	300
2.3. Outros congresos, xornadas ou asembleas do ano 2017 / <i>Other Congresses, Conferences or Assemblies in 2017</i>	301
2.3.1. Congreso Formen, Verfahren, Funktionen der Bildung lexematischer und polylexematischer Einheiten im Deutschen. Universidade Jean Moulin 3, Forschungszentrum Centre d'Etudes Linguistique, Universidade Lumière Lyon e Ecole Normale Supérieure de Lyon	301
2.3.2. Simposio Internacional El sentido figurado. Universidade de Granada	301
2.3.3. IV Congreso Internacional de Phraséologie et Parémiologie Fraseología e paremiologia, roba da matti!. PHRASIS e Universidade de Bucarest.	301
2.3.4. Congreso internacional Intra- und interlinguale Zugänge zur deutschen Phraseologie und Parömiologie. Institut für Germanische Philologie der Universität Wrocław	301

3. Recursos / <i>Resources</i>	302
3.1. Diccionario de partículas discursivas del español	302
3.2. Proxecto de Innovación docente. ¿Flippeas o qué? Una experiencia de enseñanza y aprendizaje de la Fraseología aplicando el modelo Flipped Classroom	302
3.3. Biblioteca fraseológica y paremiológica	302
3.4. DicAuPro (Dictionnaire automatique et philologique des proverbes français).....	302
3.5. Dictionnaire des Collocations	302
4. Fraseografía espontánea / <i>Spontaneous Phraseography</i>	303
4.1. Fraseoloxía en Argalladas.enlugo.com	303
4.2. Fraseoloxía en Rios-galegos.com	303
4.3. Fraseoloxía en Refranero Castellano. Refranes castellanos clasificados por temas	303
BALANCE / OUTCOME	305
1. Índices de Cadernos de Fraseoloxía Galega / <i>Index of Cadernos de Fraseoloxía Galega</i>	307
1.1. Índices alfabéticos de artigos / <i>Alphabetical index of papers</i>	307
1.2. Índice da sección de Recadádivas / <i>Index of Compilations section</i>	312
1.3. Índice alfabético de recensións / <i>Alphabetical index of reviews</i>	314
1.3.1. Índice alfabético de recensións por autores / <i>Alphabetical index of reviews by authors</i>	314
1.3.2. Índice alfabético de recensións por recensionantes / <i>Alphabetical index of reviews by reviewers</i>	320
1.4. Índice da sección de Novas / <i>Index of News section</i>	325
1.5. Publicacións recibidas na redacción / <i>Publications received in the editorial department</i>	328
2. Índice temático dos dezasete números de Cadernos de Fraseoloxía Galega / <i>Subject index of the seventeen issues of Cadernos de Fraseoloxía Galega</i>	325
2.1. Índice dos artigos / <i>Index of the papers</i>	329
2.2. Fraseoloxía bilingüe / <i>Bilingual Phraseology</i>	339
2.3. Función e índice da sección de Recadádivas / <i>Function and index of the Recadádivas section</i>	339
3. Procedencia dos autores de Cadernos de Fraseoloxía Galega / <i>Origin of the authors of Cadernos de Fraseoloxía Galega</i>	344
PROCESO E CONDICIÓNS DE ADMISIÓNS DE COLABORACIÓN / SUBMISSIONS PROCESS AND CONDITIONS	351

In memoriam Elisabeth Piirainen

Presentación

Cadernos de fraseoloxía Galega estrea un novo número, o número 19, 2017, dedicado a Elisabeth Piirainen († 2017). Do mesmo xeito que o anterior está editado unicamente en liña; con anterioridade ao número 18, podíanse consultar os números dixitalmente aos 6 meses de publicárense en papel. Con esta decisión editorial, *Cadernos de fraseoloxía Galega* entra definitivamente no grupo das revistas electrónicas, de acceso libre desde o momento da publicación dos seus novos números, mantendo a mesma estrutura en cinco grandes apartados relacionados con aspectos fraseolóxicos ou paremiolóxicos, neste caso, nas seguintes linguas de traballo: español, francés, galego e inglés.

A sección de ESTUDOS ofrece cinco traballos que abordan diversas cuestións relacionadas coas distintas áreas da fraseoloxía e da paremioloxía. O traballo de María Celeste Augusto (*Os elementos zoomorfos nos wellerismos neerlandeses*) aborda a presenza de elementos zoomorfos nos ‘weelerismos’ neerlandeses co obxectivo de comprobar cal é a función que cumpren, cal é o animal máis frecuente e cal é o seu valor simbólico. Partindo da Teoría Cognitiva da Linguaxe figurada e do concepto de culturema, Lei Chunyi (*A linguaxe figurada e os simbolismos culturais do crisantemo en chinés*) analiza o transfondo simbólico do crisantemo na cultura chinesa e o seu reflexo no léxico figurativo, locucións e proverbios. Joan Fontana i Tous (*Marzo, iguarzo. Achea aos refráns mínimos galegos*) leva a cabo un achegamento aos refráns galegos que teñen que ver cos meses do calendario e con apreciacións morais. Béatrice Martínez Marnet (*Variacións das paremias españolas recompiladas por Charles Cahier*) achégase á obra de Charles Cahier (1856) *Quelques six mille proverbes et aphorismes usuels empruntés à notre âge et aux siècles derniers* para estudar as variacións que sofren as paremias ao longo do tempo. Finalmente, María do Rosario Soto Arias (*Novas catas no campo nocional dos peixes e outros animais mariño*) reflexiona acerca de diferentes aspectos da fraseoloxía en relación ao campo nocional dos peixes e outros animais mariños.

A sección de RECADÁDIVAS ofrece dúas novas escolmas de fraseoloxía e paremioloxía galegas: un traballo realizado por Salvador Castro Otero, Lucía Durán Paredes, Xosé Manuel González Barreiro, Henrique Harguindey Banet, Xosé Martínez García, Ramón Rocamonde Gómez e M^a Emma Tilves Pazos, en relación coa fraseoloxía da península do Morrazo, xuntando 202 unidades fraseolóxicas, e outro de Ramón Losada Álvarez e Vanessa Fernández Pampín que recolle 1496 unidades de material fraseolóxico entre as que se atopan refráns, adiviñas, cantigas, fórmulas, oracións, xogos e disparates da zona de Boqueixón. Entre as dúas escolmas acádanse 1698 expresións que se suman ao Tesouro Fraseolóxico Galego (véxanse as cifras na páxina 339).

A sección de RECENSIONES valora 6 obras. Carlota Abad Asín e Paula Albert Gandía presentan un repertorio de actividades para a aprendizaxe de colocacións complexas no nivel B2 e de fórmulas oracionais no C1 do español como lingua estranxeira. Vilmos Bárdosi achega un manual de fraseografía baseado nos seus traballos nesta materia ao longo de 30 anos. A seguir, a última obra de Auxiliadora Castillo Carballo dedicada á confección de dicionarios de unidades fraseolóxicas. Carlos Alberto Crida Álvarez

recompila un mínimo parémico da lingua grega contemporánea coas súas equivalencias en español. No ámbito dos traballos fraseolóxicos de carácter diacrónico encádrase o traballo de María Teresa Echenique Elizondo, María José Martínez Alcaide, Juan Pedro Sánchez Méndez e Francisco P. Pla Colomer. Finalmente, o libro publicado por Carmen Mellado Blanco, Katrin Berty e Inés Olza é o resultado dunha selección de traballos presentados na sección “Fraseoloxía e discurso repetido: de como a linguaxe innova sobre a tradición” do *XX Congreso de la Asociación Alemana de Hispanistas*.

As referencias bibliográficas da sección de NOVAS seguen a visualizar a vitalidade da investigación fraseolóxica no mundo, xa que para este ano 2017 reunimos 56 libros, artigos, comunicacións ou recensións. A todo isto hai que sumar as 13 unidades (5 artigos, 2 recadádivas e 6 recensións) propias deste número. A seguir dáse conta das Actas, dos contidos dos Coloquios de Tavira dende o seu inicio, Congresos, Seminarios e Xornadas que se celebraron ata este ano 2017 e dos recursos máis recentes. Tamén se informa de novas achegas ao que chamamos “Fraseografía espontánea”.

A sección BALANCE ofrece a referencia completa do que 189 investigadores de 25 países deron á luz nos 19 números de *Cadernos de fraseoloxía Galega* nestes seus 17 anos de existencia. O índice ofrécese por orde alfabética de autores, por temática dos traballos e por procedencia dos autores. Esta revista quere agradecer a acollida internacional cumprindo todos os parámetros de calidade e ofrecendo ata agora unha difusión internacional tanto no seu formato en papel como actualmente en Internet (http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini).

Coma sempre, a revista remata coas normas de admisión e de valoración de orixinais.

O Consello de Redacción

Preface

Cadernos de fraseoloxía Galega launches a new number (no 19, 2017), dedicated to Elisabeth Piirainen († 2017). Same as the previous this number is in online format only. Up until nº 17, issues, issues could be consulted digitally 6 months after their print versions had been published. With this editorial decision, *Cadernos de fraseoloxía Galega* enters the online journal realm, offering free access right from the publication of each issue while preserving its traditional structure: a five-section design which accommodates pieces of work dealing with any aspect of phraseological or paremiological research in a wide range of languages: Spanish, French, Galician and English in this particular case.

The PAPERS section presents 5 essays where phraseological and paremiological questions of diverse kind are discussed. The paper by María Celeste Augusto (*Zoomorphic elements in Dutch wellerisms*) analyzes the presence of zoomorphic elements in dutch ‘wellerism’ with the objective of checking which is the function they fulfil, which is the most frequent animal and which is its symbolic value. On the basis of the Cognitive Theory of Figurative Language and the concept of cultureme, Lei Chunyi (*The figurative language and cultural symbolisms of chrysanthemum in Chinese*) analyzes the symbolic background of the chrysanthemum’s figurative motivation in Chinese culture, as well as its semiotic traces in the figurative lexicon, idioms and proverbs. Joan Fontana i Tous (*Marzo, iguarzo. Achega aos refráns mínimos galegos*) carries out an approximation to the Galician sayings that have to do with the months of the calendar and with moral appreciations. Béatrice Martínez Marnet (*Variation of spanish paroemias collected by Charles Cahier*) makes an approximation to the work of Charles Cahier (1856) *Quelques six mille proverbes et aphorismes usuels empruntés à notre âge et aux siècles derniers* in order to study the changes suffered by paroemias over time. Finally, Maria do Rosario Soto Arias (*New tastings in the notional field of fish and other marine animals*) reflects on different aspects of the phraseology in relation to the notional field of fish and other marine animals.

The COMPILATIONS section offers two new selections of Galician phraseology and paroemiology: one by Salvador Castro Otero, Lucía Durán Paredes, Xosé Manuel González Barreiro, Henrique Harguindey Banet, Xosé Martínez García, Ramón Rocamonde Gómez and M^a Emma Tilves Pazos, in relation to phraseology of Morrazo peninsula, which includes 202 phraseological unit; and one by Ramón Losada Álvarez and Vanessa Fernández Pampín that collects 1496 units of phraseological material among which are sayings, riddles, songs, games and prayers from Boqueixón. The 1698 expressions recorded in both selections are added to the Tesouro Fraseolóxico Galego (see figures in page 339).

The section known as REVIEWS evaluates 5 pieces of work. Carlota Abad Asín and Paula Albert Gandía presents a repertoire of activities for the learning of complex collocations in the B2 level and of sentence formulas in the C1 of Spanish as a foreign language. Vilmos Bárdosi offers a manual of phraseography based on his work in this field over 30 years. Next, the last work of Auxiliadora Castillo Carballo dedicated to the preparation of dictionaries of phraseological units.

Carlos Alberto Crida Álvarez collects a minimum paroemic of the contemporary Greek language with its equivalences in Spanish. In the field of phraseological works of diachronic character, we found the work of María Teresa Echenique Elizondo, María José Martínez Alcaide, Juan Pedro Sánchez Méndez and Francisco P. Pla Colomer. Finally, the book published by Carmen Mellado Blanco, Katrin Berty and Inés Olza is the result of a selection of papers presented in the section “Fraseoloxía e discurso repetido: de como a linguaxe innova sobre a tradición” of the *XX Congreso de la Asociación Alemana de Hispanistas*.

Bibliographical references in the NEWS section continue to highlight the vitality of phraseological research worldwide. For this 2017's issue, we have compiled a list of 56 books, articles, papers, and reviews. To all that, we still have to add the 13 units (5 articles, 2 compilations and 6 reviews) included in this number. Subsequently, all the congresses, seminars and workshops held during 2017, as well as the newest resources, are listed.

The OUTCOME section contains detailed reference to all the contributions made by 189 researchers from 25 different countries to the 19 issues of *Cadernos de fraseoloxía Galega* throughout its 17 years of existence. The index is ordered alphabetically by author, topic, and author nationality. This publication would like to thank the warm international reception by complying with all the quality parameters and offering an international dissemination both in its traditional paper format and its online version (http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini) from now on.

As always, this publication concludes by offering practical information on the admission and assessment process.

The editors

Estudos Papers

Os elementos zoomorfos nos *wellerismos* neerlandeses¹

Zoomorphic elements in Dutch wellerisms

‘Parler de l’animal, revient à parler de l’homme’

A.L. Michon, 2002

María Celeste Augusto

Universidade de Utrecht

Resumo: Todo tipo de fraseoloxía debe incluír os elementos zoomorfos cos seus valores simbólicos, os cales tamén se poden atopar nos *wellerismos*. Nos textos bíblicos, nas expresións paremiolóxicas e nas fábulas os animais empréganse cunha intención moral, como exemplos do ben, representacións do mal ou incluso como pronóstico do tempo. Porén, neste artigo veremos que este non é o caso dos *wellerismos*. Os elementos zoolóxicos presentes nos *wellerismos* non son só os animais habituais das fábulas, senón que poden incluír unha diminuta pulga e poden actuar como falantes ou como compoñentes dun xogo de palabras. Este traballo ten como obxectivo responder ás seguintes preguntas: 1. Cal é a función do elemento zoomorfo na estrutura do *wellerismo*? 2. Que tipo de animal é o máis empregado e que simbolismo representa? Para logralos, fixemos uso de varias fontes fraseolóxicas.

Palabras clave: *wellerismo*, elementos zoomorfos, fraseoloxía.

Abstract: Every kind of phraseology may include zoomorphic elements with their symbolic values, therefore these can also be found in *wellerisms*. In biblical texts, in paremiological expressions and in the fables animals are used with a moral intention, as examples of the good, as representations of the evil and even they are as weather forecast. However, in this article we will see that this is not the case when we are dealing with *wellerisms*. Zoomorphic elements included in *wellerisms* are not only the usual animals of the fables, even a little flea can also be comprised; animals in this kind of phraseology can act as speakers or as a component of a pun. This paper has as a goal to answer to the following questions: 1. What is the function of the zoomorphic element in the structure of the *wellerism*? 2. What kind of animal is the most employed and what kind of symbolism does he represent? To accomplish this objective we have made use of several phraseological sources.

Key words: *wellerism*, zoomorphic elements, phraseology, Dutch.

¹ Data de recepción: 22.03.17. Data de aceptación: 08.08.2017.
Tradución feita por Inés Rodil.

1. Introducción

A interacción entre homes e animais, de forma real ou simbólica, é unha constante na historia da humanidade. O singular papel do animal na imaxinación humana foi recoñecido e pódese identificar en cada civilización. A Biblia, os documentos haxiográficos, os bestiarios, as fábulas, o folclore, etc. son claros exemplos desta conexión. Así mesmo, a necesidade de animais para a supervivencia física outorgoulles unha función esencial na dicotomía home-animal. Aquí van algúns exemplos das áreas nas que os animais teñen un papel esencial: a alimentación, a relixión (como deuses ou atributos divinos), a maxia, a preparación de remedios, como compañía, como medios de transporte, para prestar asistencia na agricultura, etc. As fábulas, un gran número de proverbios e os pensamentos medievais mostran perfectamente como se relacionan o home e o animal a través da súa capacidade para falar (Wackers 1988: 163-174), os animais convertéronse no reflexo do comportamento humano. Ambos son *Animalia*; con todo, o home é un *animal rationale* e esta é esencial diferenza.

A miña primeira reflexión sobre a interacción entre o home e o animal remóntase a 1993, cando estaba a preparar o meu doutoramento sobre as influencias máxico-relixiosas nos dialectos romances, as cales deron lugar á utilización de nomes de animais como fonte para denominar outros referentes. Este artigo céntrase na situación dos elementos zoomorfos nos *wellerismos*, onde o papel do animal difire substancialmente do seu papel exemplar en proverbios ou fábulas e da súa función e dimensión simbólica no proceso de denominación.

O meu obxectivo aquí é responder a estas dúas preguntas: 1. Que clase de animal é o máis utilizado e que representa? 2. Cal é a función do elemento zoomorfo na estrutura do *wellerismo*?

Como fontes materiais utilicei Cox & Kooi (2007); De Beul (1980a), (1981a) e (1981b); e a Rede. O título deste artigo fala de *wellerismos* neerlandeses, con todo tamén examinarei algunhas unidades frisias incluídas nos recursos utilizados.

A primeira parte deste artigo está dedicada a unha reflexión xeral sobre a forma canónica e a definición máis concisa e convencional de *wellerismo*, ademais inclúe as fontes do material e algúns métodos de investigación utilizados. A segunda parte céntrase na información, na súa posible clasificación, a súa análise e o seu debate. Na parte final, presentarei unha sinopse deste ensaio e algunhas conclusións preliminares.

2. Definición, fontes e metodoloxía

Suxiro definir un *wellerismo* como unha unidade fraseolóxica triple (ex. 1), é dicir, que consta de tres segmentos estreitamente relacionados². A primeira parte, xeralmente chamada *dictum*, pode conter un proverbio actual ou unha frase proverbial. Vai seguida pola identificación do orador (persoa, animal ou *realia* inanimada) e por unha segunda

² Ver Taylor (1962), Mieder (1994) and Cox (2007).

parte, coñecida como *factum*. Esta última adoita situar á primeira nunha situación inesperada, absurda, incongruente ou irónica, o que é clave neste tipo de fraseoloxía:

(1) «“Todas as mulleres que necesitamos están dentro” + dixo o esposo + pechou a porta á noiva» // Theocritus, *Idylls*, xv, 77 (Taylor 1962: 203).

Desta maneira, algúns *wellerismos*, onde os animais son os protagonistas, son versións reducidas de fábulas ou contos baseados nas fábulas de Esopo, como a raposa e as uvas:

(2) «“As uvas están verdes”, dixo a raposa, que non podía alcanzalas» // (Meader 1994: 1232)³.

Pero o animal non é sempre o orador, por exemplo en:

(3) *Denken is voor paarden, zei slimmeken, die hebben een grotere kop.* // [Pensar é de cabalos, dixo o máis intelixente, porque teñen a cabeza máis grande] (De Beul 1981b: 46).

En canto ás fontes do material, mencionei anteriormente que utilicei a Cox (2007), en particular para unidades de entre 1500 e 2000, ademais de material contemporáneo que recuperei de coleccións de De Beul (1980) e (1981) e da Rede. Ata onde eu sei, Cox (2007) é a mellor colección de *wellerismos* neerlandeses / flamengos e frisóns ata a data, xa que ofrece exemplos coas súas variantes en ambas as linguas. Toda a información dispoñible sobre o tema, así como a súa fonte e algunha das súas correspondencias en alemán ou inglés, está rexistrada. Por exemplo, unha das nocións máis produtivas exemplifícase coa frase que deu nome ao libro de Cox ‘Alle beetjes helpen’ [Cada gran de area conta]. Esta expresión inclúese nos *wellerismos* con moitas variantes en neerlandés, frisio e flamengo. Cox recompilou varios equivalentes en inglés, alemán e irlandés. Atopei 16 exemplos, excluindo as variantes, que presentan 10 oradores distintos, e que rexistran este segmento ou as súas variantes. Ademais, o libro ofrece unha valiosa introdución e os materiais están indexados de maneira clara e contan coa súa fonte correspondente.

Os libros de De Beul datan de 1975, 1980 e 1981 e ademais de *wellerismos* tamén inclúen pequenos contos e brincadeiras. Trátase de simples coleccións sen variantes ou paralelismos noutras linguas e con datos principalmente flamengos. Como o autor informa na introdución de cada volume, estas publicacións «non teñen por obxecto ser científicas», apenas son unha colección de materiais etnográficos, por iso carecen de clasificación algunha dos temas e de diferenciación entre os oradores⁴. A diferenza de Cox (2007), algúns temas están ilustrados con debuxos, o que ofrece unha mensaxe visual directa dos seus contidos.

(4) *Mijn kind schoon kind, zei de uil, en hij bekeek zijn jong.* // [O meu neno é un neno precioso, dixo o bufo, e mirou ao seu fillo] (De Beul 1981b: 18)⁵.

³ De agora en diante citarei a Meader (2004) como a continuación: DW máis o número de *wellerismo*.

⁴ A información extraída de De Beul pódese considerar «materia prima».

⁵ En relación con este *wellerismo* temos o proverbio «a beleza está nos ollos do que mira». Ao utilizar o bufo, considerado un animal feo, este *wellerismo* ridiculiza o argumento do proverbio (Rodegem, 1974).



A información extraída da Rede normalmente é incompleta e está mesturada con outras unidades paremiolóxicas como proverbios.

A fin de lograr os obxectivos previstos, a reflexión e a análise da información, baseámonos nalgúñas perspectivas esenciais propostas por Mieder (1994) e por Carson Williams (2002) nas súas introducións, especialmente nos elementos zoomorfos nos *wellerismos*. Tamén me inspirei no que Rodegem (1974) considera o binomio home-animal proposto nun *wellerismo*⁶. A clasificación e a división da información proposta baséase en métodos descritivos e comparativos suxeridos, en parte, por Cox (2007), Carson Williams (2002) e Mieder (1994).

3. Información, clasificación e análise

As tres fontes de información rexistran as unidades fraseolóxicas de maneiras moi diferentes. Cox (2007) recompilou 201 *wellerismos* que presentan animais como oradores sinalando que cumpren esta función 61 animais diferentes (a ra e o sapo contabilizan como un mesmo animal). Gustárame sinalar que o elemento zoomorfo actúa non só como orador; nalgúñas ocasións forma parte dun diálogo e, noutras, as máis habituais, é un mero participante nunha situación. Algúns animais teñen máis fama ca outros como

⁶ Poderíase dicir que o home, o animal e o *wellerismo* son como tres lados iguais dun triángulo.

oradores, por exemplo o raposo, o gato, a ra / o sapo ou o bufo. Con todo, outros animais que non imaxináramos, como a gamba, o piollo ou a anguía, tamén figuran como oradores, aínda que só sexa unha vez.

Mentres que en Cox (2007) os *wellerismos* presentan unha estrutura clara e o orador zoomorfo está rexistrado por separado, en De Beul parece que o seu rexistro segue unha clasificación semántica en relación á mensaxe e non ao orador. Das coleccións publicadas por De Beul, extraín información só dos tres máis recentes, xa que o libro publicado en 1975 está incluído na colección de Cox. É máis, De Beul adoita repetir os exemplos nos seus libros. Nalgunha das publicacións de De Beul, en especial en *Het Vlaamse Geluk*, os conflitos sociais, políticos e económicos entre as dúas rexións belgas, Flandres e Valonia, son un tema recorrente nos *wellerismos* e por conseguinte os seus símbolos, o león e o galo, figuran entre os oradores zoomorfos máis frecuentes, como se indicará nas seguintes táboas.

Ata o momento seleccionei na Rede 24 unidades con integrantes zoomorfos.

En canto á clasificación e a análise da información seleccionada diferenciei tres grandes grupos: I - *wellerismos* cun orador zoomorfo; II – *wellerismos* cun orador zoomorfo e outro integrante zoomorfo; III – *wellerismos* con outro tipo de orador pero con integrantes zoomorfos. Expuxen esta información en dúas táboas; a táboa 1 mostra a correlación dos tres grupos en Cox (2007), De Beul (1980a), (1981a) e (1981 b) e a Rede⁷ tendo en conta todas as fontes pero enumerando soamente unha vez as duplicadas. A táboa 2 contén só os *wellerismos* cun orador zoomorfo e a súa fonte, orador principal, orador secundario e as unidades baseadas nun proverbio, unha fábula ou un conto.

Fonte	<i>Wellerismos</i> con oradores zoomorfos	Oradores e outros integrantes zoomorfos	Só integrante zoomorfo
Cox	201	67	399
Beul A	-	-	6
Beul B	10	9	12
Beul C ⁸	1	1	1
Rede	15	2	9

Táboa 1: Correlación entre a fonte e os *wellerismos* con personaxes zoomorfos

⁷ As unidades que se repiten nas fontes tan só se inclúen unha vez nas táboas.

⁸ De Beul A = *Bazen en Knechten*; De Beul B = *Het Vlaamse Geluk*; De Beul C = *Zeispreuken kijkboek*.

Fonte	Orador principal	Orador secundario	Integrante principal	Baseado nunha fábula, conto ou proverbio existente
Cox	Raposo / 35 veces	Gato / 13 veces	Porco / 51 veces	16
De Beul A, B, C,	Galo / 6 veces	León / 2 veces	Burro / 5 veces	3
Rede	Raposo / 2 veces	1 vez cada elemento	1 vez cada elemento	4

Táboa 2: Correlación entre fonte, orador principal, integrante e fábula, conto ou proverbio

3.1. Análise

Ao examinar a táboa 1 vese claramente que os elementos zoomorfos poden xogar dous papeis nun *wellerismo*; xa sexa como orador ou integrante, aínda que en ocasións realiza ambos os papeis nun mesmo *wellerismo*. A maioría de veces o elemento zoomorfo é o orador, pero non sempre, como confirma *Bazen & Knechten* de De Beul.

Se consideramos que Cox (2007) é a fonte máis completa para unidades entre 1500 e 2000 palabras, as porcentaxes non son moi altas; en 4475 *wellerismos*, 399 teñen un elemento zoomorfo que non actúe como orador, (ex. 5); 67 teñen un orador e outro elemento zoomorfo, (ex. 6) e só 201 teñen un orador zoomorfo, é dicir, un 4,49%.

Se temos en conta Meader (1994), en 1516 unidades rexistradas, contamos 172 oradores zoomorfos, o que dá un 11,34%, unha cifra bastante máis alta. Doutra banda, mentres que Meader conta as variantes isto non ocorre en Cox (2007).

Dous exemplos:

(5) *Waar volk is, is nering, zei de boer, en hij ging met zijn varkens de kerk in.* // [Onde ves xente, hai diñeiro, dixo o aldeán, e entrou na igrexa cos seus porcos] (Cox: 2939).

(6) *Alle beetjes helpen, zei de vos, en hapte een mug op.* // [Cada pequeno grao de area axuda, dixo o raposo, e tragou un mosquito] (Cox: 4410).

Mirando novamente a táboa 1, independentemente de Cox (2007), normalmente o elemento zoomorfo é o orador.

Os diálogos son pouco comúns; con todo, ás veces sucede que o orador fala con outro protagonista zoomorfo pero sen recibir resposta algunha como neste exemplo:

(7) *Kom, zei de haan tot de leeuw, we gaan het in Brussel uitvechten.* // [Ven, dixo o galo ao león, decidirémolo en Bruxelas] (De Beul 1981a: 15).

Neste *wellerismo* o galo e o león teñen a capacidade de falar e representan a dúas principais comunidades belgas, os valóns e os flamengos. Aquí podemos ver unha manifestación política camuflada⁹ onde a lingua é utilizada como arma¹⁰.

Rodegem afirmou que “la fonction du wellérisme est satirique et contestataire” (1972: 698) e en 1974 ratificou esta idea utilizando os *wellerismos* de Burundi con oradores zoomorfos e / ou protagonistas que actúan como un instrumento burlesco de protesta, como no ex. 7 e algún outro exemplo rexistrado en *Het Vlaamse Geluk* de De Beul¹¹. Ademais, a connotación política que se transmite na maioría dos *wellerismos* de *Het Vlaamse Geluk* reflicte o carácter temporal destes segmentos en concreto.

Unha das conversacións entre animais máis sorprendente nun *wellerismo* é a dunha gamba e unha pescada, personaxes que normalmente non interveñen¹². Parécese á famosa historia do rato e o elefante que tamén utiliza o absurdo para provocar hilaridade.

(8) *Daar zijn we grote vissen weer, zei de garnaal tegen de schelvis.* // [Aquí estamos, peixe gordo, dixo a gamba á pescada] (Cox: 4271).

Daar zijn wij, grote vissen weer, zoals de garnaal tegen de schelvis zei

Daar zijn wij, grote vissers weer, zoals de garnaal tegen de schelvis zei. - Hij doet alsof hij heel wat is.

Daar zijn wij grote vissen weer, zei de garnaal tegen de schelvis.

Con respecto á táboa 2, na que tiven en conta tan só os *wellerismos* con orador zoomorfo, de calquera das tres fontes, e o participante zoomorfo máis frecuente, é obvio que en Cox o raposo é definitivamente o orador zoomorfo máis popular e o porco o participante máis asiduo, aínda que só aparece como orador en cinco ocasións. A pesar desta excepción, estes dous elementos zoomorfos nunca participan en algo parecido a un diálogo. Na Rede, tamén é o raposo o elemento zoomorfo que máis aparece pero, como na internet non se pode realizar unha procura exhaustiva, supoñemos que poida que aparezan outras obras con outros animais como oradores.

De entre os *wellerismos* máis enxeñosos destacamos o seguinte sacado da Rede:

(9) *Geef mij maar een joint, zei de goudvis, dan word ik haai.* // Rede [Dáme un porro, dixo o peixiño, entón serei unha quenlla]

⁹ Esta broma está admitida porque non se pode recriminar ou censurar a un animal; respecto disto nalgunhas partes do oeste de África, nos diálogos dos *wellerismos*, é moi común que os animais sexan os protagonistas (Carson Williams 2002: 17).

¹⁰ Para saber máis sobre como utilizan a lingua os europeos occidentais nos poemas épicos bestiaros, ver Wackers (1988).

¹¹ *Het Vlaamse Geluk* publicouse nos anos 80, unha época marcada polos grandes desacordos políticos en Bélxica entre Valonia e Flandres.

¹² As chinchas e as ameixas son outros animais que non imaxinas que poidan aparecer nun *wellerismo*. En Cox (2002) podemos ver como estas últimas interveñen ata en 6 ocasións.

Aquí o efecto cómico e absurdo baséase fonolóxica e semanticamente na palabra *haai* (quenlla en galego), pronunciada [hai], e o significado de *high*, en inglés, que fai referencia ao cego despois de fumar un *joint*, é dicir, un porro de marihuana.

En xeral, o efecto cómico dos *wellerismos* baséase no inesperada e absurda que é a situación descrita, normalmente remarcado co uso dalgunhas palabras ou expresións e un contido inconformista ¹³.

Nos libros de De Beul, o número de veces que o león e o galo son oradores zoomorfos ten que ver coa índole política da maioría dos seus *wellerismos*. Con todo, o burro é o participante máis frecuente nos *wellerismos* nos que o orador non é zoomorfo, para representar a idea que o orador flamengo ten da intelixencia do seu veciño valón.

Nas fontes utilizadas apenas atopei *wellerismos* que se baseen en fábulas, proverbios ou contos¹⁴, o que corrobora o que Cox (2007: XXI) xa dixerá. Algunhas fábulas e proverbios, incluíndo as súas variantes, debido ao seu carácter internacional, son utilizados como modelos para a creación destes *wellerismos*. A fábula máis citada é, sen dúbida, *A raposa e as uvas* de Esopo, que se pode atopar nas tres fontes. De Beul (1981a), *Het Vlaamse Geluk*, mostra unha variante desta fábula na que o león substitúe á raposa.

(10) *De druiven zijn zuur, **zei de vos**, maar hij kon er niet bij*¹⁵. // [As uvas están verdes, dixo a raposa, que non podía alcanzalas] (Cox: 4414; Rede).

(11) *Wat zijn de noten tegenwoordig toch hard, **zei de leeuw**, en hij had zijn tanden verloren*. // [Que duras son as noces hoxe en día, dixo o león despois de romper os dentes] (De Beul 1981a: 9).

O proverbio «o amor é cego» tamén se rexistra como una variante pero con orador humano:

(12) *Liefde is blind, **zei de egel**, en hij kuste een cactusplant*. // [O amor é cego, dixo o porco espiño, e bicou a un cactus] (Rede).

(13) *Liefde is blind, **zei de stier**, en hij kuste de koe door de doornheg*. // [O amor é cego, dixo o touro, e bicou ao boi a través dos espiños] (Cox: 4388).

(14) *De liefde is blind, **zei de man**, en hij zoende zijn kalf door een doornhaag*. // [O amor é cego, dixo o home, e bicou ao tenreiro a través dos espiños] (Cox: 2635).

Carson Williams (2002: 23) fala dos *wellerismos* *macarrónicos*, nos que se mesturan dúas linguas. Só atopei tres exemplos deste tipo; dous en Cox, un deles con orador zoomorfo e baseado nun proverbio (ex. 15) e outro sobre os flamengos¹⁶. Os exemplos 15 - 17 tamén ilustran *wellerismos* do tipo macarrónico.

¹³ Cf. Youssoupha Manei, 2015: 118.

¹⁴ Segundo Carson Williams (2002: 38) estes contos son fábulas e non lendas.

¹⁵ Este *wellerism* *ou* é a versión neerlandesa do exemplo español representado en ex. 2.

¹⁶ Non estou segura de se debería considerar este *wellerismo* como macarrónico xa que en Bélxica, un país bilingüe, é normal incluír nunha frase neerlandesa unha expresión francesa como nos exemplos 15 – 17.

(15) *Les beaux esprits se rencontrent*, *zei de vos, toen hij de ezel op de dijk tegenkwam*. // [As grandes mentes pensan igual, dixo o boi cando coñeceu ao burro no dique] (Cox: 4358).

(16) *En avant*, *riep Corneel, en hij viel achterover*. // [Despois, gritou Corneel e caeuse cara atrás] (Cox: 980).

(17) *Les carottes sont bonnes*, *zei de waal, en hij stekte ao het vlees van de schotel* // [As cenorias son boas, dixo o valón, e levou a carne] (De Beul 1981a: 49).

Segundo as miñas conclusións parece evidente que o raposo é con diferenza o orador animal máis común, o que está en consonancia coas conclusións doutros investigadores sobre este tema. Carson Williams (2002) atopa que o raposo aparece en 25 ocasións como orador e que só é superado polo mono, que aparece 35 veces. En Meader (1994) atópase entre os oradores máis utilizados. O feito de que nas coleccións de De Beul os máis comúns sexan o león e o galo débese ao carácter político do *wellerismo*, onde se substituíu o raposo por símbolos rexionais.

Por que o raposo? A gran popularidade das *fábulas de Esopo*, mesmo hoxe en día, é un factor importante, pero penso que temos que ter en conta que se adoita asociar o raposo coa astucia e a intelixencia, calidades que lle axudan a superar situacións difíciles. Sabe como apañarse ata nas circunstancias máis complicadas e inesperadas. O seu poder sobre outros animais, en especial sobre as galiñas, non se debe á súa intelixencia, senón que vén da resposta máis cruel e aguda a un problema. Con todo, ás veces tómanlle o pelo, o que constitúe en si a sorpresa e hilaridade características dos *wellerismos*, como neste exemplo:

(18) *Het is maar zo'n overgang, zei de vos, toen trokken ze hem het vel over de oren*. // [Só é un cambio, dixo o raposo, e despois tiraron do seu pelo por encima das orellas] (Cox: 4420).

Que se pode dicir sobre os elementos zoomorfos na estrutura do *wellerismo*? Ao brindar ao animal a habilidade de falar, esta unidade fraseolóxica ponno ombreiro con ombreiro cos homes. Do mesmo xeito que os homes, tamén mostran emocións e enfróntanse con torpeza e graza a problemas ou situacións do día a día. Ademais, Carson Williams (2002: 12) afirma que en moitos *wellerismos* o feito de que sexan animais os que falan aumenta o efecto cómico. Nalgúns casos, como no exemplo 19, penso que a ilustración do proverbio «a beleza está nos ollos do que mira» é moito máis útil se utilizamos un bufo que se utilizamos un humano.

(19=2) *Mijn kind schoon kind, zei de uil, en hij bekeek zijn jong*. // [A beleza está nos ollos do que mira] (De Beul 1981b: 18).

A diferenza das fábulas, non teñen propósito moral ou de ensino. Ao diferenciarse dos asuntos dos homes e en especial polo seu carácter absurdo, o *wellerismo* fai posible falar, criticar ou ridiculizar temas ou situacións, que doutro xeito serían difíciles de tratar.

Aínda que algúns *wellerismos* estean baseados nunha fábula, existe unha gran diferenza. Nas fábulas, os animais parécense aos humanos coa intención de darnos unha aprendizaxe moral, esa é a súa mensaxe. Pola contra, os *wellerismos* non tentan transmitir ensinanzas morais, dar bo exemplo ou ser un modelo para seguir.

4. Sinopse e algunhas conclusións

Neste ensaio analicei *wellerismos* con elementos zoomorfos, en particular aqueles con orador zoomorfo. Utilicei a definición canónica de *wellerismo* como base da miña análise, distinguindo entre o *dictum*, o orador e o *factum*. Traballei con materiais de dúas coleccións neerlandesas de *wellerismos*, Cox e De Beul, complementados coa Rede.

Os datos escollidos permitíronnos crear gráficos e analizar cada sección para poder responder ás dúas preguntas formuladas na introdución: 1. Que animal é o máis utilizado e que representa? 2. Cal é a función do elemento zoomorfo na estrutura do *wellerismo*? Descubrí que o raposo, debido á súa asociación coa astucia e a intelixencia, é o orador máis común. Isto non se axusta á colección de De Beul, onde é substituído polo león e o galo, debido ás claras connotacións políticas dalgún dos seus *wellerismos*. En canto á función deste tipo de *wellerismos* penso que, como as fábulas, tratan temas da vida cotiá dos homes pero substituíndo a estes por animais. Con todo, non ensinan ou moralizan, no seu lugar critican ou ridiculizan as preocupacións e cuestións do día a día do home.

O animal representa ao home coas súas propias características pero sen ningunha intención moral, xa que como ben dixo Michon «Parler de l'animal, revient à parler de l'homme». Nos *wellerismos* con elementos zoomorfos o home é xeralmente representado de maneira cómica, as súas frustracións, a súa estupidez e a súa intelixencia acentúanse para facer rir ao resto e non para dar un ensino como De La Fontaine, seguindo a Esopo, fixo nas fábulas¹⁷.

5. Referencias bibliográficas

5.1. Bibliografía primaria

- COX, H.L.; KOOI, Jurjien van der Kooi (2007): *Alle beetjes helpen – Nederlandse, Fritise en Vlaamse wellerismen*. Groningen: Fries en Nedersaksisch Instituut.
- DE BEUL, Daniel (1980a): *Bazen en Knechten*. Antwerpen: De Nederlanden Uitgeverij.
- DE BEUL, Daniel (1981a): *Zei-spreuken, kijkboek*. Rant: De Beul.
- DE BEUL, Daniel (1981b): *Het Vlaamse Geluk*. Antwerpen: De Nederlanden Uitgeverij.
(http://bennekesblogje.50plusser.nl/?page=article&warticle_id=43182&APOLOGISCHE-SPREEKWOORDEN-8#.Vh0dZyv3Z4Y)
(<http://users.skynet.be/fb357447/Zei-spreuken.htm>)
(<https://sites.google.com/site/spreekwoordenkind/zeispreuken>)

¹⁷ *Je me sers d'animaux pour instruire les hommes*, DE LA FONTAINE, Jean (1668-1694).

5.2 Bibliografia secundaria

- ALINEI, M. (1984): *Dal totemismo ao cristianesimo popolare: Sviluppi semantici nei dialetti italiani ed europei*. Edizioni dell'Orso.
- AUGUSTO, M.C. (1993): *À la recherche du pourquoi du nom - étude sémantique des dénominations magico-religieuses dans les dialectes romans*. Utrecht, PHD Dissertation.
- AUGUSTO, M.C. (1994): “Padrinho e Compadre Lobo - ou lobo na denominação antroponímica e na etnografia” en *Boletim do Consulado Xeral de Portugal*, nº5, 2, 11-14.
- AUGUSTO, M.C. (2007): “Le rôle des animaux dans le discours de sagesse - une approche lexico-sémantique” en FREYERMUTH, Sylvie (ed.): *Le registre sapiential. Le livre de sagesse ou les visages de Protée*, colección: “Recherches en littérature et Spiritualité”. Bern / Berlin / Bruxelles / Frankfurt Am Main / Oxford / Wien: Peter Lang, 205-224.
- AUGUSTO, M.C. (2008): “Ou elemento zoomorfo na fraseologia: uma abordagem léxico-semântica contrastiva”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross-Linguistic Perspective – A Multilingual and Multidisciplinary Approach*. Hamburg: Verlag Dr. Kovac, 193-210.
- AUGUSTO, M.C. (2010): “De quelques particularités des *corpora* portugais: une lecture lexico-sémantique de l'élément zoomorphique” en *Alento 1 –Corpus, Genres, Théories et Méthodes: construction d'une base de données*. Presses Universitaires de Nancy, 249-268.
- AUGUSTO, M.C. (2015): “Wellerisms in Dutch and in Portuguese” en SOARES, Rui; LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs*, 02/09/2015, Tavira: Tipografia Tavirense, 429-443.
- DE LA FONTAINE, Jean (1668-1694): *Fables, Livre premier*. 2ème préface à Monseigneur le Dauphin. (http://www.crdp-strasbourg.fr/je_lis_libre/livres/LaFontaine_Fables1.pdf) [Data de consulta: decembro de 2016]
- DE BEUL, Daniel (1975): *Zei-spreuken*.
- DE BEUL, Daniel (1980b): *Adam en Eva in zei-spreuken*. (<http://research.omicsgroup.org/index.php/Anti-proverb>)
- (<http://research.omicsgroup.org/index.php/Wellerism>)
- KRIKMANN, Arvo (2001): “Proverbs on animals identity: typological Memories” en *Folclore*, vol.17, 7- 84.
- KRUYSKAMP, C. (1947): *Apologische Spreekwoorden*. 'S Gravenhage: Martinus Nijhoff.
- MICHON, Anne-Laure Marie (2002): *La place des animaux dans la culture Judéo-Chrétienne ou comment parler de l'animal revient à parler de l'homme*. Thèse d'exercice, École Nationale Vétérinaire de Toulouse, 164.
- MIEDER, Wolfgang; KINGSBURY, Stewart (eds.) (1994): *Dictionary of Wellerisms*. New York: Oxford University Press.
- RODEGEM, Francis (1972): “Un problème de terminologie: les locutions sentencieuses”, en *Cahiers de L'Institut de Linguistique*, vol. I, nº5, 678-703.

- RODEGEM, Francis (1974a): “Analyse ethnolinguistique d’un phénomène de déviance dans une société à caractère empirique” en *Anthropos* 69, n° 5-6, 753-835.
- RODEGEM, Francis (1974b): “Une forme d’humour contestataire au Burundi: les wellérismes”, en *Cahiers d’Études Africaines*, 55, vol. XIV-3, 521-542.
- TER LAAN, K. (1979): *Nederlandse spreekwoorden / spreuken en zegswijzen*. Amsterdam, Brussels: Elsevier.
- WACKERS, Paul (1988): “Reinardus 1” en *Mutorum Animalium Conloquium or, Why do animals speak*, 163-174.
- WILLIAMS, Fionnuala Carson (2002): *Wellerisms in Ireland*. Vermont: University of Vermont.
- YOUSSEUPHA, Manei (2015): “Visiting Humorous Proverbs in African Literary Fiction” en *The Journal of Pan African Studies*, vol.7, n°8, marzo de 2015, 110-120.

A linguaxe figurada e os simbolismos culturais do crisantemo en chinés¹

The figurative language and cultural symbolisms of chrysanthemum in Chinese

Lei Chunyi

South China Normal University²

leichunyi@hotmail.com

Resumo: O crisantemo acumulou unha serie de connotacións culturais particulares. Seguindo as directrices principais da Teoría Cognitiva da Linguaxe Figurada (Dobrovol'skij e Piirainen 2005) e o concepto de culturema (Pamies 2007), dende unha perspectiva cultural e histórica, o presente estudo abrangue a interacción entre os símbolos culturais e os signos lingüísticos, analizando o transfondo simbólico da motivación figurativa do crisantemo na cultura chinesa, e as súas pegadas semióticas no léxico figurativo, locucións e proverbios. Esta análise revela que a cultura chinesa achegou unha serie de simbolismos do crisantemo que en español non existen. A linguaxe figurada asociada con esta planta está cargada de información propiamente cultural e nacional. A interpretación correcta dos fraseoloxismos require, polo tanto, un coñecemento sobre a súa orixe e transfondo cultural.

Palabras clave: culturema, lingua chinesa, metáfora, linguaxe figurada, fraseoloxía, símbolo, crisantemo.

Abstract: The chrysanthemum carries a number of particular cultural connotations. This paper discusses the interaction between cultural symbols and linguistic signs by analyzing the symbolic background of the chrysanthemum's figurative motivation in Chinese culture, as well as its semiotic traces in the figurative lexicon, idioms and proverbs. From a cultural and historical perspective, it bases on the Cognitive Theory of Figurative Language (Dobrovol'skij and Piirainen 2005) and the concept of cultureme (Pamies 2007). It reveals that the chrysanthemum is endowed with a number of special symbolisms in Chinese culture, and none of them exists in Spanish culture related with this flower. The Chinese figurative language associated with chrysanthemum is often loaded with its particular cultural information. In order to understand appropriately an idiom, one needs to know its origin and its underlying cultural background.

Key words: cultureme, Chinese, metaphor, figurative language, phraseology, symbol, chrysanthemum.

¹ Data de recepción: 07.09.2017. Data de aceptación: 27.03.2018.

Tradución feita por Beatriz Pérez.

² En chinés: 华南师范大学

1. Introducción

Segundo a Teoría Cognitiva da Linguaxe Figurada (Dobrovol' skij e Piirainen 2005), o termo figurado úsase con gran alcance nos fenómenos lingüísticos, incluíndo tanto expresións convencionais (metáforas e metonimias figurativas lexicalizadas) como creativas (metáforas e metonimias 'novas': didácticas, literarias ou poéticas). Dobrovol' skij (1995) propón que as unidades fraseolóxicas están claramente motivadas por diferentes estruturas de coñecemento. Para describir como funcionan estas unidades e descubrir as súas características semánticas e pragmáticas específicas, débense ter en conta tamén outros conceptos, sobre todo os conceptos con base cultural.

Un *culturema* é símbolo cultural extralingüístico que a lingua aproveita como ponte para crear e comprender metáforas, tanto léxicas como fraseolóxicas da fala común ou do discurso literario (Pamies 2007). Cada lingua aproveita asociacións de ideas previas, e deste xeito asígnalle ao seu simbolismo cultural extralingüístico un papel semiótico secundario (Pamies 2015: 90). O crisantemo é un culturema importante en chinés, leva un significado social e cultural especial, transmitindo uns símbolos específicos de China, reflectidos nas metáforas poéticas creativas e nas unidades fraseolóxicas lexicalizadas, así como nos proverbios (Pamies & Lei 2014).

Os primeiros crisantemos foron cultivados en China hai séculos, e apareceron nos escritos antigos chineses a principios do século XV. Esta planta ten un lugar central na cultura chinesa. Dado que florece no outono, significa alegría e beleza a pesar do inminente inverno. Á parte da súa función ornamental, os crisantemos usáronse durante moito tempo como herba medicinal. Ademais, utilízase como un ingrediente esencial na cociña chinesa. Hai que destacar que en China o crisantemo ten a súa propia festa. Esta celébrase o noveno día do noveno mes do calendario lunar, e nalgúns cidades, acompáñase dunha exposición da devandita planta.

2. A historia do crisantemo

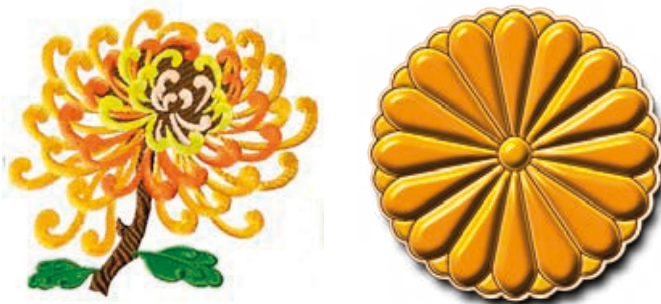
A flor do *Chrysanthemum indicum* é orixinaria de China, onde ten varios nomes. Un deles é literal e específico: *jú* (菊), outro é metonímico: *huáng huā* 黄花 (flor amarela). Este último converteuse no seu sinónimo por antonomasia. Dado que o noveno mes é coñecido como o 'Mes do Crisantemo' (*jú yuè* 菊月 *crisantemo mes), o crisantemo tamén se chama 'flor do noveno mes' (*jiǔ huā* 九花 *nove flor).

O crisantemo cultívase cumpridamente por todo o país e é moi apreciado pola variedade e a riqueza da súa cor (Williams 2004: 69). "Hai innumerables variedades de crisantemo en China. As súas fragrantas flores secas considéranse tónicas, sedantes e teñen usos cosméticos. Utilízanse principalmente para lavar os ollos doridos. Dise que a súa tintura é útil para quitar a debilidade e as súas cinzas funcionan como insecticida. A flor tómase en forma de po para recuperarse dunha intoxicación etílica" (Smith 1871: 62). Hai un tipo de infusión que provén das xemas ou dos pétalos secos de crisantemo.

Como xa se dixo, esta flor ten o seu propio día. Este día chámase Festividade do "Dobre Yang" (重阳节) ou *Dobre Nove* (重九), dedicado a exorcizar as desgrazas e a honrar os

anciáns, segundo a antiga crenza taoísta. Coa habitual simboloxía chinesa vinculada aos números e ás palabras dobres, o 9 do mes 9 é un día festivo, no que se presenta respecto aos maiores. Aínda hoxe, celébrase contemplando os crisantemos en plena floración, voando cometas e bebendo ‘licor de crisantemo’ (菊花酒), unha fermentación dos pétalos do mesmo, como outra forma máis de evitar os malos espíritos e o infortunio. Tamén se bebe ‘té de crisantemo’ (菊花茶), escríbense poemas vinculados ao crisantemo e búscase algún lugar alto e escarpado para subir, xa que isto traerá un ascenso na carreira persoal. A palabra ‘nove’ (jiǔ九) en chinés, é homófona de ‘largo tempo’ (jiǔ久), que simboliza a lonxevidade, e por iso neste día hónrase ás persoas maiores. Tamén é costume comer unha torta especial, chamada torta de Chong-Yang (chóng yáng gāo重阳糕). Este nome é debido a que a palabra ‘tarta’ (gāo糕) e ‘altura’ (gāo高) soan igual en chino, e quen non pode subir un outeiro, como alternativa, pode comer a torta na súa casa. Deste xeito espera igualmente lograr un ascenso na carreira persoal³.

Esta flor era tan admirada que chegou a Xapón vía Corea no século IV. Alí a historia do Crisantemo (Kiku - xaponés) sempre se mestura con nacionalismo, orgullo e obediencia. Xa no século IX foi a flor nacional-imperial de Xapón. O escudo xaponés mostra un crisantemo cor oro, de dezaseis pétalos, este “é o símbolo imperial de Xapón, porque a dispersión radial dos seus pétalos evoca os raios do sol” (Pamies & Lei 2014: 34). No século XVII, o crisantemo introduciuse en Europa, onde Karl Linnaeus, o pai da taxonomía moderna, deulle o nome científico *chrysanthemum*, do grego *chrysos* (‘ouro’) e *anthemon* (‘flor’). Con todo, esta flor fixose realmente popular en Occidente na época Victoriana, despois de que a “Royal Horticultural Society” enviase a Robert Fortune a China para conseguir crisantemos de outono⁴.



(fig. 1) Crisantemo chinés (bordado en seda) e selo imperial xaponés (Pamies; Lei 2014: 34).

³ “El crisantemo chino”, na páxina web *Sociedad, Cultura y Protocolo en China y Corea* [01-11-2008], (<http://chinamisteriosa.blogspot.com.es/2008/11/el-crisantemo-chino-la-flor-se.html>) [Data de consulta: 26/01/2016].

⁴ Véxase a nota anterior.

3. Lenda chinesa sobre o crisantemo

Conta a lenda que había unha familia moi pobre, cuxo fillo estaba enfermo desde pequeno. Os pais probaran mil remedios para tratar de curar a súa enfermidade, pero o neno non se recuperaba e cada vez agravábase máis. Unha mañá, a nai saíu para visitar un ancián sabio e consultarlle sobre como salvar a vida do seu fillo, e este contestoulle:

- Quero que me traías un crisantemo dentro duns días, entón eu contarei os pétalos e direiche cantos días vivirá o teu fillo.

A muller, desanimada, saíu e buscou un crisantemo. Atopou uns crisantemos debaixo dunha árbore, pero desanimouse aínda máis ao ver que as flores só tiñan catro pétalos. Ela volveu á súa casa e chorou xunto ao seu fillo. Cando chegou o día de volver a casa do ancián, a muller achegouse aos crisantemos que atopara e colleu todas as flores que había. Quitouse o alfinete que levaba no cabelo e coseu un a un todos os pétalos que tiña dos demais crisantemos. Cando chegou ante o ancián, este púxose a contar os pétalos, pero había tantos que non soubo dar resposta. Pensou uns minutos e díxolle:

- Boa señora, o seu fillo vai vivir moitísimos anos, mesmo lle sobrevivirá a vostede.

Emocionada, volveu á súa casa, e deuse conta de que o seu neno xa estaba recuperado. Ao día seguinte, os demais crisantemos empezaron a crecer con moitos pétalos, e nunca máis volveron ter catro⁵.

4. As connotacións culturais do crisantemo en chinés

4.1. O poder ou a rebelión

Ao principio, o crisantemo tivo un uso simplemente culinario e medicinal, mais adquiriu un valor decorativo e semiótico como símbolo do Emperador, por extensión metonímica dun simbolismo cromático previo. Segundo o taoísmo, os *cinco elementos* (*wū xíng* 五行) son a madeira (*mù* 木), o lume (*huǒ* 火), a terra (*tǔ* 土), o metal (*jīn* 金), e a auga (*shuǐ* 水), esquema que intervéñen na conceptualización de todo tipo de fenómenos, desde os ciclos cósmicos ata a fisioloxía, a política ou a medicina (Pamies; Lei 2014: 33). A cada elemento pertencelle unha cor, o amarelo corresponde á terra e está no centro, por iso é o de maior importancia (Shen 2001: 660). A partir da dinastía Tang, a cor amarela era exclusiva da vestimenta oficial dos emperadores. Confucio menciona no século VIN que o crisantemo era a flor da nobreza, e certas variedades só podían ser cultivadas para os xardíns imperiais, pero non para o pobo⁶.

⁵ "La Leyenda del Crisantemo", na páxina web Toshirada (un recorrido por mi pensamiento) [19/02/2010], (<http://idalia.me/la-leyenda-del-crisantemo/>) [Data de consulta: 27/01/2016].

⁶ "El Crisantemo Chino", na páxina web *Sociedad, Cultura y Protocolo en China y Corea* [01/11/2008], (<http://chinamisteriosa.blogspot.com.es/2008/11/el-crisantemo-chino-la-flor-se.html>) [Data de consulta: 26/01/2016].

O crisantemo amarelo herda esta función e convértese tamén en motivo heráldico imperial. O filme de Zhang Yimou “La maldición de la flor amarilla”⁷ refírese precisamente a este simbolismo co crisantemo dourado, bordado pola propia emperatriz, que identifica os conspiradores que planearon derrocar o emperador durante a festividade do ‘Dobre Yang’ (*chóng yáng* 重阳). Esta apropiación sediciosa dos atributos imperiais explica que o crisantemo, signo de realeza, tamén poida representar a rebelión, p.ex., nun célebre poema de Huang Chao⁸ que fala desta flor:

- *dài dào qiū lái jiǔ yuè bā, /wǒ huā kāi hòu bǎi huā shā. /chōng tiān xiāng zhèn
tòu cháng’ān, /mǎn chéng jìn dài huáng jīn jiǎ*

待到秋来九月八, /我花开后百花杀。/冲天香阵透长安, /满城尽带黄金甲

*esperar ata outono vir nove mes oito, /eu flor abrir despois cento flor matar. /
cara o ceo fragancia onda penetrar [cidade] Chang’ an, encho cidade todo vestir
amarelo ouro armadura

‘cando chega o oito de setembro, /as demais flores xa murcharon e os crisantemos
florece. /A súa fragancia exquisita sobe cara ao ceo e enche toda a cidade Chang’
an. /A cidade está chea de flores amarelas coma se puxeran armaduras de ouro’.

Este último verso non menciona o crisantemo porque xa o fai o título do poema *Bù dì hòu fù jú* (不第后赋菊 ‘Escribe poema sobre o crisantemo tras suspender o Exame Imperial de Selección’). Cara o ano 880, o exército insurreccional de Huang Chao conquistou a cidade de Chang’an, e tanto a xesta histórica de Huang Chao coma o seu poema inspiraron en gran medida a citada película de Zhang Yimou, cuxo fio condutor argumental é o crisantemo, e cuxo título en chinés cita textualmente este poema (*Mǎn chéng jìn dài huáng jīn jiǎ* 满城尽带黄金甲), invertendo ou “re-literalizando” a súa metáfora, cando dez mil conxurados asaltan o palacio imperial vestidos con armaduras douradas (Pamies; Lei 2014: 33-34).

Neste filme aparece un *jú huā tái* (菊花台), que é unha plataforma ou escenario alto con moitas flores de crisantemo. Este escenario é tamén un símbolo da autoridade imperial. Os emperadores usábano nas cerimoniais importantes ou actos solemnes, como a Festividade do Dobre Yang (重阳节), para ofrecerlles sacrificios aos Deuses ou antepasados, ou para consolar e honrar os súbditos que sacrificaran a súa vida na guerra. Todos estes actos eran moi solemnes e grandiosos, polo que se necesitaba poñer un escenario alto, decorado con crisantemos. Xeralmente, este é redondo, coa mesma forma que o ceo. Dado que a cor amarela é o símbolo do emperador, estas flores servían moi ben para estas ocasións, salientando o símbolo de superioridade do emperador. O termo *jú huā tái* (菊花台) ‘escenario de crisantemos’ tamén pode referirse a un sitio histórico que se atopa en Nanjing. Neste caso, trátase dun monte pequeno, que actualmente é a

⁷ *Mǎn chéng jìn dài huáng jīn jīn* (张艺谋: 满城尽带黄金甲). Hong Kong: 2006 “The Curse of the Golden Flower”. (http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_Movie_Database) [Data de consulta: 26/01/2016].

⁸ *Huáng Cháo* (黄巢): *Bù dì hòu fù jú* (不第后赋菊) [“Escribe poema sobre o crisantemo tras suspender o Exame Imperial de Selección”].

sede do “mausoleo dos nove mártires revolucionarios”. Este nome relaciónase cunha anécdota: cando o emperador Qianlong⁹ fixo unha visita de inspección por este lugar, era a tempada do florecemento do crisantemo. Os funcionarios pedíronlle ao emperador que escribise unha dedicatoria e, sen pensar, el escribiu *jú huā tái* (菊花台) ‘escenario de crisantemos’. Por este motivo o bautizaron así¹⁰.

4.2. A nobreza

O crisantemo, a orquídea, a flor da ciroleira e o bambú teñen fama de ser ‘os catro cabaleiros nobres’ (四君子). Estas plantas representan a nobreza e aplícanse metaforicamente a persoas virtuosas e respectables. A expresión *lán jú tíng fāng* 兰菊庭芳 *orquídea crisantemo patio fragrante (tanto a orquídea como o crisantemo enchen o patio de fragancia) ‘os dous son igual de bos’ úsase moito como frase de felicitación para os novos matrimonios, encomiando que ‘tanto o noivo como a noiva son nobres e son dignos de formar unha parella perfecta’ (Lei 2017b: 209).

4.3. A perseveranza

Esta flor tamén representa a perseveranza, pois eloxia o espírito inquebrantable ou a tenacidade dunha persoa. Despois de murchar, os pétalos do crisantemo seguen agarrados ao talo, é por isto polo que tamén simboliza a aquela persoa que mantén a súa dignidade ata despois de morrer. Aparece, p.ex., nun famoso poema clásico do poeta Mei Raochen, da época da dinastía Song:

- *hé jìn yǐ wú qíng yǔ gài, /jú cán yóu yǒu ào shuāng zhī*

荷尽已无擎雨盖, /菊残犹有傲霜枝

*loto murcha xa non protexer choiva teito¹¹, /crisantemo murcho aínda ter orgulloso xeadra rama

‘as flores de loto caeron todas, incluso as follas que se usan como paraugas están secas e murchas, /os crisantemos de outono tamén murcharon, pero as súas ramas aínda seguen, enfrontándose ao vento frío e á xeadra’ (Pamies; Lei 2014: 36).

No *Huáng huā* (黄花 ‘Flor amarela’), da gran poetisa Zhu Shuzhen¹² da época da dinastía Nansong, dise:

- *Níng kě bào xiāng zhī tóu lǎo, bù suí huáng yè wǔ qiū fēng*

宁可抱香枝头老, 不随黄叶舞秋风

⁹ O Emperador Qianlong (*Qián Lóng* 乾隆) foi o quinto emperador da dinastía Qíng, a última dinastía imperial china.

¹⁰ Shi Yuanhua 石源华 “Yi yu zhong hun yong wei hou ren ji nian” 异域忠魂永为后人纪念 [‘Los mártires sacrificados en el extranjero siempre son recordados por las generaciones posteriores’], en el *Diario de Jiang su gong ren bao* 江苏工人报 [‘Diario de obrero de Jiangsu’], [06/04/2012], (<http://www.jsgrb.com/Article/50686.html>) [Data de consulta: 26/01/2016].

¹¹ A folla de loto emprégase a miúdo como paraugas improvisado na estación das choivas.

¹² *Zhū Shū Zhēn* (朱淑贞).

*mellor poder¹³ perfumado talo¹⁴ cima envellecer, /non seguir amarela folla bailar outono vento

‘o crisantemo prefere morrer enriba do talo que ser levado polo baile outonal das follas amarelas’

A expresión *wǎn jié¹⁵ huáng huā* (晚节黄花*vellez comportamento amarelo flor) que significa ‘a vellez coma o crisantemo’ eloxia a persoa que envellece con dignidade e conserva as súas cualidades morais (Lei 2017b: 211).

Dado que os piñeiros e os crisantemos son capaces de resistir o frío e a xeadas, esta flor tamén se usa para facer alusión ao carácter dunha persoa, así a expresión *sōng jú* (松菊*piñeiro crisantemo) refírese metaforicamente a ‘a persoa constante e perseverante ante as dificultades e leal aos seus principios’ (*Zai xian han yu zi dian*).

4.4. A humildade

O brillo discreto e natural desta flor lévaa a simbolizar tamén a humildade, outro valor moi importante na cultura chinesa. Nun poema do erudito Zou Dunyi, da época da dinastía Song, lese:

-Jú, /huā zhī yǐn yì zhě yě

菊, /花之隐逸者也

*crisantemo, /flor PART. esconder escapar¹⁶ persoa PART.

‘o crisantemo é a flor escondida’

Como símbolo de humildade e moderación, esta flor alude metaforicamente á persoa que se inclina a facer concesións e se mantén lonxe dos asuntos mundanos (Pamies; Lei 2014: 35).

4.5. O retiro da vida política (o desprezo á fama e ao beneficio mundano)

O crisantemo asóciase xeralmente cunha vida tranquila, retirada dos cargos públicos. Na cultura chinesa, tradicionalmente úsase a imaxe do crisantemo para simbolizar a humildade e o retiro da vida política, como reflicte a famosa expresión *méi lán zhú jú* (梅兰竹菊*ciroleira orquídea bambú crisantemo ‘persistencia, forza, virtude, humildade’) (Lei 2017 b: 210). Na devandita expresión, o crisantemo fai referencia metaforicamente a unha ‘persoa virtuosa que se retira da vida política’.

A expresión *sōng jú yuán* [松菊缘*piñeiro crisantemo sorte (ter a sorte de tratar cos piñeiros e crisantemos)] refírese figurativamente á ‘vida tralo retiro de cargos públicos’ (Lei 2017b: 210). De forma similar, a expresión *sōng jú zhǔ rén* 松菊主人*piñeiro

¹³ *Níng kě* 宁可 *mellor+poder, como palabra composta significa ‘preferir’.

¹⁴ *xiāng zhī* 香枝 *fragrante+talo, colocación que designa o talo dunha flor.

¹⁵ *vellez+comportamento*: como palabra composta significa ‘integridade da vellez’.

¹⁶ *yīn yì* (隐逸) *esconder+escapar, como palabra composta significa ‘privacidade’.

crisantemo principal persoa (o dono dos piñeiros e os crisantemos aplícase á persoa que goza disto (*ibid.*)).

O famoso poeta Tao Yuanming (陶渊明)¹⁷, a pesar da súa pobreza, negouse a ocupar un cargo oficial e preferiu dedicar a súa vida á poesía, a música, o viño e o cultivo do crisantemo. Nun poema chamado *Yin jiǔ* (‘Beber licor’), Tao Yuanming expresa a súa satisfacción pola vida campesiña despois de retirarse dun cargo público, vivindo despreocupadamente nun campo (*cf. esp. Lejos del mundanal ruido*), ao coidado desta flor.

- *Cǎi jú dōng lí xià, yōu rán jiàn nán shān*

采菊东篱下，悠然见南山。

*coller crisantemo oriental sebe baixo¹⁸, despreocupado ver [montaña] Nan Shan
‘cando estou collendo as flores de crisantemos, inconscientemente levanto a cabeza e vexo as paisaxes da montaña Nan Shan’ (*Han ci wang* 2005).

Outro exemplo atopámolo nun verso do poeta Chu Guangxi (储光羲) no que este expresa o seu desexo de afastarse da vida mundana:

- *Dōng lí zhāi fāng jú, xiǎng jiàn zhú lín yóu*

东篱摘芳菊，想见竹林游

*oriental seto coller fragrante crisantemo, querer realizar bambú bosque viaxe¹⁹
‘estou recollendo as flores fragrantes de crisantemo, e teño un gran desexo de ver os meus amigos íntimos e de que gocemos xuntos’.

4.6. A nostalgia

O crisantemo tamén pode simbolizar a nostalgia; por exemplo, nun poema clásico de Du Fu²⁰, encóntrase este verso:

- *Cóng jú liǎng kāi tā rì lèi, / gū zhōu yī xì gù yuán xīn*

丛菊两开他日泪，/ 孤舟一系故园心

*acio crisantemo dos florecer outro día²¹ lágrima, / só barca un atar corazón antigo casa²²

¹⁷ *Táo Yuān Míng* (陶渊明) foi un escritor chinés de inspiración taoísta. Celebrou a vida campesiña e o viño.

¹⁸ *Dōng lí* (东篱 *oriental sebe) ao principio o seu significado literal era ‘a horta situada no leste onde están os crisantemos’, posteriormente converteuse nun termo fixo que se refire a ‘o lugar no que se cultivan os crisantemos, independentemente da súa posición, sexa leste, oeste, norte ou sur.’

¹⁹ *Zhú lín yóu* (竹林游 *bambú bosque viaxe) é unha frase feita refírese a ‘os contactos entre as persoas honradas e virtuosas que desprezan a fama e o beneficio’.

²⁰ *Dù Fǔ* (杜甫): *Qiū xīng bā shǒu* (秋兴八首) [‘Oito poesías de outono’].

²¹ *Tā rì* (他日 *outro+día), como palabra composta, significaba en chinés clásico ‘un certo día do pasado’.

²² Ao igual que no español actual, *gù yuán* (故园 *antiguo casa [casa antigua]) significaba en chinés clásico ‘a casa na que antes vivía’

‘xa floreceu o crisantemo dúas veces, por iso cáense as lágrimas, /sempre que vexo unha barca atracando na beira estraño a miña aldea natal’.

Outro exemplo típico aparece na poesía elexíaca *Qiū fēng cí* (秋风辞 ‘Vento de outono’), do poeta Liu Che (刘彻) da época da dinastía Xi Han:

- *Lán yǒu xiù xī jú yǒu fāng, /huái jiā rén xī bù néng wàng*

兰有秀兮菊有芳，/怀佳人兮不能忘

*orquídea ter cor crisantemo ter fragancia, /estrañar belo persoa ¡Ah! non poder esquecer

‘aínda que as orquídeas son preciosas e os crisantemos fragantes, el non pode esquecer a unha bela muller’.

Por extensión, pode representar a delgadeza enfermiza debida á nostalxia (Pamies; Lei 2014: 35), especialmente entre namorados separados, como se expresa nun verso de Li Qingzhao²³:

- *rén bǐ huáng huā shòu*

人比黄花瘦

*persoa como amarelo flor delgado

‘estar máis abatido que un crisantemo’.

A canción temática da película ‘La maldición de la flor amarilla’ chámase *Jú Huā Tái* (菊花台 ‘Escenario de crisantemo’) e describe a mutua nostalxia dolorosa entre un xeneral que está nunha expedición, e a súa muller, que está esperándoo na casa. Nesta canción, destácase o verso:

- *Jú huā cán /mǎn dì shāng /nǐ de xiào róng yǐ fān huáng*

菊花残/满地伤/你的笑容已泛黄

*crisantemo flor murchar /cheo terra tristeza /o teu atributo sorrinte aspecto xa emerxer amarelo

‘as flores de crisantemo xa murcharon, mentres tanto, os trazos da súa muller volvéronse borrosos porque leva moito tempo sen vela.’

Na antiga China, o crisantemo non só se asociaba á despedida, senón tamén á sensación de nostalxia e tristeza. Neste verso relaciónase ‘o amarelo de crisantemo’ con ‘o amarelo

²³ *Lǐ Qīng Zhào* (李清照): *Zuì huā yīn* (醉花阴).

do aspecto riseiro’ para expresar a profunda tristeza de tanta nostalgia, a pesar de que o ‘amarelo’ da palabra composta *fàn huáng* (泛黄 *emerxer amarelo) alude á reminiscencia, a diferenza do significado literal da cor amarela (Lei 2017a: 393-403).

4.7. O outono

Como xa se comentou anteriormente, o crisantemo considérase uns dos ‘catro cabaleiros’ (四君子), xunto coa flor da ciroleira, a orquídea e o bambú. Por exemplo, a expresión *méi lán zhú jú* (梅兰竹菊 *ciroleira orquídea bambú crisantemo) representa o inverno, a primavera, o verán e o outono respectivamente. Estas catro plantas son temas frecuentes nas tradicionais pinturas chinesas a tinta desde os tempos da dinastía Song (960-1279), debido á súa beleza refinada.

A flor de crisantemo é un emblema do outono e simboliza a xovialidade. Polo tanto, ‘o outono’ tamén é coñecido como *jú tiān* (菊天 *crisantemo ceo) (*Han yu ci dian* 2008-2011); ‘o noveno mes’ é coñecido como o ‘mes do crisantemo’ (*jú yuè* 菊月 *crisantemo mes), tamén se chama *hán jú* (寒菊 *frío crisantemo ‘crisantemo’) (*Zai xian han yu zi dian*). A floración de crisantemos era exclusivamente outonal. Por iso esta é a protagonista da estación, como se reflicte na expresión *chūn lán qiū jú* [*primavera orquídea outono crisantemo] (春兰秋菊): ‘a orquídea en primavera e o crisantemo en outono’, que se usa para expresar metaforicamente que ‘cada un ten a súa beleza ou o seu punto forte’ (Jia 2013: 215).

Como os crisantemos florecen no noveno mes, tradicionalmente os chineses acostuman a saír cos familiares ou amigos a apreciar estas fermosas flores (*shǎng jú* 赏菊 *apreciar crisantemo) (Williams 2004: 69). Desde a antigüidade, na cultura chinesa xa existía este costume, como testemuña a expresión *chí áo fēng jú* 持螯封菊 *levar cangrexo bloquear crisantemo ‘o encanto de comer cangrexos e apreciar flores de crisantemo’²⁴ (*Zai xian han yu zi dian*).

En festividades tales como a Festividade de Mediados de Outono (中秋节), ou a Festividade de ‘Dobre-yang’, adóitanse empregar as flores de crisantemo de varias cores para crear diferentes formas (ex. forma de animais, árbores, persoaxes, edificios ou caracteres chineses símbolos de bo augurio, etc.) e crear así motivos decorativos coa fin de darlle a benvinda ás festividades. O Festival do Crisantemo celébrase anualmente en Tongxiang (桐乡), cerca de Hangzhou. Tamén a aldea Xiaolan (小榄) na provincia de Cantón é famosa polo cultivo do crisantemo e a súa horticoltura novidosa. Ademais, esta provincia é coñecida como ‘Cidade de Crisantemo’ (菊城). Cada ano (xeralmente en novembro) celébrase unha exhibición de crisantemo (菊展), aínda que a famosa gran feira de crisantemo só se celebra cada sesenta anos como unha tradición local (Lei 2017a: 393-403).

²⁴ Tradicionalmente, considerábase un gran pracer observar as flores mentres se comían cangrexos na estación de pleno florecemento do crisantemo.



(fig. 2) As figuras feitas de crisantemo nas exhibicións de crisantemo

4.8. A vellez ou a obsolescencia

Os antigos tiñan o costume de apreciar as flores de crisantemo durante a festa do ‘Dobre Yang’ (*Chongyang* 重阳) en outono. A expresión *míng rì huáng huā* 明日黄花 *claro sol/día²⁵ amarelo flor²⁶ (apreciar flor de crisantemos despois da festa do Dobre Yang) designa as ‘ cousas anticuadas, obsoletas’ (*Han dian* 2004-2015). A súa motivación reside en que os crisantemos van murchar pouco despois da festividade do *Dobre Yang*, e apreciar as flores despois da festa xa non ten sentido (Lei 2017a: 393-403).

O crisantemo murcho pode facer alusión ás mulleres vellas, indicando que ‘o seu tempo bo xa pasou’, como reflicte a locución:

- *jú lǎo hé kū* 菊老荷枯 *crisantemo vello loto murcho (o crisantemo e o loto murchan) ‘o rostro vello dunha muller’ (Wang Tao et al. 1987: 664).

5. Conclusións

Examinamos a evolución dos valores do ‘crisantemo’ na cultura chinesa a través da súa presenza en numerosas unidades fraseolóxicas como metáforas poéticas, proverbios e

²⁵ *míng rì* 明日 *claro+sol, como palabra composta significaba en chinés clásico ‘mañá’, en chinés moderno dise *míng tiān* (明天) [*claro ceo]. Non obstante, nesta contexto, *míng rì* (明日) refírese a ‘despois da festa de Dobre Yang’.

²⁶ *Huáng huā* 黄花 *amarelo flor (flor amarela) é outro nome do crisantemo.

outros símbolos culturais chineses, e amosamos o seu papel preponderante dentro da linguaxe figurada na lingua chinesa.

A cultura chinesa achegou unha serie de simbolismos ao crisantemo que en español non existen, tales como poder, rebelión, nobreza, perseveranza, humildade, desprezo á fama, nostalxia, outono, e vellez, a consecuencia de varios factores como a experiencia, o costume, a historia a literatura e a cultura. A riqueza das unidades fraseolóxicas asociadas co crisantemo mostra a súa elevada posición na cultura chinesa, debido a que en moitas ocasións o pobo chinés lle atribúe símbolos positivos e apréciao, elóxiao, venérao e ata o considera como sustento espiritual. Obsérvase que tales simbolismos e significados do crisantemo non están presentes na lingua nin no acervo cultural do pobo español.

Debido a esta carga de información propiamente cultural e nacional, abundan as unidades fraseolóxicas chinesas que non se comprenden nin se entenden, polo que se resisten á tradución e requiren un coñecemento sobre a súa orixe e o seu transfondo cultural. Este traballo ofrece tamén probas de que lingua e cultura comparten o obxecto central do ensino das linguas estranxeiras e de que, se as unidades fraseolóxicas resultan a miúdo tan opacas, é precisamente por ese factor. Por todo iso, a aprendizaxe dunha lingua require un achegamento linguo-cultural.

6. Referencias bibliográficas

- DOBRVOL'SKIJ, Dmitrij (1995): *Kognitive Aspekte der Idiom-Semantik. Studien zum Thesaurus deutscher Idiome*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- DOBRVOL'SKIJ, Dmitrij; PIIRAINEN, Elisabeth (2005): *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives*. Amsterdam: Elsevier.
- HAN CI WANG (2005): *Han ci wang* 汉辞网 [“Páxina web del gran diccionario chino”] (<http://www.hydc.com/>) [Data de consulta: 26/01/2016].
- HAN DIAN (2004-2015): *Han dian* 汉典 [“Diccionario de chino”]. (<http://www.zdic.net/>) [Data de consulta: 19/01/2016].
- HAN YU CI DIAN (2008-2011): *Han yu ci dian* 汉语词典 [“Diccionario de chino”] (<http://cidian.xpcha.com/>) [Data de consulta: 26/01/2016].
- JIA, Yongsheng (2013): *Diccionario fraseológico-cultural de la lengua china*. Granada: Granada Lingvistica.
- LEI, Chunyi (2017a): *Estudio Contrastivo Linguo-Cultural del Lenguaje Figurado en Español y en Chino: Nombres y Fraseologismos Zoonímicos y Fitonímicos*. Tesis doctoral. Universidad de Granada.
- LEI, Chunyi (2017b): *Diccionario fraseológico chino: zoomorfismos y botanismos*. Charleston: CreateSpace Independent Publishing Platform.
- PAMIES, Antonio (2007): “El lenguaje de la lechuza: apuntes para un diccionario intercultural”, en LUQUE, Juan de Dios; PAMIES, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje: El significado como corolario cultural*, vol.1. Granada: Granada Lingvistica / Método, 375-404.
- PAMIES, Antonio (2015): “Las metáforas frutales en el léxico y la fraseología del español”, en *Itinerarios* 22, 89-99.

- PAMIES, Antonio; LEI, Chunyi (2014): «L'intraduisible? Dîtes-le avec des fleurs: Botanismes figuratifs et spécificité culturelle», en DALMAS, Martine; PIIRAINEN, Elisabeth; FILATKINA, Natalia (eds.): *Figurative Sprache - Figurative Language - Language figuré*. Festgabe für Dmitrij O. Dobrovol'skij. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 19-40.
- SHEN, Xilun [沈锡伦] (2001): *Min su wen hua zhong de yu yan qi qu* 民俗文化中的語言奇趣 “Las curiosidades lingüísticas en las costumbres folclóricas”. Taipei: Taiwan shang wu yi shu guan “Taipei: Museo de arte commercial de Taiwan”. 台北: 台湾商务艺术馆.
- SMITH, Frederick Porter (1871): *Contributions towards the Materia Medica and Natural History of China*. Shanghai: American presbyterian mission press. London: Trubner & Co., 62.
- WANG, Tao [王涛] et al. (dirs.) (1987): *Zhong guo cheng yu da ci dian* 中国成语大辞典 [“Gran diccionario de Chengyu chino”]. Shanghai: Shang hai ci shu chu ban she “Shanghai: Editorial de Diccionario de Shanghai”. 上海: 上海辞书出版社.
- WILLIAMS, Charles Alfred Speed (2004 [1974]): *Chinese Symbolism and Art Motifs*. Boston: Tuttle publishing.
- ZAI XIAN HAN YU ZI DIAN (s.a.): *Zai xian han yu zi dian* 在线汉语字典 [“Diccionario de chino online”], (<http://xh.5156edu.com/>) [Data de consulta: 19/01/2016].

Marzo, iguarzo. Achega aos refráns mínimos galegos¹²

Marzo, iguarzo. Contribution to Galician minimal proverbs

Joan Fontana i Tous

Universitat de Barcelona

joan_fontana@ub.edu

Resumo: Este artigo céntrase nos *refráns mínimos* galegos, é dicir, nas unidades paremiolóxicas con sentido pleno, formuladas ás veces con verbo explícito e outras, elidido, que se expresan co mínimo número posible de compoñentes. No caso do galego, fomos quen de atopar setenta e oito *refráns mínimos* compostos por dous únicos elementos. En primeiro lugar, analizamos e dividimos estes refráns en diversos apartados: meses do calendario (concretamente, xaneiro, febreiro, marzo, abril, maio, xuño, agosto e setembro), de cariz moral (capítulo en que destacan os que aluden de maneira despectiva ao casamento), gastronómicos e con topónimo. O artigo complétase cun *Apéndice* que intenta presentar claramente o corpus de estudo a través da ordenación alfabética de todos os refráns analizados, así como da presentación das diferentes variantes recollidas. Neste sentido, coidamos que a información contida no *Apéndice* pode resultarlles útil aos investigadores que desexen profundar neste peculiar tipo de paremias galegas.

Palabras clave: *refráns mínimos*, refraneiro galego, refráns do calendario.

Abstract: This article is about minimal Galician proverbs. Whether with an explicit or an elided verb, they all retain their paremiological meaning. In the Galician language, we found seventy-eight proverbs with two elements. We analysed and classified these sayings into the following categories: by months of the year (January, February, March, April, May, June, August and September), by moral character (highlighting the proverbs referring to weddings with contempt), by gastronomy and by toponymy. The article is completed with an Appendix presenting the corpus of all the analysed proverbs in alphabetical order, with all their other variations. In this regard, we think that

¹ Data de recepción: 31.07.2018. Data de aceptación: 08.12.2018.

² A nosa gratitude a Manuel González, que nos permitiu o acceso á Biblioteca coruñesa da Real Academia Galega; tamén a Fernando Pereira e Lois Bande pola súa amabilidade e eficacia durante as pescudas paremiolóxicas realizadas alí. Así mesmo, agradecemos a Xosé Afonso Álvarez, Lois Bande, Xesús Ferro, Manuel González e Malores Villanueva a aclaración dalgúns refráns opacos, e a José Enrique Gargallo e Malores Villanueva a concienciada lectura deste artigo. Á derradeira, ademais, debemos a xentil corrección gramatical do noso galego.

the information contained in the Appendix might be useful for researchers who wish to know more about these peculiar proverbs.

Keywords: minimal proverbs, Galician proverbs, months of the year proverbs.

1. Introducción

Os refráns non están suxeitos a medida e, polo tanto, hainos longos e curtos; ás veces os demasiado longos son verdadeiras agrupacións deles ordenados arredor dun só concepto. Entre os primeiros pódense citar algúns como Agardar a quen non vén, ter lei a quen non a ten; Darlle un bico a unha vella e falar con desentendido éche tempo perdido ou Labrador sin carro, can sin amo, curro sin valado e nena sin amor sonche a cousa pior³. En oposición ós anteriores pódense recordar Ou andar ou ornear; Agosto, frío no rostro; Ruín feira, corda baleira; etc. (Cañada 2003: 51, s. v. refrán).

Os tres refráns “curtos” propostos por Cañada fórmulanse todos a través de catro compoñentes; agora ben, para exemplificar cales son os refráns máis breves do galego, tería sido posible atopar paremias de tres ou mesmo de dous elementos? Folleando o terceiro tomo da vetusta obra de Antonio de la Iglesia *El idioma gallego, su antigüedad y vida* (1886), chamounos a atención o exíguo apartado dedicado aos refráns⁴ (Iglesia 1886: 201-227) e, máis concretamente, unha paremia en particular, *Marzo* [/]⁵ *Iguarzo* (1886: 212), que nos demostra a existencia de refráns galegos de dous compoñentes. Loxicamente, esta extensión é a mínima formulación parémica posible para que entre os dous elementos se poida establecer unha relación baseada na caracterización, a consecuencia..., moitas veces coa axuda da rima, como na citada paremia.

Propoñemos, así pois, a denominación *refrán mínimo* para a unidade paremiolóxica con sentido pleno, formulada ás veces con verbo explícito e outras elidido, que se expresa co mínimo número posible de compoñentes. Atendendo á idiosincrasia de cada lingua, os *refráns mínimos* dependen de tres criterios: o morfolóxico (pensemos no pasado sintético galego; por exemplo, *cantou*, en oposición a outras linguas como o castelán, o catalán, o francés, o italiano, o romanés... que dispoñen da dobre posibilidade de pasado, sintético ou analítico: *cantó/ha cantado*, *cantà/va cantar/ha cantat*, *il/elle chanta/a chanté*, *cantò/ha cantato* ou *cântă/a cântat*, respectivamente), o ortográfico (como proba, a forma *fixoma*, onde os dous pronomes, alén de seren enclíticos, se engaden

³ A anterior edición en castelán engade outro exemplo aínda máis longo: *Hai tres clases de matrimonio: varón, varela e varicunca; varón, manda il e ela non; varela, il non manda e manda ela; varicunca, manda ela, il nunca, e iste é o que máis abunda* (Cañada 1974: 122, s. v. refrán). Este refrán, con algunha variante, atópase, por exemplo, en Zamora (1972: 117), Sesto (1976: 30, núm. 518) ou Moreiras (1978²: 33); e, en portugués, en Machado (2011⁴: 265).

⁴ Os douscentos trinta e un refráns presentados neste volume van precedidos pola seguinte glosa: “La ciencia popular de la vida agrícola y marinera de Galicia se reconoce tradicionalmente comunicada con los preceptos y refranes de la lengua, en la siguiente forma” (Iglesia 1886: 201-202). Cómpre sinalar que Cañada (1974: 122, s. v. refrán) cita a obra de Antonio de la Iglesia entre “las colecciones más importantes”.

⁵ A barra inclinada entre corchetes indica salto de liña no orixinal.

ao verbo sen guión nin apóstrofo)⁶ e mais o pragmático (é dicir, o uso dunha expresión máis breve no lugar doutra sinónima máis longa). Un dos criterios mencionados, dous deles ou a combinación dos tres, determinará a personalidade dos *refráns mínimos* das diversas linguas, nas que, polo tanto, non se pode establecer un número “canónico” de elementos constitutivos, xa que este pode oscilar significativamente dunha a outra realidade lingüística.

A teor do anteriormente exposto, o presente artigo pretende ofrecer unha primeira análise a partir dun corpus de setenta e oito *refráns mínimos* constituídos por dous únicos compoñentes⁷, que presentamos nun corpus (véxase o *Apéndice*) precedido dun breve estudo.

2. Refráns mínimos de dous elementos

Ellos [Los refranes] son un ejemplo vivo (...) de lo que alcanza nuestro pueblo en lo tocante al buen sentido práctico que tan profundamente le domina. Su forma breve y espontánea y su espíritu sentencioso se acomoda á la gravedad del carácter gallego, y como en este país el género popular fue y es harto cultivado, de aquí que el refran haya sido una de las mas fecundas y ricas manifestaciones de nuestro pueblo (sic) (Murguía 1865: 571-572).

Seguindo, pois, a reflexión de Murguía e tendo en conta que os refráns son “as expresións nas que máis vivamente se reflicte o xenio e a índole dunha lingua” (Cañada 2003: 51, s. v. *refrán*), e que, no caso que agora nos (pre)ocupa, transmiten “o modo de pensar dos galegos, mais en «píldoras»” (Moreiras 1978²: 17), non debería abraiarnos que o talante do pobo galego, así como a súa característica, e nunca abondo loada, “retranca”, ás veces teña cristalizado o seu secular acervo na máxima brevidade paremiolóxica posible, é dicir, en *refráns mínimos* de dous compoñentes. Neste artigo, ofrecemos setenta e oito paremias, extraídas dos diversos refraneiros galegos que figuran entre as referencias bibliográficas; porén, para deixarmos constancia de todas as obras que foron baleiradas para este traballo⁸, tamén incluímos na bibliografía algúns refraneiros galegos que, salvo erro ou omisión pola nosa parte, non conteñen ningún *refrán mínimo* de dous elementos (información que non consideramos superflua)⁹.

⁶ O exemplo galego, *fixoma*, en catalán pasaría a tres compoñentes: *me la féu* (coa forma sintética do pasado); ou mesmo a catro: *me la va fer* ou *va fer-me-la* (empregando o pasado analítico).

⁷ Recoñezamos que a nosa intención primixenia era ofrecer os refráns galegos de dous e tres compoñentes; porén, despois de ter baleirados os diversos refraneiros (cfr. as *Referencias bibliográficas*), decatámonos de que o número de paremias de dous elementos non era nin moito menos testemuñal; ao contrario, por exemplo, do asturiano, lingua na que só fomos quen de atopar catro *refráns mínimos* de dous compoñentes (véxase Fontana 2018).

⁸ Para a elaboración deste primeiro corpus de *refráns mínimos* galegos compostos por dous elementos, tivemos en conta todos os refraneiros do galego ao noso alcance, se ben deixamos, polo momento, de lado, outras fontes paremiográficas máis específicas como artigos, revistas, calendarios, folletos, etc.

⁹ Referímonos aos seguintes refraneiros: Anónimo (1974¹), Benavente e Ferro (1994), Lorenzo (1983), Moreiras (1977 e 1978²), Rodríguez Cruz (2000), Sesto (1976), Sobreira (1979), Solla (2009) e Zamora (1972).

Por outra parte, gustaríanos subliñar que, coa intención de evitar repeticións e a sobrecarga informativa do texto, nesta primeira parte teórica, cando dispoñemos de diferentes variantes dunha mesma paremia, ofrecemos soamente a que figura como principal na columna da esquerda do *Apéndice*, xa que neste apartado, na columna da dereita, se poden atopar todas as outras variantes do refrán principal; así mesmo, as localizacións ofrecidas polo *ALGa* da forma principal do refrán cítanse nesta primeira parte, mentres as das variantes detállanse no *Apéndice* mediante nota a pé de páxina. Finalmente, para posibles glosas, explicacións ou apuntes dos/das autores/as dos refraneiros, que consideramos pertinentes, adoptamos o xa comentado procedemento de engadirmos esta información nunha nota a pé de páxina do citado *Apéndice*.

2.1. Meses do calendario

2.1.1. Xaneiro

- *Xaneiro, añeiro* (Ventín 2007: 69, núm. 827); refrán ao que se pode engadir como remate outro *refrán mínimo* referido ao mes seguinte: *Xaneiro añeiro e febreiro cabriteiro* (Ferro 1995: 603, núm. 11270; Ventín 2007: 52, núm. 545) (Cfr. 2.1.2.).

- *Xaneiro, cabriteiro* (Vázquez 2003: 99, núm. 2372); a similitude desta paremia coa anterior faise aínda máis patente grazas a Zamora (1972: 262): *Xaneiro añeiro, xaneiro cabriteiro*.

- *Xaneiro fanequeiro* (*ALGa* 2003: 463, núm. 92); non en balde, coa localización marítima do Arrabal (provincia de Pontevedra), xa que *fanequeiro* se refire á pesca das *fanecas* (*Trisopterus luscus*).

- *Xaneiro frioleiro* (*ALGa* 2003: 464, núm. 114); localizado no Cádavo (provincia de Lugo). *Frioleiro*, é dicir, *friorento*.

- *Xaneiro laceiro* (Vázquez 2003: 97, núm. 2337); *laceiro* é un adxectivo derivado de *lazo*, “Capa de xeo que se forma sobre a superficie dun líquido cando vai moito frío” (DRAG: s. v. *lazo*); precisamente no mes de xaneiro é cando se produce a aparición de moito lazo nas pozas (ou mesmo na beira dos tellados).

- *Xaneiro, marmaruxeiro* (Taboada 2000: 165); *marmaruxeiro* refírese ao tempo chuvioso.

- *Xaneiro, oveiro* (Gippini 1994⁴: 10; Taboada 2000: 165; Ferro 2002: 140; Vázquez 2003: 99, núm. 2375; Soto 2003: 181, núm. 4391); refrán ben representado do que Soto ofrece o equivalente castelán *Enero, ya es huevero*.

- *Xaneiro, piardeiro* (Rodríguez Iglesias 2000: 492; Ferro 2002: 140); hai que entender *piardeiro* co significado de ‘malicioso’, ‘pícaro’.

- *Xaneiro, secadeiro* (Taboada 2000: 165); refírese ao tempo seco.

- *Xaneiro tasqueiro* (*ALGa* 2003: 464, núm. 116); localizado en Acevedo (provincia de Ourense). Segundo o informante, *tasqueiro* fai referencia ás xeadas.

- *Xaneiro verdadeiro* (ALGa 2003: 464, núm. 117); localizado en Pereiro de Aguiar (provincia de Ourense). O informante apunta que o refrán alude á choiva continua deste mes.

- *Xaneiro xeadas* (ALGa 2003: 462, núm. 24); localizado en Meira (provincia de Lugo).

- *Xaneiro xiadeiro* (ALGa 2003: 462, núm. 28; Vázquez 2003: 99, núm. 2369); localizado en Espiñaredo, San Cristovo, Mesoiro, Cuiña, Vilar de Céltigos, O Outeiro, Outeiro, Ortoño (provincia da Coruña), A Senra, Muras, Bóveda (provincia de Lugo), Abelenda, O Pereiro de Aguiar, Vilariño Frío, Allariz, A Mezquita, Bubaces (provincia de Ourense), Baloira, Friamonde, Rodeiro, Sta. Lucía de Moraña, Fefiñáns, A Chan, Lourido, A Graña, Lougares, A Cañiza, Guillade e Sela (provincia de Pontevedra). Este refrán fai parte doutro moito máis longo en que a combinación de certas características dos catro primeiros meses contribúen a sacar a un bo maio: *Xaneiro xiadeiro, febreiro folerpeiro, marzo ventoso e abril chuvioso, sacan o maio florido e fermoso* (Soto 2003: 182, núm. 4394). Soto, ademais, engade o seguinte equivalente castelán: *Enero frío y heladero, febrero verdadero, marzo pardo y abril lluvioso, sacan a mayo florido y hermoso*.

2.1.2. Febreiro

- *Febreiro, cabriteiro* (Ferro 1995: 294, núm. 5035; 2002: 141; Ventín 2007: 65, núm. 762); ademais de como refrán por si mesmo, Ferro (1995: 603, núm. 11270) e Ventín (2007: 52, núm. 545) emprégano como remate dunha dobre paremia: *Xaneiro añeiro e febreiro cabriteiro* (Cfr. 2.1.1.).

- *Febreiro candieiro* (ALGa 2003: 465, núm. 210); localizado en Baloira (provincia de Pontevedra). Alusión á Candeloria, ou Virxe das Candeas, que se festexa o 2 de febreiro e de cuxo “chorar” (chover) ou “rir” (facer sol) pode depender a fin do inverno, aínda que *Se a Candelaria chora, vai o inverno fóra; se ri, o inverno quere vir; mais cal chorar; cal rir; medio inverno está por vir*¹⁰ (Ferro 1995: 148, núm. 1935).

- *Febreiro, cebadeiro* (Ferro 1995: 294, núm. 5036; Conde 2001: 106, núm. 196; Ferro 2002: 141; Vázquez 2003: 104, núm. 2478); indica que a choiva de febreiro axuda á correcta maduración da cebada. Conde compara a paremia galega cunha castelá: *Febrero, cebadero*; e con tres francesas: *Eau de février; eau de fumier; Pluie de février emplit les greniers*; e *Pluie de février vaut jus de fumier* (esta última localizada na Borgoña). Por último, engadimos un refrán que vencella esta paremia coa primeira: *Febreiro cabriteiro, febreiro cebadeiro* (Zamora 1972: 109 e 262).

- *Febreiro, felerpeiro* (Gippini 1994⁴: 11); *felerpeiro* quere dicir ‘nevarento’.

¹⁰ Para o “rir” e o “chorar” da Candeloria no ámbito romance, véxase Gargallo (2004: 117-121).

- *Febreiro, fervedeiro* (Ferro 2002: 141); *fervedeiro* poderíase entender como indicativo de calor (Cfr. *Frebeiro, fervoso*).
- *Febreiro lenceiro* (Vázquez 2003: 103, núm. 2464); probablemente, *lenceiro* teña que ver co traballo das fías, xa que ás veces emprégase *lenzo* co significado de ‘fio de liño’. Neste sentido, pódese referir á preparación do fio de liño ou ben a cando, á beira do lume, se fan teas ou lenzos cos fíos previamente preparados¹¹.
- *Febreiro moliceiro*¹² (ALGa 2003: 465, núm. 186); localizado na Veiga de Cascallá (provincia de Ourense). O informante recoñeceu *moliceiro* como ‘húmido’.
- *Febreiro mormuruxadeiro* (ALGa 2003: 465, núm. 199); localizado en Oímbra (provincia de Ourense). A *mormuruxa* é o orballo; polo tanto, o refrán aludiría ao tempo con chuvisca.
- *Febreiro oveiro* (Vázquez 2003: 104, núm. 2471) (Cfr. *Xaneiro, oveiro*).
- *Febreiro ventureiro* (ALGa 2003: 465, núm. 198); localizado en Vilariño Frío (provincia de Ourense). O significado do adxectivo *ventureiro* podería ser ‘ventoso’, pero tamén ‘silvestre’, vía pola que tería chegado a unha especialización semántica de ‘agreste’, ‘duro’.
- *Febreiro verceiro* (ALGa 2003: 463, núm. 48); localizado no Cádavo (provincia de Lugo), Abelenda e A Mezquita (provincia de Ourense). *Verceiro* ten o sentido de ‘chuvioso’, tempo que, no mes anterior, resulta de moi mal augurio: *Xaneiro verceiro, nin boa meda nin bo paleiro* (Ventín 2007: 69, núm. 825); ou, aínda máis claro, *Xaneiro, berceiro, mal negocio* (Taboada 2000: 164).
- *Febreiro, xougoleixeiro* (Taboada 2000: 94); *xougoleixeiro* é unha palabra inventada, creada probablemente a partir de *xogar*. Segundo unha hipótese de Manuel González, o significado tería relación co feito de faceren xogos e brincaren os mozos e mozas nas fías ou fiadas destes meses duros de inverno.
- *Fibreiro fibreirado* (ALGa 2003: 465, núm. 184); localizado en Paradaseca do Bierzo (provincia de León). Refráns do tipo de *Febreiriño febras dá e, se non as dera, xa as dará* (Ferro 1995: 294, núm. 5029) lévannos a relacionar o adxectivo *fibreirado* (variante de *febreirado*, como *fibreiro* de *febreiro*), coas *febras de frío*, tamén chamadas *barbas do inverno* (Cfr. *Frebreiro frebas*).

¹¹ Xesús Ferro transmítenos, por correo electrónico, esta chisca da súa nenez: “Eu xa non lembro da miña infancia ningunha tecelá (o lenzo viña das feiras ás que levamos da casa manteiga, ovos, millo, porcos ou ovellas ou becerros que alí se vendían e con ese diñeiro mercábase aceite, pano ou medicamentos). Pero si que lembro que unha costureira viña despois polas casas facer tódalas pezas de roupa que nos vestían”.

¹² Gargallo (2012: 418) aproveita este refrán como exemplo de “Paremiotipos concretos e representación territorial”.

- *Frebeiro, fervoso* (ALGa 2003: 465, núm. 201); localizado en Rodeiro (provincia de Pontevedra). *Fervoso*, derivado de *ferver*, podería entenderse como indicativo de calor (Cfr. *Febreiro, fervedeiro*).

- *Febreiro frebas* (ALGa 2003: 465, núm. 183); localizado en Meira (provincia de Lugo). As *frebas* son os carambelos característicos do frío de febreiro, ao que se refire o seguinte refrán: *Febreiro febreirás, se non deches as túas frebas, x'as darás* (Vázquez 2003: 103, núm. 2459) (Cfr. *Fibreiro fibreirado*).

2.1.3. Marzo

- *Marzo coarso* (ALGa 2003: 467, núm. 324); localizado en Xaviña (provincia da Coruña). Segundo o ALGa, *coarso* é sinónimo de *iguarzo*.

- *Marzo airoso* (ALGa 2003: 465, núm. 234); localizado na Mezquita (provincia de Ourense).

- *Marzo, esfolarso* (Vázquez 2003: 115, núm. 2720); *esfolarso*¹³ é un adxectivo creado sobre a base do verbo *esfolar* ('sacar a pel a un animal') para que rime con *marzo*. Aplicado a este mes de tempo tan cambiante, como amosa un refrán do tipo *Marzo marceador: de noite auga e de día sol* (Vázquez 2003: 112, núm. 2645), significa que o tempo que predomina é un frío que esfola, é dicir, que arrinca a pel: *Marzo marzada, vento frío e máis xiada* (Vázquez 2003: 112, núm. 2651).

- *Marzo, espigarzo* (Ferro 1995: 375, núm. 6656; Ferro 2002: 143; Vázquez 2003: 115, núm. 2723); segundo a glosa de Vázquez, trátase do "Mes en que debe espigar el pan para la buena cosecha".

- *Marzo, iguarzo* (Gippini 1994⁴: 14; Ferro 2002: 143; Vázquez 2003: 296, núm. 7284); este refrán, que "Alude al equinoccio"¹⁴ (Vázquez 2003: 296, núm. 7284), representa un bo exemplo da "fossilización e lexicalización dalgunhas voces [como *iguarzo*] que apenas se documentan nos dicionarios" (ALGa 2003: 461). Atopamos formulacións similares en portugués, *Março, eguarço* ou *Março igualaço* (Machado 2011⁴: 305), e castelán, *Marzo, parejazo*¹⁵ (Rodríguez Marín 1896: 59).

¹³ Xesús Ferro apúntanos que o informante pertencía á zona do seseo, característica que se mantivo na anotación do refrán.

¹⁴ Véxase en Gargallo (2003: 43) o punto 1.1., intitulado "Se igualan las noches y los días". Neste sentido, sérvenos de glosa aclaratoria o refrán italiano: *Marzo marzotto, il giorno è lungo come la notte* (Schwamenthal e Straniero 1991: 295); ou mesmo a paremia galega: *Marzo iguarzo, o día coa noite i-o pan co carpazo* (Ventín 2007: 66, núm. 770). Este mesmo autor (Ventín 2007: 64, núm. 743) relaciona o refrán de tres compoñentes *En marzo, iguarzo* coas seguintes dúas paremias: *Março liga a noite com o dia, Manoel com Maria, o pão com o mato e a herva com o sargaço* (portugués), e *Quand l'abricotier est en fleurs, jour et nuit sont de même longueur* (francés).

¹⁵ Tal como indica Gargallo (2003: 43, nota 8), as formas *iguarzo* (galego), *eguarço, igualaço* (portugués) e *parejazo* (castelán) non "responden a usos comunes de los respectivos romances. Habrá que entender que

- *Marzo liñarzo* (ALGa 2003: 467, núm. 319); localizado en Vilariño Frío (provincia de Ourense). *Liñarzo* é unha palabra inventada para a rima con *marzo* a partir de *liño* e refírese ao tempo da semente desta planta, xa que, nas zonas costeiras e baixas de Galicia, esta sementábase en marzo, mentres, no interior e zonas altas, en abril.

- *Marzo marzán* (ALGa 2003: 466, núm. 303); localizado en Meira, Seoane do Courel (provincia de Lugo) e Paradaseca do Bierzo (provincia de León); típico inicio de moitos refráns galegos co mes de marzo; véxanse, por exemplo, os vinte e sete refráns principiados con *Marzo(,) marzán* en Vázquez (2003: 112-113, núms. 2657-2683). Gargallo (2003: 44) ofrécenos outros derivados romances nominais como *Março marçagão* (portugués), *Marzu marcial* (asturiano), *Marzo marcero* (castelán) ou *Març, marçó* (catalán).

- *Marzo, pelarzo* (Vázquez 2003: 116, núm. 2728); segundo a glosa de Vázquez: “Alude a la dureza del mes, y a la esquila de las ovejas, y de los asnos”. En portugués, a paremia complétase cunha segunda parte que nos lembra o refrán *Março iguarzo*, xa comentado: *Março pelarço, as noites como os días, os meses como os marcos* (Machado 2011⁴: 305).

- *Marzo, raparzo* (Vázquez 2003: 116, núm. 2729); *raparzo*, de *rapar* (‘cortar o pelo ou a la a un animal’); por iso, o autor remite aos seguintes tres refráns (o primeiro en castelán e os outros dous en catalán): *En marzo, se esquilan los burros*; *Pel març ton*^[16] *les ovelles*; e *Pel març s’esquilen els ases*.

- *Marzo regañarzo* (Vázquez 2003: 114, núm. 2709); tendo en conta que *regañar* significa ‘mostrar’ ou ‘facer visible’, *regañarzo*, derivado *ad hoc* deste verbo para rimar con *marzo*, podería indicar que nesa altura xa se empezan a ver as primeiras raiolas de sol.

- *Marzo ventoso* (ALGa 2003: 466, núm. 242); localizado na Senra (provincia de Lugo) e Rodeiro (provincia de Pontevedra).

2.1.4. Abril

- *Abril abrilite* (ALGa 2003: 468, núm. 422); localizado en Baloiira (provincia de Pontevedra); *abrilite* é unha creación afectiva *ad hoc* deste mes.

- *Abril chuvioso* (ALGa 2003: 467, núm. 382); localizado na Senra (provincia de Lugo) e na Mezquita (provincia de Ourense). As características choivas de abril recóllense nun célebre refrán: *Abril, aguas mil* (Vázquez 2003: 121, núm. 2848); e, a conveniencia destas augas, queda clara noutra paremia: *Abril chovedeiro enche o cabaceiro* (Zamora 1972: 265; Soto 2003: 37, núm. 470), que Soto completa co equivalente castelán *Abril llovedero llena el granero*.

se han creado ad hoc, al servicio de la rima (asonante o consonante), según la buena predisposición que en general demuestran los refranes para el «extrañamiento del lenguaje»”.

¹⁶ Segunda persoa singular do imperativo do verbo *tondre* (‘tosquiar’, ‘rapar’).

- *Abril penduril* (ALGa 2003: 468, núm. 436); localizado en Ortoño (provincia da Coruña). Trátase da primeira parte do coñecido refrán *Abril, pendoril; maio, engraio; san Xoán, segaio* (Ferro 1995: 59, núm. 51), que Vázquez (2003: 121, núm. 2856) glosa así: “Con palabras caprichosas describe el estado del centeno en los meses que se indican: *En abril, cuelga ya la espiga, en mayo, grana y en junio está dispuesta para la siega*. Se refiere a las zonas más cálidas de Galicia”.

2.1.5. Maio

- *Maio, despondaio* (Taboada 2000: 100); refrán cuxo significado misterioso non somos quen de adiviñar.

- *Maio, engredaio* (Vázquez 2003: 135, núm. 3157); *engredaio* é un derivado do verbo *gradar*: “Pasar a grade [a un terreo arado]” (DRAG: s. v. *gradar*), como nos amosa o equivalente portugués engadido por Vázquez: *Em maio, gradai-o*.

- *Maio florallo* (Vázquez 2003: 133, núm. 3119); denota a floración típica deste mes.

- *Maio madeiro* (Vázquez 2003: 134, núm. 3123); a partir do refrán *O bon madeiro pra maio o quero*, localizado en Aranga, preto de Betanzos, e transmitido por xentileza de Xesús Ferro, deducimos que o refrán se podería referir ao frío tardío do mes de maio, durante o cal aínda fai falla estar á beira do lume para non pasar frío; neste sentido, citamos a variante *Ata o corenta de maio aínda a vella queima o tallo* (é dicir, o toro dunha árbore) da coñecida paremia *Ata o corenta de maio non quites o saio* (Ferro 1995: 305, núm. 5278).

- *Maio maghallo* (ALGa 2003: 469, núm. 520); localizado en Louro (provincia da Coruña). Refírese á maduración da froita que chega á súa sazón.

- *Maio maiolo* (ALGa 2003: 469, núm. 489); localizado en Betanzos (provincia da Coruña), Bóveda (provincia de Lugo) e Baloira (provincia de Pontevedra); *maiolo* é unha creación *ad hoc* que, neste caso, subliña o tempo variable deste mes, como nolo demostra o refrán *Maio maiolo, maio tolo* (Zamora 1972: 130 e 268).

- *Maio, mallar* (Taboada 2000: 100); alusión á trilla dos cereais típica desta época.

- *Maio pardo* (ALGa 2003: 469, núm. 511); localizado en Vilariño Frío, A Gudiña, A Mezquita (provincia de Ourense), Rodeiro (provincia de Pontevedra) e Lubián (provincia de Zamora). Refírese ao bo augurio do ceo escuro en maio: *Maio pardo, sinal de bo ano* (Ferro 1995: 69, núm. 266).

2.1.6. Xuño

- *Junio claro* (ALGa 2003: 470, núm. 605); localizado en Lubián (provincia de Zamora) e similar á paremia *San Juan*¹⁷ *claro* (ALGa 2003: 470, núm. 606), asignada á Mezquita (provincia de Ourense). A desexada claridade deste mes, combinada coas características dos cinco meses precedentes, aparece en múltiples

¹⁷ A miúdo, a designación de *San Juan* / *San Xoán* refírese, por extensión, a todo o mes de xuño.

refráns, como o seguinte exemplo: *Xaneiro xabreiro, febreiro amoroso, marzo ventoso, abril chuvioso, maio pardo e san Xoán claro valen máis que as mulas i-o carro* (Vázquez 2003: 97-98, núm. 2354).

2.1.7. Agosto

- *Agosto, agosteiro* (Gippini 1994⁴: 22; Ventín 2007: 62, núm. 704); *agosteiro*, co sentido de ‘extremadamente caloroso’, é unha creación *ad hoc* que pon en relación o nome do mes e máis o verbo *agostar* (‘murchar’, ‘secar’).

- *Agosto ardere*¹⁸ (ALGa 2003: 471, núm. 671); localizado en Rodeiro (Pontevedra) como o refrán *Setiembre beber* (cfr. 2.1.8.), co cal se completaría a secuencia *A castaña no agosto quere arder; e no setembro, beber* (Ferro 1995: 156, núm. 2122).

- *Agosto, magosto* (Taboada 2000: 61); o refrán indica que a colleita de castañas durante o outono vai depender en gran parte da calor que faga no mes de agosto.

2.1.8. Setembro

- *Setiembre beber* (ALGa 2003: 471, núm. 723); localizado en Rodeiro (Pontevedra). Entendemos aquí *beber*, variante de *beber*, como indicativo de auga de choiva (véxase Gargallo 2012: 415). Este refrán e o xa nomeado *Agosto ardere* vencéllanse na paremia *En aghosto arder, en setembro beber* (ALGa 2003: 471, núm. 668), localizada en Pereiro de Aguiar (provincia de Ourense).

2.2. De cariz moral

Dedicamos o seguinte capítulo aos refráns, é dicir, a “estos hermosos destellos de la inspiracion popular”¹⁹ (Murguía 1865: 572), que coinciden no feito de ofrecer consellos morais para un comportamento axeitado.

2.2.1. Casamento

A maioría de *refráns mínimos* galegos de cariz moral céntrase nas funestas consecuencias do matrimonio. As seguintes oito paremias coinciden na rima entre hemistiquios e, agás na última (en que se empregan dous substantivos), no uso exclusivo de formas verbais: a segunda do singular nos catro primeiros exemplos (con pregunta e resposta nos tres primeiros), a terceira do plural no quinto, e a terceira do singular no sexto e sétimo. Por outro lado, cómpre remarcar que a

¹⁸ Cómpre sinalar que, na *Introducción* á listaxe de refráns, o ALGa (2003: 461) apunta a seguinte dúbida á hora de incluír esta paremia: “No caso da secuencia *agosto ardere* (refrán 671) podíaase pensar que non tería que formar parte desta colección, pero ó atestarse o refrán *a castaña quere en agosto arder, en setiembre beber* (refrán 665), parece axeitado recollela, anque en por si non supón unha unidade paremiolóxica relevante”.

¹⁹ Segundo este autor: “Siempre se han considerado los refranes, como dichos breves y sentenciosos en que el pueblo encierra un pensamiento útil, un consejo saludable, una picante observación: por eso se han impreso alguna vez bajo el título de *Filosofía vulgar*” (Murguía 1865: 571).

alusión ao casamento inicia sempre o refrán, excepto no penúltimo exemplo, en que o efecto precede a causa.

- ¿*Casáchete? Cagáchete* (Taboada 2000: 75; Vázquez 2003: 503, núm. 13046); case idéntico en asturiano: ¿*Casástete? Cagástete* (Castañón 1962: 59); e, cunha formulación escatolóxica similar, pero xa non mínima, en castelán: *Te casaste, la cagaste* (Martínez 1995: 454, núm. 39.651).

- ¿*Casáchete? Abrasáchete* (Taboada 2000: 75; Ventín 2007: 129, núm. 1700).

- ¿*Casáchete? Luxácheste* (Taboada 2000: 75); emprégase o verbo *luxarse* co sentido de ‘lixarse’, ‘ensuciarse’.

- *Casácheste, enterrácheste* (Vázquez 2003: 503, núm. 13045); en castelán, a anteposición do pronome converte o refrán mínimo galego nunha formulación de catro compoñentes: *Te casaste, te enterraste* (Martínez 1995: 454, núm. 39.652).

- *Casáronte: cazáronte* (Ferro 1995: 381, núm. 6760; Rodríguez Iglesias 2000: 477); citamos, en castelán, *Te casaron, te cazaron* (Martínez 1995: 453, núm. 39.601); e, en catalán, o sintético: *Casat, caçat* (Amades 1982³: 1111).

- *Casou, apretou* (Taboada 2000: 76).

- *Vintou? Casou* (Ventín 2007: 129, núm. 1699). Descoñecemos o significado do verbo *vintar*.

- *Casamento, apartamento* (Ventín 2007: 35, núm. 252); idéntico en portugués (Cfr. Machado 2011⁴: 139).

2.2.2. *Varia*

Neste caixón de xastre moral, atopamos normas de conduta que nos axudan a non repetirmos os mesmos erros do pasado (no caso dos dous primeiros refráns), que nos indican pequenos preceptos aplicables á vida cotiá (no terceiro, cuarto e quinto exemplo), e que nos advirten do perigo das populares *romarías* (na última paremia).

- *Gabáchete, cagáchete* (Ventín 2007: 111, núm. 1425).

- ¿*Fixéchela?... Págaa* (Vázquez 2003: 550, núm. 14334); velaquí outro refrán galego a guisa de glosa: *Ninguén as fai que non as pague máis cedo ou máis tarde* (Ferro 1995: 157, núm. 2145).

- *Errando adepréndese*²⁰ (Vázquez 2003: 360, núm. 8925); Ferro (1995: 265, núms. 4391-4395) intitula moi axeitadamente “Erro pai do acerto” unha sección que contén cinco refráns, non *mínimos*, pero si co mesmo significado da nosa paremia.

²⁰ O autor remite a Correas para o refrán castelán *Errando se aprende*.

- *Apresúrate despacio*²¹ (Ferro 1995: 485, núm. 8889; Conde 2001: 337, núm. 884); refrán que traduce o latín *Festina lente*, un dos lemas preferidos de Augusto segundo o historiador Suetonio²².

- *Cartas cantan*²³ (Vázquez 2003: 320, núm. 7921); lembremos o refrán do *Quijote* (II, Cap. 7) *Hablen cartas y callen barbas*, que se recolle na paremia galega (non obstante a inversión dos hemistiquios) *Calen barbas e falen cartas* (Lorenzo 1983: 25, núm. 220; Ferro 1995: 245, núm. 3993; Vázquez 2003: 762, núm. 20345). Tamén en catalán: *Cartes canten* (Amades 1982³: 1170).

- *Romarías, bruxerías* (Vázquez 2003: 391, núm. 9764).

2.3. Gastronomía

Os dous refráns deste apartado evidencian a importancia do mar na cultura galega²⁴, xa que conteñen un peixe (*sardiña*) e un marisco (*zamburiña*²⁵), ambos rematados en *-iña*, sufixo que rima cun adxectivo, no primeiro caso, *agostiña*, relacionado co mellor mes para a pesca da sardiña²⁶ (*En agosto come as sardiñas ben a gosto* [Zamora 1972: 94]), e, no segundo, o diminutivo *pequeniña*, que alude ás dimensións máis axeitadas á hora de consumir a zamburiña²⁷.

- *Sardiña, agostiña* (Taboada 2000: 151).

- *Zamburiña, [/] pequeniña* (Álvarez 2008: 12, núm. 37).

2.4. Con topónimo

“Hai abundantes refráns xeográficos nos que se interpreta o sentimento da xente cara á súa terra e ditos agudos que mostran a rivalidade de dúas aldeas veciñas”²⁸ (Cañada 2003: 51, s. v. *refrán*). Neste apartado incluímos sete *refráns mínimos* que conteñen algún

²¹ Conde relaciona esta paremia con outra galega: *Vísteme despacio que teño prisa*; con tres castelás: *Date prisa despacio, y llegarás a palacio*; *Vísteme despacio, que tengo prisa*; e *Anda despacio, si tienes prisa*; e cun refrán francés: *Hâtez-vous lentement*.

²² Véxase, na obra *De vita Caesarum*, o capítulo XXV do libro dedicado ao emperador Augusto.

²³ Vázquez cita un refrán castelán idéntico recollido por Rodríguez Marín.

²⁴ Neste sentido, segundo Río (2010: 67): “O refraneiro galego é moi abondoso en formas que recollen as actividades que o home ou a muller efectuaban na aldea galega do interior (a agricultura) ou da costa (a pesca)”.

²⁵ Segundo o apuntamento de Vázquez (2003: 682, núm. 18133), “es un marisco parecido a la vieira, y más pequeño que el mayolo”.

²⁶ O coñecidísimo refrán *Polo San Xoán a sardiña molla o pan* (Ferro 2002: 148) indica o inicio da temporada, xa que antes desta data: *Quen queira mal a unha veciña, dialle en abril sardiña* (Zamora 1972: 213) ou *Sardiñas de maio, sardiñas do díaño* (Ferro 1995: 527, núm. 9742). De feito, a mellor época para o seu consumo crese que vai dunha Virxe a outra, é dicir, do 16 de xullo (Virxe do Carme) ata o 15 de agosto (Virxe da Asunción).

²⁷ Tamén a sardiña recoméndase deste tamaño, segundo o refrán: *A muller e a sardiña, pequeniña* (Zamora 1972: 23; Ferro 2002: 157).

²⁸ Non en balde, no mesmo artigo (2003: 51, s. v. *refrán*) afirmase que “O refrán, como a copla, é unha clara manifestación da vida, das relacións entre as persoas, das preocupacións individuais e dos sentimentos colectivos dun lugar, dunha vila ou dunha cidade e incluso se fai eco dos misterios da vida”.

topónimo: nos tres primeiros (dos cales os dous últimos referidos ao mesmo municipio, O Incio), o topónimo precede un substantivo plural que ironiza sobre os habitantes do lugar; nos dous seguintes (ambos correspondentes a Santa Marta de Moreiras, antes do arranxo parroquial), invértese a orde; no penúltimo refrán, complementábase o topónimo cun substantivo singular (referido ao lugar e non aos habitantes); e, no derradeiro, establécese unha figura de repetición entre o topónimo e a forma verbal.

- *Albarellos*^[29], *cazafellos* (Vázquez 2003: 844, núm. 19); o adxectivo é unha variante de *gazafellos*, aplicado polo xeral ao “Rapaz que quere presumir de ser xa un home” (DRAG, s. v. *gazafello*).

- *Sirgueiros*^[30], *pimenteiros* (Vázquez 2003: 900, núm. 1228); chámase *pimenteiros* aos que cultivan e venden pementos así como aos que son moi afeccionados a este froito.

- *Rendar*^[31], *gorriós*³² (Vázquez 2003: 892, núm. 1042); baste o seguinte refrán para entender a malicia da formulación: *Gorrións e cregos e frades / Dios nos libre de tan malas aves, / os gorrións cómenno-lo millo, / cregos e frades rápanno-lo bolsillo* (Ventín 2007: 106, núm. 1365); que, ademais, o autor vencella co castelán: *El abad y el gorrión dos malas aves son*.

- *Abogados*, *Caspiñón*³³ (Vázquez 2003: 855, núm. 235); consideramos que o refrán mínimo asturiano *Abogáu, afogáu* (Viejo 2012: 388, núm. 3135) deixa bastante clara a consideración xeral dos avogados no refraneiro.

- *Bouceantes*, *Casmartiño*³⁴ (Vázquez 2003: 855, núm. 234); de *boucear* (‘gritar’, ‘berrar’).

- *Sanguiñedo*^[35], *señoría* (Vázquez 2003: 897, núm. 1151); o autor glosa así a paremia: “Porque están allí las únicas casas señoriales de la parroquia”.

- *Mondoñedo manda* (Ventín 2007: 160, núm. 2162); véxase no *Apéndice* a variante con *monda*, no lugar de *manda*, que afina aínda máis a paronomasia entre o topónimo e a forma verbal.

3. A xeito de conclusión

Por outra parte, o pretender esgotar un Refraneiro é imposible, xa que se contan por milleiros os refráns que están pubricados nos difrentes pobos e moitos máis os que aínda se poderían engadir, xa que son centos os que se atopan en libros

²⁹ “Albarellos, Santiago; Monterrei, OU” (Vázquez 2003: 844, núm. 19).

³⁰ “Sirgueiros, San Xoán; Incio, O; LU” (Vázquez 2003: 900, núm. 1228).

³¹ “Rendar, Santa María; Incio, O; LU” (Vázquez 2003: 892, núm. 1042).

³² Sobre Villareda (Palas de Rei) existe un refrán, non mínimo, pero moi similar: *Os de Villareda, gorriós* (Vázquez 2003: 907, núm. 1367).

³³ “Moreiras, Santa Marta; Pereiro de Aguiar, O; OU” (Vázquez 2003: 855, núm. 235).

³⁴ “Moreiras, Santa Marta; Pereiro de Aguiar, O; OU” (Vázquez 2003: 855, núm. 234).

³⁵ “Sanguiñedo, Santa María; Dozón, PO” (Vázquez 2003: 897, núm. 1151).

relixiosos, en obras literarias, en contos populares, nos cantigueiros do pobo, nos beizos de algúns vellos... (Lorenzo 1983: 7).

Sirva a citación anterior de Xaquín Lorenzo como necesaria *captatio benevolentiae* deste artigo que, co emprego de “acheга” no título, non pretende senón establecer unha primeira listaxe de refráns galegos de dous compoñentes (é dicir, os máis breves que poidan existir) para os cales propoñemos a denominación de *refrán mínimo*.

Polo que se refire á estrutura das setenta e oito paremias listadas na parte teórica, observamos o emprego da rima (máis habitual canto máis breve resulta o refrán) en cincuenta e tres paremias³⁶, o que significa un 68% dos exemplos. Se relacionamos este recurso co ámbito temático, cómpre apuntar que a rima se favorece con algunhas palabras inventadas no segundo hemistiquio, frecuentemente creadas sobre raíces existentes (*iguarzo, florallo...*), e, de maneira especial, coa formulación máis habitual no corpus de estudo, é dicir, co nome dun mes (no primeiro hemistiquio)³⁷; non en balde, esta estrutura aparece en cincuenta e cinco exemplos, é dicir, nun 70,5%. Ademais, vinte e catro destes refráns corresponden aos meses de *xaneiro* e *febreiro* (doce paremias cada un), os mellor representados do elenco (con trece e quince refráns respectivamente).

Por outro lado, notamos como as preocupacións que o pobo galego cristaliza nos *refráns mínimos* refírense a cuestións morais (catorce refráns, nos que destaca, en oito deles, a consideración negativa do matrimonio), a maledicencia popular entre aldeas (sete exemplos) e, en menor medida, a gastronomía mariñeira (só dúas paremias). Porén, como xa apuntamos, a maioría de *refráns mínimos* céntrase nos meses³⁸ (cincuenta e cinco exemplos, dos que máis da metade, trinta e nove, referidos aos primeiros tres meses do ano); neste apartado, destaca, entre outras inquietudes menos representadas, o desvelo polas baixas temperaturas (moitas veces acompañadas de xeadas), polas chuvias e o mal tempo, pola excesiva calor ou polos labores agropecuarios relacionados cos cereais ou a gandaría.

Finalmente, gustaríanos insistir no feito de que, neste tipo de refráns tan sintéticos, unha volta perdida a experiencia do mundo rural, desaparece tamén a consabida motivación, circunstancia que se amosa, por exemplo, na nosa imposibilidade de entendermos, mesmo de intuirmos, o significado do refrán *Maio despondaio*. Como nos dixo moi axeitadamente Xesús Ferro: “A brevidade é froito dunha elisión (neste caso de saberes agrícolas ou mariñeiros)³⁹ dos que as cidades do século xxi estamos lamentablemente moi lonxe”.

³⁶ Trátase sempre de rima consonante, agás en catro casos en que se recorre á rima asonante: *Cartas cantan; ¿Casáchede? Luxáchede; Maio florallo, e Maio maghallo*.

³⁷ De feito, sempre que o refrán contén o nome dun mes, este vai no primeiro hemistiquio, cousa que, polo contrario, non ocorre co adxectivo *agostiña* na paremia *Sardiña, agostiña*.

³⁸ Todos os meses de xaneiro a setembro, quitando xullo.

³⁹ “O ritmo laboral no agro ou no mar galego viña marcado por algunhas crenzas, case sempre referidas ao tempo vindeiro, que se transmitían de pais a fillos coa finalidade de que os máis novos non caesen nos mesmos erros cós seus devanceiros. O refraneiro foi en moitos casos a opción escollida para salvaguardar estes coñecementos” (Río 2010: 67).

4. Apéndice

Presentamos neste apartado un cadro cos setenta e oito *refráns mínimos* analizados ao longo do artigo (columna da esquerda, “*Refráns mínimos* de dous elementos”); facémolo en orde alfabética, indicando, ademais da/s fonte/s bibliográfica/s, o apartado da parte teórica onde aparece cada refrán (na columna “Cfr.”), así como as variantes⁴⁰ da paremia principal, se fose o caso, ou mesmo algunha glosa extraída da mesma fonte e que citamos en nota ao pé. Polo que se refire ás localizacións do *ALGa* das paremias principais e ás dos topónimos do apartado 2.4., cítanse no correspondente lugar da parte teórica (as do *ALGa* a continuación do refrán e as dos topónimos en nota a pé de páxina); en canto ás localizacións das variantes dos refráns pertencentes ao *ALGa*, rexístranse no seguinte *Apéndice* mediante nota a pé de páxina.

	<i>Refráns mínimos de dous elementos</i>	Cfr.	Variantes
1	<i>Abogados, Caspiñón</i> (Vázquez 2003: 855, núm. 235)	2.4	
2	<i>Abril abrilete</i> (<i>ALGa</i> 2003: 468, núm. 422)	2.1.4.	
3	<i>Abril chuvioso</i> (<i>ALGa</i> 2003: 467, núm. 382)	2.1.4.	<i>Abril chuviñoso</i> ⁴¹ (<i>ALGa</i> 2003: 467, núm. 381)
4	<i>Abril penduril</i> (<i>ALGa</i> 2003: 468, núm. 436)	2.1.4.	
5	<i>Agosto, agosteiro</i> (Gippini 1994 ⁺ : 22; Ventín 2007: 62, núm. 704)	2.1.7.	
6	<i>Agosto ardere</i> (<i>ALGa</i> 2003: 471, núm. 671)	2.1.7.	
7	<i>Agosto, magosto</i> (Taboada 2000: 61)	2.1.7.	
8	<i>Albarellos, cazafellos</i> (Vázquez 2003: 844, núm. 19)	2.4.	
9	<i>Apresúrate despacio</i> (Ferro 1995: 485, núm. 8889; Conde 2001: 337, núm. 884)	2.2.2.	<i>Apresúrate dispacio</i> (Vázquez 2003: 741, núm. 19783)

⁴⁰ Consideramos variantes da paremia principal calquera pequena diferenza respecto a esta, mesmo na puntuación (referímonos á coma entre ambos os hemistiquios). Téñase en conta que “As repeticións con pequenas variantes formais contribúen a esclarecer o significado orixinario do refrán e tamén dan boa conta da creación popular e da perda conceptual do léxico que presenta o refrán” (*ALGa* 2003: 461).

⁴¹ Localizado na Mezquita (provincia de Ourense) e Rodeiro (provincia de Pontevedra).

	<i>Refráns mínimos de dous elementos</i>	<i>Cfr.</i>	<i>Variantes</i>
10	<i>Bouceantes, Casmartiño</i> (Vázquez 2003: 855, núm. 234)	2.4.	
11	<i>Cartas cantan</i> (Vázquez 2003: 320, núm. 7921)	2.2.2.	
12	<i>Casácheite, enterrácheite</i> (Vázquez 2003: 503, núm. 13045)	2.2.1.	
13	<i>¿Casácheite? Abrasácheite</i> (Taboada 2000: 75; Ventín 2007: 129, núm. 1700)	2.2.1.	
14	<i>¿Casácheite? Cagácheite</i> (Taboada 2000: 75; Vázquez 2003: 503, núm. 13046)	2.2.1.	
15	<i>¿Casácheite? Luxácheite</i> (Taboada 2000: 75)	2.2.1.	
16	<i>Casamento, apartamento</i> (Ventín 2007: 35, núm. 252)	2.2.1.	
17	<i>Casáronte: cazáronte</i> (Ferro 1995: 381, núm. 6760; Rodríguez Iglesias 2000: 477)	2.2.1.	
18	<i>Casou, apretou</i> (Taboada 2000: 76)	2.2.1.	
19	<i>Errando adepréndese</i> (Vázquez 2003: 360, núm. 8925)	2.2.2.	
20	<i>Febreiro, cabriteiro</i> (Ferro 1995: 294, núm. 5035; 2002: 141; Ventín 2007: 65, núm. 762)	2.1.2.	
21	<i>Febreiro candieiro</i> (ALGa 2003: 465, núm. 210)	2.1.2.	
22	<i>Febreiro, cebadeiro</i> (Ferro 1995: 294, núm. 5036; Conde 2001: 106, núm. 196; Ferro 2002: 141; Vázquez 2003: 104, núm. 2478)	2.1.2.	
23	<i>Febreiro, felerpeiro</i> (Gippini 1994 ⁴ : 11)	2.1.2.	<i>Frebeiro filerpeiro</i> ⁴² (ALGa 2003: 465, núm. 173)

⁴² Localizado na Queira (provincia da Coruña).

	<i>Refráns mínimos de dous elementos</i>	<i>Cfr.</i>	<i>Variantes</i>
24	<i>Febreiro, fervedeiro</i> (Ferro 2002: 141)	2.1.2.	<i>Frebeiro, fervedeiro</i> ⁴³ (ALGa 2003: 465, núm. 200)
25	<i>Febreiro lenceiro</i> (Vázquez 2003: 103, núm. 2464)	2.1.2.	
26	<i>Febreiro moliceiro</i> (ALGa 2003: 465, núm. 186)	2.1.2.	<i>Febreiro muliceiro</i> ⁴⁴ (ALGa 2003: 465, núm. 187)
27	<i>Febreiro mormuruxadeiro</i> (ALGa 2003: 465, núm. 199)	2.1.2.	
28	<i>Febreiro oveiro</i> (Vázquez 2003: 104, núm. 2471)	2.1.2.	<i>Febreiro, oveiro</i> (Ventín 2007: 44, núm. 412)
29	<i>Febreiro ventureiro</i> (ALGa 2003: 465, núm. 198)	2.1.2.	
30	<i>Febreiro verceiro</i> (ALGa 2003: 463, núm. 48)	2.1.2.	
31	<i>Febreiro, xougoleixeiro</i> ⁴⁵ (Taboada 2000: 94)	2.1.2.	
32	<i>Fibreiro fibreirado</i> (ALGa 2003: 465, núm. 184)	2.1.2.	
33	<i>¿Fixéchela?... Págaa</i> (Vázquez 2003: 550, núm. 14334)	2.2.2	
34	<i>Frebeiro, fervoso</i> (ALGa 2003: 465, núm. 201)	2.1.2.	
35	<i>Frebreiro frebas</i> (ALGa 2003: 465, núm. 183)	2.1.2.	
36	<i>Gabáchete, cagáchete</i> (Ventín 2007: 111, núm. 1425)	2.2.2.	
37	<i>Junio claro</i> (ALGa 2003: 470, núm. 605)	2.1.6.	
38	<i>Maio, despondaio</i> (Taboada 2000: 100)	2.1.5.	
39	<i>Maio, engredaio</i> (Vázquez 2003: 135, núm. 3157)	2.1.5.	

⁴³ Localizado en Rodeiro (provincia de Pontevedra).

⁴⁴ Localizado en Carracedo de Monasterio (provincia de León). Coa nota “O informante recoñeceu muliceiro como ‘suave’”.

⁴⁵ Localizado en Rubiós.

	<i>Refráns mínimos de dous elementos</i>	<i>Cfr.</i>	<i>Variantes</i>
40	<i>Maio florallo</i> (Vázquez 2003: 133, núm. 3119)	2.1.5.	<i>Maio, floraio</i> (Vázquez 2003: 135, núm. 3158)
41	<i>Maio madeiro</i> (Vázquez 2003: 134, núm. 3123)	2.1.5.	
42	<i>Maio maghallo</i> (ALGa 2003: 469, núm. 520)	2.1.5.	
43	<i>Maio maiolo</i> (ALGa 2003: 469, núm. 489)	2.1.5.	<i>Maio maión</i> ⁴⁶ (ALGa 2003: 469, núm. 490)
44	<i>Maio, mallar</i> (Taboada 2000: 100)	2.1.5.	
45	<i>Maio pardo</i> (ALGa 2003: 469, núm. 511)	2.1.5.	
46	<i>Marso coarso</i> (ALGa 2003: 467, núm. 324)	2.1.3.	
47	<i>Marzo airoso</i> (ALGa 2003: 465, núm. 234)	2.1.3.	<i>Marzo airearzo</i> ⁴⁷ (ALGa 2003: 465, núm. 235)
48	<i>Marzo, esfolarso</i> (Vázquez 2003: 115, núm. 2720)	2.1.3.	<i>Marso esfolarso</i> ⁴⁸ (ALGa 2003: 467, núm. 318)
49	<i>Marzo, espigarzo</i> ⁴⁹ (Ferro 1995: 375, núm. 6656; Ferro 2002: 143; Vázquez 2003: 115, núm. 2723)	2.1.3.	<i>Marzo espigarzo</i> ⁵⁰ (ALGa 2003: 465, núm. 218) <i>Marzo espigharzo</i> ⁵¹ (ALGa 2003: 465, núm. 217) <i>Marso espigharzo</i> ⁵² (ALGa 2003: 465, núm. 216)

⁴⁶ Localizado en Ponte Aranga (provincia da Coruña). Compárese a creación afectiva *maión* coa seguinte, a propósito de xaneiro: *Xaneiro xaneirón, camisa nova e sin pantalón* (Zamora 1972: 262).

⁴⁷ Localizado en Lubián (provincia de Zamora).

⁴⁸ Localizado en San Memede e A Serra de Outes (provincia da Coruña).

⁴⁹ “Mes en que debe espigar el pan para la buena cosecha”.

⁵⁰ Localizado na Pobra de San Xiao (provincia de Lugo).

⁵¹ Localizado en Pereiro de Aguiar (provincia de Ourense).

⁵² Localizado en Roo (provincia da Coruña).

	<i>Refráns mínimos de dous elementos</i>	<i>Cfr.</i>	<i>Variantes</i>
50	<i>Marzo, iguarzo</i> ⁵³ (Gippini 1994 ⁴ : 14; Ferro 2002: 143; Vázquez 2003: 296, núm. 7284)	2.1.3.	<i>Marzo iguarzo</i> (Ferro 1995: 235, núm. 3762) <i>Marzo [/] Iguarzo</i> (Iglesia 1886: 212) <i>Marso ighuarso</i> ⁵⁴ (ALGa 2003: 467, núm. 310) <i>Marzo ighuarzo</i> ⁵⁵ (ALGa 2003: 467, núm. 315) <i>Marzo ghuarzo</i> ⁵⁶ (ALGa 2003: 467, núm. 313) <i>Marzo, igualalarzo</i> ⁵⁷ (Vázquez 2003: 115, núm. 2724) <i>Marzo, igualarzo</i> ⁵⁸ (Saco 1987: 340; Ferro 2002: 143) <i>Marso ighualarso</i> ⁵⁹ (ALGa 2003: 467, núm. 309) <i>Marzo ighualarzo</i> ⁶⁰ (ALGa 2003: 467, núm. 314)
51	<i>Marzo liñarzo</i> (ALGa 2003: 467, núm. 319)	2.1.3.	
52	<i>Marzo marzán</i> (ALGa 2003: 466, núm. 303)	2.1.3.	<i>Marzo marceiro</i> ⁶¹ (ALGa 2003: 467, núm. 321) <i>Marzo marzaco</i> ⁶² (ALGa 2003: 467, núm. 322) <i>Marzo, magarzo</i> (Vázquez 2003: 115, núm. 2725)

⁵³ “Alude al equinoccio” (Vázquez 2003: 296, núm. 7284).

⁵⁴ Localizado en Ortoño e Beba (provincia da Coruña).

⁵⁵ Localizado no Arrabal (provincia de Pontevedra) e Brués (provincia de Ourense).

⁵⁶ Localizado en Mesoiro (provincia da Coruña).

⁵⁷ “Alude al equinoccio”.

⁵⁸ “Alude a la igualdad de los días [sic] y las noches” (Saco 1987: 340).

⁵⁹ Localizado en Roo e Louro (provincia da Coruña).

⁶⁰ Localizado en Pereiro de Aguiar (provincia de Ourense).

⁶¹ Localizado en Guillade (provincia de Pontevedra).

⁶² Localizado en Porto (provincia de Zamora).

	<i>Refráns mínimos de dous elementos</i>	<i>Cfr.</i>	<i>Variantes</i>
53	<i>Marzo, pelarzo</i> ⁶³ (Vázquez 2003: 116, núm. 2728)	2.1.3.	<i>Marzo pelarzo</i> ⁶⁴ (ALGa 2003: 466, núm. 304)
54	<i>Marzo, raparzo</i> (Vázquez 2003: 116, núm. 2729)	2.1.3.	
55	<i>Marzo regañarzo</i> (Vázquez 2003: 114, núm. 2709)	2.1.3.	
56	<i>Marzo ventoso</i> (ALGa 2003: 466, núm. 242)	2.1.3.	
57	<i>Mondoñedo manda</i> (Ventín 2007: 160, núm. 2162)	2.4.	<i>Mondoñedo, monda</i> (Vázquez 2003: 879, núm. 759)
58	<i>Rendar, gorriós</i> (Vázquez 2003: 892, núm. 1042)	2.4.	
59	<i>Romarías, bruxerías</i> (Vázquez 2003: 391, núm. 9764)	2.2.2.	
60	<i>Sanguiñedo, señoría</i> ⁶⁵ (Vázquez 2003: 897, núm. 1151)	2.4.	
61	<i>Sardiña, agostiña</i> ⁶⁶ (Taboada 2000: 151)	2.3.	
62	<i>Setiembre beber</i> (ALGa 2003: 471, núm. 723)	2.1.8.	
63	<i>Sirgueiros, pimenteiros</i> (Vázquez 2003: 900, núm. 1228)	2.4.	
64	<i>Vintou? Casou</i> (Ventín 2007: 129, núm. 1699)	2.2.1.	
65	<i>Xaneiro, añeiro</i> (Ventín 2007: 69, núm. 827)	2.1.1.	
66	<i>Xaneiro, cabriteiro</i> (Vázquez 2003: 99, núm. 2372)	2.1.1.	
67	<i>Xaneiro fanequeiro</i> (ALGa 2003: 463, núm. 92)	2.1.1.	
68	<i>Xaneiro frioleiro</i> (ALGa 2003: 464, núm. 114)	2.1.1.	

⁶³ “Alude a la dureza del mes, y a la esquila de las ovejas, y de los asnos”.

⁶⁴ Localizado en Brués (provincia de Ourense), Santiso e Forcarei (provincia de Pontevedra).

⁶⁵ “Porque están allí las únicas casas señoriales de la parroquia”.

⁶⁶ “La sardina, des obada en agosto”.

	<i>Refráns mínimos de dous elementos</i>	<i>Cfr.</i>	<i>Variantes</i>
69	<i>Xaneiro laceiro</i> (Vázquez 2003: 97, núm. 2337)	2.1.1.	
70	<i>Xaneiro, marmaruxeiro</i> ⁶⁷ (Taboada 2000: 165)	2.1.1.	
71	<i>Xaneiro, oveiro</i> (Gippini 1994 ⁴ : 10; Taboada 2000: 165; Ferro 2002: 140; Vázquez 2003: 99, núm. 2375; Soto 2003: 181, núm. 4391)	2.1.1.	<i>Xaneiro oveiro</i> ⁶⁸ (ALGa 2003: 464, núm. 115)
72	<i>Xaneiro, piardeiro</i> (Rodríguez Iglesias 2000: 492; Ferro 2002: 140)	2.1.1.	<i>Xaneiro piardeiro</i> ⁶⁹ (ALGa 2003: 463, núm. 93)
73	<i>Xaneiro, secadeiro</i> (Taboada 2000: 165)	2.1.1.	
74	<i>Xaneiro tasqueiro</i> (ALGa 2003: 464, núm. 116)	2.1.1.	
75	<i>Xaneiro verdadeiro</i> (ALGa 2003: 464, núm. 117)	2.1.1.	
76	<i>Xaneiro xeadas</i> (ALGa 2003: 462, núm. 24)	2.1.1.	
77	<i>Xaneiro xiadeiro</i> (ALGa 2003: 462, núm. 28; Vázquez 2003: 99, núm. 2369)	2.1.1.	<i>Xaneiro, xiadeiro</i> (Ventín 2007: 61, núm. 688) <i>Xaneiro xeadeiro</i> ⁷⁰ (ALGa 2003: 462, núm. 27) <i>Xaneiro xeladeiro</i> ⁷¹ (ALGa 2003: 462, núm. 29) <i>Xaneiro xeabreiro</i> ⁷² (ALGa 2003: 462, núm. 25) <i>¡Xaneiro xiabreiro</i> ⁷³ (ALGa 2003: 462, núm. 26)
78	<i>Zamburiña, [/] pequeniña</i> (Álvarez 2008: 12, núm. 37)	2.3.	<i>Zamoriña, pequeniña</i> ⁷⁴ (Vázquez 2003: 682, núm. 18133)

⁶⁷ “Lluvioso”.

⁶⁸ Localizado en Rodís (provincia da Coruña) e Santiso (provincia de Pontevedra).

⁶⁹ Localizado en Fefiñáns (provincia de Pontevedra).

⁷⁰ Localizado na Queira (provincia da Coruña), Negueira de Muñiz, Guntín de Pallares (provincia de Lugo), A Gudiña, Martiñán, Baltar, Calvos (provincia de Ourense) e Porto (provincia de Zamora).

⁷¹ Localizado en Viladonga (provincia de Lugo).

⁷² Localizado na Veiga de Cascallá (provincia de Ourense).

⁷³ Localizado en Paradaseca do Bierzo (provincia de León).

⁷⁴ “Zamoriña es un marisco parecido a la vieira, y más pequeño que el mayolo”.

5. Referencias bibliográficas

- ALGa = GARCÍA, Constantino; SANTAMARINA, Antón (dirs.) (2003): *Atlas Lingüístico Galego. Volume IV: Léxico. Tempo atmosférico e cronolóxico*. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- ÁLVAREZ BLÁZQUEZ, Xosé María (2008): *O libro do marisco*. Madrid: El País.
- AMADES, Joan (1982³): *Folklore de Catalunya. Cançoner. Vol. II*. Barcelona: Selecta.
- ANÓNIMO (1974⁴): *Refraneiro do viño (505 sentenzas recollidas do pobo)*. Vigo: Edicións Castrelos.
- BENAVENTE JAREÑO, Pedro; FERRO RUIBAL, Xesús (1994): *Refraneiro galego da vaca*. Santiago de Compostela: Centro de Investigacións Lingüísticas e Literarias Ramón Piñeiro.
- CAÑADA, Silverio (ed.) (1974): *Gran enciclopedia gallega. Tomo XXVI*. Vitoria: Heraclio Fournier S.A.
- CAÑADA, Silverio (ed.) (2003): *Gran enciclopedia galega. Volume 38*. Lugo: El Progreso Artes Gráficas.
- CASTAÑÓN, Luciano (1962): *Refranero asturiano*. Oviedo: Diputación de Oviedo.
- CONDE TARRÍO, Germán (2001): *Diccionario de refráns (correspondencias en castelán e francés)*. Vigo: Galaxia.
- DRAG = REAL ACADEMIA GALEGA (2012): *Diccionario da Real Academia Galega*. (<https://academia.gal/diccionario#inicio.do>).
- FERRO RUIBAL, Xesús (1995): *Refraneiro galego básico*. Vigo: Galaxia.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2002): *Refraneiro galego máis frecuente*. Vigo: La Voz de Galicia – Editorial Galaxia.
- FONTANA TOUS, Joan (2018): “*Quen guarda, faya*. Aproximación a los refranes mínimos asturianos”, en *Archivum* 68, 61-91.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2003): “*Més ençà o més enllà, la Quaresma en març caurà*. Refranes romances del mes de marzo”, en *Paremia* 12, 41-54.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2004): “*Dos de febreiro. Refranes romances de la Candelaria y meteorología popular*”, en *Paremia* 13, 109-124.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2012): “*Do ALGa a BADARE. Refráns do calendario e meteorolóxicos, xeoparemioloxía galega e romance*”, en *Novas achegas ao estudo da cultura galega II*, Univesidade da Coruña, 411-420.
- GIPPINI ESCODA, Enrique (1994⁴): *Refraneiro galego (escolma)*. Sada – A Coruña: Edicións do Castro.
- IGLESIA, Antonio de la (1886): *El idioma gallego, su antigüedad y vida* (Tomo III). La Coruña: La Voz de Galicia.
- LORENZO FERNÁNDEZ, Xaquín (1983): *Refraneiro galego*. Vigo: Edicións Castrelos.
- MACHADO, José Pedro (2011⁴): *O grande livro dos provérbios*. Alfragide: Casa das Letras.
- MARTÍNEZ KLEISER, Luis (1995 [1953]): *Refranero general ideológico español*. Madrid: Librería y Casa Editorial Hernando, S.A.

- MOREIRAS SANTISO, Xosé (1977): *Os mil e un refrás galegos do home*. Lugo: Reprografía Alvarellos.
- MOREIRAS SANTISO, Xosé (1978²): *Os mil e un refráns galegos da muller*. Lugo: Reprografía Alvarellos.
- MURGUÍA, Manuel (1865): *Historia de Galicia (Tomo primeiro)*. Lugo: Imprenta de Soto Freire.
- PAREMIOROM = *Paremiología romance: refranes meteorológicos y territorio*. (<http://stel.ub.edu/paremio-rom/es/refranes>).
- RÍO CORBACHO, Pilar (2010): “Contribución galega a BADARE. Refráns meteorolóxicos con animais”, en GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (coa colaboración de BASTARDAS, Maria-Reina; FONTANA i TOUS, Joan; TORRES TORRES, Antonio): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 67-81.
- RODRÍGUEZ CRUZ, Xosé (2000): *Así falan na Gudiña*. Ourense: Deputación Provincial de Ourense.
- RODRÍGUEZ IGLESIAS, Francisco (ed.) (2000): “Refráns e ditos”, en *Galicia. Antropoloxía – Imaxinario. Literatura popular. Volume XXVIII*. A Coruña: Hércules de Ediciones, S.A.
- RODRÍGUEZ MARÍN, Francisco (1896): *Los refranes del almanaque*. Sevilla: Imp. de Francisco de P. Díaz.
- SACO Y ARCE, Juan Antonio (1987): *Literatura popular de Galicia (colección de coplas, villancicos, diálogos, romances, cuentos y refranes gallegos)*. Porriño: Diputación provincial de Ourense.
- SCHWAMMENTHAL, Riccardo; STRANIERO, Michele L. (1991): *Dizionario dei proverbi italiani*. Milano: Rizzoli.
- SESTO LÓPEZ, Xosé (1976): *Refraneiro da muller*. Vigo: Edicións Castrelos.
- SOBREIRA, FR. Juan (1979): *Papeletas de un diccionario gallego*. Orense: Instituto de Estudos Orensanos “Padre Feijoo”.
- SOLLA, Carlos (2009): *Andar primeiro de río (Inmateriais do río dos Gafos)*. Pontevedra: Concello de Pontevedra.
- SOTOARIAS, M^a do Rosario (2003): *Achegas a un diccionario de refráns galego-castelan, castelán-galego. Cadernos de Fraseoloxía Galega 3*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Consellería de Educación e Ordenación Universitaria & Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- TABOADA CHIVITE, Xesús (2000): *Refraneiro galego. Cadernos de Fraseoloxía Galega 2*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Consellería de Educación e Ordenación Universitaria & Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003): *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral. Cadernos de Fraseoloxía Galega 5*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Consellería de Educación e Ordenación Universitaria & Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.

- VENTÍN DURÁN, José Augusto (2007): *Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Cadernos de Fraseoloxía Galega (Anexo 1)*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Consellería de Educación e Ordenación Universitaria & Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2012): *Parecias populares asturianas (Estudio, clasificación y glosa)*. Instituto Cervantes, Biblioteca Fraseolóxica y Paremiolóxica, Serie «Monografías» n.º 4.
- ZAMORA MOSQUERA, Federico (1972): *Refráns e ditos populares galegos*. Vigo: Galaxia.

Variacións das paremias españolas recompiladas por Charles Cahier¹

Variation of spanish paroemias collected by Charles Cahier

Béatrice Martinez Marnet

Universidade Autónoma de Madrid

beatrice.marnet@uam.es

Resumo: Unha das características propias das unidades fraseolóxicas no seu conxunto e das paremias en particular resulta ser a fixación. De certo, aínda que moitas paremias conseguen non sufrir ningunha variación co paso do tempo, outras experimentan transformacións máis ou menos importantes ou caen no esquecemento. Neste artigo, analizaremos as diferentes variacións que pode padecer unha paremia co paso do tempo. Para iso escollemos as 600 unidades fraseolóxicas españolas presentes na obra paremiográfica *Quelques six mille proverbes et aphorismes usuels empruntés à notre âge et aux siècles derniers* de Charles Cahier (1856) e contrastámolas coas paremias recompiladas no Refranero Multilingüe do Instituto Cervantes. Os resultados obtidos desta análise das variantes ortográficas, léxicas e sintácticas axudarannos na sistematización dos diferentes modelos de variantes, na observación dunha posible evolución nas paremias, co propósito de descubrir cal é a forma clásica da paremia desde a que foron aparecendo todos os cambios.

Palabras chave: variacións, variantes, unidades fraseolóxicas, paremias, Charles Cahier.

Abstract: One of the specific features of the phraseological units as a whole and the proverbs in particular is the unalterableness of the word order. Nevertheless, proverbs as well as other linguistic elements either evolve or sink into oblivion, remain unaltered through their entire period of use or undergo transformations to a greater or lesser extent. In this article we will analyze the different variations to which a proverb is subjected over time. In order to achieve this objective we have chosen the 600 Spanish phraseological units included in the paremiological work "Quelques six mille proverbes et aphorismes usuels empruntés à notre âge et aux siècles derniers" by Charles Cahier (1856) and we have carried out an extensive comparative analysis with the proverbs compiled in the Refranero Multilingüe (Instituto Cervantes). The results obtained from the study of the orthographic, lexical and syntactic variables will help us to build the different variation models and to provide a possible explanation to the evolution of phraseological units with the objective of finding the classic version of the proverb as a point of departure from which all the changes have progressively appeared.

Keywords: variations, variants, phraseological unit, proverbs, Charles Cahier.

¹ Data de recepción: 26.05.2017. Data de aceptación: 04.01.2018.

Tradución feita por Laura García de Arana.

1. Introducción

Entre os trazos característicos das unidades fraseolóxicas (en adiante UF), a maioría dos lingüistas destaca a fixación sintáctica (Montoro 2005; Zuluaga 1975 e 1980; Gurillo 1997 e 1998) xunto á fixación semántica ou idiomatidade (Zuluaga, 1980: 121-134) e a polilexicalidade (Castillo Carballo 1997; Mena Martínez 2002; García-Page 2008). Non obstante, obsérvase que co tempo, varias expresións pluriverbais, ao igual que as palabras simples ou monolexemas, caen no desuso mentres que outras sofren transformacións. Estes cambios débense á mesma evolución lingüística, que se plasma, no caso que nos ocupa, no concepto de variación paremiolóxica. A ruptura do modelo paremiolóxico² é un fenómeno bastante frecuente que se observa na literatura, na publicidade, no xornalismo, etc.

Por moi universais que sexan no tempo e no espazo, os elementos constitutivos do universo paremiolóxico, no caso concreto que analizamos (as 600 paremias do español³ recompiladas por Charles Cahier)⁴, sofren alteracións e distorsións sintácticas⁵. Estas rupturas, denominadas variantes formais paremiolóxicas, poden ser de distintos tipos: fónico, gráfico, morfolóxico, gramatical, léxico, sintáctico, etc. (García-Page 2008: 219).

Cando falamos da variación na paremioloxía podería parecer que o trazo de variación presente nas unidades fraseolóxicas vai en contra da fixación e estabilidade sintácticas (Corpas Pastor 1997: 27) que se manifesta nas paremias baixo diferentes aspectos tales como: a) a inalterabilidade da orde dos constituíntes, b) a invariabilidade dalgunhas categorías gramaticais, c) a inmodificabilidade do inventario de compoñentes e d) a insubstituíbilidade de constituíntes. É preciso sinalar que para cualificar unha unidade fraseolóxica de fixa, non é necesario que todos eses criterios se cumpran na unidade, pois, como indica G. Gross (1996: 8-9), se se demostra polo menos un deles, pode considerarse unha unidade fraseolóxica fixa. A fixación en varias expresións fixas non é sempre completa, pode dicirse que é caprichosa, pois nada explica as razóns que a gobernan para que se produzan determinadas combinacións e non outras (Zuluaga 1980: 37).

Non todas as condicións recomendadas para que se cumpra a característica de fixación sintáctica se dan nas paremias porque algunhas delas non respectan certas normas como a inserción de elementos entre os constituíntes. Velaquí a modo de ilustración uns exemplos nos que se inseriron palabras entre os seus constituíntes: *Amor de madre, que (todo) lo demás es aire*; *Dijo el asno al mulo: 'Anda para (allá), orejudo'*; *(Allí) donde*

² Entre os investigadores que se interesan polas rupturas das formacións sintácticas na fraseoloxía e paremioloxía, destacan as achegas de Zuluaga Ospina 1980; M. Gross 1982; García-Page 1991 1992a, 1992b, 1992c, 1993a, 1993b, 2008; G. Gross 1996; Corpas Pastor 1997; Barta 2005, 2006; Montoro del Arco 2005; Mejri 2009; Sevilla Muñoz e Martínez, 2009; Mogorrón Huerta e Mejri 2009.

³ Charles Cahier: *Quelque six mille proverbes et aforismes usuels empruntés à notre âge et aux siècles derniers*, París, 1856.

⁴ Paremiógrafo francés do século XIX.

⁵ Non se consideran variantes as desautomatizacións, é dicir, as modificacións espontáneas ou individuais e non institucionalizadas que poidan sufrir intencionadamente as paremias.

fueres, haz como vieres, (Dondequiera) que fueres, haz lo que vieres; (Por donde) fueres, haz como vieres; (La) puerta abierta, al santo tienta etc.

O estudo das alteracións sintácticas das unidades fraseolóxicas é na actualidade un tema polo que paremiólogos e fraseólogos se están interesando. Respecto ao tratamento destas transformacións, cada investigador aborda a temática desde un enfoque diferente, así é como se observan diferentes tipos de clasificacións e descricións do fenómeno. É preciso subliñar que entre os tipos de distorsións sintácticas na paremioloxía sobre os cales os autores coinciden adoitan estar: posibilidade de cambio, subtracción, adición de fonemas/lexemas/sintagmas; intercambio de compoñentes léxicos e sintácticos dentro dunha unidade; ampliación e subtracción lexemática/sintagmática/sintáctica.

González Rey (2002: 59) chama as alteracións que se manifestan nalgúñas UFs: ‘l’écart ou la déviation’. Esta desviación dos constituíntes pode darse no plano léxico, gramatical ou ben sintáctico: “On voit donc que le figement est un phénomène qui transcende ce qu’on appelle généralement les différents niveaux de l’analyse linguistique et qu’une description qui ne serait que la syntaxe ou sémantique ne retiendrait qu’une partie des faits” (G. Gross 1996: 13). Desta cita dedúcese que existen graos de fixación porque algunhas paremias son totalmente fixas, xa que cumpren con todos os criterios da fixación mentres que outras, como as que acabamos de citar, presentan unha fixación parcial (G. Gross 1996: 16-17).

A estabilidade das paremias é relativa posto que os criterios de fixación sintáctica e semántica presentes nelas se manifestan de forma gradual. É dicir, os devanditos criterios varían segundo o grao de estabilidade dos seus compoñentes. A repetición dunha paremia permite que esta se conserve intacta no tempo pero ao mesmo tempo é máis factible que se dea a variación formal da mesma mediante a creación de variantes. As variantes poden ser de distintos tipos: fónico, gráfico, morfolóxico, gramatical, léxico, sintáctico, etc. (García-Page 2008: 219).

O presente artigo ten como obxecto o estudo das variacións das paremias españolas recompiladas no refraneiro elaborado por Charles Cahier, titulado: *Quelques six mille proverbes et aphorismes usuels empruntés à notre âge et aux siècles derniers*. Nun primeiro momento aclararemos algúns conceptos básicos e daremos unha breve definición das paremias facendo fincapé a categoría de refrán, pois é esta a unidade fraseolóxica máis presente no noso corpus. Ao longo do artigo analizaremos os tipos de variacións que sufriron as paremias do noso corpus en comparación coas que constan no *Refranero Multilingüe* do Instituto Cervantes.

2. Conceptos básicos

Nun primeiro momento, o concepto que necesita aclaración é este: que son as paremias?

Segundo Sevilla e Crida (2013), a paremia ten unha serie de características como:

⇒ **A fixación** referida a estas combinacións de palabras ten que ser entendida no sentido de algo xa feito que o falante almacena e tende a reproducir sen descompoñelo nos seus elementos constituíntes.

⇒ **A idiomaticidade** foi entendida de dúas maneiras diferentes:

- Por un lado, responde, no sentido etimolóxico, ao que é propio e peculiar dunha lingua e,
- por outro, pode interpretarse como o trazo semántico característico de certas construcións fixas, nas que o seu significado non pode ser deducido a partir dos elementos que as forman.

⇒ **A lexicalización:**

Nunha UF como *encontrar o hallar [uno] la horma de su zapato*, produciuse previamente unha consolidación do uso das palabras que a compoñen ata constituírse un significado unitario que non pode ser analizado pola suma dos seus elementos integrantes. Deste xeito, se consultamos o *DLE*, veremos o proceso de especialización semántica que se produciu:

1. Fig. locs. verbs. coloqs. Encontrar o que lle acomoda ou o que desexa.
2. Fig. locs. verbs. coloqs. Tropezar con alguén ou con algo que se lle resista ou que se opoña ás súas mañas ou artificios.

⇒ **O contido sentencioso:**

Significado moral ou doutrina expresada con gravidade ou agudeza. Trátase dunha característica inherente á paremia.

As devanditas características aplícanse aos distintos tipos de paremias cuxos termos son:

- o refrán (uso popular),
- o proverbio (culto),
- a máxima (culto/autor coñecido),
- o aforismo (culto de orixe e autor coñecido),
- a sentenza (culto/autor coñecido),
- o apotegma (paremia de autor moi célebre),
- a frase proverbial (formula orde e mandato), etc.

No que se refire ao noso corpus, cabe destacar que o 99% das UFs presentes son refráns. Esta paremia Sevilla Muñoz (2002) defínea da seguinte maneira:

[...] el refrán es una paremia, esto es, un enunciado breve y sentencioso memorizado por los hablantes; destaca principalmente por ser popular, repetitivo, de temática general y práctica, estructura por lo general bimembre y por poseer elementos

mnemotécnicos que facilitan su memorización; en muchos casos es metafórico y puede ser jocoso. En cuanto a su léxico es sencillo, coloquial y, a veces, arcaico (Sevilla y Cantera 2002: 71).

Outros conceptos básicos que cómpre aclarar son a desautomatización e a variación dunha paremia.

Para Florentina Mena Martínez (2002: 4-15) “la desautomatización es el proceso que se desencadena en algunas unidades fraseológicas cuando se les ha aplicado de forma intencionada cualquier procedimiento de manipulación o modificación creativa”. Así, este fenómeno dáse moito no mundo da publicidade ou do xornalismo como por exemplo a unidade fraseolóxica *Darle a uno gato por liebre*, que desautomatizou en “para que a todos os europeos non *lles dean gato por euro*” (A3T, 9: 15 Noticias, 30-8-01), cando se cubriu a noticia sobre a presentación oficial do euro en Frankfurt. Estas modificacións non ocorren no noso corpus de paremias.

En cambio, o que si aparece con frecuencia no noso corpus son numerosas *variacións*, sobre as que centraremos a nosa atención. Entendemos por variacións as unidades fraseolóxicas que sofren cambios formais, de diferente natureza, pero que manteñen certo grao de similitude coa orixinal. En efecto, os devanditos cambios manteñen o grao de fixación da UF e pertencen ao acervo cultural. Como veremos no seguinte apartado (véxase apartado 3), o noso corpus contén numerosas variacións de diferente tipo.

Tamén cabe precisar que a presenza de variacións non quita a fixación, ao contrario, a variación confirmaa ao apoiarse sobre esa fixación co fin de manterse no tempo.

Quixéramos tamén presentar *El Refranero multilingüe*, ao ser a referencia á que acudimos ao longo do noso estudo das variacións. Este refraneiro contén unha selección de paremias españolas populares, principalmente refráns e frases proverbiais, coa súa correspondencia en varias linguas. Trátase dun refraneiro multilingüe único no mundo non só por esta combinación lingüística senón tamén pola información achegada para cada paremia española, as súas posibles variantes e sinónimos, así como os hiperónimos e os antónimos paremiolóxicos. Entre os seus obxectivos está o de proporcionar un actualizado instrumento de consulta sobre a sabedoría popular. Tendo en conta que o noso corpus é do século XIX, as informacións facilitadas por *El Refranero multilingüe* son esenciais para a nosa análise por conter as paremias máis populares de hoxe en día e algunhas das súas variantes.

A diferenza doutras clases de unidades fraseolóxicas que poden ter un equivalente conceptual –por exemplo, unha locución verbal equivale a un verbo; ou unha locución adverbial pode reducirse a un adverbio– as paremias, tal como subliña Julio Casares (1992: 199), son estruturas complexas que non permiten tales modificacións. Non se poden reducir a equivalencias conceptuais unitarias:

El refrán propiamente dicho [...] es una frase completa o una cláusula independiente, en la que se relacionan, por lo menos, dos ideas, y en la que las

palabras conservan su sentido usual, directo o figurado, sin deformarlo para dar origen a una nueva entidad léxica indivisible (Casares 1992: 199).

Nesta cita, Casares fala dos refráns como frases completas ou cláusulas independentes. Así, responden a una cohesión e coherencia sintáctica; o cal constitúe por un lado un dos seus trazos distintivos, e polo outro o motivo polo que nos interesamos pola súa estrutura sintáctica.

Para analizar a estrutura das paremias pareceunos conveniente presentar de forma sucinta, os modelos ou tipos de oracións aos cales as paremias responden. Distinguimos principalmente dous tipos de estruturas máis comúns ás paremias: por un lado, construcións con estruturas similares ás das oracións tradicionais simples e complexas (son oracións que teñen un núcleo verbal e poden ser coordinadas, xustapostas ou ben subordinadas) e polo outro, construcións bimembres sen verbo (Riera Rubio 2009: 8 -11). No cadro que vén a continuación presentamos ambos tipos de construcións con exemplos:

ORACIÓN SEMPLS	ORACIÓN COMPLEXAS				
	XUSTAPOSTAS	COORDINADAS	SUBORDINADAS		
El infierno está lleno de buenas intenciones	La cana engaña; el diente miente; la arruga, no deja duda	Traspasa el rico las leyes, y es castigado el pobre	SUBSTANTIVAS	ADJECTIVAS	ADVERBIAIS
			Quien tiene un amigo, tiene un tesoro	Diciembre es un viejo que arruga el pellejo	Donde menos se piensa, se levanta la liebre

Figura 1. Modelos ou tipos de oracións aos cales responden as paremias

3. Variantes

Nos apartados que veñen a continuación, analizaremos as diferentes anomalías, ortográficas, léxicas e sintácticas que adoitan alterar a estrutura das paremias. Para iso centrarémonos nas tres seguintes categorías de variantes formais paremiolóxicas: as variantes ortográficas, as variantes léxicas e as variantes sintácticas.

3.1. Variantes ortográficas

Entre os cambios léxicos observados entre os constituíntes das paremias, –e que son comunmente sinalados entre os investigadores–, destaca a presenza considerable das variacións ortográficas e algúns arcaísmos. Estes últimos son “elemento[s] lingüístico[s] cuxa forma ou significado, ou ambos á vez, resultan anticuados en relación cun momento determinado” (DLE). A presenza de palabras arcaicas e de variacións ortográficas nas paremias débese a que estas unidades da lingua foron creadas cando aínda o castelán estaba na súa etapa de formación primitiva (desde a Idade Media), tal e como explica García-Page (1997: 275).

Fixemos un censo do léxico en desuso do noso corpus, e chegamos á conclusión de que os verbos, seguidos dos substantivos, son as dúas clases de palabras afectadas polos cambios da lingua. Neste subapartado ofrecemos unha listaxe de todos os tipos de arcaísmos e variacións ortográficas presentes no noso corpus.

➤ Substantivos

Dos amigos de una bolsa, El uno canta, y el altro⁶ llora. [= otro]

En casa llena ayna fazen zena. (RM) [= cena]

Quien presto da, dos vezes da. [= veces]

➤ Adxectivos

Con agena mano saca la culebra del horado. (RM) [= ajena]

Mas vale ruyn asno, que ser asno. [= ruín]

En casa llena, presto se guisa la cena, en la vazia mas ayna. [= vacía]

Los primeros a comer, Postremos a hazer.

➤ Adverbios

Do fuerza viene, El derecho se pierde. [= donde]

Do hambre a nadie vé morir; De mucho comer, cien mil. [= donde]

En casa llena ayna fazen zena. (RM) [= pronto]: arcaísmo

➤ Verbos

Dime con quien andas, Y dirète quien eres. [= te diré]

Quien dexa camino real por la vereda, piensa atajar y rodea. (RM) [= deja]

Quanto çuga el abeja, miel torna; y quanto el araña, ponçoña. (Hernán Núñez) [= chupa]

Cuanto zuga la abeja, miel torna y quanto la araña ponzoña. (Correas) [= chupa]

Cuanto suga la abeja se vuelve cera y miel; y quanto el araña, veneno y hiel. (Rodríguez Marín) [= chupa]

No ay peor sordo que el que non quiere oyr. (RM) [= hay – oír]

Aprende llorando, Reyras ganando. [= reírás]

Cada cabello haze su sombra en el suelo. [= hace]

Al comer, sudar; y al hazer, temblar. [= hacer]

⁶ Aquí considerámolo substantivo porque neste refrán en concreto está substantivado, aínda que tanto *altro* como *otro* (outro) sexan en realidade adxectivos.

Los primeros a comer, Postreros a hazer. [= hacer]

Comida fría, bebida caliente, Nunca hizieron buen vientre. [= hicieron]

El deseo haze hermoso lo feo. [= hace]

Quien te hace fiesta que no te suele hazer, o te quiere engañar, o te ha menester. [= hacer]

Perdí, mi honor diziendo mal y oyendo peor. [= diciendo]

Nesta lista do noso corpus, aparecen tanto as palabras que están xa en desuso (iso é, que manteñen a súa forma primaria) como as palabras en vía de arcaización (é dicir, que hoxe en día se usan moi pouco ou xa non se usan). A presenza de ambos tipos de palabras entre as paremias chama a atención sobre a continua evolución das linguas; demostran “por un lado, el deseo de rejuvenecimiento del refrán y, por otro, con carácter general, su estatuto de expresión testimonial de la evolución de la lengua” (García-Page 1997: 276).

O total dos vocábulos en desuso do corpus apenas alcanza o 5,5% do total dos 572 termos estudados. Entre estes vocábulos, os substantivos e os verbos teñen porcentaxes máis elevadas que os adxectivos e adverbios (véxase figura 2). A meirande parte destas palabras enténdese perfectamente posto que as súas grafías non distan moito das grafías do español actual. Pertencen ao tipo de vocábulos en desuso cuxo referente non se atopa moi afastado da nosa realidade actual, e por iso non impiden a comprensión do sentido das paremias (García Yelo e García Jove 2008: 153).

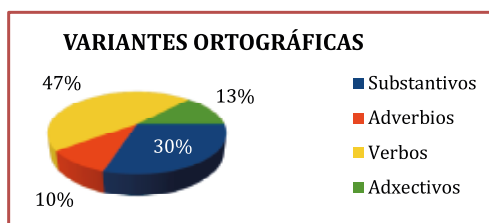


Figura 2. Variantes ortográficas das paremias españolas recompiladas por Charles Cahier

3.2. Variantes léxicas

Sardelli e Jarilla Bravo (2009) definen as variantes léxicas como as operacións lingüísticas que interveñen na formación sintáctica dunha expresión fixa. Esas operacións lévanse a cabo mediante dous mecanismos principais: a conmutación e a substitución de un ou de varios compoñentes (artigo, verbo, substantivo, adxectivo, adverbio etc.) dentro dunha expresión. Xa que os cambios esporádicos ou desautomatizacións operadas polos falantes non son considerados como variantes é obrigatorio que as novas formas de paremias estean institucionalizadas. Neste sentido, García-Page (2009: 242) sinala que “la única exigencia que se les impone a las variantes es que estén ritualizadas, previstas en el código”. É dicir, que nestas transformacións é requisito imprescindible que as formas variantes resultantes sexan coñecidas polos falantes. A continuación presentamos as categorías de palabras que sufriron variacións léxicas no noso corpus.

3.2.1. Cambio nunha categoría gramatical

➤ Cambio de artigos

Cria un cuervo, y sacar te ha el ojo.

Cría el cuervo, sacarte ha el ojo. (RM)

➤ Cambio de substantivos

En casa del herrero, cuchillo de palo.

En casa del herrero, asador de palo. (RM)

En casa del herrero, badil de madero. (RM)

Como canta el abad, responde el sacristan.

Como canta el abad, responde el monacillo. (RM)

Afición ciega razón.

Amor ciega razón. (RM)

Pasión ciega razón. (RM)

Más sabe el necio en su casa, que el cuerdo en la ajena.

Más sabe el loco en su casa que el cuerdo en la ajena. (RM)

Da Dios almendras al que no tiene muelas.

Dios da bizcocho(s) a quien no tiene muelas. (RM)

Amor de padre, que lo demas es ayre.

Amor de madre, que (todo) lo demás es aire. (RM)

Sanan llagas, y no malas palabras.

Sanan cuchilladas, y no malas palabras. (RM) Sanan lanzadas, que no palabras malas. (RM)

Ni en burla ni en veras, con tu amo no partas peras. En juego ni en veras, con tu señor no partas peras (RM)

Al burro muerto, la cebaba al rabo.

A asno muerto, la cebada en grano. (RM)

A caballo nuevo, caballero viejo.

A caballo nuevo, jinete viejo. (RM)

La codicia rompe el saco.

La avaricia rompe el saco. (RM)

El interés rompe el saco. (RM)

La ambición rompe el saco. (RM)

A dineros pagados, brazos quebrantados.

A obra pagada: brazos quebrados. (RM)

La experiencia Madre es de la ciencia.

La experiencia es la madre de la sabiduría. (RM)

La mucha familiaridad acarrea menosprecio.

La mucha confianza es causa de menosprecio. (RM)

De medico, poeta, y loco, Todos tenemos un poco.

De músico, poeta y loco, todos tenemos un poco. (RM)

➤ Cambio de verbos

Cuando Dios amanece, para todos amanece.

Cuando Dios da, para todos da. (RM)

Si quieres saber orar, Entra en la mar.

Si quieres aprender a orar, entra en la mar. (RM)

Quien tiempo tiene y tiempo atiende, Tiempo viene que se arrepiente.

Quien tiempo tiene y tiempo espera, tiempo viene que desespera. (RM)

A cada puerco le llega su San-Martin.

A cada puerco le viene su San Martín. (RM)

Quien bien te quiera, te hará llorar.

Quien bien te quiere, te hará sufrir. (RM)

Quien mal anda, en mal acaba.

El que mal anda, mal halla. (RM)

Donde menos se piensa, se levanta la liebre.

Donde menos se piensa salta la liebre. (RM)

Donde menos se espera salta la liebre. (RM)

El perro flaco, todo es pulgas.

A perro flaco, todo se le convierten pulgas. (RM)

A perro flaco todo se le vuelven pulgas. (RM)

A perro flaco acuden las pulgas. (RM)

Al perro flaco se le cargan/pegan las pulgas. (RM)

Quien roba a un ladrón, Tiene cien años de perdon.

Quien roba a un ladrón, ha cien años de perdón. (RM)

Quien hurta al ladrón ha cien años de perdón. (RM)

Piensa el ladrón que todos son de su condicion.

Cree el ladrón que todos son de su condición. (RM)

De la mano a la boca Desaparece la sopa.

De la mano a la boca, se pierde la sopa. (RM)

Del plato a la boca se cae la sopa. (RM)

Marzo ventoso y abril lluvioso, Sacan a mayo florido y hermoso.

Marzo ventoso y abril lluvioso traen a mayo florido y hermoso. (RM)

Marzo ventoso y abril lluvioso hacen a mayo florido y hermoso. (RM)

Por su mal le nacieron alas a la hormiga.

Por su mal crió alas (a) la hormiga. (RM)

➤ Cambio de adverbios

Donde menos se piensa, se levanta la liebre.

Cuando menos se piensa, salta la liebre. (RM)

Mala yerba mucho crece.

La hierba mala aína crece. (RM)

➤ Cambio de adxectivos

Aunque seas prudente y viejo, No desdenes el consejo.

Aunque seas muy sabio y viejo, no desdeñes el consejo. (RM)

Del dicho al hecho, Hay gran trecho.

De lo dicho a lo hecho hay largo trecho. (RM)

A buena hambre, no hay pan duro.

A buen hambre no hay pan malo. (RM)

A gran hambre, no hay pan malo. (RM)

A mucha hambre no hay pan duro. (RM)

A mucha hambre no hay mal pan. (RM)

En casa del herrero, cuchillo de palo.

En casa del herrero, cuchillo mangorrero. (RM)

A padre ganador, hijo gastador.

A padre guardador, hijo gastador. (RM)

A padre endurador, hijo gastador. (RM)

A padre allegador, hijo desprendedor. (RM)

A padre allegador, hijo desperdiciador. (RM)

A padre ganador, hijo despendedor. (RM)

Todos los duelos, con pan son buenos.

Las penas con pan son menos. (RM)

➤ Cambio conxunción de coordinación

Dios consiente, y no para siempre.

Dios consiente, pero no para siempre. (RM)

➤ Cambio de numeral cardinal

A pan de quinze dias, Hambre de tres semanas.

A pan de quinze días, hambre de dos semanas. (RM)

Mas vale un toma, que dos te darè.

Más vale un “toma” que cien “te daré”. (RM)

Más veen cuatro ojos, Que no dos.

Más veen dos ojos qu’uno. (RM)

➤ Cambio de preposiciones

Amistad de yerno, Sol de invierno.

Amistad de yerno, sol en invierno. (RM)

El perro flaco, todo es pulgas.

Al perro flaco, todo son pulgas. (RM)

Quien tropieza y no cae, En su paso añade.

Quien tropieza y no cae, a su paso añade. (RM)

En salvo esta el que repica.

A salvo está el que repica. (RM)

A gran salida, Gran caída.

De gran subida, gran caída. (RM)

De luengas vías, luengas mentiras.

A luengas vías, luengas mentiras. (RM)

➤ Cambio de pronomes

- (el que > quien)

El que mucho abarca, / Poco aprieta.

Quien mucho abarca poco aprieta. (RM)

Quien tropieza y no cae, En su paso añade.

El que tropieza y no cae, adelanta camino⁷. (RM)

El que compra y miente, En su bolsa lo siente.

Quien pierde y miente, su bolsa lo siente. (RM)

Quien merca y miente, su bolsa lo siente. (RM)

- (quien > el que)

Quien a solas come el gallo, A solas ensilla el caballo.

El que solo come su gallo, solo ensilla su caballo. (RM)

Mas gana quien Dios ayuda, que quien mucho madruga.

Más vale al que Dios ayuda que al que mucho madruga. (RM)

Quien no llora, no mama.

El que no llora, no mama. (RM)

Quien todo lo quiere, Todo lo pierde.

El que todo lo quiere, todo lo pierde. (RM)

- (quien > al que)

Quien se viste de lo ajeno, en la calle lo desnudan.

⁷ Cambio sintáctico da segunda parte.

Al que de ajeno se viste, en la calle le desnudan. (RM)

Al que de prestado se viste, en la calle lo desnudan. (RM)

- (al que > a quien)

Da Dios almendras / Al que no tiene muelas.

Da Dios almendras a quien no tiene muelas. (RM)

➤ Cambio dunha categoría por outra

- (Artigo > preposición)

Quien no puede dar al asno, vuelvese al albarda.

Quien no puede dar en el asno, da en la albarda. (RM)

3.2.2. Adición dunha categoría

➤ Adición de adverbios

Dijò el asno al mulo: “Anda para orejudo”.

Dijo el asno al mulo: ‘Anda para allá, orejudo’. (RM)

Donde fueres, Haras como tu vieres.

Allí donde fueres, haz como vieres. (RM)

➤ Adición de artigos

Puerta abierta, el santo tienta.

La puerta abierta, al santo tienta. (RM)

Haz bien, y no cates a quien.

Haz el bien y no mires a quién. (RM)

Haz el bien sin reparar a quién. (RM)

Dadivas quebrantan penas.

El dar quebranta (las) penas. (RM)

➤ Adición de adxectivos

Amor de padre, que lo demas es ayre.

Amor de madre, que (todo) lo demás es aire. (RM)

➤ Adición de verbos

Buey viejo, surco derecho.

Buey viejo lleva surco derecho. (RM)

3.2.3. Subtracción dun ou de varios elementos

A subtracción de elementos consiste en eliminar unha ou varias palabras dentro dunha paremia. As palabras que máis se eliminaron no corpus son os substantivos. A subtracción dalgúns determinantes non afecta a semántica das paremias, mentres que a eliminación de categorías de palabras como os adxectivos, os adverbios e algúns substantivos, si ten repercusións no significado idiomático das expresións.

➤ Subtracción de adxectivos

A buena hambre, no hay pan duro.

A hambre, no hay mal pan. (RM)

➤ Subtracción de substantivos

Con ajena mano sacar la culebra del horado.

El mal encantador, con la mano ajena saca la culebra. (RM)

➤ Subtracción de artigos

La codicia rompe el saco.

Codicia mala, saco rompe. (RM)

➤ Subtracción de verbos

Con ajena mano sacar la culebra del horado.

Con ajena mano, la culebra del horado. (RM)

➤ Subtracción de pronomes

Quien no puede dar al asno, vuélvese al albarda.

No pueden al asno, tórnanse al albarda. (RM)

3.2.4. Cambio do tempo verbal

Haz lo que tu amo te manda, y sientate con el a la mesa.

Haz lo que tu amo te manda y sentaráste con él a la mesa. (RM)

Haz lo que te manda tu señor y sentarte has con él a la mesa. (RM)

Comida fría, bebida caliente, Nunca hizieron buen vientre.

Comida fría y bebida caliente, no hacen buen vientre. (RM)

A variación do cambio do tempo verbal non ocorre con moita frecuencia. Unha explicación posible pode ser que algúns tempos, como no primeiro exemplo, están en desuso na linguaxe oral.

3.2.5. Cambios morfolóxicos

➤ Cambio de número: paso do singular ao plural – do plural ao singular

Ni en burla ni en veras, con tu amo no partas peras.

En burlas ni en veras, con tu señor no partas peras. (RM)

Tanto quiso el diablo a sus hijos, Que les sacò los ojos.

Tanto quiso el diablo a su hijo que le sacó un ojo. (RM)

➤ Cambio de xénero: paso do masculino ao feminino – do feminino ao masculino

Amor de niño, agua en cestillo.

Amor de niña, agua en cestilla. (RM)

Mas vale ser tuerto que ciego.

Más vale tuerta que ciega. (RM)

Os devanditos cambios, sexan de xénero ou de número, poden deberse á intención instrutiva dos refráns e ao seu efecto individualizador. Trátase de chegar á persoa indicada, é dicir, se se lle di a unha rapaza, terá que adaptarse para que esta última poida saber que falamos dela.

As variantes léxicas supoñen unha porcentaxe do 38,98 % do total das unidades fraseolóxicas del corpus; son as máis numerosas das variantes ortográficas. Como puidemos observar, nelas, as modificacións operan a nivel de case todas as categorías gramaticais e ata interveñen a nivel das conxugacións verbais porque “le mot, l’élément le plus petit, a plus de chances d’être changé que les unités plus vastes” (Barta 2006: 58). No seguinte cadro presentamos os tipos, números de paremias e porcentaxes de cada clase de palabras que sufriron transformacións léxicas no corpus:

VARIANTES LÉXICAS			
TIPO DE PROCEDEMENTO	CATEGORÍA DE PALABRAS	NÚMERO	PORCENTAXE
ADICIÓN	Artigo	7	3,13%
	Verbo	2	0,89%
	Adxectivo	2	0,89%
	Adverbio	7	3,13%
	Total adición	18	8,07%
SUBTRACCIÓN	Adxectivo	2	0,89%
	Substantivo	2	0,895
	Artigo	2	0,89%
	Verbo	2	0,89%
	Pronome	2	0,89%
	Total subtracción	10	4,48%
CAMBIO	Artigo	4	1,79%
	Substantivo	79	35,42%
	Verbo	68	30,49%
	Adverbio	4	1,79%
	Adxectivo	20	8,96%
	Conxunción de coordinación	2	0,89%
	Numeral cardinal	6	2,69%
	Preposición	14	6,27%
	Pronome	49	21,97%
	El que > quien	7	3,13%
	Quien > el que	9	4,03%
	Al que > quien	7	3,13%
	Quien > al que	2	0,89%
	Quien > de que	2	0,89%
	Pronome > preposición	7	3,13%
	Tempo verbal	7	3,13%
	Morfolóxico	8	3,58%
	Total cambio	195	87,44%
	Total	223	100%

Figura 3. Cadro resumo das transformacións léxicas no corpus

3.3. Variantes sintácticas

As posibles transformacións que poden ser realizadas dentro da estrutura sintáctica dunha paremia denomínanse variantes sintácticas. Neste tipo de variante, non adoita resultar afectado o significado idiomático da paremia base ou principal, aínda que ás veces poida ocorrer que as transformacións operadas na sintaxe repercutan no significado.

Os cambios sintácticos que se observan nas paremias demostran o carácter evolutivo das linguas, no noso caso, do castelán. Con estes cambios, nótase a diferenza entre a diacronía e a sincronía; diferenza que se materializa nas estruturas sintácticas das paremias a través dos arcaísmos sintácticos tales como a labilidade dos determinantes, ausencia de nexos, frases nominais, etc. (Greimas 1973: 258 citado en García-Page 1997: 276).

Neste subapartado, analizamos as seis categorías de variantes paremiolóxicas que presentan as paremias do corpus: inversión de palabras dentro dun sintagma; inversión sintáctica; acurtamento sintáctico; ampliación e/ou cambio sintáctico; adición dunha palabra, subtracción doutra e ampliación sintáctica; inclusión e modificación do segmento.

3.3.1. Inversión de palabras dentro dun sintagma

A inversión sintagmática consiste en cambiar as colocacións das palabras dentro dun mesmo sintagma –ou un mesmo verso–. Estas alteracións de palabras adoitan provocar cambios na expresividade das paremias.

Más sabe el necio en su casa, que el cuerdo en la ajena.

Sabe más el necio en su casa que el cuerdo en la ajena. (RM)

El loco sabe más de su casa que el cuerdo de la ajena. (RM)

Piensa el ladrón que todos son de su condición.

Cada ladrón piensa que todos son de su misma condición. (RM)

Mas cura la dieta Que la lanzeta.

Cura más la dieta que la lanceta. (RM)

De buenas intenciones esta el infierno lleno.

El infierno está empedrado de buenas intenciones. (RM)

Mas veen cuatro ojos, Que no dos.

Cuatro ojos ven más que dos. (RM)

Mala yerba mucho crece.

La mala hierba crece mucho. (RM)

El buen paño en el arca se vende.

El buen paño se vende en el arca. (RM)

3.3.2. Inversión sintáctica

A inversión sintáctica opera transformacións máis amplas que a inversión sintagmática de palabras dentro da paremia porque aquí os cambios interveñen a nivel dunha oración. Cabe sinalar que estes cambios non adoitan afectar os significados totais das expresións (García–Page 2009: 237). Velaquí os casos de inversións sintácticas do corpus:

No hay atajo /sin trabajo.

Sin trabajo, no hay atajo. (RM)

Allà van leyes Do quieren reyes.

Do quieren reyes, allá van leyes. (RM)

Nuevo rey, nueva ley.

Rey nuevo, ley nueva. (RM)

No bebas agua qua no veas, Ni firmes carta que no leas.

Ni firmes carta que no leas ni bebas agua que no veas. (RM)

Tanto vales Cuanto tienes.

Cuanto tienes, tanto vales. (RM)

No se ha de mentar la sogá en casa del ahorcado.

En casa del ahorcado, no hay que mentar la sogá. (RM)

En casa del ahorcado no se ha de mentar la sogá. (RM)

3.3.3. Ampliación e/ou cambio sintáctico

A ampliación sintáctica consiste en aumentar a estrutura da paremia engadíndolle á paremia base unha nova parte. Con este procedemento, mentres un dos membros do refrán permanece invariable, o outro sofre (diversas) mutacións que xeralmente repercuten no significado global das expresións. Un tipo de ampliación recorrente é o cambio na categoría fraseolóxica, coa repetición sistemática dunha fórmula introdutoria nas locucións verbais (Sevilla e Martínez 2009: 138).

3.3.3.1. Adición dun novo membro

Con ajena mano sacar la culebra del horado.

El mal encantador, con la mano ajena saca la culebra. (RM)

El buey suelto, bien se lame.

El buey suelto bien se lame, pero mejor se lame uno a otro. (RM)

Si quieres ser bien servido, sirvete tu mismo.

De buenas intenciones esta el infierno lleno.

De buenos propósitos está lleno el infierno, y el cielo de buenas obras. (RM)

Amor de niño, agua en cestillo.

Agua en cesto, y amor de niño, y viento de culo, todo es uno. (RM)

No hay atajo /sin trabajo.

No hay atajo sin trabajo, ni rodeo sin pateo. (RM)

Haz bien, Y no cates a quien.

Siempre que puedas haz el bien, y no repares a quién. (RM)

Dádivas quebrantan penas.

Dádivas quebrantan peñas y hacen venir a las greñas. (RM)

Dádivas quebrantan peñas, y justicias, por más señas. (RM)

Dádivas y buenas razones, ablandan piedras y corazones. (RM)

La codicia rompe el saco.

Antes de que te cases, Mira lo que haces.

Antes que te cases mira lo que haces, ca no es ñudo que así lo desates. (RM)

Antes que te cases mira lo que haces, que no es ñudo que deshaces. (RM)

Sírvete a ti mismo, que serás bien servido. (RM)

La codicia rompe el saco, o quizá lo romperá donde no está. (RM)

Tanto vales Cuanto tienes.

Tanto vales cuanto has, y tu haber demás. (RM)

Tanto vales como has; cambio y quien más ha vale más. (RM)

Tanto tienes, tanto vales; no tiene nada, no vales nada. (RM)

A buena hambre, no hay pan duro.

A buen hambre no hay pan duro, ni falta salsa a ninguno. (RM)

Quien todo lo quiere, Todo lo pierde.

Quien todo lo quiere, todo lo pierde; y si no es conocido, hasta es perdido. (RM)

Por el hilo se saca el ovillo.

Por el hilo sacarás el ovillo, y por lo pasado lo no venido. (RM)

Por el hilo se saca el ovillo, y no quiero yo decillo. (RM)

Por el hilo se saca el ovillo, y por pasado, lo perdido. (RM)

Mañana sera otro día.

Mañana será otro día, y verá el tuerto los espárragos (RM)

Mañana será otro día, cabeza pelada y panza fría. (RM)

Ládreme el perro, y no me muerda.

Ládreme el perro, y no me muerda, y echarle he la cuerda. (RM)

Miedo guarda viña.

Miedo guarda viña, que no viñadero. (RM)

3.3.3.2. Substitución dun membro

A río revuelto, ganancia de pescadores.

A río revuelto, provecho de pescadores. (RM)

En río revuelto, pesca abundante. (RM)

Quien tropieza y no cae, En su paso añade.

El que tropieza y no cae, adelanta camino. (RM)

Quien tropieza y no cae, el camino adelanta. (RM)

Quien tiempo tiene y tiempo atiende, Tiempo viene que le arrepiente.

Quien tiempo tiene y tiempo espera, tiempo viene que el diablo le lleva. (RM)

Quien tiempo tiene y tiempo aguarda, pues no merece silla, échenle albarda. (RM)

Quien tiempo tiene y tiempo aguarda, si no sufiere silla, échenle albarda (RM)

A Dios rogando, y con el mazo dando.

Rezando, rezando, y con el mazo dando. (RM)

Quien con lobos anda, a ahullar se enseña.

Quien con lobos anda, al año aúlla. (RM)

Al loco y al aire, darle calle.

Al loco y al toro, déjales el coso. (RM)

Quien enferma de locura, o sana tarde, o nunca.

Quien enferma de locura, no tiene cura. (RM)

Donde menos se piensa, se levanta la liebre.

Cuando menos se piensa, muerde el pez el anzuelo. (RM)

Quien no se aventura, no pasa la mar.

Quien no se aventura, no ha ventura. (RM)

Quien no se aventura, no gana. (RM)

Haz bien, Y no cates a quien.

Haz mal y guárdate. (RM)

Al medico, confesser, y letrado, No le hayas engañado.

Al médico, confesor y letrado, hablarles claro. (RM)

A Dios rogando, Y con el mazo dando.

A Dios rogando y al macho dando. (RM)

Cuando a Roma fueres, haz como vieres.

En la tierra donde vinieres, haz lo que vieres. (RM)

Al lugar que fueres, haz lo que viere. (RM)

En casa del herrero, cuchillo de palo.

En casa del herrero, asador de madero. (RM)

Quien a su perro quiere matar, Rabia le ha de levantar.

Quien a su can quiere matar, levántale que quiere rabiar. (RM)

3.3.4. Acurtamento sintáctico

O acurtamento sintáctico consiste en suprimir unha parte da paremia; xeralmente suprímese a segunda parte da UF. Esta transformación adoita producirse polo coñecemento institucionalizado ou polo esquecemento unha parte da expresión.

La pobreza no es vileza, mas es madre de picardia.

Pobreza no es vileza. (RM)

Do estudo das variantes sintácticas das paremias que acabamos de presentar, destaca o predominio dos cambios operados a nivel da ‘ampliación e/ou cambio sintáctico’, cuxo número e porcentaxe (122 transformacións, o que supón o 38,34% do total) triplica o resto das alteracións sintácticas. É preciso sinalar que, de todas estas variantes sintácticas, é a alteración que ten máis repercusións na semántica das paremias, posto que o segmento que se engade, introducido xeralmente na segunda parte da unidade, adoita achegar unha información nova que amplía o significado do segmento de partida.

As inversións sintácticas e os acurtamentos sintácticos, en cambio, á parte de ser procesos pouco frecuentes no corpus, desenvolven mecanismos diferentes aos das ampliacións e cambios sintácticos, porque en xeral, con eles non se operan moitas modificacións no

sentido das paremias. A supresión de elementos dunha parte da paremia pode destruír o seu significado e así dificultar a súa comprensión (Barta 2006: 58).

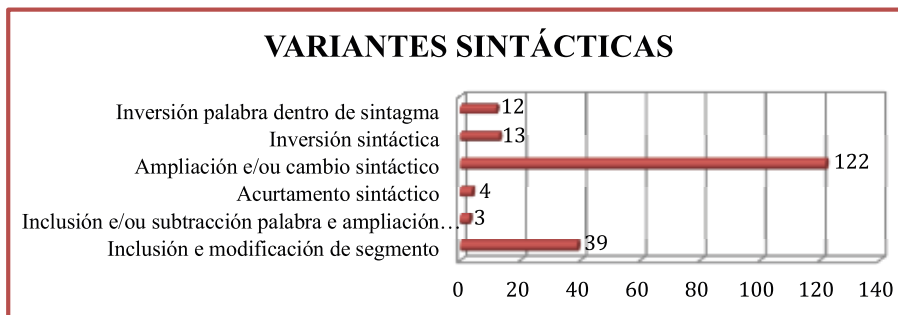


Figura 4. Cadro sinóptico do tipo de variacións sintácticas no corpus

4. Conclusións

A análise das variantes realizada neste artigo pon de manifesto a diversidade das alteracións que poden sufrir as paremias españolas. As devanditas alteracións sintácticas nas paremias non adoitan ser casuais, é dicir, a maioría está institucionalizada, consolidada por completo na lingua e é de sobra coñecida polos falantes; polo tanto non se perciben como construcións estrañas.

Como puidemos observar coas variantes ortográficas, só o 5,5% do total dos 572 termos estudados son palabras en desuso. Entre estes termos analizados, son os verbos e os substantivos (cun 47% e un 30% respectivamente) os que experimentan unha maior variación, contrariamente aos adxectivos e os adverbios, con só un 13% e un 10% cada un. A pesar de que estas palabras pertencen ao tipo de vocábulos en desuso, a gran maioría compréndese perfectamente polo feito de ter unha grafía moi parecida á do español actual. Polo tanto, podemos entender o sentido das paremias que conteñen os vocábulos en cuestión.

En canto ás variantes léxicas, que representan un 38,98% do total das unidades fraseolóxicas do corpus, son moito máis numerosas que as variantes ortográficas. Ademais, púidose constatar que as súas modificacións teñen lugar a nivel de practicamente todas as categorías gramaticais, incluíndo os verbos e a súa conxugación, sendo os cambios de substantivo, verbo e pronome as variantes máis frecuentes. Pódese dicir que tal cantidade de variantes léxicas ten sentido posto que ao tratarse só de palabras, o compoñente máis curto da unidade fraseolóxica, son máis dadas a experimentar cambios contrariamente a un conxunto de elementos.

Coa análise das variantes sintácticas do corpus estudado, comprobamos o claro predominio das variacións a nivel da ampliación e/ou cambio sintáctico, que triplican o resto das alteracións sintácticas ao sumar un total de 122 transformacións, é dicir, un

38,34% do total do noso corpus. Cabe destacar que a ampliación e/ou cambio sintáctico é a alteración que máis repercute na semántica das paremias. De certo, a parte que se engade maioritariamente no segundo segmento da UF engade nova información ao ampliar o sentido da unidade de partida. Por último, a nosa análise das variantes sintácticas puxo de manifesto a pouca cantidade de inversións e acurtamentos, o que se explica porque, polo xeral, esas alteracións non achegan moitas modificacións no sentido das paremias.

Con este traballo intentamos achegar a maior cantidade de información posible sobre as variacións que pode sufrir unha UF ao longo da súa historia e uso a través do paremiógrafo Charles Cahier ao ofrecer un gran número de paremias españolas no seu repertorio. Esa información resulta altamente necesaria con miras á elaboración dun proxecto como o *Refranero Multilingüe* que ten como obxectivo difundir e promover o español a través das paremias. Finalidade que non sería posible sen a elaboración de fichas paremiolóxicas que teñen en conta todos os elementos da evolución formal das UFs ao longo dos últimos séculos.

5. Referencias bibliográficas

- BARTA, Peter (2005): “Au pays des proverbes, les détournements sont rois. Contribution à l’étude des proverbes détournés du français (I)”, *Paremia* 14: 61-70.
- BARTA, Peter (2006): “Au pays des proverbes, les détournements sont rois. Contribution à l’étude des proverbes détournés du français (II)”, *Paremia* 15: 57-71.
- CASARES, Julio ([1950]1992): *Introducción a la lexicografía moderna*, 3ªed. Madrid: CSIC.
- CASTILLO CARBALLO, María Auxiliadora (1997): *Unidades Pluriverbales en un Corpus del Español Contemporáneo*. Servizo de Publicacións da Universidade de Málaga.
- CORPAS PASTOR, Gloria (1997): *Manual de fraseoloxía española*. Madrid: Gredos D.L.
- FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia (2014): “Perífrases verbais con valor deóntico no discurso paremiolóxico: una perspectiva diacrónica”, *Cadernos de fraseoloxía galega*, 16: 61-92.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (1991): “A propósito de la ‘ruptura del sistema formado por una frase hecha’”, *Notas y Estudios Filológicos*, 6: 71-101.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (1992a): “La ruptura del ‘discurso repetido’ en poesía”, en *Scripta Philologica*. In Honorem Juan M. Lope Blanch, México: UNAM, III: 231-244.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (1992b): “Lengua y estilo del Refranero: repetición y (re)creación”, *Anuario de Letras*, 30: 89-131.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (1992c): “Lenguaje escrito y lenguaje ‘visual’: signos e imágenes. (Su interacción semiológica en el lenguaje publicitario)”, en *Investigaciones Semióticas IV*, Madrid: Visor, I: 379-388.

- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (1993a): “Texto paremiológico y texto poético (el ejemplo de Gloria Fuertes)”, *Paremia*, 1: 45-53.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (1993b): “La función lúdica en la lengua de los refranes”, *Paremia*, 2: 51-58.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (1997): “Propiedades lingüísticas del refrán (II): el léxico”, *Paremia* 6, 275-280.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Barcelona: Antropos Editorial.
- GARCIA YELO, Marina; GARCÍA JOVE, M^a Ángeles (2008): “El léxico en las paremias clásicas o populares del Quijote”, en J. Sevilla, M. I. T. Zurdo e C. Crida eds. *Los refranes y el Quijote*. Atenas: Ta kalós keímena, 145-166.
- GONZALEZ REY, Maribel (2002): *La phraseologie du français*. Toulouse: Presse du Mirail.
- GREIMAS, Algirdas Julien (1973): “Los proverbios y los dichos”, en *En torno al sentido*. Madrid: Fragua, 355-363 (trad. esp. de “Les proverbes et les dictons”, en (1970): *Du sens. Essais sémiotiques*. Paris: Seuil, 309-314, A versión reducida de (1960): “Idiotismes, proverbes, dictons”, *CLeX*, 25/2: 41-61).
- GROSS, Gaston (1996): *Les expressions figées en français: noms composés et autres locutions*. Editions OPHRIS.
- GROSS, Maurice (1982): “Une classification des phrases ‘figées’ du français”, *Revue québécoise de linguistique* vol. 11, n° 2, 151-185. (<http://id.erudit.org/iderudit/602492ar>).
- MEJRI, Salah (2009): “Figement, défigement et traduction”, MOGORRÓN HUERTA, P. y MEJRI, S. (dirs.): *Fijación, desautomatización y traducción figement, défigement et traduction*. Rencontres Méditerranéennes, 2. Universidade de Alicante, 153-163.
- MENA MARTINEZ, Florentina (2002): *La desautomatización de las paremias inglesas por sustitución: un estudio cognitivo*. Universidade de Murcia.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro; MEJRI, Salah (dirs.) (2009): *Fijación, desautomatización y traducción figement, défigement et traduction*. Rencontres Méditerranéennes, 2. Universidade de Alicante.
- MONTORO DEL ARCO, Estéban Tomás (2005): *Aproximación a la historia del pensamiento fraseológico español: las locuciones con valor gramatical en la norma culta*. Tesis doctoral. Granada: Universidade de Granada. (<http://digibug.ugr.es/bitstream/10481/677/1/15476893.pdf>).
- RIERA RUBIO, Caterina (2009): “Estudio de la sintaxis de las paremias a partir de refranes de los meses del año”, *Repositori.upf.edu*, 1-27.
- RUIZ GURILLO, Leonor (1997): “Relevancia y fraseología: la desautomatización en la conversación coloquial”, *Español Actual*, 68: 21-30.
- RUIZ GURILLO, Leonor (1998): “Una clasificación no discreta de las unidades fraseológicas del español”, Wotjak, G. (ed.), *Fraseología y fraseografía del español actual*, 13-38.

- SARDELLI, Maria Antonella; JARILLA BRAVO, Salud (2009): “Las variantes léxicas en las locuciones verbales del italiano actual”, en MOGORRÓN HUERTA, P. e MEJRI, S. (dirs.): *Fijación, desautomatización y traducción figement, défigement et traduction*. Rencontres Méditerranéennes, 2. Universidade de Alicante, 21-45.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia; CRIDA ÁLVAREZ, Carlos (2013): “Las paremias y su clasificación”, *Paremia*, 22: 105-114.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia; MARTÍNEZ, Béatrice (2009): “Las paremias francesas y sus variantes formales, en MOGORRÓN HUERTA, P. y MEJRI, S. (dirs.): *Fijación, desautomatización y traducción figement, défigement et traduction*. Rencontres Méditerranéennes, 2. Universidad de Alicante, 131-142.
- ZULUAGA OSPINA, Alberto (1980): *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 121-134.

Novas catas no campo nocional dos peixes e outros animais mariños¹

New tastings in the notional field of fish and other marine animals

María do Rosario Soto Arias

IES Eusebio da Guarda da Coruña

Resumo: Neste artigo estudaremos varios aspectos da fraseoloxía do campo nocional dos peixes e outros animais mariños. Observaremos que neste eido hai un claro predominio de locucións significantes, con núcleos léxicos; veremos tamén que se establece un alto número de variantes sinonímicas, e analizaremos aqueles recursos máis produtivos á hora de xerar variantes fraseolóxicas, como son a imaxe e a metáfora e metonimia. Finalmente tiraremos algunhas conclusións relativamente importantes: a fraseoloxía deste campo nocional é un óptimo paradigma para establecer relacións de semellanza con outros niveis lingüísticos.

Palabras clave: fraseoloxía, peixes, comparanza, metáfora, xeración de variantes.

Abstract: In this article we will study several aspects of the phraseology of the notional field of fish and other marine animals. We will observe that in this field there is a clear predominance of significant locutions, with lexical nuclei. We will also see that a high number of synonymous variants are established, and we will analyze those more productive resources when it comes to generating phraseological variants, such as image and metaphor and metonymy. Finally, we will look at some relatively important conclusions: the phraseology of this notional field is an excellent paradigm to establish similarities with other linguistic levels.

Keywords: phraseology, fish, comparison, metaphor, generation of variants.

1. Introducción

Seguimos un camiño que xa iniciaron outros (Rivas Domínguez 2000; Martínez e Veiga 2010, por poñer dous casos sobranceiros) levados por varias razóns: unha non desprezable é a orixe, a crianza na beira do mar Atlántico; outra, os modelos previos que nos moveron a continuar; unha terceira, a riqueza inabarcable deste campo nocional, os valores inherentes ao propio obxecto de estudo. Guiarémonos, na medida do posible,

¹ Data de recepción: 30.08.2018. Data de aceptación: 08.11.2018.

por un par de presupostos: toda materia lingüística parte ou ten a súa causa primeira na realidade vivida, na experiencia humana: se isto é verdade, inda se fai máis evidente coa fraseoloxía do mar. Todas ou a inmensa maioría de unidades lingüístico-fraseolóxico-paremiolóxicas que veremos foron xeradas da man e da mente dun ser humano traballador común e corrente, e non dun lingüista ou dun home de letras. Doutra banda, e dadas as particulares condicións sociolingüísticas do noso país, Galicia, faremos abstracción de factores tales como o grao de idiomatización e o grao de localismo extremo de moitas das unidades fraseolóxicas obxecto de estudo: respondemos así a un intento de democratización lingüística: igualamos localismos con unidades dun maior grao de universalidade como método xenerativo de novas oportunidades de vida útil e perdurable para esas expresións fraseolóxicas. Outra premisa fundamental, e sirva esta observación para captar a benevolencia do lector especializado, é que participaremos en determinada medida dun concepto *ancho* da fraseoloxía (con palabras de García-Page 2008, de aí que integremos algunhas paremias e frases proverbiais á par das unidades fraseolóxicas).

Este campo nocional caracterízase, en principio, por unha tríade de trazos básicos: 1º. A oposición a outros campos nocionais. 2º. É altamente produtivo en variantes sinonímicas (ou en variantes e sinónimos), e préstase sobre todo a elucubracións de tipo semántico. 3º. E relacionado co trazo anterior, hai nel un claro predominio de *locucións significantes* (García-Page 2008: 218), verbais ou oracionais, con compoñentes léxicos ou palabras léxicas.

Parémonos un momento no primeiro trazo. Parece posible deseñar unha especie de isoglosa semántica entre a linguaxe fraseolóxica do mar, da costa, e a do interior, como en ocasións parece facedeiro opoñer o mundo da pesca ao da caza (*marear o peixe* / VS/ *marear a perdiz*; (*ser*) *un bo peixe* /VS/ (*ser*) *unha boa peza*). Pero este enfoque, esta formulación, esixe moito máis traballo de campo ca aquel do que actualmente, polo menos nós, dispoñemos e coñecemos. Por exemplo, sabemos que no país de Deza, alí onde din *nin rabos/farrapos de gaita*, dificilmente ou nunca dirían *nin rabos de peixe*. No interior de Galicia, onde normalmente se di *morra o conto e veñan netos!*, dificilmente ou nunca dirán *morra o conto e veñan fanecas!* O galego rodeado de searas exclamará *aínda non está a espiga na man* naquel contexto en que o mariñeiro di *non botes aínda o peixe ao mar...* Pero, e viceversa? Un falante das nosas costas que diga normalmente *moito peixe rompe a rede*, non dirá ou acaso non coñecerá a frase proverbial sinonímica *a cobiza racha o saco*? quede aberta esta porta para posteriores estudos. A nosa presuposición é que nun alto número de casos as variantes mar/terra coexisten. A existencia destas unidades fraseolóxicas que sen ánimo de precisión científica podemos denominar ictiolóxicas responde á mesma concorrencia no sistema das variantes ou variedades diatópicas: son asimilables, xa que logo, aos xeofraseoloxismos, e, polo de agora e salvo excepcións, non as debemos considerar –cando hai oposición: cando teñen un correlato non ictiolóxico- como variantes en distribución complementaria, senón como *variantes non restrinxidas* (Núñez 2013: 255) das correspondentes UFs non ictiolóxicas.

2. Estudo

2.1. As variantes sinonímicas

A sinonimia establece conxuntos de unidades interrelacionadas. Esa interrelación axúdanos moitas veces a identificar núcleos léxicos en caso de ambigüidade ou de homonimia. Por exemplo, na UF *ter máis cara ca un lorcho*, temos *lorcho* ‘peixe’ ou ‘galorcho’? O paralelismo entre esa UF e outras que coexisten no sistema axúdanos a resolver a cuestión. *Ser lavado coma as pedras do río e ter máis cara cás pedras do río*, que inciden no sema ‘dureza’, explican a presenza neste paradigma sinonímico doutras UFs como *ter a cara máis dura cá sola dun zapato*, e *ter a cara coma un zapato*. O núcleo léxico *zapato* e a voz *lorcho* ‘galorcho’ son sinónimos e, con iso, concluímos rexeitando a suposición de que *lorcho* na UF *ter máis cara ca un lorcho* se refira ao peixe. Outro caso: *ter arolas* usada con valor ponderativo (equivale a *ter que se lle diga*). Se repasamos o correspondente paradigma sinonímico (*ter alma*, *ter perendengues*, *ter cochínfanos*, *mandar/ter collóns*, *mandar carallo/nabo*, *roncarlle/zumbarlle o mango*, *mandar forza*) vemos que na maioría dos sinónimos predomina un compoñente somático-sexual, e iso lévanos a seleccionar, de entre as acepcións posibles da voz *arola* (molusco de pouco valor) aquela que a fai sinónima de *navallón*, pola clara asociación coa *navalla* e as connotacións sexuais que leva emparelladas –no cancionero, por exemplo²–. Unha das variedades deste molusco é coñecido como *carallo de rei*; ao longueirón –sinónimo da *navalla*– chámanlle *carallote* e *carallete* (DdD). Un terceiro exemplo témolo con *dar unhas parrochas* ‘dar castigo físico’: para desfacer a polisemia de *parrocha* revisamos o paradigma de variantes sinonímicas para esa UF: gal. *dar para peras/dar a castaña*, cast. *dar para castañas/peras*, *dar una castaña/galleta/torta*, e á vista das variantes nas que a metáfora para o golpe ou labazada está baseada no campo nocional dos alimentos, concluímos que a *parrocha* da UF analizada é o peixe, sen deixar de considerar que a selección deste peixe e non outro poida estar condicionada pola paronomasia con *chaparreta*. Analicemos aínda un par de casos máis: En *chirla* (na frase *auga chirla*, DdD), temos unha voz de orixe expresiva carente de significado léxico concreto (opción pola que se inclina o DLE na entrada *chirle*) ou temos o molusco bivalvo parecido á ameixa? Nós decantámonos polo segundo. Si son claramente expresivas as frases producidas no español de América: *agua chirria/de chirre/de churre* (DA, s. v. *agua*), xa perdida a noción da palabra *chirla* ‘molusco’, e dada a dificultade de pronunciar o grupo -rl-. Favorece a nosa opción o feito de termos máis casos en que este tipo de augas insubstanciais, proclives a tomar usos figurados, para aludir sempre a cousas de pouco valor, van acompañadas de nomes do campo nocional que nos ocupa: *auga de bacallau/água(s) de bacalhau* e *auga de ourizos/urisos* (Domínguez Rial 2011: 309) no ámbito galego-portugués. E en El Salvador documentamos *agua de cangrejo* co mesmo

² A este respecto lemos nun estudo sobre o cancionero popular: “O “coitelo”, instrumento punzante, é símbolo do órgano sexual masculino (raramente é designado de forma explícita); o mesmo simbolismo encerran “navalla” (...)” (Caseiro 2002: 27).

valor (DA, s. v. *agua*)³. Debe constar o feito talvez condicionante de que todos estes elementos mariños se cocen sempre na auga como paso previo á súa inxestión. E conste tamén que nin as chirlas nin os ourizos (polo menos tradicionalmente⁴) foron apreciados nesta terra. Igualmente, o bacallau noutroa, cando era moi abundante, era considerado comida de pobres. Examinemos un último caso: na UF *estar coma un pancho* ‘estar farto, cheo de comida’ existen dúbidas sobre *pancho*: ou ben é o nome do peixe ou ben é o adxectivo substantivado que concorre en frases como *quedar tan pancho* ‘quedar tan tranquilo’ ou *facer o meu pancho* ‘saciar a fame’⁵, frases onde *pancho* parece ter como referente extralingüístico un ser humano pachorrento, preocupado só por encher a andorga, a panza. Porén, a sinonimia que se establece con outros animais mariños fai que nos decantemos pola identificación co peixe: (*cheo*) *coma un centolo/coma unha centola/coma unha nécora* ‘moi cheo de comida, moi farto’.

Na inmensa maioría de casos en que unha UF ictiolóxica entra en relación sinonímica con outra UF allea a ese campo nocional, esta adoita ser máis coñecida ou de uso máis frecuente ca aquela. Pero hai excepcións. Sinalemos catro casos excepcionais e paradigmáticos: 1°. *coma peixe na auga* acada un grao de idiomaticidade e universalidade sen parangón posible cos seus sinónimos (parciais) *coma rato no queixo/coello na verza*, e igual sucede con (áxil) *coma un peixe* /VS/ (áxil) *coma un esquío/unha ave/denociña/donicela/denosña*. 2°. *Pola boca morre o peixe*, sen parangón posible co uso e idiomaticidade con respecto aos seus sinónimos posibles (máis sentenciosos, máis abstractos e moito menos plásticos e expresivos, e xa que logo, de máis difícil memorización e menor grao de popularidade, salvando quizais a excepción de *en boca pechada non entran moscas*). 3°. (*apertados*) *como (as) sardiñas (de canastra/en banastra/en lata etc.)* é unha UF moito máis coñecida e usada ca calquera dos seus posibles sinónimos. 4°. *O peixe grande come o pequeno*: verdadeiro exemplo de frase proverbial ou paremia sumamente estendida no mundo⁶ e insubstituíble. Salvo o hipónimo ao que nos referiremos logo, non lle coñecemos sinónimos.

Os expertos en fraseoloxía adoitan distinguir entre *variantes* e *sinónimos*. Do primeiro tipo sirvan de exemplo, sen ánimos de sermos exhaustivos: *arriar/soltar a xarda* ‘soltar

³ No Brasil água de caranguejo ‘água em que se lavou uma pessoa muito suja’ (<http://michaelis.uol.com.br/busca?id=a9Vl>) [Data de consulta: 20/08/2018].

⁴ Hai excepcións: por exemplo, Rivas Domínguez (2016: 165) afirma que na Mariña luguesa foi o ourizo ou urizo sempre moi apreciado para comer.

⁵ TiLG: *Con esto fago o meu pancho, a Nación que a leve o Demo, á conciencia non lle temo*, texto de F. Pol; aínda está máis claro un valor aproximado de ‘andorga chea’ nestoutro exemplo: *Pois as compañas desfáñse dempois qu’o pancho está feito*, de B. Losada.

⁶ Na ficha *El pez grande se come al chico* do *Refranero multilingüe* (Sevilla e Zurdo 2009) podemos ver o paralelismo desta frase proverbial coas correspondentes ao catalán, vasco, alemán, grego, italiano, húngaro, portugués, ruso; pola nosa banda, nós podemos engadir que tamén se di en semellantes termos en chinés –información recibida de varias alumnas nosas chinesas–, e romanés, así como en inglés –*Big fish eat little fish*, Fergusson e Law 2000: 82–, en xudeu-español –*Pescado grande englute al chico*, en Foulché-Delbosc 2006: 65–, en libanés –*Ssamak libbūr byēkul ššgūr* ‘Os peixes grandes comen os pequenos’, en Samadi 2013: 216–. Conde (2001: 45, nota 10) dá fe da antigüidade do refrán, lembra que xa aparece nun episodio do *Mahabharata*.

os cartos’, *cheo como un centolo/unha centola, coma sardiñas en banastra/en lata* etc.; do segundo tipo: *andar coa troita/estar nas patacas, botar máis borro ca un choco/ser máis embusteiro ca Turpín, Pola boca morre o peixe/En boca pechada non entran moscas* etc. Pero non sempre é doado diferenciar, e por iso, na listaxe que ofrecemos a continuación usaremos ‘a manga ancha’, o criterio *ancho*. Vexamos agora unha mostra inequívoca da riqueza do campo nocional que nos ocupa: basicamente son na inmensa maioría casos de sinonimia externa ou interfraseolóxica (García-Page 2008: 398 e ss.). Nós distinguiremos dous grandes grupos.

2.1.1. Variantes sinonímicas dentro do campo nocional

A quen en maio come sardiña, en agosto lle pica a espiña; Peixe de maio, que o parta o raio (estas frases proverbiais indican que en maio hai peixes que non están en sazón).

andar ás minchas/coa troita ‘estar despistado’.

*¿Araña do mar? Vento e chuvia; Delfín que moito salta, vento espera, que non espanta*⁷ (a vista deses animais mariños prognostica vento).

*arriar a *pescadilla/a xarda* ‘soltar os cartos’.

auga de bacallau/de ourizos/de urisos ‘cousa sen importancia ou inútil’.

boca de escacho/de raia ‘boca grande’.

*Brétema en Padornelo, sardiña no garabelo; Tempo de riada, berberecho na *falda*⁸ (a vista de determinados fenómenos atmosféricos prognostica peixe).

caer coma un peixe/coma un choco ‘caer con todo o peso do corpo’.

cheo coma un centolo/coma unha nécora ‘cheíño, fartuco’.

*colorado coma un escacho*⁹/*coma un cangrexo* ‘moi colorado’

*coma a troita/un cigallote*¹⁰/*unha anguía/unha eiroa* (pondera o ser escorregadizo).

coma arenques nun casco, coma as xoubas nas canastas, coma peixe en tixela, coma sardiñas/xoubas en lata, ‘apertados’.

durmir coma un peixe/un pancho ‘durmir moi ben’.

estar coma a sardiña entre dous gatos/coma o peixe entre os gatos/coma o peixe na tixela/coma sardiñas na lercha ‘estar en apuros’.

⁷ Vázquez Saco 2003: 497; Rivas Domínguez 2015: 86.

⁸ Vázquez Saco 2003: 497; Rivas Domínguez 2015: 86.

⁹ Informante de Porto do Son (A Coruña).

¹⁰ Rivas Domínguez (2015: 109). O cigallote é un congro delgado e pequeno.

estar coma un centolo/coma o rodaballo de Marín/coma un congro/coma un robalo, traer unha lura/unha merluza ‘estar borracho’.

estar coma a sardiña pola punta do rabo/coma o bacallau (polo rabo)/coma un arenque/coma un rabo de bacallau/coma un xirelo/coma un xurelo/coma unha anguía/coma unha quenlla, ser cativa coma unha arola, ser unha faneca da oca ‘estar ou ser delgado’.

estar coma unha foca, estar gordo coma unha balea, ser un arroaz ‘estar gordo’.

estar mantido a ostras, comer arolas ‘comer mal, estar mal mantido’.

facen os cambos antes cás fanecas/cós xurelos, facen os cambos dos polbos antes de pescalos ‘adiantarse, precipitarse’.

*feo coma un escacho*¹¹, *máis feo ca unha nécora de cu* ‘moi feo’.

*Hai fanecas/xurelos na ría*¹² (dise cando a alguén lle proe ou alguén raña no traseiro).

ir aos berberechos/aos panchos (dise cando un leva os pantalóns moi curtos¹³).

*listo coma unha lura*¹⁴, *fino coma un arroaz* ‘agudo, espelido’.

Mal peixe non se pesca, Todo o que cae na rede é peixe, Todo o que veña á rede peixe é ‘non hai nada tan malo que non poida ser aproveitado’.

mazado coma un choco/un polbo ‘moi canso’.

meter unha boa xarda/unha boga ‘enganar’.

*mouro coma un cazón*¹⁵, *negro coma un mexillón* ‘moi escuro ou moi negro’.

*nadar coma un peixe/coma un muxe*¹⁶ ‘nadar moi ben’.

Non se pillan troitas a bragas enxoitas, O que queira budiós ten que mollar os collós, Para pescar o rodaballo hai que mollar o carallo ‘non se conseguen bos logros sen esforzo’.

¹¹ Informante de Corme (A Coruña).

¹² A frase *Hai fanecas na ría* dise en Carnoedo-Sada (A Coruña).

¹³ A frase *Que, vas aos berberechos?*, que se lle di a alguén que leva o pantalón curto ou remangado, é de informantes de Labañou-San Pedro de Visma (A Coruña). Na nosa familia coruñesa sempre oímos *Vas aos panchos?*, ou *Quédanche/estanche para os panchos*, sobre todo se a un lle queda pequeno o pantalón.

¹⁴ Informante de trinta e tantos anos de Muros (A Coruña). Repetiu nos a frase, usando a variante co verbo *ser* –“é unha lura”– e en ningún momento castelanizou o nome do cefalópodo.

¹⁵ Francisco Lanza: “Falan os de Ribadeo”, *Nós*, nº 114. En castelán documentamos *más retinto que el cazón*, na obra de F. Guerra Navarro, CORDE. Neste mesmo artigo da revista *Nós* documentamos tamén *Centola me coma!*

¹⁶ A frase *nadar coma un muxe* documentámolo en Lugris Freire (Nicolás 2009: 35). En Canarias documéntase *nadar como un sargo* (F. Guerra Navarro, CORDE).

(Non) todo no mar son fanecas, (Non) todo o mar é peixe, (Non) todo son fanecas ‘non todo é doado’.

ollos breques, ollos de bíciga/de budión/de pota, (ter) os ollos coma unha nécora ‘ollos saltóns’.

pelar coma un cazón/un melgacho (pondera a acción de esfolarse).

picar coma a troita/coma o pancho, picar o peixe ‘caer nun engano’.

picar coma a troita, tragar coma un corvo a unha solla (indica credulidade).

estar mollado coma unha troita, poñerse coma un maragoto ‘mollarse moito’.

ser a sardiña sempre para alguén, cortar alguén o bacallau (indica preeminencia).

Quítalle quilos á faneca/toros ao congro ‘non esaxeres’.

*roncar coma un sanmartiño/coma un pirlón*¹⁷ ‘roncar moito’.

ser agarrado coma unha lapa/coma unha lura, ser un faneco/un nécora ‘ser agarrado, cutre’.

ser bruto coma un arroaz/un cachalote ‘ser moi bruto’.

ser coma un bigaro/un chícara/unha mincha ‘ser moi pequeno’.

*ser máis lavado cós peixes do mar, ser mazado coma un polbo, ser un cara de escacho*¹⁸ ‘ser descarado’.

ser peixe de pouca sonada, non valer o rabo dunha sardiña, non valer unha mincha/unha sardiña ‘valer moi pouco’.

ser (un) lura/luras/un nécora(s) ‘ser un aproveitado, preeiro’.

ser unha xouba, ser coma unha anguía (dise da persoa escorregadiza, pouco fiable ou falsa¹⁹).

ter a boca coma unha rabada, ter boca de escacho ‘ter unha boca moi grande’.

ter a pel máis dura ca un melgacho, ser tan duro coma un cazón (sinonimia parcial: a primeira UF refírese á dureza física da pel, mentres que a segunda ten un uso figurado e ámbito de aplicación amplo).

ter beizos de budión/bico de maragoto/fuciños de melca ‘ter os beizos carnosos’.

2.1.2. Agrupamentos de sinónimos con membros fóra do campo nocional

A bordo, que hai palometa; Ánimo, tripas, que hai un corno a cocer (expresión con que se anima a entrar, e por extensión, a facer algo).

¹⁷ Rivas Domínguez (2015: 218). O pirlón é unha especie de escacho.

¹⁸ A frase *ser un cara de escacho* ‘un desvergonzado’ aparece na obra de V. Taibo *Agra aberta* (TILG).

¹⁹ A frase *ser unha xouba* facilitounola a nosa colega Beni Vidal, natural de Portosín.

A do badexo, Bo proveito (a expresión mariñeira é de carácter lúdico).

*andar aboiado coma peixe na ría/coma *corcho nunha rilleira* ‘andar desorientado’.

andar coa troita, estar ás moscas, estar na horta/nas patacas/nas pavías ‘estar despistado’.

andar á lapa/á quellamandrúa/á cazola prestada ‘vivir a conta dos outros’.

apegarse coma un arneirón/un lámparo/unha lapa/unha lendia/unha sambesuga ‘apegarse con forza e/ou con insistencia’.

*apuntar na folla do bacallau*²⁰, *(mercar) ao fiado* ‘mercar algo deixándoo a deber’.

armarlle ao pancho/ao merlo ‘armar lea, meterse en problemas’.

arriar/soltar/zurrichar a xarda, arriar/soltar/zurrichar a galiña ‘pagar, dar cartos xeralmente contra a vontade do pagador’.

boca de escacho, boca coma un burro/canastro/galorcho ‘boca grande’.

botar máis borro ca un choco, ser máis embusteiro ca Turpín ‘dicir mentiras’.

(brazos) coma congros/coma toros (de árbore/de carballo) ‘moi grosos’.

brincar coma a sardiña na rede/coma un xovenco (pondera a acción de brincar).

Cada un arrima a brasa para a súa sardiña, Cada un leva a auga ao seu muiño ‘cada un procura a comenencia propia’.

Cada sardiña ten a súa espiña, Non hai sardiña sen espiña, Non hai rosa sen espiñas ‘non hai ben completo, sempre hai unha contrariedade’.

caer coma un peixe/coma un bazuncho/un cesto ‘caer con todo o peso’.

cantar o peixe, dar voces ‘vocear, pregoar’.

Canto máis burro, máis peixe; O peor porco come a mellor landra ‘favorece a fortuna a quen menos o merece’.

cara de faneca/de brétema ‘mala cara’.

Centola me coma!, Cóname o cuzo!, O demo me leve! (expresión imprecatoria ou aseverativa).

(cheo/farto) coma un centolo/unha centola/coma un odre/un pélogo/un peto/un vórtigo ‘moi cheo, moi farto’.

cheirar ao caramuxo/ao verroallo, cheirar coma un bubelo/un castrón/unha algaria ‘cheirar mal’.

²⁰ A frase *apuntar na folla do bacallau* é de informantes de Baiona.

(colorado) coma un escacho/un pemento ‘moi colorado’.

coma sardiñas en banastra, coma (un) piollo na costura ‘moi apertado(s)’.

coma sardiña en salmoira, (triste) coma a noite ‘moi amorriñado’.

comer sardiña e arrotar pescada²¹, ter moita terra na Habana ‘aparentar sen ter, querer aparentar máis do que un é’.

Con paciencia e con saliva, un cangrexo come unha xiba; Ao seu tempo maduran as uvas ‘todo o logra o tempo’.

De novo galiña, de vello sardiña; A mocidade folgada trae a vellez arrastrada; O que de novo non traballa, de vello dorme na palla ‘cómpre traballar cando un é novo para ter unha boa vellez’.

dar unhas parrochas, dar para peras (úsase como ameaza de castigo físico).

derreterse coma o gato polo peixe/coma o gato polo leite (pondera un sentimento intenso ou derretemento).

durmir coma un peixe/coma un cepo/coma unha pedra ‘durmir moi ben’.

trocar a vaca pola sardiña, cambiar os ollos polo rabo ‘facer un cambio desvantaxoso’.

estar amaraghotado²², andar co maio ao lombo ‘estar aparvado, abatido’.

estar (borracho) coma un congro/coma un bocoi/coma un cesto/coma un coiro ‘estar bébedo’.

estar coma o peixe fóra da auga/coma galiña en curral alleo ‘sentirse incómodo nun ambiente estraño’.

estar coma (o) peixe na auga/coma o rei nunha cesta/como quere ‘estar cómodo, estar ben’.

estar coma un xurelo/coma unha espiña/coma unha estriga/coma unha lombriga ‘estar fraco’.

estar no peixe²³, irlle a auga polo rego, soprarlle o vento de cara, ter a sorte de cara ‘ter sorte, serlle a alguén a ocasión favorable’.

²¹ No ámbito hispano noroccidental, documentamos unha variante próxima desta frase proverbial, na fala de amigos salmantinos, naturais de Sancti Spiritus: *Comer morcilla y regüeldar chorizo*. A frase hispana pasou a América, onde xera variantes asentadas na nova realidade: *Comer frijoles y eructar pollo* (DA, s. v. *comer(se)*).

²² Información procedente de Carnoedo-Sada (A Coruña). Ao preguntarles aos mariñeiros polo adxectivo *amaraghotado* a resposta é: “estar coma unha maraghota”.

²³ Rivas Domínguez (2015: 106).

estar onde se corta o bacallau, estar no choio/no lerio/no rodicio ‘estar onde se toman as decisións’.

estar salgado coma un arenque, estar coma a pilla ‘estar moi salgado’.

estar sucio coma un choco/coma un porco (pondera a sucidade).

facen os cambios antes cós xurelos/antes cás fanecas, facen os cambios dos polbos antes de pescalos, poñer o carro antes cós bois ‘precipitarse’.

feo coma un escacho/coma un croio (pondera a fealdade).

Fillo de peixe peixiño é, Fillo de peixe sabe nadar, O fillo do lobo lobiño é ‘os fillos herdan determinados trazos dos pais’.

*haber peixe ata no *entrepunte, estar de tas en bas* ‘estar moi cheo un lugar’.

haber bacallau, haber changüi ‘haber embrolla, enredo oculto’.

Hai ollos que da lapa se namoran, Ollos hai que de lagañas se namoran (crítica o inapropiado de certos obxectos do desexo).

importarlle unha mincha/unha figa/unha landra ‘importar pouco’.

ir coa roupa do robalo, andar coma un cozofello, parecer un pinga laceira ‘ir desamañado’.

Íscalle lura!, Lume no cano! (valor exhortativo, serve para incitar).

levar un bo polbo/un bo nabo/un burro ‘levar un chasco grande’.

limpo coma un coral/coma unha escaina/coma unha patena/coma unha prata ‘moi limpo’.

*lingua de xiba*²⁴, *lingua que afuraca as paredes/que corta coma un coitelo* ‘lingua viperina’.

listo coma unha lura, agudo coma un allo ‘moi listo ou moi agudo’.

Loita o mar co rochedo, quen o paga é o mexillón, Fana os porcos e págana os bacoriños ‘levar as culpas os inocentes no canto dos culpables’.

*Mais eu antes ca a galiña metinlle dente a sardiña*²⁵, *Eu xa fun cociñeiro antes ca frade, Os patróns fóronche paisanos* (indica que antes de ser alguén experto, foi aprendiz, e que xa ten experiencia no oficio).

²⁴ A frase *lingua de xiba* documéntase en Francisco M^a de la Iglesia, TILG. A xiba foi noutrora moito máis abundante ca hoxe en día. Así o testemuña a toponimia menor: na Coruña hai dúas penas na costa de Labañou chamadas *a xibona grande* e *a xibona pequena*.

²⁵ En Manuel María, *Farsa de Bululú*.

Mal lle vai ao raposo cando anda ao mexillón/cando lambe os cangrexos/cando anda aos ovos (pondera a necesidade extrema a que se ve forzada aquela persoa acostumada a mellores circunstancias).

mandar a coller arolas/a sementar fabas (expresión de rexeitamento).

*Marea vén, di o linguado*²⁶; *Nunca choveu que non escampase* (expresión de ánimo ante unha adversidade).

Mariñeiro, aos teus peixes; A gaita é para o gaiteiro ‘cada un debe ocuparse do seu’.

*Mariñeiro que *se dorme, peixes que non colle; Raposo que moito dorme, galiña gorda non a come* ‘cómpre aproveitar ben o tempo’.

mazado coma un choco, moido coma o sal ‘moi canso’.

mazado coma un polbo, lavado coma as pedras do río ‘descarado’.

*Mercar tres sardiñas e vender cinco frixidas; –Na Gudiña, cada catro unha sardiña. –Cada cinco, cada cinco*²⁷; *Pra un ovo que dan, picada hoxe, picada mañán* (indica mesquindade).

meter peixe a bordo, encher a andorga ‘fartarse de comer’.

meter unha boga, dar gato por lebre ‘enganar, timar’.

mirar algo coma o gato ás sardiñas, devecer coma gato pola manteiga ‘desexar moito algo’.

mollado coma unha troita/coma un pito/un río/un sapo ‘moi mollado’.

mudar de color coma o polbo, ser coma o camaleón ‘adaptarse ás circunstancias de forma comenenciada’.

namorado coma un ollomol/coma un boi (pondera a intensidade do namoramento).

non asignar peixe, non asignar unha, non dar furo, non dar pé con bóla, non atar guedello ‘non ter éxito, fracasar’.

non botar aínda o peixe ao mar, non cantar aínda vitoria, non estar aínda a espiga na man ‘non ser aínda seguro o éxito’.

non ser auga/carne/sal nin peixe, non ser nin mel nin fel ‘ser indeciso, carecer de opinión definida’.

²⁶ Rivas Domínguez (2015: 168).

²⁷ Taboada (2000). É curioso constatar que nunha cantiga de escarnio de Pai de Ribela tamén se exemplariza a forma de ser dun avaro cun núcleo léxico deste mesmo campo nocional: *Vén hun ricome das truytas, | que compra duas por muytas, | e cox ‘end ‘a hunha. | Por quanto xi quer, apenas | compra én duas pequenas, | e cox ‘end ‘a hũa.* [Corpus Xelmírez].

Non volve máis ao espeto sardiña que o gato leva, O que pasou non volve ‘non hai que lle facer, non hai remedio’.

negro coma un mexillón/coma o acibeche/coma o carbón/coma o piche ‘moi negro’.

O peixe morre pola boca, En boca pechada non entran moscas (pondera o valor do silencio).

O que nunca a nada é adoito, unha sardiña parécelle un congro; O quen non ten nada, algo lle é bon ‘non valora igual as cousas aquel que ten moito ca aquel que ten moi pouco’.

O rodaballo dálle ao rabo, A cousa trae rabo ‘entrañar dificultades un asunto’.

ollos de budión/de boi/de ra, ollos coma bugallos ‘ollos esbugallados, saltóns’.

Os peixes do mar, uns por saír e outros por entrar, Os peixes na rede, uns queren saír e outros meterse, Cada cabeza a súa sentenza (pondera a variedade de pensamentos e desexos).

pagar a maragota/o pato ‘sufrir unha persoa as consecuencias do que fixo outra’.

Para congro ser moi longo, para sargo ser moi largo; Cando por carta de máis, cando por carta de menos (pondera o difícil que resulta lograr o equilibrio).

peixe do rabo na boca, círculo vicioso ‘argumento repetitivo que non conduce a unha boa conclusión’.

pelar coma un cazón/un polo/un pito, estonarse coma unha cobra (pondera a facilidade con que a alguén lle pela o corpo ou parte del).

perder pedra e peixe, perder o coiro (e mais a polpa)/o santo e mais a esmola ‘perdelo todo’.

Peixe con ollos, á patela; Ave que voa para a cazola é boa ‘todo o que se poida comer vale’.

Peixe pesca peixe, Diñeiro chama diñeiro (pondera a tendencia da riqueza a acumularse de seu).

poñerse coma un maragoto/coma un pito ‘mollarse, enchouparse’.

Por pouco que te achegues cheiras a peixe, Por pouco que te rapas sempre che sae a la (díselle a alguén cando se lle coñece a natureza ou as intencións que quere ocultar).

Pra quen é, bacallau abonda/basta; Para quen é o burro, ben chega a albarda ‘ten de sobra para o que merece’.

Presta máis unha sardiña con gusto ca unha galiña con desgusto, Máis val pan con amor ca galiña con door ‘é preferible ter pouco en paz ca ter moito sen ela’.

Pola boca/polo bico morre o peixe, Por falar morreu o mudo (chamada a falar pouco).

Que lle dean bertorella/mate/piche/polo (expresión de rexeitamento).

Quen come a sardiña, que lle chupe a arguiña; O que leve o mel, que leve os aguillóns ‘quen se beneficia de algo, debe soportar tamén as inconveniencias dese algo’.

Quítalle toros ao congro!, Quítalle lobos! ‘non esaxeres’.

roncar coma un sanmartiño/coma un porco ‘roncar moito’.

Sardiña que leva o gato, lambida do gato vai; Onde moitos cospén, lama fan (indica que a honra é doada de manchar).

Sardiñas serán pero chéiranme a can, Galiñas serán pero chéiranme a can (indica receo).

ser agarrado coma unha lapa/coma unha lura/coma os dentes dun angazo ‘ser moi agarrado’.

ser (un) bo peixe/bo merlo ‘ser un pillabán, ser de coidado’.

ser bruto coma un arroaz/coma un arado ‘ser moi bruto’.

ser coma a carioca, ser coma un disco raiado ‘repetirse moito’.

ser coma o peixe branco, ser gloria bendita ‘ser moi fino, de boa calidade’.

*ser coma unha vara do bonito*²⁸, *ser lanzal coma un piñeiro* ‘ser persoa alta, lanzal’.

ser o negocio da ameixa, gañar o que gañou a burra en maio ‘ser algo improdutivo’.

ser peixe da sombra, ser falso coma a cascarilla ‘ser persoa ruín, non ser de fiar’.

ser peixe de cocer en branco, ter un padal fino, non comer o pan polas dúas codias ‘ser exquisito e/ou delicado no comer’.

ser peixe de pouca sonada, non valer un can ‘ser de pouca valía’.

ser unha alcandorca, andar ao conto, levar e traer contos ‘andar con chismes’.

ser unha nécora/unha mala pécora ‘ser unha mala persoa’.

ser unha pixota de Marín/unha lebre corrida (a frase, sexista por usarse só para referirse ás mulleres, alude a unha vida sexual desordenada).

sutil coma unha troita/coma o aire ‘ser moi sutil’.

²⁸ Rivas Domínguez (2015: 226).

Tal para cal, maragota e media; Ti por ti, maragota e media; Tres por tres, maragota e media; Tal para cal (establece unha relación de semellanza entre dúas persoas, normalmente enfocando aspectos negativos).

ter a boca coma unha rabada; ser a porta da vila/a porta faxeira ‘ter a boca moi grande, falar moito’.

ter máis cara ca un lorcho/cás pedras do río.

ter máis rabos ca un polbo/ca oito polbos, ter máis rabo ca un can de palleiro, ter máis cunchas ca un galápago/ca un sapoconcho ‘ser moi astuto, saber disimular ben’.

ter sangue de peixe/de chinche ‘ser un pusilánime ou un apoucado’.

teso coma unha sardiña/coma un virote ‘moi teso’.

tirar peixe ao mar, botar por ela ‘presumir, fanfurriñar’.

traer unha faneca/unha empanada ‘estar moi despistado’.

Uns tenden as redes e outros levan os peixes, Ara o boi para que outros coman (critica que uns se aproveiten do traballo doutros).

Val máis empezar por sardiña, i acabar con galiña; As cousas non son como empezan senón como acaban ‘son preferibles os bos finais aos bos principios’.

Vale máis peixe pescado que cento nadando, Máis vale paxaro na man que cento a voar ‘é preferible o seguro, inda que sexa pouco, ao incerto’.

vender o peixe/a burra/a moto ‘tentar convencer con intención de enganar’.

vender o peixe antes de pescalo, facer as soltas antes de ter as cabras, sachar os nabos antes de nacer ‘precipitarse, actuar antes de tempo’.

vender peixe podre, ter a boca podre ‘ser amigo de murmurar, difamar’.

2.2. As variantes: hiperonimia e hiponimia

Neste campo nocional o hiperónimo por excelencia é a palabra *peixe*. Confrontando a dialéctica entre estas variantes, hiperónimos e hipónimos, nos dous idiomas en adstrato -galego e castelán-, vemos que ás veces o castelán bota man dun hiperónimo alí onde o galego prefire un hipónimo: *Caeu un congro!*, exclama a xente cando presencia o enterro daquel *pez gordo* con sesenta cregos (Xan de Masma, TILG); outras veces é o galego o que usa un hiperónimo cando o castelán (de América) selecciona un hipónimo: *derreterse coma o gato polo peixe* /VS/ (*andaba siempre tras las faldas*) *como gato tras el bacalao* (R. Palma, CORDE). Pódese considerar este factor diferencial como un subtipo de isoglosa semántica. Vexamos algúns casos de sinonimia entre hiperónimo e hipónimos dentro do dominio galego:

brincar coma o peixe na rede/coma a sardiña na rede (Ferro 2006: 198).

durmír coma un peixe/coma un pancho.

escorregadizo coma un peixe/coma unha anguía/coma congro escorregadizo.

estar coma o peixe entre dous gatos/coma a sardiña entre dous gatos ‘en graves dificultades’ (Ferro 2006: 212).

estar coma peixe en tixela/coma sardiña en tabal ‘apertado’ (Ferro 2006: 191).

*Léveme un peixe se..., Aínda non me trague un *pulpo..., Aínda o fel dun xurelo me afogue se..., Aínda un ollomol me trague... Non me coma un congro...* (valor aseverativo).

O peixe grande come o pequeno, A troita grande amansa a pequena.

Os peixes non se collen a bragas enxoitas, Quen peixes queira pescar tense que mollar, Non se pillan troitas a bragas enxoitas.

peixe de rabo na boca, carioca que leva o rabo na boca.

retorcerse/revolverse coma un peixe fóra da auga, revolverse coma unha anguía fóra da auga (TILG).

ser (un) bo peixe/bo xurelo (TILG).

ser un peixe de carallo/un bacallau de carallo ‘ser persoa pouco fiable’.

2.3. A xénese

Á hora de intentar apreender os mecanismos xeradores de fraseoloxía no eido que nos ocupa, tres son os recursos fundamentais: a metáfora e metonimia, e a comparanza. A importancia destes procedementos, especialmente a metáfora e metonimia, na xénese en xeral de unidades fraseolóxicas xa foi sinalada e valorada suficientemente, nos últimos tempos de modo especial pola Lingüística cognitiva (hai un bo resumo en González García 2011). E ao cabo é lóxico que así sexa pois estes recursos de conceptualización frásica responden a un principio lingüístico básico: a relación de semellanza, ben establecida a través dun certo tipo de estruturas lingüísticas (A é B; A e B –aquí á igualdade é funcional–; A como B; (Tal) como A, así B etc.).

2.3.1. A selección dun atributo

No eido que nos ocupa, a comparanza domina sobre outros mecanismos produtivos básicos. No apartado 2.1.1 do presente traballo localizamos con certa clareza case un 44 % de metáforas fronte a un 56 % de comparanzas.

Agora ben, a consciencia de termos aquí un mecanismo importante (a imaxe, o símil) non quita para que prosigamos analizando outros procedementos (especie de forzas creativas xeradoras de variantes secundarias) de selección.

En xeral, observamos que unha gran parte de comparanzas implican unha tripla selección:

a) Nun primeiro paso o falante (home do mar: quizais un só individuo en orixe, pero diacronicamente o pobo mariñeiro e anónimo) selecciona un animal. Esta selección é, dentro duns límites –campo limitado de posibilidades–, arbitraria²⁹.

b) Nun segundo estadio, procédese á selección daqueles trazos característicos, tirados da experiencia, da interacción necesaria entre o animal e o home. Debemos ter presente que os trazos semánticos que o home de mar ten *in mente* non coinciden necesariamente cos trazos semánticos que o lingüista ou o lexicógrafo –con enfoque mental distinto, máis científico e taxonómico– ten en conta á hora de conceptualizar un ser real para darlle forma e cabida nun dicionario. Estes trazos lingüísticos poden ser designados como *semas*. Os que entran na selección tras a experiencia-fonte (dominio fonte, como din os cognitivistas) podémolos denominar, aos efectos que nos interesan, como *semas fráscicos* (SF).

c) Nun terceiro nivel, fíxase o SF definitivo: da realidade obxectiva acaba gravándose un atributo do animal. Dáse aquí a *selección dun atributo*.

Vexamos algúns exemplos: tomemos a UF *estar sucio coma un choco*. Por que *coma un choco* e non *coma unha lura* ou *un polbo*? Decatémonos de que os tres candidatos comparten o SF [+expulsa tinta para camuflarse]. A resposta é que, como máxima xeral, insistimos, o factor da arbitrariedade selectiva existe, é en maior ou menor grao, incuestionable. Por que se di *mazado coma un polbo* co valor fráscico de ‘descarado’? Hai que mirar cales son os trazos que conforman a contorna tirada da experiencia do mariñeiro co polbo, trazos susceptibles de convertérense en SF: 1. O polbo cambia de cor para camuflarse, 2. O polbo resulta moi duro para comer se non se maza antes, 3. O polbo ten varios tentáculos.

A UF galega *mazado coma un polbo* implica a selección do 2º trazo: é absolutamente pertinente o sema [+dureza]. Pénsese na UF castelá *ter a cara dura/de cemento armado*.

Vexamos agora estoutra UF, *namorado coma un ollomol* (Ferro 2006: 190). Cal é o atributo seleccionado? Sen dúbida, a forma dos seus ollos (tanto o DRAG -*ollos grandes e brandos*- como o DEL -*ojos grandes*- integran a referencia aos ollos do peixe na entrada correspondente, *ollomol* e *besugo*, respectivamente). Os ollos do ollomol aparecen na documentación dos distintos corpus como *grandes*, *decaídos*, *desorbitados* e a mirada con ese tipo de ollos asimilase á ollada dos namorados (como ocorre cos ollos de *carneiro abafado/degolado*, UF plenamente idiomatizada, en galego e mais en castelán), e así podemos ler na obra do finado doutor Galdo: *con ollos de ollomol míranse os namorados* (TILG).

²⁹ Nalgún caso concreto podémonos preguntar se nesa selección presuntamente arbitraria non estará actuando a paronomasia como unha especie de liña de forza creativa. Posiblemente actúe nun caso como este: (*mareado*) *coma unha maragota* ou *máis mareado ca unha maragota*. Ata que punto na selección deste peixe (hai moitos outros peixes que fican aparvados, mareados, cando enmallan) non intervén a semellanza fonética entre *marear* e *maragota*?

E, desde outro punto de vista, tamén nos podemos preguntar por que, unha vez escollido un determinado animal, só se selecciona un atributo e non outros posibles: na frase *seco coma un bacallau* puideron ser seleccionados outros atributos, tales como ‘acartonado, aburrido’, ‘aplanado, esmagado’, ‘salgado’, ou incluso ‘cheirento’. Podemos dicir que neste sentido, tamén aquí incide o factor estocástico, a arbitrariedade.

Noutras ocasións, e saíndo xa do ámbito específico da comparanza, a selección actúa só sobre o tipo de peixe (paso 1º): por exemplo *Hai xurelos na ría* (dise en Muxía cando alguén raña no seu traseiro³⁰). Aquí non hai selección dun atributo concreto, senón que se aplicou un SF de carácter xeral, [+cheirento]. En xeral, todo o peixe cheira e este atributo xustifica, explica a frase proverbial *Hóspede e pescada, ós tres días enfada* (González Pérez 1993)³¹. Este mesmo SF parece estar implícito na UF *haber bacallau* ‘haber embrolla’, expresión que se corresponde aproximadamente coa UF castelá *haber tomate* (relembremos a famosa frase shakespeariana acurtada en *Algo cheira a podre en Dinamarca*).

Vemos, así pois, que hai en moitos casos unha selección de atributos que son perceptibles. As calidades denotadas poden ser apreciadas polos sentidos: tocamos a sequidade e incluso a vemos, cheiramos aquilo que despide un forte olor e catamos a dureza de certas carnes. Pero noutras ocasións, aqueles trazos que se seleccionan non son tan doados de apreciar para o profano, para quen non é un home de mar nin da familia. Son trazos non perceptibles digamos obxectivamente: a nós persoalmente custounos entender a lóxica da UF *bruto coma un arroás/arroaz* porque dentro dos nosos arquetipos culturais o cetáceo é un ser amable, compañeiro do home e intelixente. Agradecemos á familia Búa, de Muxía, a súa rica información:

O primeiro que ten que entender vostede é que o arroás e o delfín son distintos. Os arroases entran desde abaixo nas redes, son moi vorases e bravos. Rompen as redes para comer o peixe... O delfín é un animal dócil (Ramón Búa, en conversa)³².

E hai tamén casos en que para entender a lóxica da selección –no caso de haber tal lóxica– debemos ter en conta factores que pasaremos a denominar arquetipos culturais. Os novos atributos, produto de hábitos culturais, antropolóxicos ou simplemente hábitos comerciais ou industriais, sitúannos moitas veces en épocas pasadas e para os fraseólogos

³⁰ A asociación entre o ano e o mal cheiro é común (<http://proxectobuserana.concellomuxia.com/lingua/>) [Data de consulta: 06/08/2018].

³¹ Temos variantes en Vázquez Saco (2003): **Huésped e pescado, ós tres días cheiran* (nº 22867). Estamos en presenza dunha paremia case que universalmente coñecida, pola elevada concorrencia nos distintos ámbitos culturais do planeta: *El huésped, a los tres días molesta* (en Alemaña: Acerete 2001: 220), *El huésped y el pez a los tres días huelen* (España), *El peche grande come al tchico* (sefardi, en Saporta: 1978: 155), *El huésped es agradable hasta el tercer día* (é popular persa, Castelló 1997), haino en hindi, en libanés (*L'hôte, tel le poisson, pue au bout de trois jours-*, en inglés, en birmano (pero de novo sen a concorrencia do núcleo léxico ‘peixe’, *A vida dun hóspede é de sete días*), en polaco, *Un convidado e un peixe non son bos máis que durante tres días* etc. (Samadi: 2013: 169).

³² Así enténdense tamén mellor un par de refráns galegos: *Arroaces na ría, boureles tiran; Tramalleiros ó mar, arroaces ó par* (González Pérez 1993: 42).

do futuro poden que sexan descoñecidos ou unha cuestión de arqueolingüística (sen ir máis lonxe, o costume de mazar o polbo para abrandar a súa carne é unha imaxe que pode desaparecer da nosa esfera de coñecementos ou de lembranzas a medio prazo porque nos últimos tempos abunda con meter o polbo uns cantos días no conxelador antes de cocelo para obter o resultado desexado). Vexamos un par de exemplos: por que se di *facen fanecas* (*de/con*) ‘esfargarullar, facer cinascos’, e non se di *facen peixe* ou *facen magas* (esta última usada fraseoloxicamente con outros valores [‘facer marabillas’]: as magas ‘tripas, intestinos do peixe’ por antonomasia son as da sardiña, logo esperaríamos como UF posible *facen sardiñas* como sinónimo de facer magas no sentido literal)? Como diría E. Coseriu, a lóxica semántica, as posibilidades que abre o sistema, non casan necesariamente con aquilo que sanciona o uso. Con todo, a selección de fanecas na UF *facen fanecas* tamén está motivada: a faneca noutra época era un peixe abundante, peixe de pobres, pouco valorado economicamente, e nalgũa variedade, como a chamada faneca norueguesa, é pescada para a produción de fariña de peixe³³. En beneficio desta argumentación está a UF *fanecas da oca*, onde ‘oca’ verosimilmente conmuta por ‘argazo’. Que se fai ou facía argazo co peixe confirmanolo o refrán *A sardiña en marzo, argazo* (Vázquez Saco 2003: 492).

Un segundo exemplo: a UF *dar o bacallau* ‘morrer’, documentada na Estrada (Pontevedra), por Montero Cartelle (1981: 120; tamén se documenta en terras de Lemos, Lugo) acha a súa explicación polo costume tradicional de ofrecerlles aos parentes e amigos do defunto un banquete fúnebre con bacallau como prato fundamental.

2.3.2. Creación de variantes por expansión

Dentro das estruturas fraseolóxicas comparativas podemos encontrar outros procedementos formais, xeradores de variantes, dignos de mención: un primeiro caso témolo co núcleo léxico *sardiña* (palabra fraseo-paremiolóxica por excelencia: é núcleo léxico de dúcias de UFs). O procedemento formal ao que aludimos admite varios enfoques: pódese pensar en creación de variantes por expansión (concepto moi usado en sintaxe por distintas escolas lingüísticas), ou pódese pensar no que Ferro Ruibal (Ferro 2004), seguindo modelos lingüísticos rusos, chamaría *implicitación/explicitación*. Se pensamos no ambiguo (ou polisémico) que resulta dicir sen máis *como sardiñas*, está clara a necesidade de expandir a imaxe para concretala: a expansión prodúcese engadindo un adxectivo ou unha frase preposicional (así ocorre comunmente en sintaxe cando se expande un núcleo nominal, sen que esas sexan as únicas posibilidades, evidentemente: a cláusula de relativo sería outro procedemento sintáctico normal):

Expansión con adxectivo:

A groria é que anda barata como a sardiña manida (Curros, TILG).

Anque o creto me furta i estou cal sardiña firta (Curros, TILG) (‘estou que boto chispas, amolado’).

³³ (<http://pescaderiascorunesas.es/productos/ficha/?id=39>) [Data de consulta: 06/08/2018].

Que o aire e mailo sol os cure como sardiñas lañadas (Pousa, CORGA).

*A muller qu' é moi *salada, fai com ' a sardiña rancia, que por moito que se lave non se lle vai a sustancia* (Salgado, TILG).

Expansión con frase preposicional:

Alcontreina na casa feita unha sardiña do fume (Revista *O Galiciano*, TILG). Temos aquí un proceso de metaforización máis avanzado ca na comparanza típica, pero o exemplo vale igualmente para o punto que nos interesa. O valor semántico expresado é 'mirrada'.

Xantou moita máis sardiña de tabal que bacallau (Cunqueiro, TILG. Válenos para exemplificar unha nova expansión especificativa).

Fumos nel como sardiñas en banasta (Revista *O tío Marcos da Portela*, TILG).

Apertados uns contra os outros coma sardiñas en banastra (Santamarina, TILG).

Máis prensados que sardiñas en lata (Fariña, TILG).

Durmimos dous ou tres nela, coma as sardiñas na lata (Angueira, TILG).

Tanta xentiña que somos imos ir como sardiñas da salga nun bocoi (Máiz, CORGA).

Amoreados coma sardiñas na lata (Fernández Paz, CORGA).

Neste último exemplo de A. Fernández Paz, a UF expandida vai precedida dun adxectivo suficientemente esclarecedor, especificativo. Da mesma maneira que en estruturas comparativas do tipo *seco coma un bacallau* o adxectivo xa nos di cal é o atributo do peixe seleccionado, tamén aquí parecería innecesaria a expansión. Son abundantes, neste sentido, os casos de posible implicación, casos nos que o adxectivo que precede bloquea a necesidade da explicitación ou expansión:

Encerrado durante cincuenta e sete días no sollado dun bergantín vello, prensado coma a sardiña (J. D. Sotelo, TILG).

Morreremos de fame apertados como sardiñas (Pérez, CORGA).

Viñan apertados coma sardiñas (Alvilares, CORGA).

*Alí todos apertados como sardiñas*³⁴.

2.3.3. Transposición ou calco de esquemas

Encontramos neste campo nocional un fenómeno común a outros eidos da fraseoloxía e da paremioloxía: a recorrencia estrutural.

³⁴ (https://www.lavozdegalecia.es/noticia/carballo/fisterra/2018/04/22/era-unico-case-galicia/0003_201804C22C3993.htm) [Data de consulta: 20/08/2018].

En parellas paremiolóxicas como as seguintes:

- (1a) *As sardiñas por san Xoán mollan o pan.*
- (1b) *Os xurelos por san Xoán mollan o pan.*
- (2a) *A faneca en xaneiro vale carneiro.*
- (2b) *A pescada de xaneiro val un carneiro.*
- (3a) *A sardiña en abril, cóllea na man e déixaa ir.*
- (3b) *A solla en abril, cóllea na man e déixaa ir.*

hai paralelismo formal e hai sinonimia parcial: consérvase un núcleo de significado, ‘en sazón, grao óptimo de estado da carne do peixe para ser comido polo home’; consérvase un circunstante nuclear de significado contextual, ‘cando’, pero varía un núcleo de significado actancial, o suxeito ictiolóxico. Podémolas considerar variantes léxicas fraseoloxicamente sinónimas? Son estruturas que funcionan como unha matriz paremiolóxica morfo-semántica: a forma estrutural é coma unha expresión fixa, cun número X de núcleos semánticos tamén fixos, e que permite a variación doutro número Y de núcleos semánticos.

Un caso parecido, de transposición ou calco de esquemas, témolo cando no esquema comparativo se emparellan dous termos léxicos (*peixe/auga*) atraídos por unha liña de forza, a da solidariedade léxico-fraseolóxica, ao servizo dun arquetipo mental poderoso, produtivo, o da felicidade ou benestar. Temos así a UF *Coma o peixe na auga*. Esta UF, de extensión e uso moi alto en distintos ámbitos culturais, entra no noso idioma en correlación estrutural con outras UF:

A (o home) é a B (aquel contexto onde está ben)...

...coma o peixe na auga.

...coma o rei nunha cesta.

...coma o rato no queixo.

...coma o coello na verza.

Organízase así un paradigma produtivo: o mecanismo parece dar lugar ao que en fonoloxía denominamos *feixes correlativos*, un tipo de *oposicións proporcionais* (“A é a B como C é a D”).

2.3.4. A derivación

Igual que hai derivación entre as distintas acepcións das unidades léxicas, tamén podemos falar de derivación entre os distintos valores dunha unidade fraseolóxica. Por exemplo, analicemos esta parella de UFs:

- (4) *estar coma un pancho* ‘estar fartuco, cheo (de comida)’.
- (5) *durmir coma un pancho* ‘durmir moi ben’.

A nosa proposta di que hai unha relación derivativa ou de encadeamento: tras o xantar adoitamos durmir; unha boa dixestión pide unha boa soneca. Asociamos unha cousa coa outra, pénsese na fórmula coloquial *Xa podes ir durmir ao paleiro* que se lle di ao que comeu moito (Martíns 2013: 473). Segundo o noso parecer, a xénese dos dous valores semánticos non é simultánea, senón por encadeamento asociativo. Non nacen xuntas as dúas acepcións, hai derivación dunha á outra.

Un novo exemplo: *cheo coma un centolo*. Presenta dous valores: 1. Estar farto de comida, 2. Estar borracho. Supoñemos que o segundo, máis restritivo, deriva do primeiro, máis xeral (todos comemos pero non todos bebemos alcohol).

Un terceiro exemplo témolo na UF *escorregadizo coma unha anguía* ‘moi escorregadizo’. Desa acepción primeira derivaríase á acepción secundaria *ser coma unha anguía* ‘ser falso’ (o que se escapa das mans non se deixa pillar: cres que o tes pero xa se foi, non é de fiar, logo é falso).

Outro caso de derivación posible sería a interrelación existente entre *ter a boca coma un escacho* ‘boca moi grande’ e *ser un cara de escacho* ‘un desvergonzado’ (asóciase doadamente ter moita boca con falar moito e o moito falar logo se fai sinónimo de falar de máis, ser un “escachado”, un bocalán, aberto e destemido nas falas).

Como principio xeral, cando unha unidade fraseolóxica ofrece dúas acepcións, unha primeira que corresponde a un uso máis recto, máis próximo á realidade física, e unha segunda que se corresponde cun uso figurado en maior grao, podemos dicir que esta deriva daquela: así, a UF *ter a boca coma unha rabada* ten unha acepción primaria ‘ter a boca grande, de considerable tamaño’, e unha secundaria ‘ser un bocalán’. Neste sentido, a unidade fraseolóxica funciona igual ca calquera unidade léxica ou palabra polisémica en xeral.

2.4. As palabras idiomáticas e de uso pouco frecuente

A fraseoloxía, coma a paremioloxía, coma a poesía tradicional, é un bo depósito de arcaísmos, palabras baleiras de contido e *palabras idiomáticas* (García-Page 2008: 352 e ss.³⁵). Falaremos, así pois, de palabras que apenas teñen vida fóra do esquema fraseolóxico en que chegaron a nós, como unha especie de restos fosilizados. Examinemos media ducia delas, tomadas do ámbito que nos ocupa.

ollos breques: A voz *breques*, na expresión *ollos breques/brecos* ‘esbugallados’ (DdD), é posible que garde relación coa breca, un tipo de peixe parecido ao ollomol, segundo di Sarmiento³⁶. En beneficio desta suposición está a fraseoloxía rica do castelán co ollomol:

³⁵ O lingüista manchego considera a existencia de palabras idiomáticas como un posible *universal fraseolóxico*. Non é o único caso en que García-Page utiliza este concepto tan poderoso; volve considerar un *universal fraseolóxico* a existencia en todas as linguas naturais de somatismos fraseolóxicos (2008: 363).

³⁶ Talvez a voz garde relación coa UF portuguesa *levar a alguén a breca* (Simões: 1993: 399), onde *breca* parece conmutar por *morte*; en galego temos recollido o localismo (*estar*) *levado da breca*, onde *breca* conmuta por *demo*. Son relativamente comúns as representacións plásticas, fortemente expresionistas, da morte cunha caveira cos ollos avultando para fóra.

Ojos tristes y medio vueltos, que parecían de besugo cocido (CORDE), *Nos miraba con sus ojos de besugo* (Pérez Galdós, CORDE), *Tiene ojos de besugo muerto; de cordero degolláu* (Iribarren 1947: 255) etc. Documentábase tamén nas nosas costas a variante *ollos de berete* ‘ollos grandes’ (Herbello 2013), pero non nos atreveríamos a ver unha variante fonética con troco de oclusivas xordas (*breque* = *berete*; en Panisse 1977 I: 284 e 287, Santamarina dálle un étimo distinto ao *berete* ‘peixe’ do *breque* ou *breca*); si sabemos que hai máis nomes de peixe en cuxa etimoloxía parece xogar un papel importante a forma dos ollos, como a *boga*, sobre o étimo da cal o DLE di que vén dun composto grego que significaría ‘ollos de boi’, esbugallados tamén (Herbello 2013).

coma arenques nun casco (Herbello 2013): temos na voz *casco* un localismo que non figura no dicionario académico: *casco* co valor de recipiente de madeira, máis ou menos do tipo do pipote ‘pipa pequena para o viño’. Figura a palabra *casco* con ese valor unha soa vez no DdD (“cuba de madera”, documentada esta acepción en Sada).

estar esquellado coma un arenque (Herbello 2013). Aquí *esquellado* conmuta por ‘fraco’. É palabra moi pouco común (só unha concorrencia no TILG, 0 no CORGA, só unha entrada no DdD). O verbo *esquellar* deriva de *quelle* ‘sucó’. Subxace no cambio semántico, na derivación do valor recto ao figurado, a mesma lóxica que leva da voz latina STRIA ‘sucó’ ao concepto *estría* ‘liña delgada’³⁷.

estar coma sardiñas na lercha (Ferro 2006: 212). A voz *lercha* ‘vara’ é moi pouco coñecida no galego actual. Pero é unha palabra moi valiosa porque con ese significado aparece no *Quijote*³⁸. O profesor G. Rojo (no prelo) dedicoulle un documentado artigo á palabra e aí estuda minuciosamente a súa concorrencia nos dicionarios galegos. En síntese, Rojo chega a tres conclusións: 1ª. Que a voz cervantina é efectivamente esa, *lercha* (non é froito dunha mala lectura ou dunha mala reescritura), 2ª. Que a súa aparición máis ou menos esporádica como voz manchega nalgúns vocabularios e/ou dicionarios non merece creto, 3ª. A súa relación coa voz galega común *lercha* ‘persoa deslinguada, descarada’ é de homonimia³⁹.

³⁷ Posiblemente da mesma familia, temos a voz galega común *estriga* ‘porción moi delgada de liño’; unha palabra, *estriga*, que antes significou ‘parte moi estreita dun eido’ (Sarmiento, no DdD, s.v. *estriga*: “Una heredad larga y estrecha o es, según las leyes agrarias antiguas, *striga* o *scannum*”) e que entra a formar parte da UF *estar coma unha estriga* ‘moi delgado’.

³⁸ Quijote, II, 10. Esta vara ou especie de espeto para ensartar ou envaretar peixes pode recibir outros nomes en galego: *cambelo*, por exemplo. Ou *cambo* (que M. Valladares xa consideraba sinónimo de *lercha*; *cambo* aparece en dous refráns costeiros citados no apartado 2.1.1, documentados en Herbello 2013). Rivas Quintas cita unha variante próxima foneticamente, *lorcho*, co valor de ‘pau, a pèrtega ou pèrtigo, a parte do mallo que bate no cereal’ (Rivas Quintas 1999: 195).

³⁹ Se hai homonimia ou hai polisemia é difícil precisalo: cando pasan centos –ou máis– de anos desde a xénese dunha unidade léxica ou fraseolóxica, homonimia e polisemia iguálanse. Pero, ao noso ver, si cabe pensar na polisemia. Fixémonos neste paradigma de UFs sinónimas: *ter a lingua coma unha subela*, *lingua de subela*, *ter a lingua que parés*, *polo que fura*, *subela* (Lamas Carvajal, TILG), *(ser unha) subela* (en Pesqueira Crespo, TILG, co valor de ‘lercha’), *ter lingua de víbora* (ou *viperina*), *lingua coma un alferrón* (Vázquez Pintor, CORGA), *lingua de xiba*, *lingua que fura sete paredes*... De aí a *ser unha lercha* (entendendo que a base de derivación é *lercha* ‘vara que fura (a boca do peixe)’) só hai un paso, un paso que

Deixando agora á parte a posible etimoloxía, si que debemos engadir un par de datos interesantes á hora de establecer novas conclusións. Nós documentamos *lercha* ‘vara’ no concello de Mondariz (Pontevedra):

A nosa avoa, que naceu fai 67 anos en Frades (Portela da Bouza) chama lercha ao pau que usa para que as xudías se enreden por el e vaian arriba. Ela di “Vai buscar unha lercha para as xudías” (nos chamámoslle chuzo ou pau)⁴⁰.

Igualmente recibimos do conserxe do Colexio Público de Catoira a seguinte información:

O meu pai chamaba lercha a unha vara para os peixes, iamos pescar ao Ulla, era un xunco e metíase polas agallas... O meu pai xa faleceu, naceu en mil novecentos vinte e moitos, si, e recordo tamén un vello mariñeiro, chamábanlle o Moruxo, que tamén lle chamaba así, que vendía o peixe polas rúas, en Catoira⁴¹.

A cuestión, xa que logo, permanece aberta. Visto que en galego común –en boca de persoas do pobo non especialmente cultas ou ilustradas– do século XXI inda somos capaces de rastrexar acepcións iguais ou próximas á documentada en boca de Sancho, entra dentro do posible que a frase cervantina sexa un galeguismo fraseolóxico, un fraseoloxismo que habería que situar a carón daqueloutro, *Tarde piaches!*

unha xaria de peixe (Rivas Domínguez 2016: 237). Aquí significa un banco, un agrupamento. Documenta tamén o mesmo autor a UF *Ir/vir en xaria* ‘desprazarse un grupo de peixes de día, dando xostregazos na tona da auga’ (Rivas Domínguez 2015: 148). A voz *xaria* non figura nos dicionarios (DRAG, DdD), pero si a documentamos no TILG na pluma de Celso E. Ferreiro, como voz pertencente á xiria dos canteiros ou *verba dos arxinas*. A palabra significa ‘man’ e cádralle moi ben ao contexto (recordemos que as sardiñas medíanse por *mans*: cada catro sardiñas, unha man; así nolo conta Sarmiento, DdD: s. v. *man*). Encontramos unha variante, grafada *jarria*, en terras de Acibeiro (Outeiro Grande: 1991), co mesmo valor semántico.

En maio sai o polbo do zamaio (González Pérez 1993: 45). A voz *zamaio* (variante *zamallo*) non figura nos dicionarios. Da rareza desta palabra xa se decatou Vázquez Saco (2003: 984; o que fora sacerdote e amante da paremioloxía calcula que a palabra é usada na costa lucense). Se o refrán fose fiable ao cento por cento, a palabra verosimilmente aludiría ao cubil onde habita o polbo. Pero hai que ter en conta que esa voz só a documentamos na pluma de Paco Rivas, quen en varios lugares recorda cando era rapaz e ía pescar o polbo co pai, co *zamaio* na man. Explica que o *zamaio* é un pau ao que se amarra no cabo un trapo ou en ocasións unha alga⁴². En ningunha parte se nos di que,

responde á addenda a aquel paradigma da ‘lingua furadora-instrumento cortante’ dun novo sinónimo xerado por metáfora e metonimia asemade (contigüidade boca/lingua/vara que se insire na boca ou moi preto dela).

⁴⁰ Os nosos amables informantes son Adrián Romero Melón e Desiree Abril Melón, a quen agradecemos desde aquí a súa colaboración. Agradecemento que facemos extensivo á súa docente, Claudia Martínez Alonso. A comunicación foi por nós establecida no ano 2016.

⁴¹ O noso informante, José Catoira Santiago, faleceu recentemente. Descanse en paz.

⁴² Puxémonos en contacto coa Confraría de Pescadores de Burela sen éxito, e posteriormente coa de Ribadeo. Un membro desta última, o señor Justo Navarret, comunicanos que un seu coñecido de Nois, un home novo

ademais, o *zamaio* sexa o cubil do polbo. Si existe, en cambio, a UF *pescar ao zamaio*. Logo debemos, polo de agora, optar por unha destas dúas conclusións:

a) *En maio sai o polbo do zamaio* é unha falsa lectura, se cadra por analoxía cos refráns do tipo *Entre marzo e abril o raposo sae do cubil/sae o cuco do cubil*, *En abril o porco deixa o cubil/sae o cocho do cubil/sae o cuco do cubil* etc. De ser isto certo, a forma apropiada do refrán en cuestión debería ser *En maio sae o polbo ao zamaio*, é dicir, é un bo momento para capturalo con esa arte de pesca, o zamaio. Seguiría así o refrán estoutro modelo: *En maio *salen os raposos ó ghallo* (Vázquez 2003: 131).

b) O refrán é máis antigo cá UF. E o *zamaio* é, efectivamente, o cubil do polbo⁴³. Que con posterioridade se lle chame así á arte ou obxecto que se achega ao cubil é un cambio semántico por contigüidade, por metonimia.

3. Conclusións

1ª. A categorización conceptualizadora da realidade, categorización que se realiza basicamente por medio do símil e da metáfora, parece espellarse mellor na fraseoloxía que ten o dominio fonte nos seres vivos. En todo caso, a fraseoloxía dos animais mariños amósase como un óptimo paradigma neste sentido.

2ª. Tendo en conta o carácter local de moita da fraseoloxía estudada, cómpre unha vez máis ter presente a necesidade de reintroducir nas escolas e nos novos libros de texto máis contidos fraseolóxicos. Urxe asegurar o futuro lingüístico e en concreto a lingüística fraseolóxica nos novos falantes.

3ª. Hai unha serie de trazos internos destacables no estudo desta fraseoloxía proposta: vimos unha posible relación de semellanza entre os distintos niveis da análise lingüística: a derivación que existe en morfoloxía tamén pode darse no nivel léxico-fraseolóxico; a expansión, importante factor na sintaxe, válenos para explicar variantes fraseolóxicas; as correlacións, presentes na fonoloxía, percibímolos así mesmo nas estruturas fraseolóxicas comparativas. Podemos concluír que estas *relacións de semellanza* que operan entre os distintos niveis da análise lingüística son unha especie de universal lingüístico, e responden ao principio xeral de economía lingüística.

4. Referencias bibliográficas

- ACERETE, Julio C. (2001): *Proverbios, adagios y refranes del mundo*. Barcelona: Óptima.
- CASEIRO NOGUEIRAS, Delfín (2002): “Introdución”, en FERNÁNDEZ, Mariló e FERNÁNDEZ, Xulio (dirs.): *Cancioneiro popular da provincia de Ourense*. Vol. II. *Comarca do Limia*. Ourense: Deputación Provincial, 14-34.

aínda, coñece a voz *zamaio* como un tipo de argazo: “Cóllese un pau e no cabo ponse a alga, o zamaio, e pásase por diante da cova do polbo, entón sae e bótase a ela”.

⁴³ Daquela habería talvez que emparentar a voz *zamaio* coa familia do vasco *zama* ‘colo, garganta, sitio estreito’, semas que lle cadran ben a un cubil para un polbo. Galmés (1999: 427) bota man desa palabra, *zama*, cando hipotiza o étimo de Zamora e algúns outros topónimos (algúns galegos, como Samar, Zamar, Zamáns, Zamorela; non cita en cambio o ourensán Zamoiros, barrio de S. Pedro de Vales, arciprestado de Cea).

- CASTELLÓ, Francesc (1997): *Proverbios y aforismos del islam*. Barcelona: Edhasa
- CASTRO OTERO et alii (2012): “Outros lances nos laños do Morrazo. Nova recollida de unidades fraseolóxicas”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 14, 273-285.
- CONDE TARRÍO, Germán (2001): *Diccionario de refráns*. Vigo: Galaxia.
- DA = LÓPEZ MORALES, Humberto (dir.) (2010): *Diccionario de Americanismos*. Madrid: Asociación de Academias de la lengua española-Santillana.
- DdD = SANTAMARINA, Antón (2003): *Diccionario de Diccionarios*. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza (Edición electrónica CD-ROM). (<http://sli.uvigo.es/ddd/index.html>) [Data de consulta: agosto 2018].
- DLE = Real Academia Española (2014): *Diccionario de la lengua española*. Madrid: Espasa.
- DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo (2011): “Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 13, 301-404.
- DRAG = REAL ACADEMIA GALEGA (2000): *Diccionario da Real Academia Galega*. A Coruña: RAG.
- FERGUSON, Rosalind e LAW, Jonathan (2000): *Dictionary of proverbs*. London: Penguin Books.
- FERNÁNDEZ REI, Francisco (1977): “Notas lingüísticas sobre Fefiñáns (Cambados)”, en Facultade de Filoloxía: *Homenaxe a Cabanillas no centenario do seu nacemento*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 287-325.
- FERRO RUIBAL, Xesús (1996): *Cadaquén fala coma quen é. Reflexións verbo da fraseoloxía enxebre*. A Coruña: Real Academia Galega.
- (2004): “Explicitación e implicación fraseolóxica. Notas galegas”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 6, 57-81.
- (2006): “Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 8, 179-265.
- FERRO RUIBAL, Xesús e VARELA MARTÍNEZ, Xacinta (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 14, 99-163.
- FOULCHÉ-DELBOSC, Raimundo (2006): *1313 Proverbios Judeo-Españoles*. Barcelona: Obelisco.
- GALMÉS DE FUENTES, Álvaro (1999): “Los topónimos: sus blasones y trofeos (la toponimia mítica)”, en *Boletín de la Real Academia de la Historia CXCVI*, 421-498.
- GARCÍA-PAGE, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española*. Barcelona: Anthropos.
- GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2011): “Fraseoloxismos e lingua figurada. As persoas vistas como obxectos ou máquinas”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 13, 113-148.
- GONZÁLEZ PÉREZ, Clodio (1993): *O refraneiro do mar*. Sada-A Coruña: Ed. do Castro.

- HERBELLO PUENTES, M^a Elena (coord.) (2013): *De boca en boca. Tradición oral mariñeira entre Aldán e A Guarda* (www.accioncosteira.es/archivos/TRADICION ORAL GAC7_WEB.pdf) [Data de consulta: 26/07/2018].
- HERMIDA ALONSO, Anxos (2009): “Fraseoloxía de Matamá (Vigo)”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 11, 283-304.
- IRIBARREN RODRÍGUEZ, José María (1947): “Refranes y adagios - dichos y jotas - dichos y frases proverbiales”, en *Príncipe de Viana* 8/27, 225-255.
- MARTÍNEZ BLANCO, Xulián e VEIGA ALONSO, Serxio (2010): “Fraseoloxía galega de peixes e outros animais mariños”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 12, 155-173.
- MARTÍNS SEIXO, Ramón A. (2013): “*Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe*. Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 15, 463-486.
- MONTERO CARTELLE, Emilio (1981): *El Eufemismo en Galicia. Verba*, Anejo 17. Universidade de Santiago de Compostela.
- NICOLÁS RODRÍGUEZ, Ramón (2009): “Lugris Freire: a vida dun patriota. Desde as orixes até a época cubana”, en FERNÁNDEZ PÉREZ-SANJULIÁN, Carme; GARCÍA NEGRO, M^a Pilar e RABUÑAL CORGO, Henrique (eds.): *Congreso Manuel Lugris Freire*. A Coruña: Universidade da Coruña, 27-54.
- NÚÑEZ ROMÁN, Francisco (2013): “Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 15, 253-267.
- OUTEIRO GRANDE (1991): *Acibeiro. Verbo dos arginas*. Pontevedra: C. Peón.
- QUINTÁNS SUÁREZ, Manuel (2009): *O noso refraneiro (II). Do Fisterra galego e de Celanova*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco.
- RÍOS PANISSE, M^a del Carmen (1977): *Nomenclatura de la flora y fauna marítimas de Galicia. I Invertebrados y peces. Verba*, Anejo 7. Universidade de Santiago de Compostela.
- RIVAS DOMÍNGUEZ, Paco (2000): *Fraseoloxía do mar na Mariña luguesa. Cadernos de fraseoloxía galega* 1.
- (2015): *De punta a chicote. Así falan os mariñaos*. Vigo: Cumio.
- (2016): *Entre o abalo e a zaranda. Diccionario léxico do mar*. Vigo: Cumio.
- (2017): “Nois na miña historia”, en *Nova Ardentia* 9, 59-65 [http://culturmar.org/wp-content/uploads/2017/09/Ardentia9.pdf] [20/08/2018].
- RIVAS QUINTAS, Elixio (1999): *Pan, sega e malla. Medidas*. Ourense: Grafo.Dos.
- RODRÍGUEZ VERGARA, Xavier (2014): *Léxico mariñeiro de Cedeira*. Ferrol: Embora.
- ROJO, Guillermo (no prelo): “Como sardinas en lercha”, en CÓRDOBA RODRÍGUEZ, Félix y MURIANO, Montserrat (eds.): *Liber amicorum. Homenaje a Álvaro Porto*. A Coruña: Universidade de A Coruña, 315-355.
- RUBINOS CONDE, Miguel (2013): “*Da roda para a piola*: refráns e frases do sur de Galicia”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 15, 487-502.
- SAMADI NAAMAN, Hana (2013): *Les proverbes de ma mère. Proverbes du Liban*. Paris: Geuthner.
- SAPORTA Y BEJA, Enrique (1978): *Refranes de los judíos sefardíes*. Barcelona: Ameller.

- SEVILLA, Julia e ZURDO, M^a. Teresa (dirs.) (2009): *Refranero multilingüe*. Madrid. Centro Virtual Cervantes (<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>) [Data de consulta: 20/08/2018].
- SIMÕES, Guilherme Augusto (1993): *Dicionário de expressões populares portuguesas*. Lisboa: Dom Quixote.
- TABOADA CHIVITE, Xesús (2000): *Refraneiro galego. Cadernos de fraseoloxía galega 2*.
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003): *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral. Cadernos de fraseoloxía galega 5*.
- XEL = VARELA BARREIRO, Xavier (coord.) (1993-): *Corpus Xelmírez. Corpus lingüístico da Galicia medieval*. Santiago de Compostela / Vigo: Instituto da Lingua Galega / Seminario de Lingüística Informática. (<http://sli.uvigo.es/xelmirez/>) [Data de consulta: 20/08/2018].

Recadávivas

Compilations

Botando unhas liñas no mar do Morrazo¹

Putting some lines in the sea of Morrazo

Salvador Castro Otero

Lucía Durán Paredes

Xosé Manuel González Barreiro

Henrique Harguindey Banet

Xosé Martínez García

Ramón Rocamonde Gómez

M^a Emma Tilves Pazos

salvaclase64@hotmail.com

Resumo: Recadádiva de material fraseolóxico inédito recollido na Península do Morrazo entre 2011 e 2016.

Palabras chave: fraseoloxía galega, traballo de campo.

Abstract: Unpublished phraseological material compiled between 2011-2016 in the Peninsula do Morrazo.

Keywords: Galician phraseology, fieldwork.

1. Introducción

Este traballo nótrese do asombro, nace de instantes de sorpresa, das exclamacións dun oínte de fóra ou de nós mesmos diante dunha expresión que non coñeciamos ou dunha secuencia que, de tan cotiá, de tan propia, nos parecía inevitablemente universal. Está regado pola celebración, pola lembranza xubilosa do que sentimos como parte dun pasado e, moitas veces con ledicia, tamén do noso presente e do noso futuro. Estas dúas formas de fertilizar mantivéronnos no interese por ir conservando as Unidades Fraseolóxicas (UU.FF.), se cadra, unha forma de danza que os falantes crean para gozar da lingua, uns

¹ Data de recepción: 13.01.2017. Data de aceptación: 08.08.2017.

xogos malabares exercitados para deleitarse nos equilibrios inestables de palabras que se funden.

Hai catro anos publicabamos nestas mesmas páxinas “Novos lances nos laños do Morrazo”, artigo que seguía a navegación de *Unha maré de palabras*, publicada polo Museo Massó en 2005. Naquel momento non sabiamos se algunha vez nos volveríamos ocupar das UU.FF. do Morrazo, pero elas, nunha provocación permanente, continuaban a se nos aparecer, polo que axiña nos decatamos da necesidade de irmos creando un pequeno ficheiro que impedise que fuxisen da nosa memoria. Deste arquivo formado por copiosas ou cativas pero sempre valiosas achegas dos nosos informantes, nace o corpus que hoxe compartimos convosco.

Existen moitos xeitos, todos eles lexítimos, de abordar o estudo das UU.FF. dunha bisbarra, pero todos eles poden resumirse en dous. O primeiro optaría pola exhaustividade, é dicir, a reprodución de todas e cada unha das unidades emitidas polos falantes dun determinado lugar, incluídas, por tanto, as procedentes doutras linguas –*strictu sensu*, *cosas veredes*, *amigo Sancho*, *femme fatale* ou *playback*–, de xeito que as unidades exclusivas poderían quedar ocultas no medio do gran número de unidades analizadas. A segunda das opcións implica unha selección, con todas as infinitas variantes posibles. Escoller cales son obxecto de estudo sempre resulta discutible, pois implica, en todos os casos, unha perda. Non obstante, parécenos que esa opción é imprescindible, pois a exhaustividade non deixa de ser unha pretensión inalcanzable en códigos en permanente proceso de creación e fixación de formas.

O noso traballo pretende recoller as UU.FF. vivas e propias do Morrazo. Determinar se son exclusivas da nosa comarca resulta case imposible, xa que para iso deberíamos realizar, ao mesmo tempo, un estudo de toda Galicia co fin de comprobar que non existen noutras zonas. Por iso, o noso criterio foi o de incluírmos aquelas formas que, estando en uso na nosa zona, non aparecen recollidas en ningún traballo lingüístico anterior, aparecen cun sentido diferente ao que teñen para nós ou non aparecen definidas, pois implicaría unha perda para lectores futuros que puidesen descoñecer o significado da secuencia. Para esta selección valémonos maiormente dos principais dicionarios galegos, en especial o *Diccionario de Dicionarios*, os dicionarios fraseolóxicos, os distintos números dos *Cadernos de Fraseoloxía Galega* e de Internet².

Mantemos, polo demais, os mesmos criterios de clasificación e de definición que no traballo anterior. Así chamaremos *unidades fraseolóxicas* “aquelas combinacións de

² En ocasións unha UF aparecía mencionada na rede pero non dentro dun estudo lingüístico, senón en artigos, chats, foros ou chíos. Por exemplo “*Dios o fixera mellor” aparece mencionada en (<https://twitter.com/alcaponelascopa>). Este usuario emprega en todo o diálogo o castelán como lingua de comunicación, como os demais participantes na conversa, e utiliza a frase galega en varias das súas intervencións. Descoñecemos a procedencia xeográfica deste comunicante, en todo caso, constata a vitalidade da fórmula, probablemente máis alá dos límites do Morrazo. Non obstante, o feito de que non apareza recollida en traballos anteriores, lévanos a incluíla, pois a súa eventual perda pareceríanos un dano maior que a pequena incoherencia que puidésemos cometer.

palabras que se caracterizan pola alta frecuencia de aparición na lingua e están formadas por dúas ou máis palabras e cuxo límite superior é a oración” (ÁNGELOVA NÉNKOVA, Véselka e GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos, 2008). As UU.FF. caracterízanse pola súa idiomaticidade, é dicir, porque o seu significado non se deduce necesariamente da suma dos sentidos de cada un dos seus compoñentes; por estaren institucionalizadas, isto é, por seren adoptadas pola comunidade lingüística, e por seren fixas, polo que os falantes as reproducen en bloque, como unha unidade.

Son moitas as clasificacións das UU.FF., se cadra a máis estendida é a que as divide en:

- 1) *Colocacións*: Trátase de unidades intermedias entre as combinacións libres e as combinacións fixas, pois os seus elementos pódense intercambiar e o seu significado pode deducirse do das súas unidades. Os lexicógrafos tenden a incluílas entre as UU.FF. pola frecuencia da súa aparición conxunta. Serían os casos de *diñeiro negro* ou *xogo subterráneo*, por exemplo.
- 2) *Locucións*: Son combinacións de dúas ou máis palabras que funcionan como unha unidade léxica. En razón da súa función gramatical podemos clasificalas en *locucións nominais*, *adxectivas*, *adverbiais*, *verbais* ou *clausais*.
- 3) *Enunciados fraseolóxicos*: Son aqueles que constitúen actos de fala por si mesmos. Podemos dividilos, ademais, en *paremias*, que expresan un significado referencial, como por exemplo os refráns; e *fórmulas rutineiras* cun sentido puramente social.

Para a presentación das entradas reproducimos en letra grosa a expresión tal e como foi recollida dos informantes³, colocando entre corchetes [...] os indefinidos *alguén / algo* para indicar se se emprega para persoas, animais ou cousas, tanto na función de suxeito como na de complemento. A continuación, con letra redonda, introducimos a definición; se se trata dunha definición pragmática vai entre corchetes [...]. Logo, en cursiva, aparece un exemplo do uso da frase e finalmente, se fose preciso e despois do símbolo #, observacións, que indican variantes dela, aclaracións de topónimos ou costumes locais, posibles orixes, fontes nas que aparecen rexistradas etc.

Intentamos gardar a maior fidelidade posible á expresión dos nosos informantes, de xeito que respectamos os dialectalismos morfolóxicos (*mazán* ou *mañán* e a forma *-án* do feminino coincidente coa do masculino, nos casos en que exista variación de xénero noutras zonas e na escolla normativa *–meu/miña irmán–*, por exemplo) ou léxicos (como *matrícola*, *aganta*, *maré* ou *ceu*, como a neutralización da oposición *ver/mirar* etc) e mesmo os castelanismos (*Dios*, *espalda*, *jodo*, *hielo*...) cando estes formen parte da expresión, sinalándoos en todos os casos con asteriscos. Naturalmente non sinalamos o seseo nin a gheada, como tampouco as variacións de timbre vocálico en palabras como *moito/muito*, *matrícola/matracula* ou *meninho/miniño*, trazos sen os cales as frases

³ Se no transcurso do noso traballo atopamos unha ou máis variantes dunha mesma frase tamén inéditas, colocámoas a continuación da primeira utilizando o signo /.

poderían mesmo chegar a ser irrecoñecibles polos falantes habituais. Non obstante, nos exemplos poden convivir as formas normativas e non normativas, pois o noso interese está non só en rexistrar as UU.FF. senón tamén en mostralas vivas e eficaces para calquera contexto comunicativo.

Este grupo leva a traballar dende hai case tres lustros. Foron moitos os momentos felices arredor do léxico e das UU.FF. do Morrazo; instantes de amizade, de solidariedade, de aprendizaxe, de vida en definitiva.

León Felipe escribía:

*Todo el ritmo de la vida pasa por este cristal de mi ventana... ¡y la muerte
también pasa!*

O 28 de xuño de 2016 perdemos a Ramón Rocamonde Gómez. Hai persoas que son verdadeiros termómetros anímicos, a súa ascendencia sobre os grupos é tan importante que o seu entusiasmo acaba por contaxiarse a todo o equipo. “Roca” era máis que iso, era o climatizador, a persoa que conseguía que a temperatura emocional se mantivese estable; conseguía sempre conciliar, disolver calquera enfado, converter as discrepancias en entendementos e os desvaríos en sendas transitables. O seu combustible era a bondade, unha bondade que demostraba sempre que a intelixencia flúe a través do humor.

Roca amaba a lingua como se ama de verdade, dende o xesto cotián, sen necesidade de aparello histriónico. Era bo e xeneroso e por iso era capaz de medir o peso exacto das verbas e poñelas ao servizo das persoas. Del quedarán o seu labor como investigador, os libros de texto que contribuíu a redactar, a súa pegada como profesor... pero connosco quedará sobre todo a súa entrañable amizade. Por iso estas palabras non son para lembrar que nos falta senón para proclamar que foi un privilexio telo coñecido, ter aprendido del, gozalo como amigo.

Roca, querido amigo, estarás –lembrémoste coas neuronas ou coas entrañas– sempre en todo o que fagamos, en todo o que sintamos.

2. CORPUS

2.1. Locucións

1. **a moito moito.** Como máximo. *Aquel rapaz a moito moito terá trinta anos.*
2. **angazar na maré.** Ser [algo] moi sinxelo de conseguir. *Disque van mercar unha casa, deben pensar que iso é angazar na maré.* # A orixe da expresión remite a unha época do ano na que o marisqueo a pé estaba aberto para todo o mundo, co que “os mariscadores temporais” podían, nese momento, conseguir cartos de maneira relativamente doada.
3. **arriar o galo** COL. Verse obrigado a aboar unha débeda. *–Xa é hora de ir de retirada, que vai sendo tarde. –Pois arría o galo! Non imos marchar de aquí sen pagar e convidaches ti.* # Emprégase como fórmula “arría o galo!” para esixirlle alguén que pague o que debe.
4. **as do fío negro.** Mulleres que van comprar peixe a última hora, que é cando está máis barato. *Aquí están*

- como todos os días as do fío negro a mercar o peixe.* # É propia de Marín.
5. **botar catro para o caldeiro / botar catro para un cesto.** Reprochar unha persoa a outra o seu proceder, ás veces de xeito inxusto ou esaxerado. Non sabes como o puxo. Botoulle catro para o caldeiro.
 6. **botar / tirar pola popa.** Malgastar [cartos ou oportunidades]. Ese tírao todo pola popa. Mira que tivo oportunidades na vida, pois nada, non aproveita unha.
 7. **cagar o quilo.** Esforzarse moito en conseguir algo. *O meu fillo tivo que cagar o quilo 15 anos en Suíza para aforrar os cartos para levantar unha casa.*
 8. **cagarse no último *tornillo.** Realizar un grande esforzo ou unha tarefa con moita dificultade. *Vaste cagar no último tornillo para subir este tiro de escaleiras.*
 9. **carallo feito á présa.** 1. Algo mal feito, sen atención nin coidado. *Esta lei que acaban de sacar é un carallo feito á présa.* 2. Pequena contrariedade. *Quería ir ao cine pero chegou o veciño e pediume que lle fixese un choio; un carallo feito á présa.*
 10. **cargarlle os testos a *Dios / cargarlle os testos** [a alguén]. Provocar nunha persoa unha actitude de saturación e rexeitamento total. *O meu fillo xa me está a cargar os testos con que teño que comprarlle unha moto.*
 11. **cesto sen cu.** Persoa inxenua, de poucas luces. *—Préstame 200 € que chos pago o mes que vén.* *—Vailla meter a outro que sexa un cesto sen cu.*
 12. **coller / ter a potra.** Ser [unha muller] pouco traballadora, indolente e indiferente *Non, se estas teñen a potra, todo o día están sen facer nada, teñen a casa porcallenta, os fillos abandonados...* # A potra é unha enfermidade das galiñas que provoca que engorden e se fagan improdutivas.
 13. **collerlle a matrícola / darlle coa matrícola / toparlle a matrícola** [a algo]. Atopar o xeito de arranxalo, solucionalo ou facelo. *Estiven toda a mañá dándolle voltas ao choio e ao final deille coa matrícola.*
 14. **collido/a pola capeleira.** En apuros, en dificultades. *Despois de todos eses problemas que tivemos na casa atopámonos collidos pola capeleira.* # En Martínez Seixo (2000: 130) rexístrase a locución sinónima “en pelicas de can”, tamén usada nesta zona. A palabra *capeleira* significa “parte superior do pescozo que une este coa cabeza, pescoceira”. Aplícase sobre todo aos animais.
 15. **coma o con de pego.** Cun ollo denegrido. *Lambeunas ben, quedou coma o con de pego.* # Adoita usarse con verbos como *estar* e *quedar*.
 16. **comer o demo polas pernas.** Comer moitísimo. *Este Antón come o demo polas pernas.*
 17. **como o boi da Rúa Nova.** [Home] que ten relacións sexuais con moitas mulleres. *Mira ti, parecía un coitadiño e é como o boi da Rúa Nova.* # A Rúa Nova é un lugar da parroquia de San Xián, en Marín, onde había unha casa especializada en servizos de boi de posta ou semental.
 18. **coma unha costrán.** [Persoa] alta e delgada. *O Bieito éche coma unha costrán.* # A palabra *costrán* (ou *costán* en Cangas) designa unha vimbia ou calquera outra póla verde,

- mesmo talos máis finos unidos, que se empregaba para atar os feixes.
19. **como un bourel.** Aboiado, sen ter nada que facer nin saber onde ir. *Leva toda a tarde por aí como un bourel.* # En Carballeira Anllo (2004: 186) aparece recollida a locución adxectiva “coma un bourel” co sentido de ‘aparvado’.
 20. **dar a volta virada.** Complicar as cousas máis do necesario. *Ese sempre está a dar a volta virada. Non é capaz de facer as cousas como Deus manda.*
 21. **de a par da parede / de rente a parede.** De lei, de fiar, excelente. *Non vas ter problema ningún co meu irmán, é dos de a par da parede.* # Na bodega, o mellor viño gardábase sempre ao fondo, no sitio máis fresco, a par da parede.
 22. **de aquí a pouco.** Case. *Púxome coma un trapo, de aquí a pouco era parva de todo.* # Serve para reforzar a manifestación dunha queixa por unha afronta ou unha loa.
 23. **de boubeta.** Sen facer nada, a velas vir. *Mentres nós apañabamos as patacas, el estaba alí de boubeta.*
 24. **de cuarta e furco.** Que ten unha medida fállica excepcional. *Ricucho fai magas entre as mozas cando vai á festa; deber de ser dos de cuarta e furco.* # Úsase habitualmente co verbo *ser*. O furco é unha medida esquecida que se corresponde coa distancia que media entre a lonxitude máxima do polgar e a do índice.
 25. **destetar un meniño.** Producir unha persoa unha impresión desagradable por ser fea ou ruda. *Mi madriña, ese home desteta un meniño, que mala hostia ten!*
 26. **encher as cocas.** Durmir moito tempo con efecto reparador. *Que ben lle vén este soniño co cansado que estaba. Dá gusto velo encher as cocas.* # As cocas son as pinzas dos crustáceos. Cando o animal está en plenitude as cocas están cheas e, cando non, é que o animal ten pouca carne.
 27. **estar a campamento/ haber campamento!** Estaren [os mariñeiros] parados sen traballar por falta de peixe. *—Vaia, ho! Mirade para as pardelas, están pousadas: hai campamento!* # Cf. 147.
 28. **estar a fender vimbias.** Estar morto. *O pobre do Ramiro está a fender vimbias, levouno un mal malo.* # v. entrada 147
 29. **estar como ha de ir.** Mostrar un aspecto físico moi desmellorado, próximo ao pasamento. *—Como vai o señor Manuel? —Maliño, moi maliño, xa está como ha de ir.*
 30. **estar / quedar nun peta peta.** Caer continuamente un líquido. *Hoxe vai estar toda a tarde nun peta peta.* # Emprégase especialmente para falar da chuvia.
 31. **facér abalouro** [a alguén]. [Un grupo de persoas a unha persoa ou a outro grupo] amosar hostilidade por medio de apupos e de acenos. *Cando chegou el, fixéronlle abalouro.*
 32. **facér canteira.** Causar moita rotura ou dano [especialmente nas intervencións médicas ou nas obras]. *Chamei para que me cambiasen unhas baldosas e fixéronme unha canteira enorme en toda a cocina.*
 33. **facér co cu para a porta [algo].** Realizar algo con facilidade. *Este, este, telo que ver; ten unha soberbia! Para el é como se todo fose facer co cu para a porta.*

34. **facer co peteiro e desfacer coas patas.** Realizar unha boa acción mais facer axiña outra que a desloce. *Onte portouse moi ben comigo pero hoxe xa traía cara de ferreiro; o que fai co peteiro desfaino coas patas.*
35. **falar para a burra da corte.** Falar unha persoa sen que se lle preste atención. *Ningún me fai caso, seica falo para a burra da corte.*
36. **falar para o peido.** Dar moitas voltas dicindo cousas irrelevantes ou absurdas. *Mira que falan e falan e falan, están todo o día falando para o peido.*
37. **facer o aro antes do cesto.** Precipitarse, facer antes doutra cousa algo que debería ir despois. *—Nada, iso non ten ningunha dificultade, chupado. —Mira, non fagas o aro antes do cesto, primeiro faino e logo xa veremos. # En López Taboada e Soto Arias (1995: 288), atopamos “Face-lo aro e non te-lo cesto” e en López Taboada e Soto Arias (2008: 32): “Ser coma facer o aro sen ter o cesto” co significado de que alguén se preocupa antes do secundario que do principal.*
38. **feito/a unha palleringa.** Desamañado, de calquera maneira. *Hoxe que é domingo non debías andar feito unha palleringa, ho. # Está rexistrada co mesmo significado a locución “coma un broceiro”.*
39. **fillo de porta fóra.** Fillo ilexítimo. *Ten un comportamento con seus pais que semella fillo de porta fóra. # Co mesmo sentido aparece a expresión “fillo de porta aberta”.*
40. **ir ao mar e non atopar agua.** Non atopar algo que está nun sitio visible e recoñecible. *—Tuchiño, cólleme unha culler no caixón da cociña. —Non hai ningunha, mamá. —Ti vas ao mar e non atopas agua.*
41. **ir ao mar e non atopar peixe.** Ser unha persoa pouco habilidosa para un traballo ou para o desenvolvemento dun cometido. *—O Pedro, xa sabes como é, vai ao mar e non atopa peixe, así que non lle mandes facer nada diso porque non vai ser capaz.*
42. **ir del/dela / ir na del/dela.** Morrer. *Sabes que morreu Manolo o da Sabela, co ben que estaba. —Unha pena pero foi na del, xa tiña máis de noventa e cinco. # Úsase fundamentalmente para referirse a persoas de avanzada idade ou despois dunha longa enfermidade.*
43. **ir pola gorxa do vento.** Padecer un afogo por tragar accidentalmente algo pola farinxe. Foime pola gorxa do vento, case afogo. # En Carballeira Anllo (2004: 630) e en García (1985: 397) aparece “gorxa do aire” co significado de farinxe.
44. **ir polo arco da vella.** Responder cun discurso evasivo, dar rodeos. *Pregunteille ao armador canto fixera na maré e foi polo arco da vella.*
45. **liar o palangre.** Complicar as cousas. *Mira que é revirado, que sempre anda a liar o palangre coas súas teimas. # Aparece citado en (<http://proxectobuserana.blogaliza.org/lingua/>) [Data de consulta: 08/12/2016]*
46. **lombo de palla.** Persoa de bo carácter, bondadosa. É un lombo de palla, dáche a camisa de enriba. # Zamora Mosquera (1972: 91) recólleo pero non o define.
47. **lombo de poda.** Persoa pouco traballadora, preguiceira. Ese é un

- lombo de poda, non fai nada en todo o día, non lle digas de agacharse a recoller algo porque non cho fai.
48. **máis teso que un codeso.** Moi altivo e fachendoso. *Mira para aí: vai máis teso que un codeso.*
49. **mar que me levas, mar que me traes.** Persoa pusilánime, sen ánimo nin capacidade. *Aí o tes: “non vou alá nin fago falta”, é un mar que me levas, mar que me traes.*
50. **metelas como as de Laxeiro.** Contar mentiras esaxeradas con ánimo xocoso ou de presumir. Díxolle que lle tocou a lotería; meteullas como as de Laxeiro.
51. **nas allaringas.** Moi delgado/a. *Despois da enfermidade quedou nas allaringas.* # Adoita usarse con verbos como *estar* e *quedar*.
52. **non chegar aos mexos [a alguén ou de alguén].** Non estar ao nivel [de alguén]. *Aínda che queda moito que aprender; xa quixeras ti chegar aos mexos do teu pai!*
53. **non dar atopado pau onde aforcarse.** Dar moitas voltas para realizar algo que é simple. *Para facer calquera paxarada anda sempre ás voltas: nunca dá atopado pau onde aforcarse.*
54. **non lle arrendar a *subiela** [a alguén]. Non envexar a situación na que alguén se encontra, debido á súa complicación ou inconveniencia. *Tedes que gardar todo iso nas caixas para vos mudar; non vos arrendo a subiela.*
55. **nov/a da *pala.** De estrea. Chegou toda gabacha cunha bici noviña da pala. # Habitualmente úsase co adxectivo en forma diminutiva.
56. **nun pincho.** Rapidamente. *Como tiñamos que coller o barco, recollemos a cociña nun pincho.*
57. **pechar a porta coa *espalda.** Non ter responsabilidades e poder actuar sen renderlle contas a ninguén. *Falas moito de ir de vacacións, como ti pechas a porta coa espalda...*
58. **pingar a tella [a alguén].** Gotear, moquear persistentemente o nariz. *Seica che pinga a tella. Non sei que raio tes nese nariz, se cadra deberías ir ao médico.*
59. **plantar cacholo.** Abandonar unha actividade, aínda que non estea rematada. Ás sete estaba tan cansa que plantei cacholo. # A palabra *cacholo* significa: ‘recipiente non moi grande’.
60. **poñer enriba da cona un parche.** Intentar remediar ou disimular algo imposible. *Agora xa non queiras pegar a redoma, é como poñer enriba da cona un parche.*
61. **poñer o tizón e non a tarteira.** Avivar unha discordia. *Está na súa salsa, en plena discusión, poñendo o tizón e non a tarteira.*
62. **sacar o demo o *rescoldo do forno.** Haber unha calor moi intensa, abafante. *Houbo alá unhas horas que debía estar o demo a sacar o rescoldo do forno.*
63. **salabardear para Bueu.** Traballar sen xeito. *Mira como deixou todo! Parece que andou a salabardear para Bueu.* # Expresión procedente da descarga de sardiña, empregada na zona de Marín.
64. **ser como a vaca gandona / da gandona, que por non mover o cu deixou comer a cona.** Ser preguiceiro ou pasivo. *Estás todo o día deitado ao sol, es como a vaca gandona, (que por non mover o cu deixou comer a cona).* # Adoita usarse só a primeira parte da locución. Tamén se recolle a

- forma *xandona*, probablemente unha hipercorrección da gheada.
65. **ser máis aburrido que a merda de gato seca ao sol.** Ser moi aburrido, repetirse moito, ser demasiado insistente. *Atopei a Lalo na festa e estivo máis de media hora a bater en min; mi madriña, é máis aburridiño que a merda de gato seca ao sol.*
66. **ser moito barco [para alguén] / ser moito barco para pouco patrón.** Exceder [algo ou alguén] as posibilidades da persoa que o pretende. *Onde vas con ese coche, é moito barco para ti.* # Emprégase habitualmente para referirse ás relacións amorosas, indicando que a muller supera o nivel do home.
67. **ser unha viña vendimada.** Ser [algo] moi fácil. *O do taller dixérame que me ía ter listo o coche hoxe. Pensou que era unha viña vendimada.*
68. **subir / vir para arriba coma o arroz.** Medrar [un neno] de xeito saudable. *Este neno criáase moi ben. Vén para arriba coma o arroz.* # Tamén existe a variante co substantivo “leite”.
69. **tarteira furada.** Persoa que non rexe ben. *Non che fai máis que parvadas, está coma unha tarteira furada.*
70. **ter a súa.** Morrer de xeito trágico e inesperado, como marcado polo destino. *Morreu Manolo. Era a última maré e quedou pola popa. Tiña alí a súa.*
71. **ter menos vergonza que o gaiteiro na festa.** Carecer de pudor ou recato, ser persoa desinhibida. *Alá onde vai, sempre está a dar a nota: ten menos vergonza que o gaiteiro na festa.*
72. **ter o mexadeiro moi alto.** Aparentar ou ser dun rango, categoría ou clase superior. *Pilara non é moza para ti, sempre se deu a máis, esa tenche o mexadeiro moi alto.*
73. **tirar [a alguén] a grade de cota.** Botar unha indirecta. *Cando Paco se puxo farruco, tiroulle a grade de cota e fíxoo calar.*
74. **tocado do cacho.** Mal da cabeza. *Dicía cousas sen xeito ningún, estaba tocado do cacho.*
75. **tomar por onde rompen as olas.** EUF. Tomar polo cu. *Marcial sempre se mete comigo. Eu sempre o mando a tomar por onde rompen as olas.*
76. **turra boi, turra vaca.** Pelexar e enfrontarse nun enredo constante. *Estes non cansan nunca, levan toda a tarde turra boi, turra vaca.* # Úsase especialmente para referirse ás crianzas.
77. **un dos que o rei mandou chamar.** IRÓN. Persoa de poucas habilidades ou aptitudes para o traballo. *Non contes co teu cuñado para varar o bote, que ese é un dos que o rei mandou chamar.*
78. **un/unha veiga aberta.** Persoa que gasta sen tino nin control. *Con todo o capital que lle deixaron os vellos e xa non ten nada, sempre foi un veiga aberta.*
79. **valer un pucho de cereixas.** Valer moito. *Se es quen de arrancarme o coche, vales un pucho de cereixas.* # En varias obras literarias galegas do século XIX, como *A tecedeira de Bonaval* de López Ferreiro ou *A gaita gallega* de Xoán Manuel Pintos, aparece a locución “merecer un pucho de cereixas” co significado de ‘merecer un bo premio’.
80. **vender barato / vender o barato.** Murmurar de alguén. *Sempre andaba atrancada polos camiños a vender o barato.*

81. **vir de chuvasco.** Ser un fillo serodio, co que non se contaba. *O máis novo dos tres veulle de chuvasco.*
 82. **vivir coma peixes.** Levar unha vida desafoxada, sen dificultades económicas. *Desde que se xubilaron viven coma peixes.*
 83. **xente para un lance.** Persoa con poucas forzas, feble. *Vaia por cando, home! Tanto traballo e tan só temos xente para un lance.*
- ## 2.2. Enunciados fraseolóxicos:
- ### 2.2.1. Refráns:
84. **A / de can vello todo son carrachos / Gando vello todo son carrachos / Sendo vello todo son carrachos /.** [Indica que as desgrazas afectan máis ás persoas máis vellas, débiles, pobres, enfermas...]. *Pobre, perdeu o traballo, tivo un accidente e agora, para máis carallo, vénlle esta enfermidade. Nada, que gando vello todo son carrachos.*
 85. **A leña do salgueiro arde no regueiro.** [Indica a excelente calidade como combustible do salgueiro]. *—Ando a buscar leña para a cheminea no inverno e non sei cal coller. —Pois home, a leña do salgueiro arde no regueiro.* # No Boletín nº 5 (xuño 07) da Biblioteca do Instituto Ramón María Aller Ulloa aparece recollido “Leña de ameneiro arde no regueiro”. ([http://www.edu.xunta.gal/centros/iesallerulloa/system/files/A+marela+tarabela+5+\(Bosque+de+ribeira\).pdf](http://www.edu.xunta.gal/centros/iesallerulloa/system/files/A+marela+tarabela+5+(Bosque+de+ribeira).pdf)) [Data de consulta: 01/12/2016]
 86. **A mandar non hai xeneral que se renda.** [Reproche a unha persoa por querer impoñerse sobre as outras]. *Ti tamén queres sempre que fagamos o que dis, a mandar non hai xeneral que se renda.*
 87. **A / de pensar, ningún quedou calvo.** [Úsase para indicar que hai que pensar ben as cousas]. *—Non teño nada que pensar, vou deixar o traballo, xa estou farto de todo! —A pensar ningún quedou calvo, ho, pero ti verás.*
 88. **A quen non lle debo non lle temo.** [Expresa a tranquilidade ante a falta de débedas e a posibilidade de tratar sen subordinacións a quen non se lle debe nada]. *Heille de botar catro para o caldeiro, pois a quen non lle debo non lle temo.*
 89. **A unha mazán, se lle quitas o podre quédalle o san.** [Xeito de rebater cando alguén se empeña en defender ou destacar o bo doutra persoa]. *Por moito que defendas o teu primo, xa sabes: a unha mazán, se lle quitas o podre quédalle o san.*
 90. **Aínda que estea na banda do mar, o sapo á sapa vai atopar.** [Sempre hai alguén con quen emparellar por ser da mesma condición]. *—Co mal amañado que é Lucho, atopou unha moza que o queira. —Aínda que estea na banda do mar, o sapo á sapa vai atopar.* # Variante: “Sempre hai un sapo para unha sapa”.
 91. **Anda a merda a voar e non sabe onde ha pousar.** [Resposta retranqueira que se dá cando alguén se gaba continuamente ou en exceso]. *—Fixen un galiñeiro como non hai outro en 50 quilómetros arredor. —Cala, cala. Anda a merda a voar e non sabe onde ha pousar.* # Está utilizada nas redes sociais. A variante “anda a merda a voar e non ten paraxe” aparece recollida en (https://disqus.com/home/discussion/diariolaregion/las_mejores_frases_de_los_abuelos_gallegos_tendencias_la_region_

- diario_de_ourense_y_su_provincia_fun/newest/) [Data de consulta: 08/12/2016]
92. **Ano bisesto, nin saco nin cesto.** [Asegura que os anos bisestos non son bos]. *Mira que ano ruín. Xa se sabe: “Año bisesto, nin saco nin cesto”*. # En Elixio Rivas, editado en liña en (http://sli.uvigo.es/DdD/ddd_pescuda.php?pescuda=bisesto&tipo_busca=lema), recolle “ano bisesto, colleita nun cesto”.
 93. **As obras queren sobras.** [Aconsella non meterse en empresas ou obras se non se ten capacidade previa para afrontar o seu custo]. *–Tucho segue a vivir na da sogra, aínda non deu rematado a casa. –Sempre foi: as obras queren sobras.*
 94. **Comer farto é tirar pola borda.** [Exhortación a non comer máis que o preciso e, por extensión, crítica dun traballo innecesario]. *A miña irmá vai regar a horta e onte choveu todo o día. –Comer farto é tirar pola borda.*
 95. **Compra caro, que somos probes.** [Aconsella mercar cousas de maior prezo, pois en moitas ocasións a deficiente calidade do barato obriga a ter que mercar de novo]. *–Teño que mercar un móbil novo, que este saíu ruín. –Pois compra caro, que somos probes.*
 96. **De Ardán, nin home nin can.** [Abaixa os desa parroquia]. *–O meu primo Antonio é de Ardán. –Pois de Ardán nin home nin can.* # Ardán é unha parroquia do concello de Marín.
 97. **Despois de san Vicente, nin minguanse nin crecente.** [Indica o tempo límite durante o que se debe ter en conta a fase lunar na poda]. *–Andei enfermo e non lle puiden podar as viñas e non sei que facer. –Pois despois de san Vicente, nin minguanse nin crecente.* # San Vicente cae o 22 de xaneiro e despois desa data dá igual cando se pode.
 98. **Do ben ganado o demo ten unha parte, do roubado teno todo.** [Crítica unha fortuna rápida ou advirte do perigo de embarcarse nunha empresa pouco honesta]. *Mide ben o que fas, se te metes a especular con terras, xa sabes que do ben ganado o demo ten unha parte, do roubado teno todo.*
 99. **Entroido na praza, Pascua na casa.** [Indica que se no Entroido vai bo tempo na Pascua será malo]. *Mira que bo tempo veu para ir ao Hío, o caso é que así vai estar mala a Pascua, pois xa sabes, Entroido na praza, Pascua na casa.*
 100. **Entroido seco, Pascua mollada. Entroido mollado, Pascua seca.** [Asegura que as condicións meteorolóxicas que se dan entre estes dous períodos son radicalmente contrarias]. *–Disque vai vir chuva pola Pascua... –Non fagas caso, muller, choveu polo Entroido e ben sabes que Entroido seco, Pascua mollada. Entroido mollado, Pascua seca.*
 101. **Fachenda na casa e fame na praza.** [Recomenda ter fartura de portas para dentro e non só na aparencia]. *Os veciños mercaron un coche novo e pasan a semana a patacas viúvas, eu prefiro ter fachenda na casa e fame na praza.* # En Rodríguez González (1958: 512) recóllese a variante “Fame na casa, fanfurriña na praza” para criticar ese gasto público e as privacións no ámbito privado.
 102. **Fame que espera fartura non é fame.** [Resposta que relativiza unha

- queixa esaxerada]. –*O Andrés disque leva tres meses sen cobrar. –Bah! Non te preocupes, fame que espera fartura, non é fame.*
103. **Galiña morta, polo é.** [Expresa que se pode facer pasar algo polo que non é]. *Ti lévalle iso e xa verás como non hai problema, faime caso que galiña morta, polo é.*
104. **Hai que agardar / esperar o bo, que o malo vén *solo.** [Recomendación de actuar con prudencia e perseveranza para poder afrontar mellor as inevitables adversidades]. –*Parece que desta vou saír ben, non creo que teña problemas. –A ver se segues así, moi ben, sendo optimista sempre, porque xa sabes que hai que esperar o bo, que o malo vén solo.*
105. **Hai que esperar o malo, que o bo vén *solo/que para o bo sempre hai tempo.** [Recomendación de actuar con prudencia e perseveranza para poder afrontar mellor as inevitables adversidades]. –*Teño aí uns cartiños e creo que me vou ir un mes de viaxe. –Vai, home, vai, pero non gastes todo, xa sabes que hai que esperar o malo, que para o bo sempre hai tempo.*
106. **Hai que gardar das risas para as choras/os choros.** [Invitación a non deixarse levar por unha alegría excesiva nin gastar sen control en tempos de abundancia, considerando que poden vir momentos desfavorables]. *Veu da maré e vai todos os días a comer e cear fóra. Dentro de seis meses anda a chorar polas portas. Hai que gardar das risas para os choros. #* A locución “gardar das risas para os choros” ten un uso moderadamente estendido e pode atoparse consultando en Internet distintos foros e escritos, por exemplo no de Chito Rivas na edición dixital de *La Región*. (<http://www.laregion.es/opinion/chito-rivas/gardar-das-risas-choras/20160302075717604945.html>) [Data de consulta: 22/07/17]
107. **Mariñeiro novo, tormenta ou mar rizo.** [Indica que a inexperiencia causa problemas no desempeño do traballo]. *Leva dúas semanas neste traballo e só me conta penas; mariñeiro novo, tormenta ou mar rizo.*
108. **Mellor estar ao lado do que caga que do que corta.** [Conclúe que unha situación desfavorable podería ser moito peor]. –*Aquí temos que estar de pé, vamos para alá! –Pois alá nin se está cómodo nin se mira nada: mellor estar ao lado do que caga que do que corta.*
109. **O casamento do Pateiro, hoxe casado, mañá solteiro.** [Advirte de que os matrimonios entre xente moi nova non son duradeiros]. *Andan todos desgustados porque se lles separou o Luís, que casara había menos dun ano. O casamento do Pateiro, hoxe casado, mañá solteiro.*
110. **O que come de fiado, caga nobelos.** [Advirte a quen non paga de que sufrirá complicacións futuras]. –*Mira, miña filla, non quedas a deber que quen come de fiado, caga nobelos. #* A expresión xoga con dobre valor da palabra “fiar”, por un lado ‘vender sen cobrar’ e por outro, ‘converter algo en fío ou manexar o fío’. O que trata os fíos xera nobelos, é dicir, bólas de fío, de aí o sentido metafórico. En García Barreiro, Chapela Bermúdez e Villaverde Román (2012: 450), aparece mencionada a expresión “O que come de fiado, caga pufeiras” co mesmo sentido.

111. **O que garda o que non *sirve ten sempre o que lle fai falta.** [Recomenda gardar as cousas que xa non utilizamos, mesmo se nese momento poden parecernos inútiles para o futuro]. –*E para que queres gardar tanta trangallada no faio? –O que garda o que non serve ten sempre o que lle fai falta.*
112. **O que non salta, brinca.** 1. [Crítica o comportamento egoísta e oportunista de moitas persoas. *Aproveitouse do choio ese e mira como medrou, non, se aquí, o que non salta, brinca.* 2. [Serve para sinalar que cada un ten os seus problemas]. –*O Antonio na cama con gripe, o Luís anda mal do corazón, o Xosé non dá saído do médico co figado, total, que daqueles nenos que eramos, agora o que non salta, brinca, que queres que che diga.*
113. **O que vai a san *Andrés e corre pouco, vai nun mes e volve noutro / Quen vai a san *Andrés e corre pouco, vai nun mes e vén noutro.** [Ilustra que unha pequena demora pode provocar un grande atraso ou prexuízo]. –*Vou falar con el mañán, non creo que ninguén lle faga unha oferta polo terreo esta tarde. –Fai o que queiras pero o que vai a san Andrés e corre pouco, vai nun mes e volve noutro.* # O día de santo André cae o 30 de novembro, de maneira que unha pequena demora implica o regreso no mes de decembro.
114. **O tempo coce a un.** [Indica que algunhas situacións moi duras, sobre todo no aspecto psicolóxico ou moral, só se solucionan co paso do tempo e coa aceptación das mesmas]. –*Estou preocupado pola miña irmá, non se dá recuperado. –Non te preocupes, o tempo coce a un, pouco a pouco hase levantar.*
115. **Onde non hai cabeza todo é rabo.** [Crítica a actitude de quen fai as cousas sen pensar]. –*Manuel vai na moto sen luces e a noite está a caer. –Onde non hai cabeza, todo é rabo.*
116. **Pan de hoxe, carne de onte e viño *avellán, manteñen o home san.** [Consello que indica algúns consumos saudables]. –*Nada, home nada, xa se sabe. Pan de hoxe, carne de onte e viño avellán, manteñen o home san. Do demais non hai que preocuparse.* # O refrán recollémolo do libro de Bernardino Graña (1996: 24). Zamora Mosquera (1972: 192) recolle a variante “Pan de hoxe, carne de onte e viño de antano, manteñen ao home sano” e Rodríguez González (1958: 77) “Pan de onte, carne de hoxe e viño de antano manteñen o home sano”. Por outra banda o termo “avellán”; podería ser unha variante de *abellal*, caste de uva tinta, tamén chamada *caíña*.
117. **Pobre e parvo son dúas desgracias xuntas.** [Valora positivamente a habilidade de quen non ten unha boa posición económica]. *Chamáronme por teléfono para ofrecermes non sei que historia pero a min non me collen, que pobre e parvo son dúas desgracias xuntas.* # Atopamos en portugués, sen definir, “ser pobre e parvo é un grande defeito”.
118. **Polo san Martiño planta o teu alliño.** [Recomendación de plantar os allos no tempo do san Martiño]. *Xa pasaron as festas e aínda non cavastes esa veiga, ides un pouco atrasados, pois sempre se dixo polo san Martiño planta o teu alliño.* #

Rodríguez González (1958: 141) recolle “Quen queira ter allo fino, que o poña polo san Martiño”.

119. **Primeiro eu e despois a nai que me pareu.** [Satisfacción das necesidades propias antes que as dos demais]. *Arranxei primeiro os meus papeis e logo pedín os da miña tía. Primeiro eu e despois a nai que me pareu.*
120. **Que a roupa da casa non te avergonce na praza.** [Recomenda ter fartura de portas para dentro e non só na aparencia]. *Amáñate muller, que ninguén che teña que dicir, que a roupa da casa non te avergonce na praza.*
121. **Raia en maio, tumba á porta.** [Desaconsella tomar ese peixe no mes citado]. *–Ti que tomas, María? –Vou tomar raia. –Pénsao ben, que estamos en maio e raia en maio, tumba á porta.*
122. **San *Blas de Aguete matou sete dun *cachete.** [Expresión que acompaña ao feito de bater unha persoa no lombo para liberala da esganeira]. *Non comas tan á présa que vas esganar. Xa te avisei. San Blas de Aguete matou a sete dun cachete.*
123. **San *Blas de Aguete, que por non matar a un deixou morrer a sete.** [Expresa que unha situación mala pode empeorar] – *Por favor, deixa estar todo como está. San Blas de Aguete, que por non matar a un deixou morrer a sete.*
124. **Se o tempo non vai, sazón non se perde.** [Emprégase para indicar, resignadamente, que, se polas inclemencias do tempo non se puido recoller o sementado, non se perde nada, pois o propio tempo impide a maduración no tempo esperable].

–Váisenos perder todo o millo con estas chuvas tan fortes que viñeron. –Tranquilo home; se o tempo non vai, sazón non se perde.

125. **Se por puta vas á audiencia, por puta che len a *sentencia.** [Indica unha queixa sobre os prexuízos respecto dunha persoa ou un asunto, de xeito que a sona, normalmente inxusta, provoca que alguén estea ben ou mal considerado polos demais]. *–Xa te podes portar o mellor posible, axudar a todo o mundo, ser honrado que, se por puta vas á audiencia, por puta che len a sentencia.*
126. **Se tes a un de Cangas á/na mesa, dálle co prato na cabeza.** [Expresión de desconfianza cara aos habitantes da vila de Cangas]. *–Ti fai o que queiras con el, pero xa sabes o que se di: “Se tes a un de Cangas na mesa, dálle co prato na cabeza”.*
127. **Sempre hai un can para unha merenda.** [Reprocha a actitude de quen sempre está disposto para comer pero non para traballar]. *Estivemos toda a tarde vendimando e non apareceu ninguén e agora vides todos a cear; sempre hai un can para unha merenda.* # En López Taboada e Soto Arias (2008: 95) aparece “outro can na merenda” como sinónima de “outra vaca no millo” e en Rodríguez González (1958: 450) rexístrase “can merendeiro” como o que vai levando contos e aproveitando as horas propicias para ser convidado.

2.2.2. Fórmulas rutineiras:

128. **A auga fura a barriga.** [Resposta irónica para rexeitar beber auga ou para manifestar pouco afecto por este líquido como bebida]. *Bótame viño que a auga fura a barriga.*

129. **A auga para as boas mozas.** [Resposta irónica para rexeitar beber auga ou para manifestar pouco afecto por este líquido como bebida]. –*Apetéceche unha cunca de viño?* –*Claro, que hai sede e xa se sabe que a auga para as boas mozas.*
130. **A empuxar a barca.** IRÓN. [Resposta evasiva que se dá a unha persoa que pregunta onde vai alguén]. –*Onde vas con tanta présa, nin que fose acabar o mundo.* –*Vou empuxar a barca.*
131. **[A] miña cona por man de rapaces!** [Expressa unha crítica sobre a falla de habilidade ou capacidade de alguén para gobernar unha situación]. –*Todo isto é unha desfeita, estamos fartos de dicirlle ao alcalde que arranxe os sumidoiros que a auga vai para as casas, pero nada, a miña cona por man de rapaces!*
132. **A primeira para agasallar, a segunda para comer.** [Expressa que o primeiro bocado é para matar a fame e os demais para alimentarse]. –*Teño unha fame que comería un carneiro.* –*Pois empeza xa, que a primeira para agasallar, a segunda para comer.*
133. **Aganta e tira dela.** [Réplica a alguén a quen lle saen as cousas mal logo de non atender a todas as advertencias que se lle fixeron]. –*Xa cho advertimos. Agora aganta e tira dela.*
134. **Aos de Cela, mazáns pacetas.** IRÓN. [Emprégase para caracterizar ou mesmo para mofarse dos veciños da parroquia de Cela (Bueu) por seren ceceantes]. –*Non, os de Cela non pegan un coso, eles pelan un cozo. Nada, ho, que aos de Cela, mazáns pacetas.* # Moitas veces emprégase simplemente a segunda parte da expresión, sempre para meterse cos de Cela por ese trazo lingüístico e pola abundancia desas mazás na parroquia. En Fernández Rei (2003: 196) atopamos recollido o trazo como propio desta parroquia.
135. **Apúntamo na barra de *hielo.** IRÓN. [Expresión que se utiliza cando alguén non ten intención de pagar o que lle correspondería]. –*Logo a esta ronda invitas ti, non?* –*Claro que si, apúntamo na barra de hielo.*
136. **As medias, para as pernas.** [Advertencia a unha persoa de non asociarse con ninguén]. –*Vou montar un bar co Tino.* –*Ti sabes o que fas?* *As medias para as pernas.* # A frase xoga co nome da peza (*as medias*) e a locución *ir a medias*.
137. **Así collamos no inferno / así tiveramos sitio no inferno.** [Resposta amable que se dá a unha persoa, normalmente a anfitriño, para que non se preocupe pola escaseza do espazo]. –*Imos cinco e o coche é pequeno, o camiño é longo.* –*Tranquilo, home, así tiveramos máis sitio no inferno, habémonos acomodar.* # A segunda expresión é propia de Ardán (Marín).
138. **Asubía, que vai vento.** [Frase que se lle di a alguén cando pretende disimular a súa responsabilidade]. –*Quen rompeu o cristal? Ai, calas, eh?* *Asubía, que vai vento.*
139. **Ata os (nosos) pitos cagan sen comer.** [Crítica unha persoa presuntuosa]. –*Non, se me poño, marco máis goles que o Cristiano Ronaldo ese.* –*Veña, veña, que ata os pitos cagan sen comer.*
140. **Caga nel/nela.** [Crítica, quitándolle valor, a quen loa algo en exceso] –*O meu coche é un verdadeiro*

fórmula un. –Caga nel! # Aparece en páxinas portuguesas co significado de ‘equivocarse’, sentido que tamén recoñecemos na nosa zona.

141. **Chámpalle na cona.** [Resposta para celebrar unha frase enxeñosa do interlocutor]. *–Sabes o que me dixo o zafado do meu sobriño o pequeno? Que el non faltara á clase senón que assistira á praia, chámpalle na cona, co rapaz.*
142. **Con quen casamos a filla!** [Crítica a falla de habilidade ou capacidade para realizar ben unha actividade]. *Levo esperando unha hora para que me cortes eses ladrillos e non hai maneira contigo. Ai, con quen casamos a filla!*
143. **De aquí á loura, vacaloura.** [Advirte de que aínda falta moito tempo para que aconteza algo ou que pode non producirse]. *–Habemos de quedar con eles así que me chamen. –Fíate diso, de aquí á loura, vacaloura. # Anxos Hermida (209: 291) recolleu en Matamá (Vigo) a fórmula de aquí a Loura que expresa que ‘falta moito para chegar a un sitio’.*
144. **De morrer, a última hora.** [Úsase como resposta animosa cando alguén expresa o desexo de morrer ou de abandonar unha tarefa]. *–Prefería morrer que estar a pasar por toda esta miseria. –De morrer; a última hora, home, xa verás como todo vai mellor.*
145. ***Dios dea gana de rir que para chorar sobra tempo.** [Emprégase para expresar desculpa, pudor ou xustificación dunhas risas botadas nunha situación pouco apropiada]. *Xa sei que che resulta gracioso. Dios dea gana de rir que para chorar sobra tempo.*
146. ***Dios dea que falar, que para calar sobra tempo.** [Xustificación de alguén cando outra persoa lle critica o moito que fala]. *–Moito falas hoxe, Mucha! Seica che deron corda? –Dios dea que falar, que para calar sobra tempo.*
147. ***Dios o fixera mellor!** [Dise para expresar o desexo de que algo mencionado (polo que fala ou polo outro) non suceda. *–Vaste presentar ás eleccións? –Dios o fixera mellor, antes aforcábame. # Trátase dunha negación enfática a realizar algo no futuro ou ben un xeito de desaconsellar realizar algo. Aparece citado nas redes sociais, polo que a extensión pode ser máis ampla que a da nosa bisbarra.*
148. **Díxolle a pota á borralla: “Saca de aí que me emborras”.** [Crítica a persoa que ve un defecto nos demais sen velo en si mesma]. *–A moi desvergonzada non para de roubar no peso e pásase todo o día criticando das demais por careiras. –Como sempre. Díxolle a pota á borralla: “Saca de aí que me emborras”. # Pode tamén dicirse só a primeira parte como evocación da frase enteira. A expresión é moi coñecida en distintas variantes, por exemplo, Rodríguez González (1958: 177) cita “Díxolle o pote á caldeira: tírate alá non me lixes”; o Centro Virtual Cervantes dá “Díxolle a tixola ao pote: “¡Tírate alá e non me lixes!” e nós mesmos recollíamos en VV.AA. (2005: 85) “Díxolle o pote á caldeira: Vaite pola baldroeira!”.*
149. **Díxolle o can ao rabo, saca de aí que non *jodo.** [Expresa unha crítica a alguén que se entremete, que anda polo medio, onde non o chaman]. *–Temos que tratar de non*

- interromper a quenda de palabra dos compañeiros. –Mira ti quen vai falar: díxolle o can ao rabo, saca de aí que non jodo. # En ocasións pode prescindirse da segunda parte da expresión.*
150. **É como un brazo e medra.** IRÓN. [Resposta ante unha esaxeración]. *–Disque dun lance sellaron a bodega do barco. –Si, é como un brazo e medra.*
151. **Endelí e veleí.** [Fórmula de conclusión e validación dun relato, que transmite unha certa resignación ante os feitos]. *Fomos embotellar o viño e como non tivemos en conta o tempo que facía, saíunos fiado. Endelí e veleí.*
152. ***Gracias fanas as monas.** Resposta a un agradecemento falso, irónico, esaxerado ou obvio. *–Gracias por deixarme quedar en terra. –Gracias fanas as monas. # Xógase co dobre sentido de “grazas”, a acción que fai rir e o agradecemento.*
153. **Gran capitán.** [Fórmula de conclusión e peche que indica satisfacción porque se cumpriu un obxectivo]. *Chegaches e atopáchela na casa? Pois gran capitán.*
154. **Hai que soltar os presos.** [Expresión familiar de desculpa despois de botar un peido]. *–Escapóuseme, é que padezo de flato. –Tranquilo, ho, hai que soltar os presos! # Normalmente está dito por un terceiro para quitarlle ferro ao asunto.*
155. **Hai un paxariño no ceu que di: ten de teu, ten de teu.** [Exhortación a valerse por un mesmo e, polo tanto, a non deberlle nada a ninguén]. *Meu fillo, tes que aforrar para mercar un piso. Xa sabes que hai un paxariño no ceu que di: “ten de teu, ten de teu”.*
156. **Has de ir a san *Blas co cu para atrás.** 1. [Retrouso de burla utilizado polos nenos ao enredaren entre eles] *–Para xa, Moncho, que non teño ganas de bromas! –Has de ir a san Blas co cu para atrás!* 2. [Burla dun adulto a un pequeno ao lle denegar unha petición]. *Mamá, podo ir xogar á praia coas miñas amigas? Si, muller! Has de ir a san Blas co cu para atrás! Pasa para aquí! # En “Fraseoloxía e Paremioloxía de Bergantiños”, Evaristo Domínguez Rial recolle, sen definir, a expresión «San Blas co cu para atrás».*
157. **Home que ao mexar non bota un peido, non é home enteiro.** [Xactancia para disimular a incomodidade de botar un peido en público] *–Que fas home? Non te poñas aquí a mexar e botar peidos diante de todos! –Home que ao mexar non bota un peido non é home enteiro. # No traballo de Manuel Garrido Palacios (2009) aparece «mexar sen botar un peido é tocar a gaita sen tamborileiro» e no de Xesús Ferro Ruibal (2008) «O mexar sin botar un peido é como a gaita sin tamborileiro».*
158. **Hoxe é un día de non ir aos grabizos nin comer as papas.** [Caracterización dun día de temporal, no que, se é posible, debe deixarse de realizar calquera actividade]. *Menos mal que hoxe non teño que botar o pé fóra, que hoxe é un día de non ir aos grabizos nin comer as papas.*
159. **Ir esfolar canas.** [Resposta para rexeitar a quen incomoda, importuna ou se comporta de forma inadecuada ou desagradable]. *Non teño ganas de aturarte, por que non vas esfolar canas?*

160. ***Me cago na parteira que te apañou / que te aproveitou.** [Exclamación de contrariedade por unha acción que se entende como mal feita]. *Estragáchesme todo o viño do bocoí, me cago na parteira que te aproveitou!*
161. **Mentres o sol vai o mar enche.** [Emprégase para animar a continuar unha tarefa cando os resultados son favorables ou a aproveitar unha ocasión vantaxosa]. *Pero, agora que todo vai ben, pensas en abandonar? Veña home, que mentres o sol vai o mar enche.* # Xosé Diz Paz (2014: 45) emprega a variante “Onde vai o sol aínda o mar enche...”
162. **Moito gando e carro *floxo.** [Úsase para criticar a quen, aparentando ser quen de levar adiante unha tarefa, non o consegue por falta de medios ou capacidade]. *–Foron os catro postear a viña e non deron feito. –Si, moito gando e carro floxo.*
163. **Nada lle chega e todo lle sobra.** [Crítica ás persoas insaciabes no seu afán de acapararen bens]. *–Para que quere Susa mercar outro piso se os fillos xa teñen a súa casa? –Ela é así, nada lle chega e todo lle sobra.*
164. **Nin tanto ao mar nin tanto á terra.** [Relativiza unha afirmación moi extremada ou indica que no termo medio está a virtude]. *–Vouno arriar todo, ao principio pensei que todo iría moi ben pero agora vexo que é un desastre. –Muller, nin tanto ao mar nin tanto á terra. Seguro que se te pos vas obter bos resultados.*
165. **Ninguén morre na véspera.** [Forma despreocupada de referirse á morte] *Non te preocupes que vas morrer cando che toque, que ninguén morre na véspera.*
166. **Non chas quero, que son caíñas.** IRÓN. [Resposta pola que unha persoa afirma non querer algo, cando realmente non pode obtelo]. *–E logo como non compraches aquelas lentes de sol que che gustaban tanto? –Non chas quero, que son caíñas.* # A frase figura en Villar Ponte e Naya (1951). O “refrán” (“Son caíñas, non chas quero”, dixo a raposa cando veu a parra vendimada) remite á coñecida fábula de “A raposa e as uvas”.
167. **Non che vai marcar a *corredera.** [Advertencia, ameaza ou manifestación de forza, normalmente en clave humorística]. *Mira, rapaz, quítateme xa do medio que non che vai marcar a corredera.* # A corredeira mide a velocidade dos barcos en nós, millas percorridas nunha hora.
168. **Non hai xente para ir ao mar.** [Crítica a falta de aptitude ou de capacidade para emprender ou rematar un traballo]. *Saca de aí que non te dás zafado, xa remato eu. Está visto que non hai xente para ir ao mar.* # Rivas (2005: 114) recolle a fórmula «non hai con quen andar ó mar» co significado de ‘non ter con quen falar’ e di que se usa cando unha persoa está falando cun interlocutor ou varios cos que non se dá entendido.
169. **Non me metas présa e súbeme o *sueldo.** [Resposta crítica a quen nos esixe máis do que podemos facer]. *–Pero acaba dun raio dunha vez que nos dan as quiñentas. –Non me metas présa e súbeme o sueldo, corre!*
170. **Non poder foder e quedar virxe.** [Alude á incompatibilidade ou imposibilidade de que certos actos sucedan de forma simultánea]. *Ti queres aforrar moito e andar de*

furanchos, non podes foder e quedar virxe.

171. **Non poder ter a cuba chea e a muller borracha.** [Advirte da imposibilidade de que certos actos sucedan ao mesmo tempo]. *Ti queres andar de troula, non coller un libro na man e logo aprobar con matrícula, pois non podes ter a cuba chea e a muller borracha.*
172. **Non ser tanta a perda como a vergonza.** [Utilízase para disuadir de realizar unha acción da que apenas se vai obter proveito porque pode provocar algunha molestia]. *Ir ata ese supermercado por aforrar dous euros? Non ha de ser tanta a perda como a vergonza.*
173. **O demo tanto fixo coa pixa ata que a cortou.** [Reproche a alguén que está enredando ou manipulando algo ante a posibilidade de que o acabe rompendo]. *Era visto que che ía caer todo ao chan, o demo tanto fixo coa pixa ata que a cortou.*
174. **O fume vai sempre para as boas mozas.** IRÓN [Desculpa que se ofrece cando se estende unha fumada, principalmente a da queima de broza]. *—Oe, aquí non se para, voume ter que ir! —Cala, muller, que o fume vai sempre para as boas mozas!*
175. **O que non te mire que te escoite.** [Critica a alguén que se expresa frecuentemente mediante berros ou risas estridentes]. *Sempre estás a berrar, ho, dende logo contigo o que non te mire que te escoite.*
176. **Parece que comeu / tragou un *tenedor.** [Critica a indolencia e pasividade excesivas]. *Pepiño é terrible, non lle bota a man a nada aínda que o maten, parece que tragou un tenedor.*

177. **Pícache o cu? Mañán hai xoubas.** [Expresión usada cando alguén rasca o cu ou a zona próxima]. *—Que, pícache o cu? Mañán hai xoubas. —Si levanteime con el e non me dá pasado.* # En VV.AA. (2005: 74) rexistramos unha expresión semellante coa mesma función ca esta: “Hai peixe na ría”.
178. **Por onde foi que non volva.** [Expresión de desculpa despois de botar un arrote]. *Por onde foi que non volva! Así me gusta, que botes eses aires fóra, pequeniño.* # Normalmente está dito por un terceiro para quitarlle ferro ao asunto.
179. **Por un peliño de a metro / Por un peliño de a cuarta / Por un peliño de a cuarta e media.** IRÓN. [Frase maiormente empregada nos xogos para indicar que unha xogada estivo moi afastada do bo resultado]. *—Non, se ese parece o Messi, cada vez que tira a portería váiselle por un peliño de a metro. —Non te pases, ho, non é tan malo*
180. **Quedamos no duro ou nas cinco pesetas?** [Expresa o desexo de concluír unha negociación ou discusión]. *Xa está ben, a ver se acabamos, quedamos no duro ou nas cinco pesetas?*
181. **Quen che / lle dera masilla / piche / pichi / pichicanela!** [Úsase para desacreditar a quen presume de realizar grandes cousas]. *—Si, home, si. Xa me teñen falado da túa posición: quen che dera piche.*
182. **Quen te rapou?** [Pregunta retórica que se lle formula a unha persoa indicándolle que non a cremos ou desconfiamos dela]. *—Que fas aquí no meu despacho, Luís? —Non fago nada. —Quen te rapou?*

183. **Rónccache/lle o *bolsillo.** [Crítica a unha persoa que gasta moito ou exhibe os cartos]. –*Vou comprar un paquete de Winston e tomar un whisky.* –*Rónccache o bolsillo!*
184. **Sae / saíde da chalana.** [Úsase para indicar a alguén que vaia para fóra]. –*Xa está ben de enredar! Sae da chalana inmediatamente.*
185. **Se come, hai home! / Xa come, xa hai home!** [Frase que constata a recuperación das condicións físicas e de saúde dunha persoa enferma ou feble]. –*Como vai o Canducho? Segue malíño?* –*Xa vai comendo.* –*Pois se come, hai home!*
186. **Se has de coller, entrecolle.** [Aconsella coller o bo sen perder tempo no accesorio e secundario, indo directamente ao seguro]. –*Non vou ter tempo para pasarlle o ferro a toda a roupa.* –*Pois dálle para diante, se has de escoller, entrecolle.*
187. **Se lle quitas o podre non queda nada.** [Úsase para indicar que unha persoa carece de toda virtude positiva]. –*Si, é boísimo, unha persoa da que se fiar, iso si, se lle quitas o podre non queda nada.*
188. **Se pola cara ten pelo, que será polo outro sentido?** [Advirte de que se algo vai mal, doutro xeito podería ser peor]. –*Non lle vexo nada de boa traza a ese asunto* –*Pois se pola cara ten pelo, que será polo outro sentido?*
189. **Soan as campás en Punta Couso.** [Indica que cando neste lugar, situado na Ría de Aldán, se oen as campás, vai haber mal tempo]. –*Temos cambio de tempo. Soan as campás en Punta Couso.*
190. **Solo necesitamos nove cuartas e media.** [Advertencia que se lle fai a quen discute pola propiedade da terra e por extensión por todo o material]. –*Mira que leváreste mal cos teus irmáns polo tema da herdanza... Se ao final só necesitamos nove cuartas e media.* # Nove cuartas e media é a medida do nicho, o único espazo que se precisa despois de morrer.
191. **Son para o burro.** [Expresa impotencia ou resignación cando alguén non fai caso ou non responde a unha pregunta]. –*Óesme ou non me oes! Estou a chamar por ti hai media hora. O de sempre, son para o burro, aquí un fala e ninguén quere oír.*
192. **Son para un cesto.** [Expresa impotencia ou resignación cando alguén non fai caso ou non responde a unha pregunta]. –*Imos ao cine pola tarde? Ah, non dis nada? Son para un cesto, xa pode estar a morrer que non me contestas.* # “Son para un cesto” aparece en Cerviño Ferrín (2013: 458) co significado de ‘persoa que non oe ou non quere oír’. Co noso sentido recollémola tamén na parroquia de Bordóns (Sanxenxo), polo que a súa extensión excede a do Morrazo.
193. **Tiveramos máis sitio no ceo.** [Resposta amable que se dá a unha persoa, normalmente a anfitriño, cando se desculpa pola escaseza do espazo]. –*Síntovolo moito, a casa é pequena.* –*Tiveramos máis sitio no ceo, habémonos acomodar, home.*
194. **Unha vez cagou un boi nun cesto (porque o tiña debaixo).** IRÓN. [Caracterización dun suceso como extraordinario e produto da casualidade]. –*Co palanquín que é rozou o toxo de toda a tomada.* –*Si ho, unha vez cagou un boi nun cesto*

- porque o tiña debaixo.* # En ocasións pode omitirse a primeira parte.
195. **Unha vez era un gato.** [Advirte de que unha soa ocorrencia non pode facer pensar na súa repetición sistemática]. *–Dixéronme que o Cholo traballara moi ben toda esta semana. –Unha vez era un gato.*
196. **Vai fender vimbias.** [Úsase para desfacerse de persoas molestas, indicándolles que deixen de amolar]. *Mira, vai fender vimbias, teño máis cousas que facer que aturarte.* # v. entrada 132
197. **Vai modo!** [Aviso para indicar que hai que estar atentos para empezar a largar en diversas artes de pesca, entre elas a ardora, a costeira do bonito...]. *–Vai modo! Atentos todos que imos comezar a largar.* # Na pesca empregábase para indicar que as pardelas, entre outras aves, ían na procura de comida, feito que delataba precisamente a existencia de peixe. # v. entrada 27
198. **Vai na herba para a bicicleta.** 1. [Resposta displicente a unha persoa que pregunta onde vai outra]. *–Sabes onde vai o teu irmán? –Vai na herba para a bicicleta, que me vés preguntar a min?* 2. Facer un traballo inútil. *–Pero que está a facer! –Vai na herba para a bicicleta, xa sabes como é. Sempre a facer cousas que non van a ningures.*
199. **Vale máis *podrido que mal comido.** [Denuncia o egoísmo dalgúns persoas que prefiren que algo se perda, especialmente os froitos cando están maduros, antes de dalos]. *Como é, non lle dá unha mazá aos nenos nin que o maten! Para el sempre vale máis podrido que mal comido.*
200. **Vale máis que faga dano ca que sobre.** [Úsase, normalmente por parte do anfitrión, para animar os convidados a comer con abundancia e sen reparo ou timidez]. *Veña, non quero que sobre nada nas fontes. Vale máis que faga dano ca que sobre.*
201. **Xa temos xente.** 1. [Emprégase para constatar a recuperación dunha persoa ou a súa mellora nunha doenza]. *–Xa se lle ve mellor cara ao teu fillo, xa temos xente.* 2. [Referido aos nenos] medrar. *O meniño xa se ergue, xa temos xente.*
202. **Záfate Marín que eu xa me zafín.** [Indica desatención egoísta ou desafección coas cousas que non lle afectan directamente a un]. *Mira, non me veñas con eses problemas agora, ben te avisei a tempo. Záfate Marín que eu xa me zafín.*

3. Informantes

Aguete Curra, Rafael
Aldao Portas, Manuel
Alfaya González, Manuel
Bacelar Hermelo, Manuel
Casás Mariño, Francisco
Chapela Bermúdez, Luís
Chapela Piñeiro, Águeda.
Costa Pérez, Ángeles
Enríquez Naharro, María
Fariña Pérez, Margarita
Farto García, Carmela
Gago Lemos, Rosendo
González Martínez, Elena
Graña Barros, Amalia

Graña Graña, Antonio	Ríos Santomé, Soledad
Graña Villar, Bernardino	Rodal Dobarro, Margarita
Lamosa Torres, Noelia	Rodríguez Piñeiro, Roberto
Lemos, Marita de	Santomé Rosales, María
Mariñán, Antonio	Santos Castroviejo, Iago
Martínez Gil, Eduarda	Santos Freire, Antonio
Novas Castro, Enrique	Sestay Martínez, Iván
Oliveira Chapela, Josefa	Soliño Nores, José Luís
Otero Loira, Aurora	Tenorio González, Eugenia
Otero Loira, Teresa	Tenorio González, Paula
Paredes Juncal, María	Tilves Guimeráns, Francisco
Pazos Abalde, Emma	Tilves Guimeráns, Fernando
Reiriz Méndez, Josefa	Valladares Fernández, Jaime
Riobó Durán, Venera	
Ríos Santomé, María del Carmen	

4. Referencias bibliográficas

- ALONSO ESTRAVÍS, Isaac (1986): *Dicionario da Língua Galega*. Madrid: Alhena Ediciones.
- ÀNGELOVA NÈNKOVA, Vèselka e GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos (2008): “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 10, p.15-33, Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- CARBALLEIRA ANLLO, Xosé Mª (coord). (2004): *Dicionario Xerais da Lingua*. Vigo: Xerais.
- (2009): *Gran Dicionario Xerais da Lingua*. Vigo: Xerais.
- CERVIÑO FERRÍN M.ª Victoria (2013): “Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 2” en VV.AA.: *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 15. Santiago de Compostela, Centro Ramón Piñeiro para e Investigación en Humanidades.
- DELGADO, Concepción: *Anuario Birgantino*. <anuariobirgantino.betanzos.net/Ab2007PDF/2007%20491_502.pdf> [Útima consulta 10/12/2016]
- DIZ PAZ, Xosé (2014): *A proba dos viños (Costumes de Cela). O choco de Barrabás e outras compilacións*. Cela: Belarmino Barreiro, editor.
- DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo (2011): “Fraseoloxía e Paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)” en VV.AA.: *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 13. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para e Investigación en Humanidades.

- FERNÁNDEZ REI, Francisco (2003): *Dialectoloxía da lingua galega*. Vigo: Xerais.
- FERREIRO, Celso Emilio (1978): *A taberna do Galo*. Vigo: Castrelos (Col. O Moucho).
- FERRO RUIBAL, Xesús (2008): “Refráns e Coplas Populares da Gaita e do Gaiteiro.” Obradoiro de gaitas Seivane. (http://www.seivane.es/files/pdf/literatura_da_gaita.pdf) [Data de consulta: 11/12/2016].
- GARCÍA BARREIRO, Manuel Uxío, CHAPELA BERMÚDEZ, Luís e VILLAYERDE ROMÁN, Xosé Carlos (2012): *A freguesía de Moaña. Apuntamentos históricos e etnográficos*. Deputación de Pontevedra.
- GARCÍA, Constantino (1985): *Glosario de voces galegas de hoxe*. Universidade de Santiago de Compostela.
- GARRIDO PALACIOS, Manuel (2009): “Los 400 refranes recogidos en la aldea de Fonfría (Lugo)” en SEVILLA MUÑOZ, J. e ZURDO RUIZ-AYÚCAR, M.I.T. [dirs.] (2009): *Refranero multilingüe*. Madrid. Instituto Cervantes (Centro Virtual Cervantes). (<http://cvc.cervantes.es/lengua/refraneor>) [Data de consulta: 01/02/2017].
- GONZÁLEZ GONZÁLEZ, Manuel (dir). (2012): *Diccionario da Real Academia Galega*. [Publicación en liña]. (<http://academia.gal/diccionario>) [Data de consulta: 12/12/2016].
- GRAÑA, Bernardino (1989): *Fins do mundo*. Vigo: Xerais.
- HERMIDA ALONSO, Anxos (2009): “Fraseoloxía de Matamá (Vigo)” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 11, páxs. 283-304, Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- LÓPEZ FERREIRO, Antonio (1895): *A tecedeira de Bonaval*. Biblioteca Virtual Galega, Universidade da Coruña. (http://bvg.udc.es/ficha_obra.jsp?id=AtedeBo+1&alias=Antonio+L%F3pez+Ferreiro) [Data de consulta: 16/12/2016].
- LÓPEZ TABOADA, Carme e SOTO ARIAS, María do Rosario (1995): *Así falan os galegos. Fraseoloxía da lingua galega*. A Coruña: Galinova. (2008): *Diccionario de Fraseoloxía Galega*. Vigo: Xerais.
- MARTÍNEZ SEIXO, Ramón Anxo (2000): *Diccionario fraseolóxico galego*. Vigo: A Nosa Terra.
- PINTOS, Xoán Manuel (1853): *A gaita gallega tocada polo gaiteiro*. Biblioteca Virtual Galega, Universidade da Coruña. (http://bvg.udc.es/ficha_obra.jsp?id=AGaGatop1&alias=Xo%E1n+Manuel+Pintos) [Data de consulta: 06/12/2016].
- RIVADULLA, Viki (2016): *Blog: Proxecto buxerana*. <http://proxectobuserana.blogaliza.org/lingua/> [Última consulta 08/12/2016]
- RIVAS, Chito (2016): “Gardar das risas para as choras” en *La Región* (02/03/2016). Edición dixital: (<http://www.laregion.es/opinion/chito-rivas/gardar-das-risas-choras/20160302075717604945.html>) [Data de consulta: 12/12/2016]
- RIVAS, Elixio (1988): *Frampas II; contribución al diccionario gallego* en SANTAMARINA, Antón (ed.) (2003): *Diccionario de Dicionarios*. [Recurso electrónico]. Versión 3. A Coruña: Biblioteca Filolóxica Galega/Instituto da

- Lingua Galega, Fundación Pedro Barrié de la Maza. (<http://77sli.uvigo.es/DdD/>) (http://sli.uvigo.es/DdD/ddd_pescuda.php?pescuda=bisesto&tipo_busca=lema).
- RIVAS, Paco (2005): *Dicionario fraseolóxico do mar*. Vigo: A Nosa Terra.
- RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Eladio (1958): *Diccionario Enciclopédico Gallego-Castellano*. Vigo: Galaxia.
- SANTAMARINA, Antón (ed.) (2003): *Diccionario de Dicionarios*. [Recurso electrónico]. Versión 3. A Coruña, Biblioteca Filolóxica Galega/Instituto da Lingua Galega, Fundación Pedro Barrié de la Maza. (<http://77sli.uvigo.es/DdD/>).
- SEVILLA MUÑOZ, J. e ZURDO RUIZ-AYÚCAR, M.I.T. [dirs.] (2009): *Refranero multilingüe*. Madrid. Instituto Cervantes (Centro Virtual Cervantes). [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refreaneor>]. [Última consulta 01/02/2017]
- VILLAR PONTE, Ramón e NAYA, Juan (1951): “Refraneiro vinícola” en DELGADO, Concepción: *Anuario Brigantino*. Ed. [Publicación en liña] (anuariobrigantino.betanzos.net/Ab2007PDF/2007%20491_502.pdf) [Data de consulta: 10/12/2016]
- VV.AA. (2007): *A marela tarabela*. Lalin. Instituto Ramón María Aller Ulloa. [Publicación en liña]. Dispoñible en Internet en ([http://www.edu.xunta.gal/centros/iesallerulloa/system/files/A+marela+tarabela+5 \(Bosque+de+ribeira\).pdf](http://www.edu.xunta.gal/centros/iesallerulloa/system/files/A+marela+tarabela+5+Bosque+de+ribeira.pdf)) [Data de consulta: 01/12/2016]
- VV.AA. (2014): *Diccionario de la lengua española*. [Publicación en liña]. Dispoñible en Internet en (<http://dle.rae.es/?w=diccionario>) [Data de consulta: 12/12/2016]
- VV.AA. (2015): *Paremiología Romance: refranes meteorológicos y territorio*. Universidad de Barcelona. [Publicación en liña]. Dispoñible en Internet en (<http://stel.ub.edu/paremio-rom/es/refranes/>) [Data de consulta: 08/12/2016]
- VV.AA. (2016): *Biblioteca fraseológica y paremiológica*. [Publicación en liña]. Dispoñible en Internet en (<http://dle.rae.es/?w=diccionario>) [Data de consulta: 12/12/2016]
- VV.AA. (2005): *Unha maré de palabras*. Xunta de Galicia: Santiago de Compostela.
- ZAMORA MOSQUERA, Federico (1972): *Refráns e ditos populares galegos*. Vigo: Galaxia.

Falares de Boqueixón¹

Language from Boqueixón

Ramón Losada Álvarez

CPI Antonio Orza Couto – Boqueixón (A Coruña)

Vanessa Fernández Pampín²

IES Terra de Soneira – Vimianzo

Resumo: A seguinte recadádava mostra o traballo feito polos alumnos (e as súas familias) de 5º e 6º de primaria do CPI Antonio Orza Couto de Boqueixón dirixidos polo profesor Ramón Losada Álvarez entre os anos 2010 e 2015.

Palabras clave: Didáctica, fraseoloxía galega, paremioloxía galega, tradición oral.

Abstract: The following recompilation shows the work done by the students (and their families) of 5th and 6th grade of the CPI Antonio Orza Couto de Boqueixón led by Professor Ramón Losada Álvarez between 2010 and 2015.

Key words: Didactics, Galician phraseology, Galician paremiology, oral tradition.

1. Introducción

A fraseo-paremioloxía en Galicia sempre suscitou un gran interese. Non son poucas as persoas que dedicaron unha parte da súa vida á recollida de formas sentenciosas, que, en moitos casos, viron a luz en publicacións que foron e son empregados polos estudosos desta ciencia: Eladio Rodríguez González (1958-1961) introduciunas no seu *Diccionario Enciclopédico Galego-Castelán*; Zamora Mosquera (1972) presentounolas en *Refráns e ditos populares galegos*; Gippini Escoda (1991) publicounas no seu *Refraneiro Galego* etc.

¹ Data de recepción: 22.01.2017. Data de aceptación: 04.01.2019.

² Vanessa Fernández Pampín deu forma a recadádava e redactou parte da introdución. O groso do traballo pertence ao profesor Ramón Losada Álvarez e a todos os alumnos que colaboraron con el. A nosa gratitude a Germán Conde Tarrío pola lectura do traballo.

Neste traballo de campo queremos resaltar a un colectivo que se interesou polas formas sentenciosas populares que se empregan na súa contorna: o profesor non universitario, como sinala Río Corbacho (2008: 92), que:

Foi, e é, de gran importancia na salvagarda da nosa paremioloxía e fraseoloxía, pois son moitos os exemplos destes profesionais que animaron aos seus alumnos a recoller as paremias da súa zona e, nalgúns casos, preserváronas da súa desaparición: Colexio Público Mosteiro de Caaveiro (1989), Colexio Público Froebel (1994), Colexio Público de Louro (1995), Alumnos do Real Seminario Santa Catalina de Mondoñedo (1999), etc³.

Alá pola primavera de 2001 promovemos entre os alumnos a recolleita de material oral popular vivo aínda nas aldeas das que procedían. O entusiasmo que puxeron aqueles rapaces e rapazas fixo que nuns dous ou tres meses puidésemos xuntar un bo mañizo de refráns, ditos, letras de cantigas, recitatorios de xogos, disparates, adiviñas... Con todo iso, á fin do curso editamos *Refráns, cantigas, adiviñas... de Boqueixón*, do que cada un recibiu un exemplar como recordo do traballo realizado e como galano ilustrativo do tesouro da fala da nosa xente que eles deberían coñecer e conservar.

Case unha década despois están a rematar a etapa de Primaria no mesmo centro educativo rapaces e rapazas que daquela nin sequera aprenderan aínda a falar. Nove anos —entramos xa nos dez— é se cadra un bo período para catar outra vez a vitalidade e o estado de conservación deste herdo oral, tan importante para a personalidade da lingua en xeral e do xeito de falar específico das terras de Boqueixón en particular. Por iso a primeiros deste ano académico 2009/2010 incluimos no plan de traballo anual unha nova recolleita, á que os actuais alumnos de 6º de Primaria prestaron tamén desde o primeiro momento a súa entusiasta colaboración.

Neste medio tempo, polo mes de marzo deste ano, saía do prelo o número 11 dos *Cadernos de Fraseoloxía Galega* que publica o *Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades*, dependente da Consellería de Educación e Ordenación Universitaria. Nel aparece o artigo de Prieto Donate “Refraneiro escolar galego do cambio de milenio”⁴, que reúne material recollido por sete centros educativos de Galicia xusto nos últimos anos do século pasado e nos comezos do actual. Do CPI “Antonio Orza Couto” escolleron precisamente o contido do devandito *Refráns, cantigas, adiviñas... de Boqueixón*.

Pois unha e outra cousa —as ganas coas que os nosos alumnos colleron a nova xeira e a ilusión de veren o traballo do seu centro nos *Cadernos de Fraseoloxía Galega*— levaron a que en só para o caso uns dous meses se conseguise arrecadar outro tanto do que se xuntara hai case dez anos. E, para a nosa sorpresa, escaso foi, por riba, o material repetido.

³ A tradución é nosa.

⁴ PRIETO DONATE, E. (2011): «Refraneiro escolar galego do cambio de milenio», *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 11: 305-369.

A nosa lingua, terá algún día unha primavera chea de vitalidade, na que o seu mantemento e uso, e a transmisión ás novas xeracións, arramplen definitivamente coas continuadas invernías. En Boqueixón semella que non anda lonxe: o falar dos nosos rapaces e todo este caudal que da fala viva das súas familias e dos seus veciños acaban de recoller, así o parecen indicar.

Pois precisamente para uns e para outros –veciños e alumnos–, o material recollido no 2015 e mailo de 2001 conforman este *Falares de Boqueixón*, co que lles intentamos devolver, aínda que sexa pouquiño, algo do moito que entre todos nos achegaron.

Hai formas que foron recollidas por varios alumnos (recordamos que cabo de cada unha aparecen os números que corresponden a todos eles). Unhas veces eran exactamente iguais e outras as pequenas variacións non ían máis alá de sinónimos. Nestes casos, nos que nos pareceu que non había elementos suficientes para darlles entrada independente, encontraremos unha barra separando as variantes (por exemplo, *Ceo cavado/empedrado*, *chan mollado*, *En maio aínda a vella queima/quenta o tallo*, *Nós de aquí e vós de alá/ali* ou *Unha señora moi aseñorada/enseñoritada*).

Ben, e como este lerio se leva estendido máis da conta, adaptaremos un dos refráns que figuran nesta recolleita *Máis vale calar que mal falar* e autoaplicarémolo, pois os refráns, sabedoría popular condensada, ademais de seren coñecidos deben ser tamén, na medida do posible, levados á práctica.

2. Relación de informantes

Como é xusto que quede constancia do esforzo de cada un, consígnase canda cada forma un número, que corresponde ao alumno de 5º ou de 6º de Primaria que a recolleu (a relación dos alumnos con cadanseu número atoparase máis adiante*). Como este criterio non o tivemos en conta na publicación de 2001, neste *Falares de Boqueixón* as achegas daquel ano aparecen ben sen nada ou ben cun asterisco (*), no caso de que fosen recollidas tamén en 2010 ou nos anos posteriores (de tódolos xeitos, atoparase así mesmo máis adiante a relación daqueles alumnos**).

* Velaquí os nomes dos alumnos de 6º de Primaria que este ano participaron na recolleita:

- | | |
|------------------------------|---------------------------------|
| 1. Arteaga López, Silvia | 13. Rodríguez López, Sergio |
| 2. Barral Bastón, Paula | 14. Rodríguez Senín, Alesandra |
| 3. Carro Mareque, Juan José | 15. Rouco Fontela, Ana |
| 4. Cereiño Rodríguez, Isaac | 16. Ruíz García, Sara |
| 5. Fariñas López, Alejandro | 17. Sánchez López, Carla |
| 6. Fernández Facorro, Fátima | 18. Seijas Barreiro, María |
| 7. Fernández Suárez, Sandra | 19. Soutullo Crespo, Tamara |
| 8. Ferreiro Rendo, Alba | 20. Spoleto Couto, Diego |
| 9. García Casal, Santiago | 21. Tallón Iglesias, José Ángel |
| 10. González García, Jesús | 22. Toledo Casanova, Victoria |
| 11. Míguez Vilas, Paula | 23. Vilanova Andión, Adrián |
| 12. Neira Midón, Iago | 24. Vilas López, Eva |

Tamén recibimos abundantes achegas destoutros alumnos de 5º de Primaria:

- | | |
|--------------------------------------|------------------------------------|
| 25. Barral García, Xulián (25) | 32. Mareque Rey, Lorena (36) |
| 26. Brea Rodríguez, Iara Marina (26) | 33. Martínez Lorenzo, Iago (37) |
| 27. Couto Espasandín, Lucía (28) | 34. Martínez Lorenzo, Noelia (38) |
| 28. Couto Pereiras, Andrea (30) | 35. Míguez Pereiro, Tamara (39) |
| 29. Fernández Otero, Roberto (31) | 36. Pereira Vilela, Francisco (41) |
| 30. González Rendo, Lara (33) | 37. Rendo Fernandes, Víctor (43) |
| 31. Losada Vázquez, Álvaro (35) | 38. Rey Vilar, Lucía (45) |

No 2010/2011 achegaron material os seguintes alumnos que estaban en 5º:

- | | |
|-----------------------------------|-----------------------------------|
| 39. Agrelo Ribadeo, Marcos (46) | 48. Gontán Iglesias, Lucía (55) |
| 40. Arteaga Vilas, Lorena (47) | 49. Lamego Puente, Darian (56) |
| 41. Balo Chousa, Uxía (48) | 50. Méndez Alonso, Fátima (57) |
| 42. Bermúdez Pérez, Adrián (49) | 51. Mouriño Fernández, Carme (58) |
| 43. Carro Mareque, Mª Fátima (50) | 52. Pazos Sánchez, Daniel (59) |
| 44. Castro García, Lidia (51) | 53. Pereiras Ramos, Martín (60) |
| 45. Díaz González, Alicia (52) | 54. Salvado Vigo, Enrique (61) |
| 46. García Fernández, Noelia (53) | 55. Sánchez García, Tamara (62) |
| 47. García Fernández, Sara (54) | 56. Vidal López, Alba (63) |

Xa no 2012/2013, outra nova fornada de alumnos de rapaces e rapazas de 5º –semella que sempre os desta idade os máis entusiastas– traballou arreo e deulle un bo pulo a esta recolleita:

- | | |
|-------------------------------------|--------------------------------|
| 57. Agrelo Ribadeo, Paula (64) | 67. Otero Sánchez, Alia (74) |
| 58. Codesido Couto, Alba (65) | 68. Otero Suárez, María (75) |
| 59. Devesa López, Xiana (66) | 69. Pena Varela, Aroa (76) |
| 60. Díaz González, Cristina (67) | 70. Salvado Vigo, Lucía (77) |
| 61. Fernández García, Andrea (68) | 71. Sanjuás Casal, Sergio (78) |
| 62. López Mosquera, Iván (69) | 72. Tembra Aldonza, Pablo (79) |
| 63. Mareque Constenla, Yolanda (70) | 73. Tembra Aldonza, Sara (80) |
| 64. Mareque Rey, Lucía (71) | 74. Varela Castro, Ángel (81) |
| 65. Mera Souto, Alejandro (72) | 75. Vidal Míguez, Marina (82) |
| 66. Nieves Pardo, Silvia (73) | |

E aínda no 2014/2015 unha nova promoción de 5º achegou máis materiais:

- | | |
|------------------------------------|-----------------------------------|
| 76. Bello Gondar, Borja (83) | 84. Heim Iglesias, Alexis (91) |
| 77. Bermúdez Pérez, Diego (84) | 85. Iglesias Cutrín, Abel (92) |
| 78. Caneda Fernández, David (85) | 86. Mareque Iglesias, Emma (93) |
| 79. Carril Regueiro, Íker (86) | 87. Neiro Dopico, Alejandra (94) |
| 80. Carrillo Martínez, Alicia (87) | 88. Raviña Valencia, Manuela (95) |
| 81. Garaboa Mallou, Nicolás (88) | 89. Sánchez López, Andrea (96) |
| 82. González Boo, María (89) | 90. Santos Millán, Ana (97) |
| 83. Guitián Otero, Atila (90) | |

** No ano académico 2000/2001 cursaban 6º de Primaria no noso centro os seguintes alumnos, os máis dos cales tomaran parte activa na recolleita:

- | | |
|--|------------------------------------|
| 91. Amosa Álvarez, Álvaro | 112. De la Torre Lobato, Ana Belén |
| 92. Becerra Casal, Pablo | 113. Mera García, Isabel |
| 93. Cancelo Millán, Néstor | 114. Míguez Martínez, María |
| 94. Carlín Soto, Jorge | 115. Millán Serto, José Antonio |
| 95. Cereijo Mogo, Ana Isabel | 116. Neira Rodríguez, Míriam |
| 96. Cernadas Iglesias, María Cristina | 117. Otero Iglesias, Olalla |
| 97. Estevez Pérez, Eloy | 118. Pena Midón, Silvia |
| 98. Fandiño Ben, José Luís | 119. Pérez Taibo, José Ángel |
| 99. Fernández Cepeda, María Inmaculada | 120. Ramos Carreira, Juan Antonio |
| 100. Fernández Gato, Araceli | 121. Raviña Rodríguez, Noelia |
| 101. Fernández López, Ana María | 122. Rico Caneda, Laura |
| 102. Fernández Pérez, Miguel | 123. Rodríguez Midón, Pablo |
| 103. González Boo, Víctor | 124. Rodríguez Midón, Sonia |
| 104. Iglesias Cajaraville, Belén | 125. Rodríguez Pérez, Sandra |
| 105. Iglesias Mallo, Rubén | 126. Sanín Senande, Tania |
| 106. Lago Carlín, Cristina | 127. Senande Fandiño, Estefan |
| 107. Louzao Neira, Julián | 128. Silva Liñares, David |
| 108. Magariños Brey, Mónica | 129. Suárez Pérez, Elena |
| 109. Mareque Varela, Silvia | 130. Suárez Sangiao, Carlota |
| 110. Martínez Vázquez, Laura | 131. Uzal Lareo, Rocío |
| 111. Mera Cao, Fátima | 132. Vázquez Neiro, Jénifer |

3. A lingua da recadádiva

No relativo á lingua das estruturas recompiladas intentouse manter a forma orixinaria na que se transcribiron, aínda que iso signifique optar pola forma fóra da norma: lan, chao, grao, vrao, casare, vere, marchai, pra, prá, prós etc. non son moitas.

Tamén se mantiveron algúns casos de castelanismos polo motivo anterior: non modificar as construcións que transcribía o alumnado. Son casos moi concretos: veleta, fruta, alfileres, eres, anduveches, polvo, Dios, anillo, silla.

Por outra banda é necesario destacar a presenza de termos lingüísticos propios e pouco comúns xa nos falantes da nosa lingua en comarcas nas que a influencia das comarcas máis urbanas é importante. Son termos coma: bimar, penzo, lostro, a sabor, abeiro, xaxúa, fondón.

Unha das paremias recompiladas *Sombra de lateiro, fungos da muña no abeiro*: presenta unha palabra que non aparece recollida nos dicionarios comúns: lateiro, do mesmo xeito que o termo *fungos da muña* que aparece en dúas formas. Por todo isto podemos asegurar que a saúde da lingua de Boqueixón é boa.

4. As formas recollidas

O material recollido é amplo e variado: 1065 formas sentenciosas, 266 cantigas, 13 disparates, 20 xogos, 4 oracións, 2 fórmulas e 126 adiviñas coas súas solucións.

As 1065 manifestacións fraseolóxicas e paremiolóxicas preséntanse tendo en conta dous criterios: alfabético e semántico. A clasificación semántica deu como resultado cinco grandes apartados: o primeiro relaciónase co calendario, os meses do ano garantían unha orde clara, as festas que se celebran cada mes e as características climatolóxicas que caracterizan a eses meses. Mentres o segundo grupo inclúe as labores agrícolas, o terceiro aporta axudas para entender o clima, a presenza do arco da vella, as gaivotas, a dirección das nubes, entre outros indicios. O cuarto apartado céntrase nos oficios, para rematar no quinto cunha serie de consellos e reflexións que mostran a sabedoría popular.

É necesario aclarar que incluímos no mesmo grupo formas paremiolóxicas e fraseoloxismos, en canto que primamos a organización alfabética e semántica inicial. Entendemos o termo refrán, segundo explica Conde Tarrio (2001: 36), “como un arquilexema que caracteriza a tódalas formas sentenciosas”. Os refráns, tal como afirma Álvarez de la Granja (2010: 6):

Son enunciados fraseolóxicos, fixos, memorizados, que encerran un valor de verdade xeral, isto é, unha verdade (unha idea completa concibida e presentada como verdade) válida en calquera tempo. Isto non quere dicir, por suposto, que os refráns non poidan referirse a un tempo concreto (En abril sae o cuco do cubil), senón que as verdades relativas a eses tempos concretos son (presentadas como) verdades sempre vixentes (sempre é verdade que en abril sae o cuco do cubil).

Vexamos entón cales son algunhas das formas que se poden atopar nesta recadádava co fin de mostrar a súa riqueza.

Comezamos polas locucións. Se ben non localizamos locucións substantivas, xa que o obxectivo non era tanto anotar o léxico dun lugar concreto, como a recompilación de materiais pertencentes ao acervo tradicional, si atopamos exemplos de locucións verbais do tipo *ser can sen dono, non dar puntada sen fío, ser máis feo que pegarlle ao pai á saída da misa*, empregados todos eles nun contexto coloquial. Localizamos fórmulas: *Vaiche boa, Vilaboa!*, usada cando algo non convence porque se coñece a súa falsidade; *Vales o que pesas* ou *Outra vaca no millo!*, empregada cando xorden complicacións nunha situación xa problemática.

Entrando xa nas formas paremiolóxicas, atopamos dialoxismos, formas coma as 54, 59⁵, é dicir, tal como afirma, Taboada Chivite, (2000: 175):

⁵ Entre os dialoxismos presentes podemos destacar os seguintes:

54. Dixo no monte unha vella:

“Vaite, febreiriño corto
cos teus días vinte e oito,
que se tiveras máis catro,
non quedaba can nin gato”.

Expresións paremiolóxicas ou fórmulas didácticas [...] que xorden, cando, ben unha persoa, ben un animal ou cousa, personificada platica en soliloquio ou coloquialmente con manifestación satírica ou filosofante,

e ditos ou frases proverbiais que segundo Rodríguez González (1960: s.v. *dito*) é a “palabra ou conxunto de palabras que expresan un concepto cabal”, idea que tamén recolle María Moliner (1966: s.v. *dicho*), “frase feita que contén unha máxima ou unha observación ou consello de sabiduría”, e Taboada Chivite (2000: 179) “palabra ou frase cabal”. Son construcións moi abundantes na paremioloxía galega e polo tanto tamén nesta mostra: *Quen quere a Beltrán, quere ao seu can, Os pementos de Padrón, uns pican e outros non*.

Son frecuentes as estruturas bimembres cun mesmo núcleo coma *Ano de herba, ano de merda, Pau de coxo, pau do demo*, que carecen de verbo principal e sobre as que Álvarez de la Granja (2010: 10) realizou un exhaustivo estudo e clasificación. Son construcións que a autora denomina “refráns de predicacións independentes”, xa que

Algúns dos refráns que presentan este tipo de estrutura (dous membros cun mesmo núcleo modificado e sen determinante) admiten máis doadamente unha lectura en clave dunha soa predicación ca unha lectura en clave de dúas: [...] Pau de cego, pau do demo (cf. [...] ‘os paus de cego son paus do demo’ e ‘se un pau é de cego entón ese pau é tamén do demo’).

Os xogos mostran o patrimonio lúdico dunha sociedade, facilitan, tal como podemos ler na *Gran Enciclopedia Galega* (1991: s.v. Xogo) “o coñecemento do mundo, e a solidariedade, a natureza, a asumir as regras e a desenvolver destrezas”. O xogo popular galego, o que pertence ao mundo infantil, poderá seguir vivo na medida en que volva a ser practicado, pero para iso hai que coñecelo. Sirvan de mostra os 20 que máis adiante se presentan.

As adiviñas ou adiviñanzas, tal como podemos ler na *Gran Enciclopedia Galega* (1974: s.v. Adiviña), “son enigmas ou preguntas de carácter informal e humorístico, normalmente en verso, para ser resolto”. Presentamos unha boa cantidade de adiviñas, 126, o que demostra que seguen estando na memoria de quen aínda as pode transmitir. Autores coma Vicente Risco ou Eladio Rodríguez González recolleron exemplos de adiviñas, o que fai que pensemos na súa importancia.

E febreiro contestou:

“Os teus becერიños oito deixa,
que meu irmán marzo
hachos volver en catro”. (12)

59. Febreiriño do rabo corto
cos teus días vinte e oito;
se tiveses máis catro
non quedaba can nin gato
nin raposo no burato. (33), (52), (46)

4.1. Refráns

4.1.1. Os meses do ano: as festas o traballo e o tempo

4.1.1.1. Xaneiro

1. A auga de xaneiro, cada gota vale diñeiro. (31)
2. Amor o primeiro, pola lúa de xaneiro. (11)
3. Cada día de xaneiro perde un allo o alleiro.
4. Cada día de xaneiro, un allo no alleiro. (50), (85)
5. Cada día que pasa de xaneiro, seu allo perde o alleiro.
6. Cando en xaneiro verdean os montes, en San Xoán secan as fontes. (64)
7. En xaneiro busca a lebre co cu no bulleiro.
8. En xaneiro mete obreiro, máis ben no último que no primeiro. (62)
9. En xaneiro mete obreiro, non pola perda do día, senón pola pedra que está fría. (68)
10. En xaneiro mete obreiro. (3), (*)
11. En xaneiro planta o teu alleiro. (54), (*)
12. En xaneiro pos os pés no braseiro.
13. En xaneiro vive o home a carón do caldeiro. (31)
14. En xaneiro, de día / polo día ao sol e de tarde / pola noite ao braseiro. (15) (58)
15. En xaneiro, mellor carballo que castiñeiro. (20)
16. En xaneiro, se non neva polo san Xulián, neva polo san Vicente, que é o seu irmán.
17. En xaneiro, sete capelas e un sombreiro. (51)
18. En xaneiro, sete lobos ao / no carreiro. (48), (63), (*)
19. Entre xaneiro e febreiro abre o salgueiro e que marche o canteiro.
20. Na/coa lúa de xaneiro vese a formiga no carreiro. (51), (59), (*)
21. Na/No mingunte de xaneiro corta o teu madeiro. (4), (51), (*)
22. No mes de xaneiro e de febreiro tócase a gaita e mais o pandeiro. (64)
23. No mes de xaneiro non se dan os bos días nin se quita o sombreiro.
24. No mes de xaneiro sube ao outeiro: se ves verdexar, ponte a chorar; e se ves terrexar, ponte a cantar.
25. No mes de xaneiro, pés no braseiro. (1), (8), (11), (20), (35), (46), (63), (64)
26. O amigo verdadeiro vai ao Pico o vinte de xaneiro.
27. O que pon patacas en xaneiro, lévaas nun cesto e tráelas nun caldeiro. (12)
28. O san Antón verdadeiro é o dezasete de xaneiro.
29. O sol de xaneiro non ten compañeiro. (9), (51), (*)
30. Os pitos de xaneiro non van ao poleiro. (77)
31. Os porcos de xaneiro en maio non dan diñeiro.
32. Polo san Vicente perde o inverno un dente. (51), (58), (63)
33. Polo san Vicente pon / planta os nabos da semente. (9), (63), (68), (*)
34. Por san Vicente toda auga é semente. (58)
35. Por xaneiro o ferreiro vale carneiro.
36. Quen ara en xaneiro, ara para o ano enteiro. (80)
37. San Antón, san Antonciño, a ver se me buscas un mociño.
38. Se non chove por san Sebastián, chove por san Vicente, que é seu irmán. (48)

- 39. Tantos días de xaneiro, tantos allos perde o alleiro.
- 40. Trebón de xaneiro, nin bo pan nin bo palleiro. (12)
- 41. Xaneiro quente, trae o demo no ventre. (20), (67), (84)
- 42. Xaneiro, alleiro. (26), (*)
- 43. Xaneiro, criadeiro, pero a cría de xaneiro non vai ao palleiro. (15)
- 44. Xaneiro, frío ou temperado, pásalo arroupado.
- 45. Xaneiro, oveiro. (67), (70), (*)
- 46. Xaneiro, xeadeiro. (46), (66), (*)

4.1.1.2. Febreiro

- 47. A castaña e o besugo en febreiro andan ao / están no / non teñen zugo. (51), (62), (*)
- 48. A chuvia de / no febreiro fai bo palleiro. (11), (54), (62), (64)
- 49. A chuvia no febreiro, frío no palleiro. (49)
- 50. Abrígate en / por febreiro con dúas capas e un sombreiro. (9), (*)
- 51. Adeus martes de Entroido, adeus meu queridiño, ata o domingo de Pascua non unto máis o fociño.
- 52. Alá vai febreiro cos seus días vinte e oito, que se tivera máis catro non quedaba can nin gato.
- 53. Cando febreiro non febreirea, marzo marcea. (51)
- 54. Dixo no monte unha vella:
 - “Vaite, febreiriño corto
 - cos teus días vinte e oito,
 - que se tiveras máis catro,
 - non quedaba can nin gato”.
- E febreiro contestou:
 - “Os teus becerriños oito deixa,
 - que meu irmán marzo
 - hachos volver en catro”. (12)
- 55. En febreiro, bufanda, abrigo e sombreiro. (55)
- 56. En febreiro, sete capas e un sombreiro. (20)
- 57. En febreiro, un día de sol e outro de braseiro.
- 58. En febreiro, xeadas na eira e cachopas na leira. (55)
- 59. Febreiriño do rabo corto
 - cos teus días vinte e oito;
 - se tiveses máis catro
 - non quedaba can nin gato
 - nin raposo no burato. (33), (52), (46)
- 60. Febreiro camiseiro, nin boa meda nin bo palleiro. (51), (*)
- 61. Febreiro e as mulleres no día teñen sete pareceres. (67)
- 62. Febreiro quente, trae o demo no ventre. (51)
- 63. Febreiro, cos seus vinte e oito, non deixa pouco nin moito.
- 64. Febreiro, febras de fío e non de liño. (51)
- 65. Febreiro, sempre ao cu quente do pucheiro.
- 66. Febreiro, xeadas na leira e cachopo na lareira. (51)

67. Febreiro/En febreiro, mete obreiro. (70), (*)
68. Flor de febreiro non vai ao froiteiro / graneiro. (51), (82)
69. Hoxe febreiro, mañá candeeiro. (48), (67)
70. Neve en febreiro e un lobo no quinteiro. (84)
71. No entroido cura o coiro.
72. Pola candeloria medio inverno vai fóra; se chove ou ventea, aínda princepea; se fai sol e ri, o inverno está por vir. (93)
73. Polo carnaval come a cacheira, que está sal.
74. Polo carnaval nin farto é xeneral. (51)
75. Polo carnaval tella o teu pallal.
76. Polo entroido, amiguiño, coida o teu abriguiño.
77. Polo san Braís a cegoña verás.
78. Polo san Braís, unha hora / hora e media / horiña e media / dúas horas máis⁶.
79. Por santa Eulalia o tempo cambia.
80. Se chora pola Candeloria, a metade do inverno vai fóra; que chore, que deixe de chorar, a metade do inverno está por pasar. (51)
81. Se chove o día da Candeloria, vai a metade do inverno fóra e se non chove nin fai vento, non vai nin para fóra nin para dentro. (10)
82. Se chove pola Candeloria, a metade do inverno vai fóra; chova ou non chova, metade dentro metade fóra.
83. Se chove polas Candelas, a metade do inverno vai fóra; que chova, que chova, que deixe de chover, a metade do inverno está por ver.
84. Se na Candeloria chora, o inverno xa vai fóra; se na Candeloria ri, o inverno está por vir. (55)
85. Se pos as patacas no mes de febreiro, cóllenche nun sombreiro.
86. Tantos días ten febreiro como allos hai no alleiro. (51)
87. Un de febreiro, dous candeeiro e tres san Braiseiro.
88. Vaite con Deus, febreiro, cos teus vinteito; se tiveses máis catro, non quedaba can nin gato. (60), (67)
89. Vaite, febreiriño corto, cos teus vinte e oito, que se chegas a ter / tes / duras / tiveras máis catro non deixabas/deixas a pé / quedaba / para can nin gato. (3), (9), (10), (52), (55), (60), (62), (93), (*)

4.1.1.3. Marzo

90. As raiolas de marzo queiman ás damas no palacio.
91. Cando / Se (en) marzo maiea, (en) maio marcea. (15), (63), (80), (97), (*)
92. Cando marzo é ventarrón, abril é chuviscón. (64)
93. Cando marzo retorce o rabo, non deixa ovella nin pastor sano.
94. Díxolle marzo a abril: aínda que che pese, heime rir. (51)
95. En marzo a veleta nin dúas horas está quieta.
96. En marzo e abril, ou o cuco ou a fin. (55)

⁶ O alumnado que recolleu esta forma foi o seguinte: (9), (11), (13), (24), (46), (48), (51), (55), (58), (63), (64), (85), (*).

97. En marzo (tes que) podar e cavar, se queres colleitar. (51), (*)
98. En marzo trigo ao prado; en abril pinduril; en maio está granado; en san Xoán está curado; e pola santa Mariña xa está metido na huchiña. (67)
99. En marzo, espigas catro; en abril, espigas mil; e en maio, todo espigado.
100. Entre marzo e abril sae o cuco do cubil⁷.
101. Marzo amola e abril esfolo. (51)
102. Marzo ben feito, patacas a oito. (20), (63)
103. Marzo chuvioso, verán caloroso. (63)
104. Marzo enganador: un día malo e outro peor. (51), (*)
105. Marzo marzal, o que non empeza ben remata mal. (64)
106. Marzo marzal, pola mañá cara boa e pola tarde cara de can. (19), (20)
107. Marzo marzán, á / pola mañá cara / cariña de rosa / risa e á / pola tarde / noite cara / cariña de can⁸.
108. Marzo marzán, cara de can, ao mediodía (fai) bo día e á noite (logo) arrefría. (1), (55)
109. Marzo marzán, de / polo día cara de risa, de / pola noite cara de can. (66), (*)
110. Marzo marzán, pola mañá cara de can, ao mediodía fai bo día e á noite arrefría / arrufía. (2), (11), (57)
111. Marzo marzán, pola mañá cara de risa e á noite/pola tarde cara de can. (15), (51), (52), (54), (68)
112. Marzo marzolas, treboadas e raiolas. (9)
113. Marzo marzolo, trebón e raiolo. (69), (72), (77), (78), (*)
114. Marzo ventoso e abril chuvioso fan o ano / un maio máis florido e fermoso.
115. Marzo ventoso e abril chuvioso traen / sacan a maio florido e fermoso. (51), (55), (64), (67), (72)
116. Marzo ventoso: para o labrador fermoso e para o mariñeiro desastroso.
117. O que en marzo defende, compra máis do que vende.
118. O sol en marzo queima á raíña no pazo.
119. O vintecincos de marzo entra a merenda e mais o descanso. (70), (74)
120. Por san Matías igualan as noites cos días. (58)
121. Se marzo acabou e o cuco non chegou, é porque algo ao cuco lle pasou. (51)

4.1.1.4. Abril

122. A abril tronado, vén bo verán.
123. A auga de abril enche carro e carril, e a de maio enche carril e carro. (49), (67), (*)
124. A auga en abril enche o carro e máis o barril. (11)
125. A liñaza por san Marcos, nin nada nin no saco.
126. Abril chuvioso, maio fermoso.
127. Abril chuvioso, maio pardo, San Xoán claro, enchen o carro. (8), (11), (23), (45), (64), (67)

⁷ O alumnado que recolleu este refrán foi os que aparecen a continuación: (4), (10), (11), (66), (67), (70), (73), (80), (81), (85), (*).

⁸ Foron máis de 19 os informantes que anotaron esta paremia: (20), (46), (50), (57), (58), (59), (63), (64), (67), (69), (70), (72), (74), (77), (78), (80), (81), (84), (85), (*).

128. Abril e maio, as chaves de todo o ano. (64), (*)
129. Abril frío e fornos quentes, alegría para os meus / pon aos dentes. (48), (51)
130. Abril frío e mollado, enche o celeiro e farta o ganado. (64)
131. Abril frío, moito pan e pouco viño. (8), (11), (46), (64), (*)
132. Abril frío, pan e viño. (84)
133. Abril mollado, o ano de pan vén cargado. (80)
134. Abril que sae chovendo, a maio chama rindo.
135. Abril, abríleiro; sete mantas e un sombreiro. (57)
136. Abril, para ser abril, ten que vir con augas mil.
137. Abril, se por mal quere vir, non deixa nin as portas abrir. (11), (*)
138. As madrugadas de abril sonche propias para durmir.
139. Chova abril e maio, aínda que non chova o resto do ano. (80)
140. Da Pascua á Ascensión corenta días son. (67), (*)
141. En abril sae o cuco do cubil. (41), (92), (95), (*)
142. En abril, augas mil e todas caben / collen nun barril. (4), (9), (10), (48), (74), (77), (*)
143. En / por abril, augas mil⁹.
144. En abril, espigas mil. (9), (11)
145. En abril, patacas ao terril. (67), (*)
146. Flor de xeadas en abril, aceite no candil. (1)
147. No mes de abril fai queixos a mil.
148. Os troncos de abril enchen carro e carril; e os de maio, carril e carro.
149. Polo abril só poda o labrego ruín.
150. Por san Marcos o millo nin nado nin no saco. (9)
151. Quen lle queira mal a unha veciña, que lle dea en abril sardiña. (51)
152. Se o abril vén mollado, no maio canta o río e baila o prado. (11)
153. Se trona en abril, de un gran nacen mil. (64)

4.1.1.5. Maio

154. A sardiña de / en maio, que a parta un raio. (*), (67)
155. A sardiña en maio xa pinga no borrallo. (11), (54), (62), (64)
156. As sardiñas en maio pingan no borrallo e polo san Xoán pingan no pan. (67)
157. Ata o corenta de maio non saques / quites o saio. (7), (15), (35), (55), (48), (58), (68), (82), (97), (*)
158. Atrás de maio vén san Xoán.
159. Auga de maio, créceche o pelo e non fai dano.
160. Auga de por maio, pan para todo o ano.
161. Ben veñas, maio, o mellor mes do ano. (51)
162. Deixa vir maio, deixa vir xuño, heiche de dar cereixas coma puños.
163. Despois / Detrás de maio vén san Xoán. (50), (83)
164. En maio a auga enche carril e carro. (60)

⁹ Os alumnos que recolleron esta forma foron moitos: (2), (11), (13), (15), (17), (24), (25), (26), (31), (33), (35), (37), (41), (43), (46), (49), (51), (52), (55), (58), (59), (60), (63), (64), (66), (67), (68), (69), (70), (72), (75), (78), (80), (81), (85), (92), (94), (97), (*).

165. En maio aínda a vella queima o tallo; e a / unha miga / o trozo que lle quedou, para San Xoán a deixou / en san Xoán o queimou. (66), (72), (*)
166. En maio aínda a vella queima / non quita o saio. (43), (63)
167. En / Por maio aínda a vella queima / quenta o tallo¹⁰.
168. En maio calquera besta é cabalo. (51)
169. En maio chove tanto como mexa un rato. (70)
170. En maio de meu me caio. (15), (*)
171. En maio de sono me caio.
172. En maio millo ao prado, anque corra a auga detrás do arado. (67)
173. En maio toda a auga coma o mexo dun rato.
174. Entre maio e san Xoán, quince días (veñen) para / de cardar (a la). (72), (*)
175. Liño bo, liño malo, todo florece en maio.
176. Longo é maio e longo é trasmaio. (48)
177. Maio chuvioso, verán caloroso. (4), (51)
178. Maio e xuño, cereixiñas coma puños. (60)
179. Maio longo, san Xoán redondo. (4), (20)
180. Maio maiolo, oxalá duraras todo o ano. (4)
181. Maio ventoso: para o labrego, famoso, e para o mariñeiro, penoso. (4), (51)
182. Maio, pardo, e san Xoán, claro. (15), (60)
183. O que en maio se molla, en maio se enxuga.
184. Polo san Isidro sementa o teu millo. (12)
185. Polo san Matías tan longas son as noites coma os días.
186. Por maio non quites o saio. (48)
187. Se chove pola Ascensión, corenta días chove, día si, día non.
188. Se chove pola Ascensión, corenta días son, un día si e un día non. (24)
189. Se sementas perexil en maio, teralo para todo o ano.
190. Ser máis grande cós días de maio. (13)

4.1.1.6. Xuño

191. A auga / chuvia de san Xoán tolle o viño e non dá pan. (2), (9), (64), (72), (*)
192. A sardiña en san Xoán unta o pan. (3)
193. Ata o san Pedro o viño ten medo. (4)
194. Auga en san Xoán, a mexada dun can. (11)
195. De san Pedro a san Xoán cinco días van.
196. Do santo Antonio ao san Xoán once días van. (35), (64)
197. En san Xoán aínda a vella ten tres días para cardar lan.
198. En san Xoán aínda hai tres días de cardar na lan. (46), (52), (64), (67)
199. En san Xoán aínda lle vén á vella un día para cardar a lan. (41)
200. En / Polo san Xoán as nove / once con día dan. (48), (55), (84), (*)
201. En san Xoán, tanto queixo coma pan. (57)

¹⁰ Outra das formas con máis informantes: (2), (4), (8), (9), (10), (12), (15), (24), (25), (31), (33), (35), (37), (41), (43), (46), (48), (50), (51), (52), (55), (57), (58), (59), (60), (63), (64), (66), (67), (68), (69), (70), (74), (78), (79), (81), (92), (*).

202. En xuño, se pica o sol, nin muller nin caracol.
203. En / No / Polo san Xoán, a fouce na man. (4), (51), (*)
204. En / No / Polo / Por san Xoán a sardiña molla / unta o pan¹¹.
205. No mes de san Xoán as nove con día dan. (11)
206. No san Xoán aínda veñen dez días para cardar lan.
207. O que xaxúa en san Xoán, ou é parvo / tolo ou non ten pan. (51), (*)
208. Os bens de san Xoán, de onde veñen van. (63)
209. Os días de san Xoán non sei por onde se van; en cambio os de outono teñen para todo.
210. Polo san Xoán a sardiña pinga no pan.
211. Polo san Xoán acaba de sementar o teu pan.
212. Polo san Xoán cómese pan. (43)
213. Polo san Xoán sete días de cardar.
214. Polo san Xuás teño gas. (43)
215. Trouleemos este san Xoán, que o que vén só Deus sabe os que troulearán. (64)

4.1.1.7. Xullo

216. Auga de Santiago fai vir o millo ao agro.
217. Calor en xullo, castañas seguro. (51)
218. O dezaioito de xullo é santa Mariña e vén coa súa regazadiña.
219. Pola santa Mariña deixa / pousa a sacha / legoña e colle a fouciña. (66), (95), (*)
220. Pola santa Mariña sementa a nabiña.
221. Polo Santiago esconde o coello o rabo. (9)
222. Polo Santiago non verás besta con fame nin burro fraco. (55)
223. Por moito que queira ser, en xullo pouco ha de chover.
224. Xullo normal, seca todo o manantial. (51)
225. Xullo, o mes máis curto cando hai peculio.

4.1.1.8. Agosto

226. (A) auga / augas en agosto, nin bo nabo nin bo magosto. (11), (54), (64)
227. A castaña no agosto quere beber e no setembro, comer. (46)
228. A castaña quere en agosto arder e en setembro beber. (68)
229. A chuvia de agosto non é chuvia, é mel mais / e mosto.
230. A lama en agosto e o vento en abril, que Deus nos libre dil. (64)
231. Agosto fáiselle maio ao que ten pan sementado.
232. Agosto vai coma un lóstrego. (92)
233. Agosto, frío no rostro.
234. As castañas en agosto arden e en setembro verten. (11)
235. Auga pola Virxe de agosto, ano de mosto. (51)
236. En agosto aínda o mel é mosto.
237. En agosto arden os montes e en setembro secan as fontes. (55)

¹¹ Os informantes deste refrán son os que seguen: (2), (4), (9), (10), (11), (12), (31), (38), (48), (51), (55), (58), (60), (63), (64), (66), (70), (77), (78), (79), (80), (81), (85), (92), (95), (*).

238. En agosto marcha / escapa o sol coma un lostro. (48), (68), (*)
239. En agosto sol posto, noite connosco / coma un lóstrego. (64), (79)
240. En agosto, viño mosto. (9)
241. Nin en agosto camiñar, nin en decembro navegar. (4), (51)
242. No agosto, nin muller, nin viño, nin mosto.
243. Non te poñas ao sol nin en agosto nin en xaneiro. (28)
244. O dez de agosto é san Lourenzo e vén co seu caldeiro penzo.
245. Se queres ter bo entrecosto, ceba no agosto.

4.1.1.9. Setembro

246. En setembro colle o viño e non durmas no camiño. (64)
247. En setembro ou arden os montes ou levan as pontes. (80)
248. En setembro ou secan as fontes ou levan as pontes. (64), (*)
249. En setembro secan as fontes e arden os montes. (31)
250. En setembro, e aínda en outono, bebe viño vello e deixa pousar o novo. (57)
251. Néboa de setembro trae o sur no ventre.
252. Polo san Miguel recolle o teu mel. (68)
253. Polo san Miguel sabe o touciño a mel. (51), (69), (70), (*)
254. San Migueliño das uvas / das uvas maduras, tarde vés e pouco duras. (57), (*)
255. Se queres ter mel, castra a colmea polo san Miguel. (64)
256. Se setembro non ten frutas, agosto tivo a culpa.
257. Setembro ou leva as pontes ou seca / secan as fontes. (9), (51)

4.1.1.10. Outubro

258. Auga no outono mata ao seu dono.
259. Chuvia de outubro, seis lúas cubre.
260. Despois da Peregrina vén o inverno axiña.
261. Flores de outono, fame para o ano novo.
262. Outono, outonán, mes de san Lucas e mais san Froilán. (64)
263. Outubro quente trae xuncos no seu ventre. (55)
264. Pola Peregrina o inverno encima. (66)
265. Polo Pilar, os nabos na terra e o viño a envasar. (51)
266. Polo san Lucas e polo san Pastor entran as noces en sabor, as mazás en color e as vellas en dor. (12)
267. Polo san Lucas saben as uvas / saben a mel as uvas porque hai poucas ou ningunha. (9), (55)
268. Polo san Miguel, viño para beber. (26)
269. Polo san Simón apreta / ponlle o baldón. (20), (51), (67)
270. Polo san Simón proba o viño, e o porco polo san Martiño.
271. Polo san Tomé agarra o porco polo pé.
272. Polo san Tomé colle o teu porco polo pé e, se che di: “Cué...”, preguntalle: “Que tempo é?”
273. Se queres mel, polo san Miguel, e se queres abellas, polas candeas. (10)

4.1.1.11. Novembro

274. De Santos a Nadal é inverno natural. (51)
275. Depois do san Martiño deixa a auga e bebe o viño. (51)
276. Ditoso o mes que entra / empeza con Santos e remata / acaba con san Andrés. (10), (55), (61), (*)
277. En novembro cavar non se che lembre; a aixada de cavar emprégaa en aburutar.
278. En san Andrés colle o porco polos pés.
279. En san Martiño hai que matar o porquiño. (10)
280. No mes de Santos sacha a horta e capa o rancho.
281. No mes dos mortos mata os teus porcos. (63)
282. No san Martiño mata o teu porquiño, sexa finiño ou gordiño. (74)
283. No san Martiño mata o teu porquiño. (2), (48), (60), (68)
284. No san Martiño matas o porquiño e probas o viño. (11)
285. No / Polo san Martiño, peóns / trompos ao / no camiño¹².
286. Novembro seco, castañas no cesto. (9)
287. O que queira ter bo entrecosto, que cebe no magosto.
288. O verán de san Martiño son tres días e / mais un pouquiño. (51), (*)
290. Poda polos Santos, aunque sexa nun canto.
291. Polo magosto, castañas e mosto. (57), (*)
292. Polo mes de Santos xa baixa a neve aos campos.
293. Polo san Andrés, neve nos pés. (51), (*)
294. Polo san Martiño abaldona / baldoa o teu viño. (7), (20), (*)
295. Polo san Martiño abre / tapa o teu viño e mata o teu porquiño. (7), (54), (67)
296. Polo san Martiño andan as noces ao roliño. (51)
297. Polo san Martiño deixa a auga e bebe o viño. (55)
298. Polo san Martiño estou agotadiño. (43)
299. Polo san Martiño mata o teu porquiño e abilla o teu viño. (12)
300. Polo san Martiño mata o teu porquiño e chama ao teu veciño.
301. Polo san Martiño mata o teu porquiño, que sexa grande ou pequeñiño. (67)
302. Polo san Martiño mata o teu porquiño¹³.
303. Polo san Martiño mátase / matamos o porquiño. (43), (66)
304. Polo san Martiño xa se coñece o bo viño. (51)
305. Polo san Martiño, pan e viño. (64)
306. Polo san Martiño proba o viño e mata o teu porquiño.
307. Por Tódolos Santos, neve nos altos; por san Andrés, neve nos pés. (63)
308. Se en novembro oes que trona, a colleita será boa.
309. Se queres cebar o teu porquiño, pon a horta no san Martiño. (48)
310. Tras o verán de san Martiño, chega o Nadal co seu inverniño. (4), (51)

¹² As buxainas, peóns ou trompos do San Martiño fan moi usada esta paremia: (1), (11), (12), (35), (43), (66), (68), (70), (74), (76), (77), (78), (79), (85), (87).

¹³ Máis de quince veces se anotou este refrán: (1), (13), (24), (26), (31), (35), (38), (51), (55), (58), (63), (64), (76), (78), (80), (*).

4.1.1.12. Decembro

- 311. As castañas do Nadal saben ben, pero pártense mal. (11), (46)
- 312. Cando chove por Santa Lucía, non hai sardiña. (84)
- 313. En / Pola / Por / Desde santa Lucía merma/mingua a noite e crece/medra o día. (35), (48), (51), (58), (67), (*)
- 314. Nadal chuvioso, xaneiro ventoso. (63)
- 315. Nadal mollado, xaneiro xeadó.
- 316. O día de santa Lucía baixa a noite e crece o día. (77)
- 317. O que a san Silvestre vai e alá dorme, nun ano vai e noutro volve. (51)
- 318. Pola santa Lucía é tan longa a noite coma o día. (46), (*)
- 319. Pola / Por santa Lucía comeza crecer o día. (4), (51)
- 320. Polo Nadal, cada ovella ao seu curral.
- 321. Polo Nadal, frío cordial. (9)
- 322. Por santa Lucía medra o día. (6)
- 323. Por Santa Lucía quítalle á noite e mételle ao día. (84)
- 324. San Silvestre, meigas fôra! (51)
- 325. Se a noite de Nadal fai de escuro, sementa no terrón duro. (4)
- 326. Se o Nadal nada, sinal de boa anada.
- 327. Se o Nadal vén mollado, o xaneiro vén xeadó. (8), (11), (46)
- 328. Se queres un bo allal, seméntao no Nadal. (51)

4.1.2. Máis arredor do campo e das labores agrícolas

- 329. A castaña que cae no camiño é do veciño. (49)
- 330. A cava vai pola viña.
- 331. A horta de / en outono mantén o seu dono. (51), (63)
- 332. A oliveira e a aceituna, todo é unha. (1)
- 333. Ano de herba, ano de merda. (8), (11), (19), (35), (64), (*)
- 334. Ara con xeadá: matarás grama e terá boa anada. (48)
- 335. Ara fondo e collerás gran abondo.
- 336. Arco da vella ao poñente, ceiba os bois e vente. (12)
- 337. As castañas que despois do san Martiño quedan no souto, son do moucho. (51)
- 338. As patacas van no pucho e veñen no caldeiro.
- 339. Ave de pico non pon ao seu amo rico. (2)
- 340. Cando a gaivota visita ao labrador, mal lle vai ao pescador. (80), (*)
- 341. Cando a mora madura, tamén pinta a uva. (46)
- 342. Cando a rula empeza a rular, colle o cestiño / cesto e vai sementar. (12), (*)
- 343. Cando o trigo vai louro, o muxo vale ouro.
- 344. Cando oías a rula rular, colle o cestiño e vai sementar.
- 345. Cando oías o cuco cucar, o teu millo has de botar.
- 346. Carro derradeiro, ou moi cargado ou moi baleiro. (12)
- 347. Da boa nai busca a filla e da boa cepa enxerta a viña.
- 348. Hórreo no camiño, alegre ó peregrino.
- 349. Labrador lacazán non ten callos na man.
- 350. Mentres ande na leira o xugo, que ande na casa o fuso.

351. Millo mesto vai no cesto; millo raro vai no carro. (11)
352. Millo / maíno raro, espigas ao carro; millo / maíno mesto, nin ao carro nin ao cesto.
353. Mora madura, pica na uva.
354. Na cuba, o viño tinto apertado e o branco folgado. (49, 62)
355. O millo no cesto; o millo raro no canastro. (4)
356. O ollo do amo engorda ao cabalo.
357. O pan ben arrendado échelle a eira ao seu amo.
358. O pan que foi ben sachado enche o hórreo do seu amo.
359. O que (a súa viña) non bima, non / tampouco vendima¹⁴. (49), (*).
360. O que non cava a terra, non sabe o que hai nela.
361. O que non sabe podar, non sei para que á viña vai.
362. O que sementa antes de Santa Catalina, moita palla e pouca fariña. (95)
363. Para dar boas claudias o claudieiro, enxétao primeiro.
364. Poda curto e ara fondo, terás viño e pan abondo.
365. Poda tardeiro e sega temperán, collerás uvas e gran.
366. Pouca terra ben esterçada vale por moita mal traballada.
367. Saches ben ou saches mal, sacha á beira do carreiral.
368. Se queres ter pan abondo, esterca ben e ara fondo. (12)
369. Terra sen abono acaba co seu dono.
370. Viña entre viñas e casas entre veciñas.

4.1.3. Outras axudas para entender o tempo

371. A gaivota na terra, os mariñeiros na taberna. (20)
372. A moito chover, cruzarse de brazos e vela caer.
373. Aire serán, auga na man. (84)
374. Ano de herba, ano de merda. (66), (*)
375. Ano de neves, ano de bens. (54), (74), (75), (76), (78)
376. Ano de xeadas, ano de fornadas/parvas. (33), (84)
377. Arco da vella ao poñente, ceiba os bois e vente.
378. Arco da vella ao raiante, que non te espante; e ao poñente, colle os bois e vente. (4)
379. Arco da vella para o raiante, afala os bois para diante.
380. Arco iris ao mediodía, é que chove para todo o día. (11)
381. As estrelas a brillar, norte fresco a soprar.
382. Auga á matina, á tarde tormentina. (84)
383. Cando as gaivotas bailan a muiñeira, hai que gardar o millo na eira. (84)
384. Cando canta o cuco, tan pronto mollado coma enxoiado. (84)
385. Chove e fai calor, vai o demo para Ferrol. (68)
386. Cando chove e fai sol, anda o demo por Ferrol cun saquiño de alfileres para espetarillos no cu ás mulleres e cun saquiño de carozos para espetarillos no cu aos mozos. (17)
387. Cando chove e fai sol, anda o demo por Ferrol, cun saco de tenedores para lle picar o cu aos señores. (68)
388. Cando chove e fai sol, anda o demo por Ferrol. (9), (48), (54), (84), (*)

¹⁴ Bimar é facer a segunda cava ou sacha a un cultivo.

389. Cando chove e fai sol, colle o caracol. (95)
390. Cando chove e mais fai sol, anda o demo por Ferrol, con un saco / cargadiño de alfileres para picarlles o cu ás mulleres. (51), (*)
391. Cando chove e mais fai sol, van as vellas/os vellos para Ferrol. (55), (57)
392. Cando chove e quente o sol, anda o demo por Ferrol, cargadiño de alfileres para picarlles o cu ás mulleres e cargadiño de tenedores para picarlles o cu aos señores. (37), (63)
393. Cando chove e vai sol, marcha o demo e o sol. (4)
394. Cando chove e vai vento, pecha a porta e métete / queda dentro. (11), (64)
395. Cando chove mais fai sol, van as meigas para Ferrol cun saquiño de alfileres para picarlles o cu ás mulleres. (43)
396. Cando haxa xeadas, queima a ramalla. (84)
397. Cando o Pico pon a touca, temos auga, pouca ou moita. (57)
398. Cando o Pico Sacro cobre o capelo, nenas da Ulla poñede o mantelo. (12)
399. Cando o sol está a quentar, a cabeza hai que tapar. (25)
400. Cando o sol ten barbas, vento e augas.
401. Cando soa o vendaval, mal pola terra, mal polo mar. (84)
402. Ceo cavado / empedrado, (antes de vinte e catro horas) chan mollado. (12), (15), (48)
403. Ceo empedrado, chuvia decontado. (67)
404. Ceo encarnado, vendaval ao rabo. (84)
405. Ceo escamado, vendaval seguro.
406. Chuvia no mar e vento na ría, auga para / chove todo o día. (11), (46), (64)
407. Coa chegada da bubela chega a primavera. (66)
408. Colleita mollada é media anada. (84)
409. Corrente ao este, sinal de mal tempo. (84)
410. Das cereixas aos nabos, todo son afagos; dos nabos ás cereixas, todo son queixas. (46)
411. Día de neve, día alegre. (84)
412. Flor de xeadas, ano de olivas. (1)
413. Gaivota na serra, mariñeiro na terra; gaivota no mar, mariñeiro a pescar. (4), (51)
414. Gaivotas á terra, mariñeiros / pescador á merda. (11), (70), (77), (78), (80)
415. Inverno chuvioso, verán caloroso. (12)
416. Lúa con risco, chuvia e ventisco.
417. Lúa nova con treboada, trinta días mollada. (11), (49), (62), (64), (*)
418. Néboa no Miño, a auga vén de camiño.
419. No tempo das mimosas anda o burro polas pozas. (59)
420. No tempo do cuco, na mañá me mollo e na tarde me enxugo. (46)
421. Non te fies do ceo estrelado nin do amigo reconciliado.
422. Nordés de serán, vendaval pola mañá.
423. Norte escuro, vendaval seguro. (12), (*)
424. Nubes á montaña, vellas á borralla; nubes á ribeira, vellas á raxeira.
425. Os días nones son os peores.
426. Pascuas molladas, moitas anadas; pascuas enxotas, nin moitas nin poucas.
427. Posta do sol colorada, do norte virá a ventada.

428. Que chova en abril e maio, aínda que non chova en todo o ano. (81)
 429. Se chove pola Ascensión, corenta días de auga son, día si e día non. (67), (76)
 430. Se non hai vento, fai bo tempo.
 431. Se o galo canta ao mediodía, néboa para o outro / seguinte día. (8), (11), (23), (35), (46), (64)
 432. Sol madrugueiro, auga no rueiro.
 433. Treboada polo leste, calma ó nordeste.
 434. Vale máis o que o sol cría que o que a auga deixa.
 435. Vento do mar e chuvia na ría, temos para todo o día.
 436. Vento mareiro é bo mariñeiro. (26)
 437. Xeada enriba da lama, de seguida a choiva lle fai a cama. (11)
 438. Xeada na lama, auga na cama. (2), (6), (55), (*)

4.1.4. Os oficios

439. Alcalde, nin de balde. (95)
 440. Canteiriño, canteirete, moi alegrete pero pouco cartete.
 441. Cazador e pesqueiro / troiteiro, nin boa meda nin bo palleiro. (12), (26)
 442. Cazador e troiteiro, pouca meda e menos palleiro. (2)
 443. Cazadores, xastres e zapateiros, son os máis mentireiros. (46)
 444. Costureira sen dedal cose pouco e cose mal. (68), (70), (81)
 445. En inverno e verán, gandeiro e hortelán.
 446. Home troiteiro, mala meda e mal palleiro.
 447. Home troiteiro, nin boa meda nin bo palleiro. (9)
 448. Home xastre e muller costureira, nin boa meda nin bo palleiro.
 449. Muller costureira e home troiteiro, nin boa meda nin bo palleiro.
 450. Ollo de barbeiro, metro de carpinteiro. (48)
 451. Os bens do sancristán por onde veñen, van. (74), (*)
 452. Pescador, cazador e gaiteiro, sempre pouco diñeiro.
 453. Sombra de lateiro, fungos da muña no abeiro¹⁵. (11), (20)
 454. Zapateiro, aos teus zapatos. (97)

4.1.5. Consellos e reflexións

455. A agulla de calcetar só é boa para quen a sabe manexar. (11)
 456. A alegría é un tesouro que vale máis có ouro.
 457. Á auga de correr, aos cans de ladrar e á xente de falar, non os podes privar. (11), (49), (64)
 458. A auga, para os peixes; para os homes, viño a feixes. (4), (8), (11), (46), (51), (64)
 459. A avaricia rompe o saco. (92)

¹⁵ Sobre esta forma paremiolóxica lemos en RUÍZ LEIVAS e EIROA GARCÍA-GARVAL (2002: 374): É un acerto, pois a sombra de todo piñeiro novo é fácil atopa-lo devandito cogomelo. O curioso é que actualmente case ninguén usa en galego o termo "lateiro". Cando se consomen estes a micción soe tomar unha cor avermellada, sinal de que os riles funcionan ben. Un refrán relacionado con este é o seguinte: *Ollo á mexada, se fungos da muña van na empanada*. Dise por Valdeorras, curándose en saúde e para que ninguén se asuste ó ve-los ouriños.

460. A barco novo, capitán vello. (10)
461. A ben obrar, ben pagar. (11)
462. A bo madrugador axúdalle o Señor. (6)
463. A bo madrugador espéao o mellor. (6)
464. A bo viño non hai mal bebedor.
465. A boa capela, bo sancristán. (10)
466. A boa moza non a busques na romaría, búscala co traxe de cada día. (48)
467. Á boca cerrada non entran moscas. (13)
468. A bos entendedores, poucas palabras. (50)
469. A burra á xeadá ha de estar ata os beizos rebentar. (25)
470. A cabalo dado non se lle miran os dentes. (87)
471. A cabra (sempre) tira ao monte. (68), (77), (89), (91), (92), (97)
472. A cabra que tira ao monte, non hai cabreiro que a garde. (80)
473. A cabra, de chea, dá cos cornos no cu. (9), (93)
474. A cada paxariño gústalle o seu niño.
475. A cada / todo porco / porquiño chégalle o seu san Martiño. (25), (57), (63), (77), (78), (81), (91), (*)
476. A cara de pretender non ma volveron a ver. (54)
477. A cara é o espello da alma.
478. A cariña de pretender nunca a volverás a ver. (74)
479. A carne de burro non é transparente e os ollos do porco non ven. (63)
480. A carne de paquete, que a coma quen a mete. (13), (25)
481. Á casa da túa nai / tía non vaías cada día; á da túa cuñada, nada / máis ben nada. (11), (49), (62)
482. A castaña que está no camiño é do veciño. (11), (64)
483. A castaña que está no camiño non é do dono, é do veciño. (84)
484. A comida comida non fai compañía. (19)
485. A Deus rogando e co mazo dando. (9), (10), (13), (25), (58), (65), (74), (*)
486. A escudeiro fachendoso, rapaz tiñoso. (19)
487. A facenda, o seu dono que a atenda e, se non, que a venda. (11)
488. Á falta de pan, boas son tortas. (22), (47)
489. A gaita española nunca mexa sola. (1), (23)
490. A grandes males, grandes remedios. (9)
491. A home solteiro non lle dan casa. (19)
492. A laranxa pola mañá é ouro; pola tarde, prata; e pola noite, mata.
493. A letra, con sangue entra. (68), (87)
494. A lingua do amigo malo corta máis que un machado. (19)
495. A máis non poder, déitase Pedro coa súa muller. (19)
496. A máis non poder, o home déixase querer. (19)
497. A mala veciña dá agulla sen liña. (46)
498. A metade da moza está na tenda.
499. Á muller afeitada víralle a cara. (19)
500. A muller aguda co seu home se escuda. (19)
501. A muller de bo recado enche a casa ata o tellado. (64)

502. A muller e a gata é de quen a trata. (20)
503. A muller e a sardiña, canto máis pequeniña máis saborosiña. (2), (50), (58), (74), (78), (*)
504. A muller e a sardiña, mellor a máis pequeniña. (68)
505. A muller e a sardiña, pola máis pequeniña.
506. A muller e a sardiña, redondiña e ben feitiña. (20)
507. A muller e a sartén na cociña están ben. (12), (20), (63), (*)
508. A muller e o neno calan o que non souberon. (10)
509. A muller e o vento cambian a cada / ao / de / nun momento. (10), (12), (20), (*)
510. A muller e o vidro sempre están en perigo. (10)
511. A muller onde pon o ollo pon o logro. (64)
512. A natureza non reconece ricos nin pobres.
513. A neve, onde hai fogo, derrétese logo.
514. A ninguén lle amarga un doce.
515. A ocasión fai ao home ladrón. (63)
516. A onde vas boi que non aras? Ao matadoiro! (74)
517. A pai aforrador, fillo gastador.
518. A palabras burreñas, oídos cheos de cera. (74)
519. A palabras necias, oídos xordos. (61), (92), (*)
520. A pasiño de galiña chegou a Roma a miña veciña.
521. A pataca e mais a muller, cando vén a nova, ninguén quere a vella. (49)
522. Á pota que ferve ningunha mosca se atreve.
523. A primavera o sangue altera. (11)
524. A quen Deus non lle dá / deu fillos, o demo dálle / deulle sobriños. (67), (68), (78), (84)
525. A quen Deus quere para si, pouco tempo o ten aquí. (10)
526. A quen moito quere saber, dálle o cu a lamber.
527. A quen / Ao que madruga / que máis madruga / moito madruga Deus o / lle axuda¹⁶.
528. A rei morto, rei posto. (22), (74), (81), (*)
529. A río revolto, ganancia de pescadores. (22)
530. A roupa lavada, polo sol agarda. (26)
531. A san Andrés de Teixido vai de morto quen non foi de vivo. (26)
532. A san Andrés de Teixido quen non vai de morto vai de vivo.
533. A san Andrés de Teixido hai que ir de morto ou de vivo.
534. A sorte da fea a bonita a desexa. (49)
535. Á terceira vai a vencida. (9), (92), (*)
536. A trindade do galego: nabo, nabiza e grelo.
537. A un vilán danlle un pé e toma tamén a man. (64)
538. A universidade do mundo é a vida. (93)
539. A vaca que come de pé, nunca chea é. (78)
540. A vaca que non come canda os bois, ou come antes ou despois. (9), (67)

¹⁶ O número de veces que se repetiu esta forma da unha idea do seu uso: (11), (13), (15), (17), (22), (41), (48), (53), (59), (66), (69), (70), (78), (*).

541. A vaca, vela ir; e o boi, velo vir. (13)
542. A vellez non ten cura e a mocidade a penas dura. (8), (23), (35)
543. A / ao cabalo regalado non lle mires o dentado / dente / os dentes. (22), (57), (61), (66), (68), (79), (*)
544. A / ao mal tempo, boa cara. (22), (11), (33), (50), (51), (74), (*)
545. A / En/Para o can famento / fraco / vello todo son pulgas. (6), (46), (57), (66), (70), (74), (78), (81), (*)
546. Á / Na porta do rezador non poñas trigo ao sol e á/na do que non reza nada, nin trigo nin cebada. (12), (23)
547. Abre o porco e verás o teu corpo. (48)
548. Abriga a neve o trigo como abriga unha nai ao seu fillo. (19)
549. Aínda non te empezaches e xa te acabaches. (74)
550. Aínda que a mona se vista de seda, se mona era mona queda. (81), (97)
551. Allo fervido, allo perdido. (12)
552. Amigo de un, amigo de ningún. (95)
553. Amigo e viño, o máis / é mellor canto máis antigo. (46), (*)
554. Amiguiños: coma o gato e o can! (95)
555. Amiguiños si, pero a vaca / vaquiña polo que vale. (48), (70), (81)
556. Amor de nai, outro mellor non hai. (9)
557. Amor que arde de présa, consómese logo.
558. Andando faise o camiño.
559. Ande eu quente e ría a xente. (13), (*)
560. Ano novo, vida nova. (92)
561. Anque me botes os cans ao rabo, léveme o demo se deixo o nabo. (69)
562. Antes de facer unha cousa unha vez, pénsaa / pensala primeiro tres. (8), (46), (64)
563. Ao amo comerlle e non temerlle. (19)
564. Ao home pobre a cama o come. (72)
565. Ao pan, pan, e ao viño, viño. (22)
566. Ao que algo quere, algo lle custa.
567. Ao que bebe viño, chéiralle o fociño.
568. Ao que madruga, Deus lle axuda. (91)
569. Ao que mal lle desexa ao veciño, o del lle vén por outro camiño. (57)
570. Ao que toma moito viño, fáiselle estreito o camiño. (54)
571. Aprende, cachola, que estamos na escola. (48)
572. Aprende máis o que cala que o que fala.
573. As aparencias enganan. (92)
574. As castañas que caen no camiño son do veciño. (92)
575. As contas da casa non dan coas da praza.
576. As cousas claras e o chocolate espeso. (78)
577. As desgrazas nunca veñen soas. (47)
578. As malas noticias chegan voando e as boas, coxeando. (28)
579. Ás nove déitate, home, e ás dez deita a muller. (11)
580. As penas con pan son menos. (58)
581. As plantas e os señores, canto máis raros, mellores. (50)

582. Ás veces está a carne no prato por falta de gato.
583. As vodas con foguetes sempre acaban en / a cachetes. (48), (63)
584. Así madre meu sogro como a leña no fogo. (19)
585. Auga corrente, non mata á xente; auga estancada está envelenada. (48)
586. Auga e candeia a ninguén se nega. (19)
587. Auga que non vas beber, déixaa correr. (50)
588. Avós, dúas veces pais. (95)
589. Barato estaría o pan se non o comera o folgazán. (9)
590. Barbas que son parellas non gardan ben as ovellas. (19)
591. Barriga vacía, non ten alegría. (97)
592. Beber suando auga fría, catarro ou pulmonía. (15)
593. Besta vella, aprender andadura. (74)
594. Bo tempo virá que a vella rirá.
595. Bo viño e boa tallada, e non preocuparse por nada.
596. Boa roupa e boa vida fan a vella garrida. (48)
597. Bois vellos con xugo novo, rego torto. (95)
598. Bótame na lama e fai boa cama. (69)
599. Burro cansado non fai máis que andar deitado. (74)
600. Burro / Besta / Cabalo grande, ande ou non ande¹⁷.
601. Cabalo que ten que ir á guerra, non morre no ventre da egua. (87)
602. Cada cousa no seu sitio e un sitio para cada cousa. (47)
603. Cada home ten o seu nome. (19)
604. Cada oleiro gaba o seu pucheiro. (19)
605. Cada ovella coa súa parella. (74)
606. Cada tolo co seu conto. (70)
607. Cada un é como Deus o fixo ou un pouco peor. (10)
608. Cada un é rei na súa casa. (47)
609. Cae / Cóllese / Pillase antes / máis rápido a un mentireiro / mentiroso que (a) un coxo¹⁸.
610. Café fervido, café perdido. (74), (*)
611. Can ladrador, pouco / non mordedor. (9), (15), (46), (56), (63), (68), (81), (*)
612. Can moi ladrador non é o que máis morde. (84)
613. Can que ladra, non morde. (49)
614. Cando a esmola é moita, ata o santo desconfía. (64)
615. Cando as barbas do veciño vexas cortar, pon as túas a remollar. (93)
616. Cando busques noiva, mira para a cara dela, para o corpo da nai e para a carteira do pai. (48)
617. Cando discutas coa muller, pensa que a vas perder. (19)
618. Cando hai fame, non hai pan duro / podre. (58), (*)
619. Cando nace un fillo, nace unha espiga de millo. (19)

¹⁷ A cantidade de falantes que anotaron esta forma demostra que segue a ser moi empregada: (9), (11), (13), (25), (58), (59), (68), (74), (81), (*).

¹⁸ Foron doce os informantes que escoitaron e transcribiron este refrán: (13), (15), (17), (25), (33), (41), (48), (61), (63), (70), (74), (*).

620. Cando o paxaro a pica é cando a froita está máis rica. (12)
621. Cando o río soa, (é que) auga leva. (11), (13), (17), (57), (74), (81), (92), (*)
622. Cando o sol se pon, sempre é noite. (74)
623. Cando vexas o teu veciño as barbas / as barbas do teu veciño cortar, pon as túas a remollar. (24), (67)
624. Cando / Se as barbas do teu veciño vexas / ves cortar / queimar, pon as túas a remollar. (9), (13), (15), (*)
625. Canto máis amigo, máis che dan polo cu. (84)
626. Canto máis tes, máis queres. (61), (74)
627. Canto máis vai, peor é. (92)
628. Carta na mesa, pesa. (9)
629. Carto ganado, carto papado.
630. Casamentos con foguetes acaban en cachetes. (20)
631. Cásate con el se che deixa o anel. (20)
632. Coa muller e co diñeiro non xogues, compañeiro. (48)
633. Coa vara coa que mides serás medido. (74)
634. Colle boa fama e bótate a durmir. (11)
635. Collerás viño mosto se vendimas enxoiro. (84)
636. Comer e rañar, todo / todo o mal é / éche cousa de empezar¹⁹.
637. Como chove na casa do pobre!
638. Como come o burro, caga o cu. (77)
639. Compra a quen herdou, que non sabe o que custou.
640. Con amigos coma ti non fan falta inimigos. (78)
641. Con pan e viño ándase / xa se anda / fai o home o camiño. (1), (2), (48), (57), (68), (95), (*)
642. Costa abaixo tódolos santos axudan. (58), (*)
643. Cría corvos, que che sacarán / e sacaranche os ollos. (17), (70), (78), (92)
644. Criado por avó, nunca é bo. (19)
645. Cu de mal asentado, non acaba ningunha cousa e emprende cento. (10)
646. Cumpre co teu deber aínda que teñas que perder. (83)
647. Cunha sardiña de máis rebentou o burro. (93)
648. Da man á boca pérdese a sopa. (68)
649. Da muller e da pescada, a máis adiantada.
650. Da muller e do mar non convén fiar. (8), (11), (23), (35), (64)
651. Da rapa á rebola, vaia o demo e a escolla. (10), (17), (74)
652. De cuñado nunca esperes bocado. (19)

¹⁹ Son moitas as variantes desta paremia recollida por un bo número de informantes: (8), (9), (11), (23), (46), (48), (58), (64), (67), (74), (84), (91).

Atopamos moitas delas no *Refranero Multilingüe* (cvc.cervantes.es/lengua/refranero) [consulta realizada o 26/11/2018].

*O xantar e o rañar é cousa de empezar;
que despois mal se pode deixar* (Conde 2001 n° 469).

O rañar quere comezar (Ferro 1987 n° 2405; Vázquez 2003 n° 20582).

653. De fóra virá quen ben te botará. (20)
654. De pais gatos, fillos micos. (12)
655. Despois de algo perdido, algo recollido. (63)
656. Despois, paran as vacas e aran os bois. (55)
657. Desque vén o cuco, fóra pulpo. (46)
658. Deus axuda a quen moito madruga.
659. Deus dálle pan a quen non ten dentes. (11), (48), (56)
660. Deus os dá e eles se xuntan. (78)
661. Día de todo, vispora de nada. (58)
662. Dígoche filla, enténdeme nora. (58)
663. Dime con quen andas e direiche quen es. (46), (74), (80), (84), (*)
664. Dime de que presumes e direiche de que careces. (63), (80)
665. Díxolle a pota / o pote ao caldeiro:
“Aparta de aí / Chégate alá / Alónxate, que me lixas / nuxas”. (49), (51), (57), (58)
666. Do amor ao odio hai un paso. (47)
667. Do dito ao feito hai un (gran) treito. (66), (74), (77).
668. Do que non sabes, non fales.
669. Doce galiñas e un galo comen máis que un cabalo.
670. Dúas fillas e unha nai, tres díaños para o pai. (67)
671. É igual Xan que Pericán. (91)
672. É máis fácil comprar malo e caro que bo e barato. (10)
673. É mellor chegar tarde que nunca. (9)
674. É mellor o que o sol deixa que o que a auga cría. (93)
675. Ela quere que lle laven as cuncas e que se deiten con ela tamén. (4)
676. En / Con boca cerrada non entran moscas. (84), (92), (93), (97)
677. En can vello todo son pulgas.
678. En martes nin te cases nin te embarques, nin o teu porquiño mates. (81)
679. En niños do ano pasado non hai paxaros este ano. (9)
680. En terra de lobos hai que ouvear coma todos.
681. En / No / O martes (ou venres) nin te cases nin te embarques. (2), (48), (54), (58), (78), (*)
682. Entre bombeiros non se pisa a mangueira. (22)
683. Entre o correr e o parar hai o camiñar. (92)
684. Entre pais e fillos non metas os fociños. (68), (87)
685. Entre pais e irmáns non metas as mans. (20)
686. Eramos poucos e pariu a avoa. (63), (91)
687. Estás na horta e non ves as verzas. (48), (50)
688. Estornións e pardais, todos queren ser iguais. (69)
689. Facer do cu un pandeiro. (15)
690. Fai ben / o ben e non mires a quen. (63), (65), (68), (78)
691. Fai o que eu che digo e non o que eu fago. (68), (74)
692. Fala máis quen mexa na cama que quen a limpa. (11)
693. Falando do rei de Roma, pola porta asoma. (51)
694. Fillo de loba, lobiño; fillo de pancha, panchiño; se non é nas mans é nos pés, has de imitar a quen es. (25)

695. Fillo fuches, pai ou nai serás, mira o que fixeches e así o terás. (46), (64)
696. Fillo sen dor, nai sen amor. (95)
697. Fillos criados, traballos dobrados. (3), (50), (*)
698. Fillos da miña filla, fillos do meu corazón; fillos da miña nora, o serán ou non. (63)
699. Fillos de meu pai, levádeme a cagar, que os de miña nai non saben andar. (49)
700. Flores debuxadas non cheiran a nada. (47)
701. Forza de mozo e consello de vello. (12)
702. Galiña poñedora e muller silenciosa, valen calquera cousa.
703. Galiña que non pon os ovos, ao caldeiro vai. (68)
704. Galiña vella fai bo caldo. (68)
705. Galiñas que cantan coma o capón, na miña casa non. (74)
706. Gasta en pan e viño o que (lle) vas deixar ao sobriño. (11), (49), (62)
707. Hai que dar e ter, para que te veñan ver. (13)
708. Hai que gardar as / das risas para as choras/os choros. (25), (84), (*)
709. Hai que saber disimular o que non se pode remediar. (48), (68)
710. Hai tantos homes bos coma corvos brancos.
711. Herba mala nunca morre. (22), (54)
712. Home casado nin muller é. (2)
713. Home casado, burro escarallado. (48)
714. Home fantasmón, pouco aceite e moito algodón. (1)
715. Home pequeno, en corno crece. (67)
716. Home precavido vale por dous. (15)
717. Home prevenido nunca foi vencido. (12)
718. Home / Rapaz pequeno, fol de veneno²⁰.
719. Horta, muller e muíño queren uso continuo.
720. Importar un nabo. (15)
721. Inimigo que foxe, ponte de prata. (92)
722. Ir e vir, carretar se chama. (11)
723. Leiras en moitos lugares dan moitos pesares. (12)
724. Levarse coma o can e o gato. (58), (84), (*)
725. Máis claro, auga. (47)
726. Máis gaña o ladrón roubando que o traballador traballando. (64)
727. Máis sabe o demo por vello que por demo / sabio. (70), (87), (93)
728. Máis vale calar que mal falar.
729. Máis vale maña que forza.
730. Máis vale o malo coñecido que o bo por coñecer. (9), (17), (22)
731. Máis vale pan duro que pedras brandas. (57)
732. Máis vale paxaro en / na man que cen / un cento voando / a voar²¹.
733. Máis vale pequeno e agudo que grande e burro. (51)

²⁰ Foron catorce os informantes que recompilaron este refrán: (9), (20), (25), (33), (48), (52), (54), (58), (64), (66), (68), (72), (74), (84).

²¹ É unha das formas máis empregadas do refraneiro. Os informantes que o recolleron son os que seguen: (13), (17), (22), (25), (46), (51), (63), (64), (74), (77), (80), (81), (85), (92), (94), (*).

734. Máis vale pouco que nada.
735. Máis vale previr que lamentar / ter que curar. (13), (17), (25), (58), (63), (92)
736. Máis vale quedar torto que morto.
737. Máis vale só que mal acompañado.
738. Máis vale tarde que / ca nunca. (9), (13), (15), (49), (51), (78), (91), (97)
739. Máis vale un amigo na praza que diñeiro na arca.
740. Máis vale un mal acordo que un bo preito. (33), (45)
741. Mal de moitos, consolo de tontos. (17)
742. Mal do bicho que vai á boca doutro. (58)
743. Mal lle vai ao raposo cando anda aos ovos. (69)
744. Mala herba nunca morre. (46), (68)
745. Malo do rato que sabe só dun burato. (9)
746. Malo do / o rato que non sabe (de) máis dun burato. (1), (74)
747. Man lavada, saúde ben gardada.
748. Mans frías, amores todos os días. (50)
749. Mans que non dades, que / a que esperades? (2), (63), (68), (74)
750. Mellor cogomelo perdido que mal comido. (8)
751. Mentres hai vida, hai esperanza. (78)
752. Mentres o pau vai e vén, descarga o lombo. (84)
753. Mentres se capa, non se asubía.
754. Meu dito, meu feito. (63)
755. Mexan por nós / ti e din / hai que / tes que dicir que chove. (66), (68), (84)
756. Moda non moda, o cu que non quede fóra. (51)
757. Moito e ben non hai quen. (65), (68)
758. Moito e ben non o fai ninguén. (9), (12), (13)
759. Moito peixe rompe a rede. (84), (95)
760. Moito ruído e poucas noces. (70), (74)
761. Moito tes que / has de saber para (os) cogomelos coller. (8), (11), (33), (46)
762. Morto o can, acabouse a rabia. (97)
763. Muller con bigote non necesita dote. (48)
764. Muller morta non fala.
765. Muller morta, sete á porta. (63)
766. Muller pequeniña, muller saborosiña. (51)
767. Muller / A muller que asubía e galiña que canta coma o capón, na miña casa non. (10), (50), (*)
768. Muller, vento e ventura, axiña mudan.
769. Na casa do ferreiro, coitelo de pao. (22), (25), (50), (58), (78), (81)
770. Na casa do ferreiro, coitelo de pao, e na do carpinteiro, a porta / séntanse / sentarse / séntate no chao²².
771. Na feira de Vilaverde o que máis pon, máis perde. (19)
772. Na moita necesidade coñécese o amigo de verdade.

²² Aínda que na actualidade é máis usada a forma anterior, a 767 por acortamento: *na casa do ferreiro, coitelo de pao*, a paremia completa foi anotada en nove ocasións: (9), (46), (50), (51), (55), (64), (67), (93), (*).

773. Na porta do rezador non poñas trigo ao sol; na do que non reza nada, nin trigo nin cebada. (8)
774. Na semana de Ramos lava os teus panos, que na de Pasión ou os lavarás ou non. (10)
775. Nas mans ou nos pés has imitar a quen es. (74)
776. Navegar contra o vento custa traballo e tempo. (51)
777. Navegar e casar non se pode aconsellar. (51)
778. Nin casa á beira do río, nin viña ao pé do camiño. (46)
779. Nin come nin deixa comer. (78)
780. Nin de novo nin de vello sentes o cu na pedra. (81)
781. Nin o cura nin o Papa: de cagar ninguén escapa.
782. Nin ola sen touciño, nin xantar sen viño. (11), (49)
783. Ninguén lle tira o rabo á vaca como o seu dono. (58)
784. No Carballiño hai moita auga e pouco viño.
785. No Carballiño, bo pan e bo viño.
786. No inverno non hai mal can, nin mala pólvora no verán. (69)
787. No meu carro non vai á misa.
788. No país dos cegos o chosco é o rei. (48)
789. Noites alegres, mañás tristes, cabeza louca que non durmiches. (51), (83)
790. Non as fagas, non as temas. (15), (51)
791. Non as fagas, non as temas; fainas e conta con elas. (74)
792. Non botes o trigo ao sol á porta do rezador. (84)
793. Non botes / poñas o carro diante das vacas. (56), (61)
794. Non busques / vaías buscar (o) pan ao / no niño do can. (57), (70)
795. Non dar puntada sen fio. (13)
796. Non deixes para mañá o que podes facer hoxe. (11), (74), (83)
797. Non é mellor / máis rico quen máis ten, senón quen menos necesita / quere. (10), (48), (53), (56)
798. Non é ouro todo o que reloce. (81)
799. Non ganar para disgustos. (15)
800. Non hai atallo sen traballo. (95), (*)
801. Non hai ben que por mal non veña. (67), (74)
802. Non hai cousa que pague coma o tempo. (15)
803. Non hai día que non chegue nin tempo que non acabe. (46)
804. Non hai home ruín sendo a muller boa. (95)
805. Non hai mal que por ben non veña. (17), (25), (55), (58), (65), (70), (74), (*)
806. Non hai pega branca sen mancha negra. (9), (15), (*)
807. Non hai peor cego có que non quere ver. (38), (49)
808. Non hai pouco que non chegue nin moito que non se acabe. (13), (68), (*)
809. Non hai sábado sen sol nin domingo sen misa. (65)
810. Non hai unha sogra boa. (58)
811. Non hai vida que non sexa reñida.
812. Non lle busques tres pés ao gato. (61)
813. Non lle desexes / pidas mal ao veciño, que a ti che vén polo camiño. (49), (*)
814. Non lle fagas caso / mal a quen non o merece, mais non lle fagas ben a quen non o agradece. (11), (64)

815. Non pidas a quen pediu nin / e non sirvas a quen serviu. (12), (13), (*)
816. Non por máis / moito madrugar amañece / amence antes / máis cedo / pronto²³.
817. Non por moito correr se chega antes. (68)
818. Non remoaos os dentes nin as moas, porque pasou o entroido e ti non probaches as filloas. (10)
819. Non sabe o raposo das galiñas que dormen fóra. (57)
820. Non se collen as troitas coas pernas / bragas enxoiatas. (11), (48)
821. Non se dar posto no camiño. (9)
822. Non se engana a que non conta. (65)
823. Non se enche / fai palleiro sen palla. (81), (*)
824. Non se pode estirar o pé máis cá manta.
825. Non sirvas a quen serviu nin debas a quen debeu. (81)
826. Non sirvas a quen serviu nin / e non pidas a quen pediu. (65), (*)
827. Non te deitarás sen saber unha cousa máis. (61)
828. Non te durmas nos loureiros. (70)
829. Non te fies da cara, que ata ao pai o fillo engana.
830. Non te rías do mal do veciño, que vén o teu polo camiño.
831. Non trates de convencer aos que nunca se darán por convencidos. (83)
832. Nos xogos de azar a sorte non é xogar. (83)
833. Nunca chove a gusto de todos. (7), (47), (74), (91)
834. Nunca choveu que non escampase²⁴. (7), (55), (57), (59), (68), (70), (82), (*)
835. Nunca é tarde se a dita é boa. (70)
836. Nunca faltou un roto / remendo para un descosido. (48), (58), (70), (*)
837. Nunca te deitarás sen saber unha cousa máis. (92)
838. O amigo e o (bo) tempo múdanse co / mudan segundo vai o vento. (46), (64), (*)
839. O amigo leal e franco, ese é un merlo branco. (19)
840. O amigo máis certo é o diñeiro. (19)
841. O boi ceibo de seu se lambe. (58)
842. O boi só ben se lambe. (22)
843. O can máis ladrador non é o que máis morde. (49)
844. O can no palleiro nunca quere compañeiro.
845. O casado casa quere; vaia a sogra para o carallo. (13)
846. O cortés non quita o valente. (97)
847. O cura onde canta / Onde o crego canta, xanta. (4)
848. O dar é un honor; o pedir, dor. (47)
849. O demo, para as facer, cobre unha manta e, para as desfacer, toca unha gaita. (57)
850. O esqueiro na man do obreiro é un bo compañeiro. (19)
851. O galo cando canta, é que é día.
852. O gato escaldado á auga fría lle ten medo / da auga fría escapa. (57), (*)
853. O home e a pesca, aos tres días apesta. (4)

²³ Foron máis de once os infomantes que recolleron este refrán: (11), (17), (22), (41), (48), (51), (58), (59), (68), (78), (97), (*).

²⁴ Os oito informantes que recompilaron este refrán son os que seguen: (7), (55), (57), (59), (68), (70), (82), (*).

854. O home é o lume; a muller, a estopa; e vén o diaño e sopra. (10)
855. O home e o oso, canto máis feo, máis fermoso. (11), (74), (*)
856. O home pensa e a muller dá que pensar. (20)
857. O home propón, Deus dispón e a muller todo o descompón.
858. O home, onde nace, e o boi, onde pace. (12)
859. O labor comezado, que non cho vexa sogro nin cuñado. (19)
860. O mal amigo deixa a palla e colle o trigo. (67)
861. O mal do pai co fillo vai. (20)
862. O Miño leva a fama e o Sil dálle a auga. (95)
863. O pan de millo mantén a fame na casa.
864. O peor testigo é quen foi teu amigo. (10)
865. O que a boa árbore se achega, ben se acobexa. (58)
866. O que a ferro mata, a ferro morre. (66), (74)
867. O que algo quere, algo lle custa. (9), (61), (*)
868. O que aos seus cría, boa tea fía.
869. O que ben empeza, ben acaba. (67)
870. O que busca, encontra. (47)
871. O que che é burro, tanto ten aquí coma en Lugo. (11)
872. O que con nenos / pícaros / rapaces se deita, mexado se levanta. (58), (78), (81), (97)
873. O que de mozo baila ben, de vello dá xeito tamén. (63)
874. O que de novo non aforra un misto, de vello non ten un cristo.
875. O que fai ben, faino para el tamén. (63)
876. O que fai un cesto fai un cento, se lle dan vimbios e tempo. (46)
877. O que foi a Sevilla, perdeu a silla. (97)
878. O que garda, sempre ten. (48), (58), (67), (84), (91)
879. O que lonxe vai casar, changa / chata / tacha leva ou vai buscar. (13), (58), (70), (*)
880. O que mellora a Ramiro, a Xoán séntalle coma un tiro.
881. O que non chora, non mama. (13)
882. O que non fuma nin bebe viño, o demo o leva por outro camiño. (68)
883. O que non mata, engorda. (77), (*)
884. O que non sabe é coma o que non quere ver. (15)
885. O que non sabe facer / ten que facer, sacha os nabos antes de nacer. (28), (68)
886. O que non ten mañas non come castañas.
887. O que nunca tivo un porquiño, anda sempre “Quiriño, quiriño”. (46)
888. O que poidas facer hoxe non o deixes para mañá. (9), (68)
889. O que ri último / de último ri mellor. (70), (78)
890. O que se pica, allos come. (50), (58)
891. O que sementa ventos, recolle tempestades. (8), (46), (64)
892. O que ten a lingua aguda, ten que ter a costela segura.
893. O que ten ansia non dorme. (68)
894. O que ten besta e anda a pé, máis besta el é. (12)
895. O que ten boca, chega a Roma. (58)
896. O que ten fame e non come é porque non pode.
897. O que ten rabo de palla, ten medo que lle arda.
898. O que vai á feira das bestas, leva patadas. (65)

899. O que xanta de pé, nunca farto é. (63)
900. O que / Quen de novo non traballa, de vello dorme na palla. (9), (26), (50), (72), (74), (*)
901. O río sempre corre para abaixo. (74)
902. O saber non ocupa lugar. (51), (97)
903. O tempo é ouro. (92)
904. O tempo é pai da verdade e irmán da mentira. (95)
905. O traballo do casado é o traballo máis honrado. (19)
906. O viño das festas e os testamentos dos avós fixéronos eles e pagámoslos nós. (19)
907. O viño do Ribeiro fai andar ao vello lixeiro.
908. O viño do Ribeiro non ten compañeiro. (12)
909. O viño e o amigo, mellor canto máis antigo. (11)
910. O viño fai dun vello un mociño. (58)
911. O viño fai rir, fai durmir e as cores (á cara) saír. (46), (49), (54), (64)
912. O viño quitado, bebelo ou tiralo. (49)
913. O viño, bebelo a modiño, gotiño a gotiño.
914. O víspera da voda mal se axeita a noiva. (58)
915. Ollo á mexada, se fungos da muña, van na empanada. (20)
916. Ollo por ollo e dente por dente. (22), (51), (63)
917. Ollos que non ven, corazón que non sente / doe. (50), (63), (92), (*)
918. Onde hai capón non canta galiña. (74)
919. Onde hai unha besta, unha muller e unha máquina, hai noticias frescas. (74)
920. Onde hai/manda capitán / patrón, non manda mariñeiro. (22), (58), (74), (*)
921. Onde o boi pace, o home nace.
922. Onde se saca e non se pon, logo se chega ao fondón.
923. Onde vexas fumar, non te vaías quentar. (2)
924. Os cartos non fan a felicidade, pero calman os nervios. (48)
925. Os cregos en calzón, homes son. (12)
926. Os de Lalín, xente ruín. (95)
927. Os de Palmeira beben caña pola cuncha da vieira.
928. Os fillos da miña filla meus netos son e os da miña nora, serán ou non. (33), (46)
929. Os inimigos do home son tres: sogra, cuñada e muller. (68)
930. Os palotes do rebusco teñen dobre gusto²⁵. (20).
931. Os pementos de Padrón, uns pican e outros non. (70)
932. Os que dormen no mesmo colchón, son da mesma condición. (83)
933. Os rapaces falan cando mexan as galiñas. (78)
934. Os rapaces van sempre diante para a misa, pero paran a mexar polo camiño. (4)
935. Ou nas mans / uñas ou nos pés, has de imitar a quen es. (97), (*)
936. Outra vaca no millo! (38)
937. Ovella que berra / fala, bocado que perde. (48), (56), (63), (81), (*)

²⁵ O rebusco é o froito que queda nos terreos de labradío e nas árbores tras a colleita. *Palote* é un dos máis de cincuenta nomes, segundo explican, RUÍZ LEIVAS e EIROA GARCÍA-GARAVAL (2002: 376) que recibe o cogomelo *Macrolepiota procera*. Este dito refírese a que uns días despois das vendimas se permitía que quen quixera fose rebuscar as uvas que quedaban nas viñas e se, ademais das uvas, atopaban palotes, a satisfacción era dobre.

938. Pan duro, dente agudo. (2)
939. Para dicir mentiras e comer pescado, hai que ter moito coidado. (48), (68)
940. Para o can vello todas son pulgas.
941. Para o pobre sempre é noite.
942. Para presumir hai que sufrir. (51)
943. Para que te queira unha muller, carteira chea has de ter. (74)
944. Para quen non quere, ten meu pai moito / teño eu abondo.
945. Parecerse coma un ovo a unha castaña. (51)
946. Pau do coxo, pau do demo.
947. Pensa / Cre o ladrón que todos son da mesma / da súa condición. (47), (57), (58)
948. Plantar a viña ao pé do camiño ten mal veciño. (33)
949. Pola boca morre o peixe. (46), (*)
950. Pola costa abaixo calquera boi turra. (92)
951. Pola noite todos os gatos son pardos. (9)
952. Polo interés quérate, Andrés. (63)
953. Por campar, rabiar. (47), (58), (78)
954. Por moito que madrugues non amañece máis axiña. (2)
955. Por unha palla arde un palleiro.
956. Pouco falar e máis traballar. (92)
957. Pouco importa madrugar se non hai ganas de traballar. (28)
958. Pouco me dades e menos levades. (63)
959. Predica meu cura, predica meu frade: por un oído me entra e por outro me sae. (83), (*)
960. Predicar co exemplo é o mellor argumento. (83), (*)
961. Prefiro vaca morta que a xustiza na porta. (12), (20)
962. Primeiro son os meus dentes que os meus parentes. (46)
963. Pulmonía sen quentura, morte segura. (12)
964. Que cada can lamba o seu carallo. (84)
965. Quen a boa árbore se arrima, boa sombra o cobixa. (13), (17), (68), (80)
966. Quen as fai, págaas. (70)
967. Quen canta, o mal espanta. (50)
968. Quen coas mans non pode, cos dentes acode. (84)
969. Quen entra sen pedir licenza, ou é da casa ou é sinvergüenza.
970. Quen mestura o viño coa auga, de dúas cousas boas fai unha mala.
971. Quen moito abarca, pouco apreta. (94)
972. Quen moito fala, pouco escoita.
973. Quen moito gana, moito gasta.
974. Quen nada debe, nada teme. (17)
975. Quen paga, descansa; e o que cobra, moito máis. (58)
976. Quen queira pescar, ten que se mollar.
977. Quen quere a Beltrán, quere ao seu can. (19)
978. Quen ri de último, ri mellor. (9)
979. Quen ten tenda, que a atenda, e se non, que a venda. (3), (*)
980. Quen ten vergonza, nin come nin almorza. (17)
981. Quen toma a Deus como padriño, tranquilo que fai o camiño. (15)
982. Quen vai ao río, molla o cu. (48), (66)

983. Quen / O que mal anda / empeza, mal acaba. (22), (65), (74)
984. Quéntate co traballo, non coa leña de carballo. (57)
985. Querer é poder. (83)
986. Raposo que moito dorme, galiña gorda non come.
987. Redondo, barril sen fondo. (74)
988. Refráns hai máis que pans e letanías, máis que días. (8), (23), (35)
989. Sabe máis o demo por vello que por demo.
990. Sabe máis o raposo por vello que por raposo. (4), (15), (74)
991. Sabe máis o vello por sabio que por vello. (13)
992. Sabio é quen pouco fala e moito cala. (47)
993. San Amaro de Barouta, saes dunha e méteste noutra. (9)
994. Santa Rita bendita, o que se dá non se quita. (65), (85)
995. Santos á forza non se fan. (9)
996. Sarna con gusto non pica, pero mortifica. (13), (78)
997. Se a envexa fose tiña, todo o mundo a tiña.
998. Se bebes para olvidar, paga antes de empezar. (7)
999. Se cantas, non asubías. (65)
1000. Se lle desexas mal ao veciño, vénche o teu polo camiño. (48)
1001. Se miña avoa tívese rodas, non sería miña avoa, sería unha bicicleta. (9)
1002. Se non o vexo, non o creo. (48)
1003. Se non podes co teu inimigo, únete a el. (74)
1004. Se non queres unha cunca de caldo, que che boten dúas. (48)
1005. Se o diñeiro fose merda, os pobres nacerían sen cu.
1006. Se o porco voara, non había quen lle ganara. (84)
1007. Se ofreces e non das, fillo do demo serás. (64)
1008. Se queres chegar logo, vaite ao xeito. (13)
1009. Se queres comer ovos, non metas a galiña á cazola. (74)
1010. Se queres que a muller te queira, ten diñeiro na carteira. (20), (68)
1011. Se queres que eu che cante, a paga por diante.
1012. Se queres ter boa fama, que non che dea o sol na cama.
1013. Se te metes cunha muller, sempre has de perder. (25)
1014. Se xantas castañas, de visita non vaias. (51)
1015. Segredos en reunión son de mala educación. (92)
1016. Sen paciencia non hai ciencia. (25)
1017. Ser can sen dono. (15)
1018. Ser máis feo que pegarlle ao pai á saída da misa. (58)
1019. Servir a quen quere ser señor é servir a un traidor. (12), (63)
1020. Sete nun pé, choupín malo é. (20)
1021. Sirve a teu amo a sabor, se queres de servidor ir a señor. (19)
1022. Sogra e nora, e can e gato, non comen ben no mesmo prato. (48), (67), (66), (68), (*)
1023. Tabaco, viño e muller botan un home a perder. (20)
1024. Tan bo é Xan coma Pedro.
1025. Tanto dure a mala veciña coma a neve marceliña.
1026. Tanto monta, monta tanto, Isabel como Fernando. (9)
1027. Tanto ten Xan coma o seu irmán.

1028. Tempo virá que a vella rirá. (70)
1029. Ten coidado de ganar, que o tempo che queda para gastar. (11)
1030. Tiran máis dúas tetas que un par de carretas. (9)
1031. Traballando sen candil fanse fillos mil. (12), (20)
1032. Un anaco de pan, touciño e viño fan ao vello mociño. (25)
1033. Un bo romeiro quere un bo compañeiro. (19)
1034. Un bo viño fai ao vello mociño. (48)
1035. Un chopiño de augardente deixa o corpo quente.
1036. Un home é un home e un gato é un bicho.
1037. Un non sabe o que ten ata que o perde. (22)
1038. Unha casa sen libros é coma un xardín sen flores. (83)
1039. Unha chea trae unha fame e unha fame trae unha chea. (38)
1040. Unha vez vello, dúas veces neno. (91)
1041. Uns levan a fama e outros cardan a lana.
1042. Uns levan na vida o que a vida leva. (22)
1043. Uns nacen para santos e outros para pés brancos. (51)
1044. Unto de porco e mel de abellas, fervidos en viño e fôra catarreira! (12)
1045. Vai a burra / a vella morrendo e vai aprendendo. (48), (82), (91)
1046. Vai o vello morrendo e mais aprendendo. (25)
1047. Vai tanto o cántaro á fonte que acaba rompendo. (13)
1048. Vaiche boa, Vilaboa! (63)
1049. Vaite á casa de túa tía e non vaías tódolos días. (84)
1050. Vaite amodo e vente pronto. (54)
1051. Vaite ao xeito para chegar pronto. (65)
1052. Vale máis arrieiro dunha besta que criado dunha recua.
1053. Vale máis malo coñecido que bo por coñecer. (15), (68), (84)
1054. Vale máis o ruín coñecido que o bo por coñecer.
1055. Vale máis paxaro / pomba na man que cento voando. (57), (58)
1056. Vale máis pequeno agudo que grande burro (e o pequeno, como é agudo, métese no cu do burro).
1057. Vale máis pequeno e agudo que grande e burro. (20), (68), (72), (85)
1058. Vale máis tunda de pai que acariño de amo. (19)
1059. Vales o que pesas. (15)
1060. Vello sentado sabe máis que rapaz levantado. (97)
1061. Vento, riqueza e ventura, non son cousa segura.
1062. Ver o lixo no ollo do veciño e non a viga no noso. (58)
1063. Vinagre, limón e mel, saben mal pero fan ben. (12)
1064. Xenio e figura, ata a sepultura. (22)
1065. Xente de mal vivir, mal ir. (15)
1066. Xente de Noia, tropa do carallo. (15)
1067. Xente nova e leña verde, todo é fume²⁶.

²⁶ A cantidade de informantes que anotaron este refrán, doce, reflicte o uso actual desta forma: (2), (13), (26), (48), (54), (58), (68), (70), (74), (81), (84), (87), (*).

4.2. Cantigas

1. A castaña Martabela
foi ao ceo e xa volveu,
e quen a saboree
terá o poder de saber. (47)

2. A castaña no ourizo
quixo rir e rabeou,
caeu do ourizo embaixo,
vaia trompada levou! (47)

3. A miña burriña,
cando vai para o muíño,
toda enfariñada,
chea de frío e mais de xeadá,
a miña burriña
sempre vai cargada. (25)

4. A miña Rosiña
ten un caravel,
teno tan gardado
que eu non lle sei del. (28)

5. A muller do meu irmán
chamoume cara lavada.
Pasa o río pola porta,
lávate, miña cuñada.

6. A muller é un anxo,
o home é un demo
e tentando un ao outro
pasan o tempo. (68)

7. A muller que capa os homes
vive no campo de Noia;
fuxide de aí, homiños,
que aí vén a capadora. (4)

8. A pega e mailo pego
andan ás voltas no prado
e a pega, como é tan pillá,
botou ao pego por baixo.

9. A raíz do toxo verde
é moi mala de arrincar
e os amores primeiros
son moi malos de olvidar. (25)

10. A saia da Carolina
ten un lagarto pintado;
cando a Carolina baila,
o lagarto dálle ao rabo.
- Bailaches, Carolina?
- Bailei, si, señor.
- Dime con quen bailaches.
- Bailei co meu amor,
bailei co meu amor,
bailei co meu amor.

- Bailaches, Carolina?
- Bailei, si, señor.
A Carolina é unha tola
que todo fai ao revés:
déspese pola cabeza
e vístese polos pés.
- Bailaches, Carolina?... (13), (25), (37),
(56)

11. A sombra do castiñeiro
é de balde polo vrao
e heite levar a ela,
queridiña, pola mao. (78)

12. A Virxe de Guadalupe,
cando vai pola ribeira
descalciña pola area,
parece unha rianxeira. (13)

13. Adeus, martes de entroido,
adeus, martes de entroido,
tan bonito como era
e deixástelo marchar.

14. Adeus, martes de entroido,
adeus, martes larpeiro,
que ata o domingo de Pascua
non volvo untar o peteiro.

15. Adeus, martes de entroido,
adeus, meu amiguiño,
ata o domingo de Pascua
non comerei máis touciño. (48)

16. Agora que foi e foi,
nena, non teñas pesar.
Agora que foi e foi,
Deus cho ha de remediar.

17. Agora véñote vere,
agora véñote vere,
que che quero preguntare
cando te hei volver a vere. (6)

18. Ai, que ben bailo,
que ben me sacudo!
Vénme de casta
de ser caralludo. (82)

19. Ai Sariña, Sara,
e Vidal marchou!
Ai Sariña, Sara,
e non te levou!

20. Aínda che hei de botar unha,
aínda che hei de botar outra,
aínda che hei de botar unha
que che hei de queimar a roupa. (6)

21. Airiños, airiños, aires,
airiños da miña terra;
airiños, airiños, aires,
airiños levaime a ela. (26)

22. Alá abaixo, naquel carballo,
hai un vello rascando o carallo.
Alá arriba, naquela burata,
hai unha vella rascando na rata. (3)

23. Alá arriba, naquel petouto,
hai un vello mirando pra outro;
alá arriba, naquela cuneta,
hai unha vella rascando a peseta.

24. Alá enriba, non sei onde,
hai non sei que santo
que, rezándolle non sei que,
gánase non sei canto. (48)

25. Alá por un prado abaixo
van un vello e unha vella;
o vello pegou un salto
e a vella quedou debaixo. (50)

26. Algún día era eu
do teu prato a mellor sopa;
agora son o veneno
dos beizos da túa boca.

27. Algúns días daba voltas
por verte pola rúa
e hoxe aínda pago diñeiro
por ver semellante figura. (10)

28. Amor mío, si te vas,
déixame unha prenda túa,
déixame a túa navalla
para cortar a verdura. (15)

29. Amoriños collín
á beiriña do mar;
amoriños collín,
non os podo olvidar. (26), (63)

30. Anduvécheste alabando
de que te quería e te quero,
e agora pódeste alabar
de que te quería e te deixo. (25)

31. Anque che son moreniña,
moreniña, moreneira,
anque che son moreniña,
éche do polvo da eira.

32. Anque somos de Sergude,
de Sergude somos nós;
anque botamos o cura,
sabemos servir a Dios. (31)

33. Anque te vexa con outro,
nunca che perde o cariño,
porque onde un fai lume
sempre queda un rescaldiño.

34. Anque ten as pernas longas,
o bailador baila ben,
movéndoas ao compás
con ese xeito que el ten.

35. Antes aínda eras algo,
agora, malpocadiño,
xa non te queren as nenas
porque estás acabadiño. (25)

36. Ao muíño do meu pai / sogro
eu ben lle sei o tempero:
cando está alto, baixalo;
cando está baixo, erguelo.

37. Apaga o candil, María chus chus,
apaga o candil, que ten moita luz;
que ten moita luz, moita claridá,
apaga o candil e achégate alá. (15)

38. Aparta, loureiro verde,
deixa clarear a lúa,
por túa culpa non vexo
nena ningunha. (1)

39. Aparta, loureiro verde,
deixa clarear a lúa,
que estou no medio do monte
e non vexo cousa ningunha;
non vexo cousa ningunha,
aparta, loureiro verde,
deixa clarear a lúa. (68), (*)

40. Árdelle o eixe,
árdelle o carro,
árdelle o eixe,
hai que mollalo. (36)

41. Arriba laranxa
e abaixo limón,
as mellores mozas
de Gastrar son.

42. Arriba laranxa,
abaixo limón,
as nenas bonitas
son de Sarandón. (6)

43. Arriba pandeiro roto,
abaixo manta mollada,
onde estamos as mulleres
os homes non valen nada. (6)

44. Arrimeime a un pino verde
a ver se me consolaba
e o pino, como era verde,
ao verme chorar, choraba. (25)

45. As de alá de arriba,
cando van co gando,
espetan a vara
e bailan o tango;
e bailan o tango

e a muiñeira,
as de alá de arriba
non hai quen as queira. (52)

46. As mociñas de Oural
son pequenas e redondas,
sóbense ó campanario,
botan peidos coma bombas.

47. As mociñas do Outeiro,
hai que tocarlle a puñeta!:
a semana no traballo
e o domingo de peineta. (39)

48. As mociñas do Outeiro
van todas xuntas prá misa,
entran pola porta grande:
aí vai a flor de Galicia! (39)

49. As nenas de San Miguel
van todas xuntas á misa,
entran pola porta grande,
aí vai a flor de Galicia. (6)

50. Axudádeme a cantar,
rapaciños desta aldea;
axudádeme a cantar
porque estou en terra allea.

51. Cala ti, dentes de grade,
cacheira da miña besta,
nunca batalla venciches
nin agora vences nesta. (6)

52. Cando canta o galo,
cando canta é día,
vaiche de baranda,
vaiche noite e día. (50)

53. Canta cuco, canta cuco,
que xa cantou a bubela;
canta ti Maruxiña,
que estamos na primavera. (68)

54. Canta nena naquel souto,
canta nena naquel souto!
Coitadiño do que espera
do que está na man do outro! (3)

55. Canta ti, cantarei eu,
iremos os dous cantando.
Canta quen tivera amores,
os meus vánseme acabando. (50)

56. Cantámosche os reis,
non nos deches nada;
cantámosche os reis,
canela de cabra. (28)

57. Cantámosche os reis
do quiquiriquí,
cantámosche os reis,
xa estamos aquí.
Cantámosche os reis,
canela de cabra,
cantámosche os reis,
non nos deches nada. (25)

58. Canteiriño, pica e canta,
e deixa a costureira;
ela perde de coser
e ti de picar na pedra. (50)

59. Canteiros e carpinteiros
da vila de Pontevedra:
marchai polo mundo adiante
buscando madeira e pedra.

60. Casadiña de tres días
non se cansa de chorar
pola vida de solteira
que non ha de recobrar. (28)

61. Caseime no Arañeiro
coa filla do Arañón.
Ela bonita non era,
pobre si e honrada non.

62. Chamáchesme moreniña
á vista de tanta xente,
agora vaime quedar
moreniña para sempre. (6)

63. Chamáchesme moreniña
á vista de tanta xente,
agora vaime quedar
moreniña para sempre;

moreniña para sempre,
moreniña por agora,
agora vaime quedando
moreniña pescadora. (52)

64. Chamáchesme pera podre,
pera podre non hei ser;
anque caia de madura,
para ti non hei de ser.

65. Co arco dunha peneira
miña nai deume unha tunda,
co arco dunha peneira
miña nai deume unha tunda.
Miña nai, teña vergoña,
que a xente vén da feira. (38)

66. Como queres que te queira
e che teña atención
se outros paxariños
bailan no meu corazón? (25)

67. Como queres que te queira
e che teña de querer
se entre as semanas saes
e non me vés ver? (25)

68. Costureira non a quero,
tecelana non ma dan,
quero unha labradoriña
que saiba ganar o pan. (39)

69. - Costureiriña bonita,
onde perdiche o dedal?
- Naquelas campiñas verdes,
na raia de Portugal. (19)

70. - Costureiriña bonita,
onde tes a túa cama?
- No poleiro das galiñas
nunha mandilla de palla. (39)

71. Costureiriña bonita,
ti que fas polo verán?
Eu, sachando no millo,
e ti, coa agulla na man.

72. Cousa xusta e exacta,
dicia o crego de Agolada:

tres porcos son seis touciños,
doce pés e tres fociños,
seis orellas e tres rabos,
seis collóns e tres carallos. (12)

73. Da Granxa para abaixo
tódolos aires me levan.
Da Granxa para arriba,
nin aire nin cousa boa.

74. Dálle, dálle ao tarabelo,
que a criada do cura
xa tivo un neno,
xa tivo un neno,
xa tivo un neno,
dálle, dálle ao tarabelo.

75. - De onde vés, María?
- Veño da verdura.
E que ricos nabos
ten o noso cura,
ten o noso cura,
ten o noso cura!
- De onde vés, María?
- Veño da verdura. (25)

76. - De onde vés Perucho?
- Veño da montaña,
de ver o meu liño
se botou badaña.
- Se non a botou,
aínda a botará,
non lle veu o tempo,
aínda lle virá. (6)

77. Detrás da tapia dun convento
había un fraile mexando
e veu a rata pelada
tirarlle pola mingalla.
A rata tira que tira
e o fraile chora que chora:
- Ai, san Antonio bendito,
que me arrincan a pistola! (25)

78. Deus cho pague, pague, pague,
churrusqueiro,
moito che hei de agradecer;

cando vou, cando vou ao teu muiño
sempre me deixas moer.
Moendo, moe que moe,
moendo a muiñada,
moendo, moe que moe,
moendo unha mañá de xeadá.

79. - De onde vés, Carmiña?
- Veño de coser.
- Cala, mentireira,
que vés de aprender.

80. Dille unha vella a outra
polo furado da porta:
- Ti goberna a túa vida,
que a miña nada che importa. (43)

81. Éche un andar miudiño,
miudiño, miudiño,
miudiño, miudiño,
o que eu traio.
Eu traio unha borracheira
de viño, que auga non bebo.
Mira, Maruxiña, mira,
mira como eu veño. (37), (*)

82. El chamábase Cristovo.
Un día vendeu a gaita
e enfadouse a muller
porque lle facía falta.
- Pois non te enfades, muller,
porque che vendín a gaita.
Vendina porque era vella
e estaba toda estropeada.
- Pois boa cousa fixeches!
Seica te tentou o demo?
Xa podes marchar da casa,
que eu sen gaita non te quero.
Ao outro día Cristovo
veu a correr para a casa.
Saíulle a muller á porta
por ver se levaba a gaita.
Así que lle viu a nova,
botoulle a man ao punteiro.
- Esta si que che é graciosa!
Traina pra aquí, meu gaiteiro,

- Pois esta noite, muller,
tocarémola un pouco.
Bailaremos a xotiña
se o permite san Antoño. (12)

83. Emborrachar, emborrachar,
emborracheime,
emborracheime na beira do mar.
Emborrachar, emborrachar,
emborracheime,
e non me puiden desemborrachar.

84. En Santai canta o galo
e en Casalbieito a galiña;
no poleiro da Granxola
canta a miña sobriña. (10)

85. Eres alta como un ovo,
redonda coma unha noz,
branca coma o chocolate,
buenas noches nos dea Dios.

86. Eres alta, eres baixa,
eres como eu te quero;
eres a mellor laranxa
que ten o meu laranxeiro.

87. Esta noite hei de ir a verte,
meniña non teñas medo,
deixa a porta atrancada
cunha palla de centeo. (25)

88. Esta noite hei de ir ao muíño
cun fato de nenas novas,
elas todas en camisa
e eu no medio en cirolas.

89. Este pandeiro que toco
éche de coiro de ovella;
aínda onte comeu herba,
hoxe toca que rabea. (50)

90. Este pandeiro que toco
éche de coiro de ovella,
ontem comía herba no monte
e hoxe toca que rabea. (3)

91. Eu ben vin estar o cuco
sentado no taboleiro
cunha subela na man,
aprendendo a zapateiro.

92. Eu ben vin estar o moucho
encima daquel penedo:
non che teño medo, moucho;
moucho, non che teño medo. (15)

93. Eu cantar, cantaba ben,
a gracia non era moita;
quedoume no lavadoiro
cando fun lavar a roupa. (3), (67), (*)

94. Eu caseime na montaña
coa filla da Pilingrona:
nin se lava, nin se peina,
está feita unha porcona. (52), (67)

95. Eu caseime na montaña
porque había moito grao,
o forno da miña sogra
bota silvas polo vrao.

96. Eu caseime por un ano
por saber que vida era.
O ano agora acabouse,
solteiriña quen me dera! (3), (50)

97. Eu pasei por Camariñas,
por Camariñas cantando,
e as nenas de Camariñas
quedan no río lavando.

98. Eu pasei por Vilariño,
por Vilariño cantando,
as nenas de Vilariño
quedan no río lavando.

99. - Eu quería casar:
miña nai non teño roupa.
- Casa, miña filla, casa,
que unha perna tapa a outra²⁷.

²⁷ Esta coñecida cantiga foi recopilada polos seguintes informantes: (3), (11), (50), (52), (67), (70), (76), (*).

100. Eu son fillo de solteira
e culpa tería o meu pai;
din que son fillo do demo,
que embruxou a miña nai. (4)

101. Eu teño un canciño
bonito, abofé,
que baila a muiñeira
na punta do pé,
na punta do pé,
dá pinchos pra atrás
e toca nas cunchas
o chascarraschás.

102. Eu teño un canciño,
miña nai ten tres,
o máis pequeniño
vai no san Andrés. (50), (*)

103. Eu teño unha vaca leiteira
que a comprei na Bandeira.
Nin dá leite nin dá nada,
dá patadas na canada. (24)

104. Eu traio unha borracheira
de viño, que auga non bebo.
Mira, Maruxiña.
mira como veño. (79)

105. Falade ben baixo,
petade pouquiño,
pra que non esperte
o noso solíño. (37)

106. Fuches a Vilagarcía,
fuches e non viches nada,
non viches bailar o sol
cunha mazá colorada.

107. Fuches tu, fuches tu,
fuches tu quen cagou no palleiro.
Fuches tu, fuches tu,
e viñeches coas pallas no cu. (79)

108. Gache, micho, gache,
que me rabuñaches,
racháchesme as saias
e non mas remendaches. (38)

109. Heiche de tocar as cunchas,
miña carrapucheiriña,
heiche de tocar as cunchas
naquela corredoiriña.

110. Heicho de dar, queridiña,
heicho de dar, que o teño,
heicho de dar, queridiña,
o anillo do meu dedo.

111. Hoxe chove, meniña,
mañá hai barro.
¡Pobre do carreteiro
que anda co carro!

112. José Pirulé
colle o porco polo pé
e a galiña polo rabo:
- Cache, quino, pró mercado!

113. Manoliño foi ao viño,
rompeu a xerra
no camiño.
Pobre xerra,
pobre viño,
pobre cu
de Manoliño. (67)

114. Manolo cazolo
matou a muller
con sete coitelos
e un alfiler;
meteuna nun saco,
levouna a vender:
- Quen quere a carne / touciño
da miña muller? (38), (58)

115. María, se vas
ao río lavar,
ten tino coa roupa,
que a podes rachar,
que a podes rachar,
que a podes rachar,
María, se vas
ao río lavar. (52)

116. María ten boas pernas,
que llas vin no corredor.

Non vin pernas coma elas
na filla dun labrador.

117. María ten, ten
tripas a cocer,
heille ir ao pote
e heillas comer. (15)

118. Marica, se vas
ao río lavar,
non petes a roupa,
que a podes rachar.

119. Maripepa ten un neno
nas tellas do meu tellado.
O neno de Maripepa
cando chove está mollado. (31)

120. Maruxa, se vas
ao río lavar,
non petes a roupa,
que a podes rachar,
que a podes rachar,
que a podes rachar,
Maruxa, se vas
ao río lavar. (77)

121. Maruxiña, cando chove,
mete o rabo na silveira,
por eso a Maruxiña
non hai quen a queira.

122.- Maruxiña, dáme un bico,
que che hei dar un pataco.
- Non quero bicos dos homes,
que me cheiran ao tabaco. (37)

123. Maruxiña do Portelo,
Maruxiña do Portelo,
a túa nai xa llo dixen,
a teu pai téñolle medo. (50)

124. Miña cuñadiña nova,
meu irmán éche pequeno;
se queres que che medre algo,
estarrícallo o corno cedo. (19)

125. Miña nai deume unha tunda
co aro dunha peneira.

Miña nai, teña vergonza,
que vén a xente da feira. (49), (67), (*)

126. Miña nai e maila túa
están no rego berrando
por culpa dunha galiña
que lle foi cagar ao prado. (4)

127. Miña nai e maila túa
foron a unha romaría.
A túa, como é larpeira,
comeulle os ovos á miña. (67)

128. Miña nai e maila túa
foron xuntas á romaría.
A túa, como é larpeira,
comeulle os ovos á miña. (3)

129. Miña nai e maila túa
quedan no río berrando
por culpa dunha galiña
que ten amores co galo.

130. Miña nai e maila túa
van xuntas na romaría.
A túa, como é larpeira,
comeulle o xantar á miña.

131. Miña nai e mais meu pai
fixeron unha empanada;
miña nai comeulla toda
e meu pai quedou sen nada. (19)

132. Miña nai é tecedeira;
meu pai, cazador de lebres;
e eu, que son pequeniño,
son cazador de mulleres.

133. Miña nai, miña naiciña,
como a miña nai, ningunha:
lávame a miña camisa
dentro das mangas da súa. (19), (*)

134. Miña nai, miña naiciña,
como ela non hai ningunha,
quentoume a miña cariña
coa calorciña da súa. (49)

135. Miña nai, miña naiciña,
coma miña nai ningunha,
que me quentaba a cariña
coa caloríña da súa. (64)

136. Miña nai, por me casar,
ofreceume canto tiña
e agora que me casei,
deume por pago unha galiña. (4), (52),
(67)

137. Miña nai, por me casare,
ofreceume bois e vacas
e agora que me casei,
deume coa culler das patacas. (4)

138. Miña sogra cando mexa
toda a aldea fai temblar;
carallo prá miña sogra,
vaia forma de mexar! (74)

139. Miña sogra cando mexa
sete muíños fai andar;
carallo prá miña sogra,
que forza ten no mexar! (76)

140. Mira, Maruxiña,
mira como veño,
cunha borracheira
que xa non me teño. (4)

141. Mira, Maruxiña,
mira como veño,
cunha borracheira
que xa non me teño
que xa non me teño.
Como me hei de ter!:
veño da taberna,
veño de beber. (3), (50)

142. Moitas voltas dá o río
arredor dun ameneiro.
Así fai a boa moza
cando non hai quen a queira.

143. Murmuraban da miña veciña
que andaba debaixo da viña;
e se andaba, facía moi ben,
da miña veciña non fala ningún. (26)

144. Namoradiñas do vento
dúas gaivotas andaban.
Cando o vento lles sorría,
as gaivotas toleaban.

145. Nena, que estás na ventá
coas puntas do pano fôra,
ensíname a túa cara,
que o pano non me namora. (55)

146. - Neno de tanto saber,
cantos pelos ten un can
cando acaba de nacer?
- Cando nace, mil;
cando anda, mil e un;
en todos os sitios ten pelos
menos no ollo do cu. (3)

147. Non te cases cun ferreiro,
que o pican as muxicas.
Cásate cun carpinteiro,
que fai as arcas bonitas.

148. Non te cases cun ferreiro,
que te queiman as muxicas.
Cásate cun carpinteiro,
que che fai cousas bonitas. (3)

149. Non te cases cun ferreiro,
que ten moito que lavar.
Cásate cun mariñeiro,
que vén lavado do mar.

150. Nós de aquí e vós de alá/alí,
somos tantos coma vós;
nós comemos o carneiro
e os ósos / cornos son para vós. (6), (28)

151. Nós de aquí e vós de alá,
somos tantos coma vós;
materemos o carneiro,
os cornos son para vós. (67)

152. Nós de arriba e vós de abaixo
somos tantos coma vós;
mataremos un carneiro
e os cornos son para vós. (55)

153. Nosa señora do Carme
fixo unha casa na ría
pra mirar prós mariñeiros
como pescan a sardiña. (19)

154. O amor da costureira
era papel e mollouse.
Agora, costureiriña,
o teu amor acabouse.

155. O cantar dos arrieiros
é un cantar moi baixiño:
cántano en Ribadavia
e resoa no Carballiño.

156. O carballo da Portela
ten a folla revirada,
que lla revirou o aire
unha noite de xeadá.

157. O carballo dá landra;
o castiñeiro, ourizo;
ao home que non ten barba
todos lle chaman carrizo. (68)

158. O carballo da Revolta
ten a folla revirada,
que lla revirou o aire
nunha mañá de xeadá.

159. O cura chamoume rosa
e eu tamén lle respondín:
“Destas rosas, señor cura,
non as hai no seu xardín.”. (39)

160. O cura chamoume rosa,
eu tamén lle respondín:
“Señor cura, destas rosas
non llas dá o seu xardín.”.

161. O cura de Lavacolla
ten unha pena que se mata:
naceulle un pelo no cu
coma o corno dunha vaca.

162. O cura de Vigo é xastre;
o de Marín, mariñeiro;
o de Bando, carteirista;
e o de Noia, zapateiro. (31)

163. O cura de Vigo é xastre
e o de Marín, mariñeiro;
o de Ourense, añaador,
e o de Bando, paragüeiro. (4)

164. O cura de san Xulián
fixo unha casa de merda de can,
mirou para ela e pobre dela
que non ten cheminea.

165. O cura e mais a criada
ordenaron de cocer:
a leña estaba no monte
e a fariña por moer. (50)

166. O cura e maila criada
ordenaron de cocer:
tiñan a leña no monte
e a fariña sen moer.

167. O día que me casei
todo o día orballou.
Ben casado, mal casado,
agora casado xa estou. (28)

168. O galo canta,
a galiña chora,
porque os pitiños
durmiron fóra. (37)

169. O meu amor é Domingos,
todos os domingos vén.
Quéroche ben, Dominguiños.
Dominguiños, quéroche ben. (39)

170. O meu amor non me fala,
seica o teño enfadado;
agora vou coñecendo
que está o tempo virado. (39)

171. O meu galo cando canta é día,
o meu galo cando canta é día,
vaiche de baranda,
vaiche noite e día. (3)

172. O muiño foula, foula,
a auga faino foular,
a filla do muiñeiro
tolea por se casar.

173. O muiño troula, troula,
se troula déixao troular,
as fillas do muiñeiro
rabeian por se casar. (48), (*)

174. O paxaro, cando canta / chove,
mete o rabo na silveira;
así fai a boa moza / as boas mozas
cando non ten/hai quen a/as queira. (10),
(25), (35), (70), (76)

175. O paxaro, cando chove,
o paxaro, cando chove,
mete o rabo na silveira.
Así fai a boa moza,
así fai a boa moza
cando non ten quen a queira.
Ai la, la, la, la, ai la, la, la (4 veces).
Recomencemos a pandeirada,
recomencemos o baile xa.
Unha vella dille a outra,
unha vella dille a outra
polo burato da porta:
“Ti goberna a túa vida,
ti goberna a túa vida,
que a miña nada che importa.”.
Ai la, la, la, la, ai la, la, la (4 veces).
Recomencemos a pandeirada,
recomencemos o baile xa.
Moito ris e moito ris,
moito ris e moito ris,
moito regañas as moas.
Pareces un burro vello,
pareces un burro vello
cando arrinca nas queirogas.
Ai la, la, la, la, ai la, la, la (4 veces).
Recomencemos a pandeirada,
recomencemos o baile xa. (30)

176. O paxaro de María
anda nas miñas cereixas.
Come, come, paxariño,
veremos as que me deixas. (10), (*)

177. O río, cando vai cheo,
leva carballos e follas.

Tamén podía levar
as linguas murmuradoras/máis faladoras.
(25), (*)

178. O señor cura non baila
porque ten unha coroa.
Baile, señor cura, baile,
que Deus todo llo perdoa.

179. Ollos verdes son traidores,
azuis son mentireiros
e os negros e acastañados
son firmes e verdadeiros. (64)

180. Ondiñas veñen, ondiñas veñen,
ondiñas veñen e van.
Non te embarques, rianxeira,
que te vas a marear.
A Virxe de Guadalupe,
cando vai pola ribeira,
descalciña pola area
parece unha rianxeira,
descalciña pola area
parece unha rianxeira. (25)

181. Ondiñas veñen, ondiñas veñen,
ondiñas veñen e van.
Non te vaias, rianxeira,
que te vas a marear. (13)

182. Os de alá arriba,
cando van co gando,
espetan a vara
e bailan o tango.
E bailan o tango
e a muiñeira,
os de alá arriba
non hai quen os queira. (67)

183. Os de alá arriba,
cando van co gando,
levan unha vara
e bailan o tango. (55)

184. Os galegos en Galicia,
cando van de procesión,
levan un gato de santo
e unha vella de pendón. (19)

185. Os mociños de agora
son un fato de larpeiros:
por unha copa de caña
saltan valos e roleiros. (31)

186. Os solteiros valen ouro;
os casados valen prata;
os viúvos, calderilla;
e os vellos, follas de lata. (28)

187. Os vellos non valen
pra certos traballos,
o demo os atenta
a meterse en fregados,
meterse en fregados.
Mellor lles sería
cun prato de papas
quentar a barriga. (3), (50)

188. Para poder mallar,
ao cuco foron chamar
e o cuco, sen pensalo,
dispúxose a contestar:
- Se vai sol, á sombra teño que estar;
se vai fresco, teño que cucar;
e se chove, alá irei mallar. (4)

189. Pasei a Ponte Ledesma,
paseina de madrugada,
encontrei un anillo de ouro
para ti, miña adorada.

190. Pasei pola túa porta,
mirei polo ferrollo
e a ladra da túa nai
meteume un pau por un ollo. (35)

191. Pasei por Ardilleiro Grande,
dei a volta polo Pequeno,
tomei amores na Granxa
e deixeiños en Reboredo.

192. Pico Sacro, Pico Sacro,
ben te podes alabar,
que Santiago con ser Santiago
non ten onde ligar.

193. Polo río abaixo vai
unha troita de pé,
corre que te corre vai,
vaina pillar, José. (4)

194. Polo río abaixo
vai unha troita de pé,
corre que te corre,
quen a puidera pillar!,
corre que te corre,
quen a puidera coller!

195. Polo río abaixo vai
unha troita de pé,
corre que te corre,
quen a puidera coller,
quen a puidera coller,
quen a puidera pillar!
Polo río abaixo vai
unha troita de pé. (79)

196. Por andar á herba
debaixo das viñas,
mira o que me chaman
as túas veciñas,
as túas veciñas,
as caralavadas,
por andar á herba
debaixo das parras. (25)

197. Por aquí vai o camiño,
por aquí vai o carreiro,
por aquí vai o camiño,
meniña, pró fiadeiro.

198. Por baixo da ponte
víronte pasar,
as pernas, María,
viñas de lavar;
viñas de lavar
a cara tamén
por baixo da ponte
da vía do tren. (52), (67)

199. Por ir ao baile á Ramallosa,
por ir ao baile perdín a moza.

200. Por un Pepe dou un duro;
por un Ramón, un millón;
e por un Manuel
dou o corazón.

201. Que ben baila, que ben baila
a da chaqueta rachada!
Pero mellor bailaríase
se a tivese remendada.

202. Quédate aí, san Andrés,
que de mortos ou de vivos
todos te viremos ver.

203. Quéreme mal miña sogra
e meus cunhados tamén;
como me queira o meu home
non se me dá por ningún. (19)

204. Relémbrome, miña nena,
das noites de san Xoán:
ti contabas as estrelas
e eu as areas do mar. (69)

205. San Adrián dos canteiros,
feito de pau de sanguino,
dáme tanta forza no carallo
como ten o porco no fociño. (12)

206. San Benitiño do ollo redondo,
hei de ir alá, miña nai, se non morro,
hei de levar unha bota de viño
e un moletiño de pan pró camiño. (58)

206. Se chove, deixa chovere;
se orballa, deixa orballare;
por máis que chova e vente,
comigo ha de escampare. (82)

207. Se o río da Ulla
levara coñac,
máis de catro pernas
irían alá. (77)

208. Se queres que cho diga,
cantando cho direi:
cantando tomei amores,
cantando os olvidei. (50)

209. Se queres que o carro cante,
métellete / móllalle o eixe no río
e despois de ben mollado
canta como un asubío. (9), (39)

210. Se queres que o carro cante,
métellete o eixe no río.
Despois de o eixe mollado,
canta coma un asubío.

211. Se túa nai non ten,
teu pai non che dá,
de onde che vai vir?
Do trailalalá. (51)

212. Se vas ao convento de Herbón,
mira pró lado dereito;
verás o san Benitiño
verter auga polo peito. (26)

213. Se vas ao san Benitiño,
non vaías ao de Paredes,
que hai outro máis milagroso
no convento de Lérez.

214. Sei cantar e sei bailar,
sei tocar a pandeireta,
tamén sei facer a risa
de quen me toque a puñeta.

215. Sei dun muiño dun fai-fai
cheo de merda para teu pai. (1)

216. Sei dun niño dun carrizo
no cañoto / na cabeza dun repolo;
déronme as nenas con el,
levaron cañoto e todo. (1), (76)

217. Señora María,
señor Manuel,
castañas asadas
e leite con mel;
e leite con mel,
castañas asadas,
señora María,
señor Manuel. (51)

218. Señora María,
señor Manuel:
castañas asadas,
que saben moi ben. (24)

219. Sete cuncas de papas de millo
unha vella comeu mais recuncou.
Fixo coma un foguete no aire:
la van, chis, pon, estalou! (11)

220. Solteiriña, non te cases,
mira que che ha de pesar,
que a vida de solteiros / solteiriña
é moi mala de olvidar. (50), (*)

221. Tanto se me dá abaixo
como se me dá arriba,
dáseme tanto por ti
coma se nunca te vira. (15)

222. - Tápame, tápame, tápame,
que teño frío.
- Como queres que te tape
se as mantas van no río?

223. Teño barco, teño remos,
teño sardiñas no mar,
teño unha nena bonita,
xa non quero traballar.

224. Teño un amor en Rianxo
e outro en Vilagarcía;
para ver os meus amores
teño que cruzar a ría.

225. Teño un amor na montaña,
na Maía teño tres;
teño un amor na montaña,
teño un amor montañés. (31)

226. Teño un amor na montaña,
teño un amor montañés;
teño un amor na montaña,
na Coruña teño tres. (15)

227. Teño unha herba na horta
que lle chaman pé de toxo;
se queres falar comigo,
vaite lavar, que das noxo.

228. Teño unha herba na horta
que vai por riba do valo;
para ti falar comigo,
vaite lavar, marrano.

229. Teño unha pena que morro,
teño un pesar que me mata:
naceume un pelo no cu
como un corno dunha vaca. (3)

230. Teste por moita cousa,
rapaza, porque es alta;
es ben boa para un coche
se algunha mula lle falta.

231. Ti que fas, gaiteiriño,
ti que fas polo verán,
todos sachando no millo
e ti coa gaita na man? (3), (50)

232. Ti que fas, paxariño,
ti que fas no verán,
eu sachando no millo
e ti coa frauta na man? (30)

233. Tírate desa ventá,
non sexas tan ventaneira,
que unha cuba de bo viño
non necesita bandeira.

234. Toca a gaita, Manuel,
repenica o pandeiro,
que van saír a bailar
as tres mozas de Barreiro. (70)

235. Toca, pandeireta, toca,
que, se non, heite rachar,
que me custaches os cartos:
axúdamos a ganar!

236. Toca, miña pandeireta,
se non, voute a rachar,
que me custaches os cartos:
axúdamos a ganar! (50)

237. Túa nai non o ten,
teu pai non cho dá,
e de onde che vén?:
das cachas de atrás.

238. Túa nai pariu teu pai
no cortello das ovellas.

Agora túa nai chora
porque naceu sen orellas.

239. Unha noite no muiño,
unha noite non é nada,
unha semana enteira,
esa / eso si que é muiñada! (1), (4), (6),
(52), (67), (*)

240. Unha pera, dúas peras,
non tiña máis a pereira:
unha era para min,
outra prá miña compañeira. (52)

241. Unha vella dixo a outra
polo burato da porta:
ti governa a túa vida,
que a miña nada che importa. (4), (10),
(25), (50), (*)

242. Unha vella e un candil
eran dous demos na casa:
a vella berra que berra
e o candil queimou a graxa.

243. Unha vella fixo papas
debaixo dunha figueira;
hai cen anos que iso foi
e inda a vella hoxe cheira.

244. Unha vella fixo papas
debaixo dunha figueira,
todos os figos bailaban
porque a vella era peideira. (3), (15), (25)

245. Unha vella fixo papas
debaixo dunha figueira,
os figos bailaban todos
porque a vella era peideira. (50)

246. Unha vella fixo papas
e botounas nunha criba,
puxo a criba na cabeza
e escaldouse a vella viva. (10), (1)

247. Unha vella fixo papas
e o pote botoullas fóra;

hai cen anos que iso foi
e aínda hoxe a vella chora. (3), (*)

248. Unha vella mais un vello
fixeron unha empanada;
a vella era larpeira e
deixou o vello sen nada. (76)

249. Unha vella mais un vello
fixeron unha trasnada,
alá pola media noite
quedaron na estacada. (3), (50)

250. Unha volta polo medio,
outra polo arredor,
así fai o que ben baila,
así fai o bailador.

251. Vai o gato metido nun saco,
vai o gato prá terra da laxa,
vai o gato metido nun saco,
ai gatiño, xa non volve máis. (93)

252. Vaite lavar porcona,
vaite lavar;
se non che chega o río,
tírate ao mar. (74)

253. Ven acá, que che hei de dar
catro cousas nun real:
un xastre, unha costureira,
unha agulla e un dedal.

254. Ven bailar, Carmiña,
Carmiña, Carmela,
con zapato baixo
e media de seda;
con media de seda,
con media calada,
ven bailar, Carmiña,
miña namorada.

255. Ven bailar, Carmiña,
Carmiña, Carmela,
ven bailar, Carmiña,
e mais trae a nena;
anque non é miña,
eu quería vela. (50)

256. Ven bailar, Carmiña,
e mais trae a nena,
que, anque non é miña,
desexo de vela.

257. Vento, ventinho,
que vés do norte,
voas ben alto,
voas ben lonxe.

258. Vexo Vigo, vexo Vigo,
tamén vexo Redondela,
o cruceiro de San Paio
camiño da nosa terra.

259. Vexo Vigo, vexo Cangas,
tamén vexo Redondela,
vexo a ponte de San Paio
camiño da miña terra.

260. Vinde, vinde, meus señores,
veña toda a comparsa,
prós gaiteiros hai filloas,
fixoas a ama da casa. (12)

261. Vindo do Faro vin unha nena,
viña do monte de calcetar;
ela gustoume, pedínlle un bico,
pero ela non che mo quixo dar. (31), (*)

262. - Vintecincos servilletas,
seis réas en cada punta.
Neniña, que tanto sabes,
respóndeme a esta pregunta.
- Hoxe eu non che respondo,
que non sei se saberei.
Pasa por aquí mañá,
que resposta che darei.

263. Vivan as nenas de Lamas
na tona dunha castaña!
Vivan as nenas de Lamas
e mais quen as acompañan! (15)

264. Vivir na Coruña
que bonito é!:
andar de parranda
e durmir de pé. (15)

265. Xosé vai lavar o pé,
Xosé vai lavar o pé,
Xosé vai lavar o pé;
Xosé era pequeniño,
era pequeniño,
pequeniño é. (6)

266. Xulián da pucha branca
ten un carro que lle canta,
unha muller que asubía,
Xulián que máis quería? (50)

4.3. Disparates

1. Bos días,
díxolle o gato ás morcillas,
e de paso lambíaa. (82)

2. - Como andan as troitas?
- Non andan, que nadan. (13)

3. Da banda de alá do río
ten meu pai un castiñeiro:
dá castañas en agosto,
uvas brancas en xaneiro. (31)

4. Da banda de alá do río
ten meu pai un castiñeiro
que dá castañas en maio,
uvas brancas en xaneiro.

5. Da banda de alá do río
ten meu pai un castiñeiro
que dá uvas en Santiago
e castañas en xaneiro.

6. Do outro lado do río
ten meu pai un castiñeiro
que dá castañas en maio
e uvas brancas en xaneiro. (39), (55)

7. - E logo, por que non lle dás de comer
ao can?

- Total, para o que fai...

- E logo, por que non o matas?

- Total, para o que come... (82)

8. Eu ben vin segar o viño
e o centeo vendimar,

e unha cadela con pitos
e unha galiña ladrar.

9. Eu subín a unha pereira
e farteime de mazás;
veu o dono das laranxas:
- Déixame as uvas, rapaz!

10. Hai que muxir as galiñas
e quitarlles os ovos ás vacas. (56)

11. Hai tres clases de matrimonio:
varón, varela e varicunda.
Varón: manda el e ela, non;
varela: el non manda, manda ela;
varicunda: manda ela e el nunca.
Este é o que máis abunda.
Heiche de contar un conto,
un conto de mil mentiras:
polo mar andan as lebres
e polo monte as sardiñas. (57)

12. Na miña vida tal vin:
na volta de Simarán
unha cadela con pitos,
unha galiña con cans. (6)

13. O home de María
fixo a noite e mais o día. (77)

4.1.4. Xogos

1. A ron, ron, a ron, ron,
o papá vai no carbón,
a mamá na leña seca
e, ao que veña,
hache de dar a teta. (9)

2. A vaca Marela
caeu no pozo;
morrer, non morreu,
pero rompeu o pescozo.

3. - Ai, neniños,
e non tendes
frío de noite?
- Non:
meu pai, “pu”;

miña nai, “pu”,
e nós, “pu”,
e todos durmimos quentiños
co aire do cu.

4. Andrés
come catro,
come tres,
mete no farrapo
e non vai farto.

5. Chove, chove,
na casa do pobre;
neva, neva,
na casa de Varela;
trona, trona,
na casa da tía Ramona. (60)

6. Chove, chove,
na casa do pobre;
sarabea
na casa de Brea;
neva, neva,
en cas de Varela;
e xía, xía,
en cas de García.

7. Chucurruchú, a onde vas, vella?
Chucurruchú, para Pontevedra.
Chucurruchú, que vas buscar?
Chucurruchú, unha carga de sal.
Chucurruchú, para que é o sal?
Chucurruchú, para botarlle ao millo.
Chucurruchú, para que é o millo?
Chucurruchú, para darlle ás galiñas.
Chucurruchú, para que son as galiñas?
Chucurruchú, para poñer os ovos.
Chucurruchú, para que son os ovos?
Chucurruchú, para darlle ao crego.
Chucurruchú, para que é o crego?
Chucurruchú, para dicir a misa.
Chucurruchú, para que é a misa?
Chucurruchú, para ir ao ceo.
Chucurruchú, para que é o ceo?
Chucurruchú, para estar nel. (49)

8. Domingo de Lázaro
matei/pillei un paxaro;
domingo de Ramos
boteino/metino no baño/leveino aos baños;
domingo de Pascua
boteino/metino na ascua
e domingo de Pascuilla / Pascuíña
boteino na gorrilla / paseino pola
gargantiña. (67), (68), (76), (*)

9. Este pide pan,
este di que non hai,
outro di que o busquen,
o outro di que o rouben
e o outro di que é pecado. (9)

10. Este queixo queixolán,
esta boca pide pan,
este ollo cusculete,
arríncate cabaleta. (37)

11. Mamiño,
sobriño,
grande de todos,
fura bolos
e trisca piollos. (9)

12. Moucho, que estás no penedo,
non che teño medo. (61)

13. Muíño de maquía,
Deus te vexa vir, meu saco,
seis maquías che rapo:
dúas por te levar,
dúas por te moer,
dúas por te traer.
Arrímate pra aí, saco,
se non te veñen buscar mañá
outras tantas che saco.

14. - Que hai naquel tellado?
- Un gato esfolado.
- Que hai naquela artesa?
- Unha vella tesa.
- Que hai naquela escaleira?
- Unha vella peideira. (68)

15. Taco, taco,
ao que lle toque
o número catro:
un, dous, tres, catro.

16. - Tantarantán,
por onde se vai a Noia?
- Tantarantán,
por aquela corredeira.
- Tantarantán,
a que vas a Noia?
- Tantarantán,
vou mercar millo.
- Tantarantán,
e para que é o millo?
- Tantarantán,
para dar ás churras.
- Tantarantán,
para que son as churras?
- Tantarantán,
para poñer ovos.
- Tantarantán,
para que son os ovos?
- Tantarantán,
para dar ao cura.
- Tantarantán,
para que é o cura?
- Tantarantán,
para dar a misa.
- Tantarantán,
para que é a misa?
- Tantarantán,
para subir ao ceo.
- Tantarantán,
para que é o ceo?
- Tantarantán,
para alabar a Deus. (3)

17. Uni,
doli,
tele,
candoli,
semana,
madana,
chinchín,

carrumpín,
carrumpés,
conta ben
que son dez.

18. Xan de Miñol tiña unha col,
veu a cabra comer a col,
veu o can matar a cabra,
veu o pau matar o can,
veu o lume arder o pau,
veu a auga apagar o lume,
veu o boi beber a auga,
veu a corda prender o boi,
veu o rato roer a corda,
veu o gato pillar o rato,
o gato co rato,
o rato coa corda,
a corda co boi,
o boi coa auga,
a auga co lume,
o lume co pau,
o pau co can,
o can coa cabra,
a cabra coa col,
e quen vería
a Xan de Miñol?

19. Xan Pirillán,
a cabalo dun can.
O can era coxo
e tirouno nun pozo.
O pozo era frío
e tirouno no río.
O río era brando
e tirouno nun campo.
O campo era duro
e rompeu o bandullo. (60), (76)

20. Xoaniña, voa, voa,
que che hei dar pan de broa,
e se voas ben,
pan de trigo tamén. (37)

4.4. Oracións

1. Padre nuestro,
morreu o maestro,

santificado,
co pau levantado. (50), (51)

2. Santa María,
morreu miña tía.
Cando se enterra?
Mañá polo día.
Cando cocía,
facíame un bolo;
cando choraba,
comíamo todo. (50)

3. Santa María,
morreu miña tía.
Dábanlle as papas
e non as quería.
Dábanllas ao gato
e que ben as lambía! (48)

4. Señor mío Jesucristo,
eu para comer estou listo,
Dios y hombre verdadero,
traballar non quero. (48), (50), (51)

4.5. Fórmulas

1. Sálvate, lumiño de san Xoán,
que non te morda cadela nin can,
nin can nin cadela,
nin cousa fera. (60)

2. Mordedura de alacrán,
busca viño, busca pan,
que mañá te enterrarán. (60)

4.6. Adiviñas

1. A miña compañeira e eu
andamos ao compás,
co pico cara a adiante
e cos ollos cara a atrás.

2. Adiviña, adiviñanza:
que ten o rei na panza?

3. Alto estou,
barbas teño
e, se me pega a risa,
perdo todo canto teño.

4. Alto estou,
barbas teño;
se río, perdo
canto teño. (25)

5. Alto estou,
color de ouro teño
e por unha risada
perdín o meu empeño / canto teño. (52), (*)

6. Alto me vexo
no meu lugarexo,
por unha risada
perdín a miña anada. (25)

7. Alto me vin,
baixo me vexo
e alá arriba
quedoume o pelexo.

8. Amarela, verde e branca,
é tentación da formiga;
espera e vaino pensando
se queres que eu cho diga.

9. Arquíña chiqueña
de bo parecer,
ningún carpinteiro
a soubo facer,
senón só Deus
co seu gran poder.

10. Ave teño de nome,
de la o revestimento;
o que non o discorre
non ten discorremento.

11. Besta de ferro,
albarda de liño,
písalle e pisa
cun garabulliño. (25)

12. Besta de ferro,
albarda de liño
e tiza que tiza
cun garabulliño. (70), (*)

13. Branco o meu nacemento,
encarnado o meu crecer

e só me puxen de loito
cando quixen morrer.

14. Cal é o animal
que anda pola selva
de xira musical?

15. Campos brancos
e dúas meniñas
facendo retratos.

16. Canto máis grande é,
menos se ve.
Que é? (22)

17. Capa sobre capa
e sobre capa un capote,
redonda
e non dixen o seu nome.

18. Catro damas nun castelo
sen porta nin tarabelo.

19. Catro rodamontes,
catro pichafontes,
dous turululús
e un dálle dálle. (25)

20. Catro roldamontes,
catro cichafontes,
dous tuturutús
e un dálle que dálle.

21. Cen amigos teño,
todos nunha táboa.
Se eu non os toco,
eles non me falan.

22. Cen damas nun camiño
e non fan polvo nin ruído.

23. Cinco irmáns
bos e en calma,
xoga que xoga
xunto a unha palma.

24. Como as pedras duros son,
para o can un bo manxar,
sen eles non poderías
nin saltar nin camiñar.

25. Da terra subín ao ceo;
do ceo baixeí á terra;
non son Deus e, sen ser Deus,
como o mesmo Deus me esperan.

26. De neno, rei;
de mozo, capitán;
de casado, burro;
e de vello, can. (12), (63), (*)

27. De que encherías un pipote
para que pesase menos? (28)

28. Doce señoritas
sentadas nun redondel,
todas teñen medias
e ningunha ten pés.

29. Dúas nais e dúas fillas
cubertas con tres mantillas. (3)

30. Dúas torres altas,
dous miradores,
un espantamoscas
e catro andadores.

31. É pequeniña,
dáme descanso,
dime que coma
e non fago caso.

32. É unha cousa que vai
de burato en burato
coas tripas a rastro.

33. É unha cousa que vai
por unha corredoiira escura
e chega á porta e brúa.

34. En Melilla hai tres;
en Madrid, ningunha;
unha en Galicia;
e en Allariz, dúas.

35. Eu frito, eu tosto
e na cociña
teño o meu posto. (1)

36. Igrexiña pequeniña,
abade revolvedor

e tódolos fregueses
sentadiños ao redor.

37. Imos para a cama
facer o que Deus manda,
xuntar pelo con pelo
e o bulebole, no medio. (25), (*)

38. Leva a casa no lombo,
anda sen ter unha pata,
vai marcando o pasiño
cun camiño de prata. (31)

39. Longa, longa coma unha sogá
e ten dentes coma unha loba. (55)

40. Miña nai é tartamuda,
meu pai é cantador,
teño branco o meu vestido
e amarelo o corazón.

41. Moitas damas nun castelo
e visten todas de amarelo.

42. Nace branca coma o leite,
despois verde coma a herba,
logo rubia coma o sangue
e leva no cu unha verga.

43. Nace na fraga,
críase na fraga
e nós comemos
o que ela caga.

44. Nace no mar,
é animal moi arisco,
xa cho dixeran,
queda escrito.

45. Nace no monte,
bebe na fonte
e baila na casa
coma unha rapaza.

46. Nace no monte
e crece no monte,
e vai polo mundo
repartindo alegría. (1)

47. Nai retorcida
e fillo predicador.

48. No alto estou,
color de ouro teño,
por unha risada
perdín a miña anada.

49. No alto estou
e barbas teño;
se me boto a rir,
perdo o que teño dentro.
Que son? (51)

50. No campo crieime,
atada ós verdes lazos,
e aquel que chora por min
estame partindo en pedazos.

51. No campo estou,
atada con verdes lazos.
Aquel que chora por min
estame cortando en cachos.
Que son? (51)

52. No mar e non me mollo,
na brasa e non me abraso,
no aire e non caio
e tesme nos brazos. (31)

53. No monte nace,
no monte se cría
e, cando vén para a casa,
dá máis pena que alegría.

54. Onde esconderías unha ovella?

55. Pelo por fóra,
pelo por dentro,
alzas a pata
e métela dentro. (19)

56. Pérez anda,
Xil camiña
e parvo é
o que non o adiviña.

57. Pin, pin,
que te vin;

pas, pas,
que te vas.

58. Pínguele Pínguele estaba pingando
e Mínguele Mínguele, mirando.
Se Pínguele Pínguele caera,
Mínguele Mínguele comera.

59. Pínguli Pínguli estaba pingando,
Mínguli Mínguli estaba mirando.
Se Pínguli Pínguli non pingara,
Mínguli Mínguli non miraba. (25), (13)

60. Pipotiño, pipotás,
ten o viño de dúas clas. (25), (*)

61. Pola mañá ouro,
ás doce prata
e á noite mata.

62. Que cousa che dá na cara
e ti non a ves? (28)

63. Que cousa cousiña é
que, canto máis lle quitas,
máis grande é? (64), (*)

64. Que cousa é
que anda de burato en burato
e coas tripas a rastro? (46), (64)

65. Que cousa é
que os pobres os tiran
e os ricos os gardan?

66. Que cousa é cousa
que se mete o duro no brando
e o pimpirimpín queda colgando? (25)

67. Que cousa é que
cando vai para o monte
vai enroscada
e cando vén para a casa
vén desenroscada? (45)

68. Que cousa é que vai
por unha corredoira escura
e, ao que chega ao final,
brúa? (25)

69. Que cousa se mete na auga
e non se molla? (28)

70. Que é aquela cousa
por quen nunca chove
e sempre está mollada?

71. Que é o primeiro que fai unha vaca ao
sol?

72. Que é o que, se se quenta, cae? (22)

73. Que é un animal
que está cheo de remendos
e non ten ningunha puntada? (52)

74. Que é unha cousa
que anda e anda
e nunca se cansa? (19)

75. Que é unha cousa
que, cando é, deixa de ser
e, cando non é, é? (47)

76. Que é unha cousa que é,
pero, cando a contas,
deixa de ser? (47)

77. Que é unha cousa
que ten un dente
e chama pola xente? (8), (19)

78. Que é unha cousa
que vai envolta para o monte
e, cando vén para a casa,
vén desenvolta? (19)

79. Que é unha cousa
que vai para o monte
cos cornos para a casa
e vén para a casa
cos cornos cara ao monte. (52), (64)

80. Que é unha cousa
que vai por un sitio escuro
e chega ao cabo e brúa? (19)

81. Que é unha cousa
que vai por unha corredoira escura
e ao chegar á porta brúa. (1), (4), (25)

82. Que fai un burro ao sol?

83. Que fan seis gatos nun tellado?
E doce gatos?

84. Que lle di un feixe de herba a outro?
(39)

85. Que ser é o que anda
pola mañá a catro pés,
ao mediodía con dous
e pola tarde con tres?

86. Que temos no medio das pernas? (93)

87. Quen é o fillo que fai nacer
a nai que lle deu o ser? (15)

88. Quen pode saltar
máis alto que unha montaña? (25)

89. Redonda coma un queixo
e ten o rabo teso.

90. Redondiña coma o mundo,
polo medio vese o día;
o que a saiba, que cale,
e o que non, que a escriba.

91. Sabes o que nunca se pode tocar coa
man esquerda? (63)

92. Se os abro, véxote;
se os cerro, soño.

93. Son alta e delgada,
teño un ollo,
fago vestidos
e non os poño.

94. Son bonito por diante
e moi feo por detrás,
transfórmome a cada instante
pois imito aos demais.

95. Son unha caixa redonda,
tan branca coma o azahar;
ábrome moi facilmente
e non se me pode cerrar.

96. Sonche moi dereitiño,
na cima teño un puntinho. (31)

97. Sopra e non ten boca;
corre e non ten pés;
pégache na cara
e mais non o ves.

98. Tacón sobre tacón,
tacón do mesmo pano;
se non acertas hoxe,
non acertas en todo o ano. (46), (64)

99. Tea sobre tea,
pano sobre pano,
ao que non acerte
non llo digo este ano. (55)

100. Ten lombo e non anda,
ten follas e non é planta,
sabe moito e non fala.

101. Teño a cara redondiña,
chea de números e sen boquiña;
teño dúas mans moi pequeniñas;
tocan os números as miñas manciñas;
e non teño pernas e levo medias.

102. Tres nais e tres fillas
van á misa con mantillas. (84)

103. Un burro branco
bailando nun campo
cunha pesa nun pé
e burro non é.

104. Un burro branco
bailando nun campo
e ninguén na casa
o pode meter.

105. Un é longuiño,
dous máis baixiños,
o chico é fraco
e outro gordazo.

106. Unha cousa peluda
e tamén moi dura,
que por fóra é amarga
e por dentro dóce. (36)

107. Unha cousa que,
cando vai para o monte,
vai encartada / encollida
e, cando vén / volve para a casa,
vén estirada. (1), (25), (*)

108. Unha cousa que,
cando vai para o monte,
mira para a casa
e, cando vén para a casa,
mira para o monte. (1), (25)

109. Unha cousa que,
cando vén para a casa,
mira para o monte
e, cando vai para o monte,
mira para a casa.

110. Unha cousa que,
cando vai para o monte,
vai encartada
e, cando vén para a casa,
desencartada. (52)

111. Unha cousa que,
cando vai para o monte,
vai dobrada
e, cando vén para a casa,
vén estirada. (58)

112. Una cousa que anda / vai
de burato en burato
e coas tripas a rastro. (1), (55)

113. Unha cousa que vén correndiño por
un túnel,
chega a unha porta e fai ¡¡Pooon!!

114. Unha nai ten sete fillas
e a máis vella ten menos días. (3)

115. Unha persoa,
tan boa será,
que nada che pide,
que todo che dá. (63)

116. Unha señora
moi aseñorada / enseñoritada,

que sempre vai en coche
e sempre vai mollada. (31), (*)

117. Unha señorita
enseñoritada / moi aseñorada / moi
señoritada,
chea de remendos
e sen ningunha / sen unha soa puntada²⁸.

118. Unha vella corcoveta
e un fillo enredador,
unhas fillas moi bonitas
e un neto predicador.

119. Unha vella cun dente
e chama a toda a súa xente.

120. Unha vella, cabeza branca,
sobe e baixa pola barranca.

121. Unhas son brancas,
outras negras,
todas son doces,
todas son boas.

122. Úsase para comer
e non é prato nin culler. (63)

123. Vai para o monte
e vai encollido,
vén para a casa
e vén estirado.

124. Verde nacín,
roxa me volví
e de loito me puxen
cando morrín. (1)

125. Verde no campo,
negro na praza
e colorado na casa.

126. Vive na montaña,
dúas sílabas ten,
e polos dous lados
da mesma forma se le.

4.7. Solucións ás adiviñas

1. As tesoiras.
2. O embigo.
3. O ourizo da castaña.
4. O ourizo da castaña.
5. O ourizo da castaña.
6. O ourizo da castaña.
7. A castaña.
8. A pera.
9. A noz.
10. A abelá.
11. O candil (que hai que atizar).
12. O candil.
13. A mora.
14. A xirafa.
15. Os ollos.
16. A escuridade.
17. A cebola.
18. A noz.
19. A vaca.
20. A vaca.
21. As teclas do piano.
22. As formigas.
23. Os dedos.
24. Os ósos.
25. A chuvia.
26. O home.
27. De buratos.
28. O reloxo.
29. Nai, filla e neta.

²⁸ Esta foi a adiviña máis repetida entre os informantes: (4), (19), (25), (37), (55), (58), (*).

- | | |
|--|---|
| 30. A vaca. | 60. O ovo. |
| 31. A coma. | 61. A laranxa. |
| 32. A agulla. | 62. O vento. |
| 33. O peido. | 63. O burato. |
| 34. A letra L. | 64. A agulla co fío. |
| 35. A tixola. | 65. Os mocos. |
| 36. A boca. | 66. O pendente. |
| 37. Pechar os ollos ao durmir. | 67. A corda do carro. |
| 38. O caracol. | 68. O peido. |
| 39. A silva. | 69. O sol. |
| 40. O ovo. | 70. A lingua. |
| 41. As laranxas. | 71. Sombra. |
| 42. A cereixa. | 72. O xeadó. |
| 43. A peneira. | 73. A galiña. |
| 44. O marisco. | 74. O río. |
| 45. A peneira. | 75. O día de mañá. |
| 46. A gaita galega. | 76. Un segredo. |
| 47. O viño. | 77. A cabra. |
| 48. O ourizo da castaña. | 78. A campá. |
| 49. A castaña. | 79. O adival. |
| 50. A cebola. | 80. O peido. |
| 51. A cebola. | 81. O peido. |
| 52. A letra A. | 82. Sombra. |
| 53. A caixa dos mortos. | 83. Unha ducia; media ducia. |
| 54. No rabaño. | 84. Estamos apañados! |
| 55. O calcetín. | 85. O home. |
| 56. O perexil. | 86. Os xeonllos. |
| 57. A lavandeira e o paspallás. | 87. O xeo. |
| 58. O gato (Mínguele) mira para o chourizo (Pínguele). | 88. Todos, porque as montañas non saltan. |
| 59. O chourizo e o gato. | 89. A tixola. |

- | | |
|-----------------------------------|---|
| 90. A criba. | 109. Os cornos da cabra. |
| 91. O cóbado esquerdo. | 110. O adival. |
| 92. Os ollos. | 111. O adival. |
| 93. A agulla. | 112. A agulla cando cose. |
| 94. O espello. | 113. O peido. |
| 95. O ovo. | 114. A coresma ten sete semanas. A primeira, como empeza en mércores, ten menos días. |
| 96. A letra i. | 115. A nai. |
| 97. O vento. | 116. A lingua. |
| 98. A cebola. | 117. A lingua. |
| 99. A cebola. | 118. A cepa, as vides, as uvas e o viño. |
| 100. O libro. | 119. A campá. |
| 101. O reloxo. | 120. A néboa. |
| 102. Bisavoa, avoa, filla e neta. | 121. As uvas. |
| 103. O muíño. | 122. A boca. |
| 104. O muíño. | 123. O adival. |
| 105. Os dedos. | 124. A mora. |
| 106. O coco. | 125. O carbón. |
| 107. O adival. | 126. O oso. |
| 108. Os cornos da cabra. | |

5. Referencias bibliográficas

- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, M^a. (2010): «*Trastes vellos, ao faiado*. Análise dun subtipo de refráns sen verbo principal», *Estudos de Lingüística Galega*, 2: 5-35.
- ALUMNADO DO COLEXIO PÚBLICO DE LOURO (1995): *Cantareas e refráns*. Louro: C. P. Louro.
- ALUMNOS/AS DO C. P. “MOSTEIRO DE CAAVEIRO” (A CAPELA) (1989): *Refraneiro do ano* [coordinador: García Mera, S.]. A Coruña: Ideal 4.
- ALUMNOS DO REAL SEMINARIO SANTA CATALINA DE MONDOÑEDO (1999): *A carón do lume. Cantigas, contos, lendas, oracións, refráns, romances, trabalinguas, xogos... Recolla de literatura popular dos alumnos do...* Lugo: Citania de Publicacións S. L.
- CASAL VILA, B. [dir.] (1974/2006): *Gran Enciclopedia Galega Silverio Cañada*. Lugo: *El Progreso*; Pontevedra: *Diario de Pontevedra*; 44 vols.
- COLEXIO PÚBLICO FROEBEL (PONTEVEDRA). EQUIPO DE NORMALIZACIÓN LINGÜÍSTICA (1994): *Literatura galega de tradición oral. Recolleita*. Cambados (Pontevedra): G. Salnés.

- CONDE TARRÍO, G. (1999): «O problema da terminoloxía paremiolóxica en Galicia», *Madrygal*, 2: 53-66.
- CONDE TARRÍO, G. (2000), «Hacia la verificación práctica de una teoría del refrán: Galicia, un exemplo de estudio», *Las Lenguas de Europa: Estudios de fraseoloxía, fraseografía y traducción* (Edición de Gloria Corpas Pastor). Granada: Comares; 165-184.
- CONDE TARRÍO, G. (2001): *Diccionario de refráns*. Vigo: Galaxia.
- FERRO RUIBAL, X. (1987): *Refraneiro Galego Básico*. Vigo: Galaxia.
- GIPPINI ESCODA, E. (1991): *Refraneiro Galego*. A Coruña: Edicións do Castro.
- MOLINER, M^a. (1966-1970): *Diccionario de uso del español*. Madrid: Gredos; 2 vols.
- OTERO PEDRAYO, R. [dir.] (1974-1991): *Gran Enciclopedia Gallega*. Santiago/Gijón: Silverio Cañade editor; 32 vols.
- PRIETO DONATE, E. (2011): «Refraneiro escolar galego do cambio de milenio», *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 11: 305-369.
- RÍO CORBACHO, M^a P. (2008): «Tendencias actuales de la investigación paremiológica gallega», in *Estudios Paremiológicos* [volumen I: *La investigación paremiológica española*. Volumen II: *Los refranes y El Quijote*] (Edición de Sevilla Muñoz, J., Crida Álvarez, C. A. y Zurdo Ruiz-Ayúcar, M. I. T.). Atenas: Ta kalós keímena; 2 vols. Vol. I: pp. 73-108. ISBN: 978-960-90476-7-8.
- RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, E. (1958-1961): *Diccionario enciclopédico gallego-castellano*. Vigo: Galaxia; 3 vols.
- RUÍZ LEIVAS, C.; EIROA GARCÍA-GARABAL, J. A. (2002): «Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos», *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 4; 363-379.
- SEVILLA MUÑOZ, J.; ZURDO RUIZ-AYÚCAR, M. I. T. [dir.] (2009): *Refranero multilingüe*. Madrid. Instituto Cervantes (Centro Virtual Cervantes). (<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>).
- TABOADA CHIVITE, X. (2000): «Refraneiro galego», *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 2 (número monográfico).
- VÁZQUEZ SACO, F. (2003): «Refraneiro Galego e outros materiais de tradición oral», *Cadernos de fraseoloxía Galega*, 5 (número monográfico).
- ZAMORA MOSQUERA, F. (1972): *Refráns e ditos populares galegos*. Vigo: Galaxia.

Recensiones

Reviews

ABAD ASÍN, Carlota; ALBERT GANDÍA, Paula (2016): *Combina palabras y formula ideas. Propaga tu español a los cuatro vientos... ¡y punto! Niveles B2 y C1*. Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá. ISBN 978-84-16599-71-4; 175 páxs.



Unha vez máis, e un par de anos despois da publicación de Gómez González e Ureña Tormo (2014), a Universidade de Alcalá vén de agasallar o ámbito da fraseoloxía aplicada cun traballo non carente de entusiasmo e utilidade. Así é como o preconizan no seu prólogo Jairo Javier García e Manuel Martí, directores do mestrado *Formación de Profesores de Español* do que proceden Carlota Abad Asín e Paula Albert Gandía, autoras deste novo volume, *Combina palabras y formula ideas. Propaga tu español a los cuatro vientos... ¡y punto! Niveles B2 y C1*.

As autoras achegan un amplo repertorio de actividades que teñen como obxectivo abordar a aprendizaxe de dous tipos de unidades fraseolóxicas: as colocacións complexas no nivel B2 e as fórmulas oracionais no nivel C1 do español como lingua estranxeira (ELE), segundo os postulados do *Marco común europeo de referencia para as linguas* (MCERL) e os inventarios do *Plan curricular del Instituto Cervantes* (PCIC). A dinámica das tarefas presentadas tamén fai moi doado o seu uso como material de apoio nas aulas de Lengua Castellana y Literatura nos niveis da Educación Secundaria Obrigatoria (ESO) e de Bacharelato do sistema educativo español. Para ambos os dous contextos, as actividades creadas están distribuídas en secuencias didácticas que atenden ás distintas destrezas lingüísticas (expresión e interacción oral e escrita) nun enfoque comunicativo, dirixido á acción e ao desenvolvemento dunha aprendizaxe autónoma e progresiva.

O primeiro bloque do volume, titulado “Actividades para combinar palabras”, traballa coas colocacións complexas que xorden do uso contextualizado de 56 locucións adverbiais. Parte dunha breve reflexión teórica previa para posteriormente desenvolver catro secuencias didácticas que traballan colocacións complexas:

- con verbos de movemento (*andar de un lado para otro, avanzar sobre seguro, ir a la deriva, ir de mal en peor, ir sobre ruedas, marchar viento en popa, salir por pies*);

- con verbos de comunicación ou *dicendi* (*comentar por lo bajinis, decir a la cara, decir con la boca chica, decir con todas las letras, decir lisa y llanamente, espetar a bocajarro, hablar en voz en cuello, hablar en plata, hablar largo y tendido, hablar por los codos, murmurar entre dientes, negar en redondo, preguntar a quemarropa, proclamar a los cuatro vientos*);

- para valorar un obxecto, unha persoa ou unha situación de xeito positivo (*oler / saber a gloria, venir de perilla*) e de xeito negativo (*oler / saber a demonios, oler / saber a rayos, oler a trigre, sentar como un tiro, sentar como una patada en los huevos, sentar como una patada en los cojones*, estas dúas últimas de carácter vulgar).

“Actividades para formular ideas” é o título do segundo bloque do volume. Despois dunha sinxela presentación dos trazos que definen as formulas oracionais, estas páxinas dan conta de 30 destas unidades en tres secuencias didácticas. Nelas trabállanse por exemplo:

- o contido funcional de facer enumeracións abertas (*y demás / o demás, y esas cosas / y todo eso / y todo ese tipo de cosas, y tal / o tal*) e pechadas (*y punto, y se acabó, ni nada / ni nada de eso*) así como das que expresan imprecisión ou alternancia (*o así, o algo así, o una cosa así*);

- a manifestación da resignación (*¡qué le vamos a hacer! / ¡qué vamos a hacerle!, ¡qué le vas a hacer! / ¡qué vas a hacerle!, ¡qué se le va a hacer!*);

- o a distintos usos de fórmulas oracionais con referentes relixiosos (*¡Dios mío! ¡Por Dios! ¡Virgen santa!*).

Entre as novidades máis salientables deste traballo de Carlota Abad e Paula Albert están as actividades nas que hai que vincular imaxes a expresións (exercicio 6.2 da páx. 38; exercicio 2 das páxs. 60-61), facer buscas de locucións adverbiais en Google ou en Internet (exercicio 2.1 da páx. 74; exercicio 4 da páx. 76; exercicio 6 da páx. 77), desenvolver xogos (con tarxetas: exercicio 5 da páx. 44; exercicio 7 da páx. 39; exercicio 9 das páxs. 86-87; e mesmo coa pelota: exercicio 10 da p. 108) e resolver encrucillados (exercicio 9 da páx. 123). Tamén hai que adiviñar expresións a partir de xeroglíficos (exercicio 13 das páxs. 53-55) e buscar elementos intrusos en mapas conceptuais (exercicio 9 das páxs. 68-69). Todo este abano de actividades preséntase nunha edición meticulosamente coidada nos distintos formatos das páxinas, coa incorporación de ilustracións procedentes de bancos de imaxes libres de dereitos. Reflicten unha gran creatividade e un esforzo importante ademais dun coñecemento da realidade da aula de aprendizaxe de linguas ben interiorizado por parte das autoras.

O volume péchase coas solucións dos exercicios e con dous glosarios que recollen as unidades estudadas ao longo das súas páxinas. O primeiro glosario, de colocacións complexas, presenta o inventario das locucións adverbiais en orde alfabética, con indicación do nivel de lingua no que deben presentarse (B1, B2 ou C1) e dos verbos cos

que se combinan. A información presentada nítrese fundamentalmente do traballo de Inmaculada Penadés (2005) para a ensinanza do español e dos dicionarios combinatorios de Ignacio Bosque (2004, 2006). O glosario das fórmulas oracionais, pola súa banda, aséntase nos traballos lexicográficos de Manuel Seco, Olimpia Andrés e Gabino Ramos (2004) e de María Moliner (1966-1967[2008³]). Ambos os dous glosarios achegan sucintamente pero de forma efectiva a información básica que precisa o usuario do volume para acadar os obxectivos de aprendizaxe que perseguen as autoras.

Damos a benvida a *Combina palabras y formula ideas. Propaga tu español a los cuatro vientos... ¡y punto!* de Carlota Abad e Paula Albert, por ser unha proposta amena, reflexiva e significativa que pon en valor, unha vez máis, o desenvolvemento da competencia fraseolóxica do español. Agardamos que teña unha pronta continuación!

Referencias bibliográficas

- BOSQUE, Ignacio (dir.) (2004): *REDES. Diccionario combinatorio del español contemporáneo*. Madrid: Ediciones SM.
- BOSQUE, Ignacio (dir.) (2006): *Diccionario combinatorio práctico del español contemporáneo*. Madrid: Ediciones SM.
- GÓMEZ GONZÁLEZ, Alba; UREÑA TORMO, Clara (2014): *Locuciones y refranes para dar y tomar. El libro para aprender más de 120 locuciones y refranes del español. Niveles B2 y C1*. Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.
- MECR - XUNTA DE GALICIA (2005): *Marco europeo común de referencia para las lenguas: aprendizaje, ensino, avaliación*. Xunta de Galicia (Secretaría Xeral de Política Lingüística) / Consello de Europa / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- MOLINER, María (1966-67 [2008³]): *Diccionario de uso del español*. Madrid: Gredos, 2 vols.
- PCIC - Instituto Cervantes (2007) *Plan curricular del Instituto Cervantes. Niveles de referencia para el español*. Madrid: Instituto Cervantes / Editorial Edelsa, 3 vols.
- PENADES MARTÍNEZ, Inmaculada (2005): *Diccionario de locuciones adverbiales para la enseñanza del español*. Madrid: Arco/Libros.
- SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia; RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar.

M. Carmen Losada Aldrey

Universidade de Santiago de Compostela

BÁRDOSI, Vilmos (2017): *Du phrasème au dictionnaire. Études de phraséographie franco-hongroise*. Budapest: Eötvös Kiadó. ISBN 978-963-284-846-4, 396 páxs.



Despois do seu dicionario fraseolóxico etimolóxico (Bárdosi, 2015), o fraseólogo-fraseógrafo húngaro publica un manual de fraseografía moi completo e moi ben estruturado, baseado –como nos di o propio autor– nos seus traballos lexicográficos teórico-prácticos realizados nos últimos 30 anos (14 e 303)¹. Bárdosi fala de trinta anos, data que se pode precisar sinalando que hai 35 anos xa aparecera unha importante achega súa sobre cuestións fraseográficas (Bárdosi 1982).

O traballo está formado por 12 capítulos, citados tamén como *cap.* a continuación. O primeiro capítulo (13-17) é unha introdución xeral na cal se explican brevemente os obxectivos e características desta obra faraónica, xamais feita antes. O *cap.2.* (19-56) é un verdadeiro minimanual de fraseoloxía e fraseografía. A consulta do detallado índice de materias (5-12), o cal se pode baixar de internet (http://www.europhras.org/images/stories/documents/Inhaltsverzeichnis_etc./Sommaire.Vilmos_Brdosi_2017.pdf), permite comprobar que neste apartado se abordan a maioría das principais cuestións teóricas e prácticas da fraseoloxía: terminoloxía; definicións; características das combinacións estables de palabras (polilexicalidade, lexicalización, significación global/idiomática); clasificación dos frasemas (304) e da fraseografía: a) identificación dos frasemas; b) creación de corpus fraseolóxicos; c) lematización dos frasemas nos dicionarios; d) o lugar dos frasemas dentro dos artigos; e) a forma lexicográfica dos frasemas; f) as marcas de uso dos frasemas; g) o problema do significado fraseolóxico; h) a ilustración do significado fraseolóxico con citas ou exemplos creados polo autor; i) o problema dos equivalentes nos dicionarios bilingües; l) factores técnicos e formais (306). Trátase de cuestións que durante moito tempo provocaron bastantes controversias. Algunhas delas, como por exemplo a lematización das comparacións fraseolóxicas, foron discutidas ata o día de hoxe, cousa que Bárdosi aproveita para propoñer a solución de lematizalas sempre baixo o primeiro elemento nominal ou verbal (306).

O autor húngaro expón de maneira sucinta, mais moi clara, os problemas en cuestión, cf. por exemplo as explicacións sobre as marcas de uso (*Les marques d'usage*, 47-50). Só nalgúnas ocasións se botan en falta certas referencias, como é o caso da forma canónica dos frasemas verbais en húngaro. Mentres que en francés o verbo normalmente está en infinitivo (47), en húngaro por regra xeral aparece en terceira persoa singular do presente de indicativo (Aproveito a oportunidade para sinalar a presenza dunha errata: *assez*, na segunda liña baixo o punto 2.2.3.7.). Entre as principais cuestións teóricas e prácticas de fraseoloxía e fraseografía –por exemplo entre a variabilidade formal das unidades

¹ N.B.: As cifras que figuran neste texto entre parénteses sen indicar outra fonte refírense a páxinas do libro recensionado.

fraseolóxicas (20) e a identificación dos frasemas para o seu tratamento fraseográfico—hai unha relación íntima. Gloria Corpas Pastor, ao examinar a aparición de proverbios nun corpus de español peninsular actual, notaba a dificultade de localizar certas formas ben coñecidas porque estas frecuentemente aparecían nunha forma modificada (Corpas Pastor 2003, 98). Os autores dun manual de fraseoloxía ruso, editado tamén en galego (Baránov / Dobrovol'skij 2009), consideran que a variabilidade da forma dos frasemas e a súa representación nos dicionarios é unha das cuestións máis importantes no ámbito da fraseoloxía actual (Baránov / Dobrovol'skij 2009, 434).

No *cap.* 3. (57-148), dedicado á historia da fraseografía francesa, preséntanse as características de 230 dicionarios e danse a coñecer os seus autores. Os manuais analizados son, ao igual que no capítulo seguinte, referido ao húngaro, dicionarios monolingües e bilingües, dicionarios de locucións (dicionarios fraseolóxicos) e traballos teóricos. Os materiais anteriores ao século XX preséntanse en orde cronolóxica, e a partir do século XX e moi especialmente a partir da segunda metade de século, Bárdosi examina as seguintes categorías: a) frasemas nos grandes dicionarios analóxicos monolingües; b) dicionarios fraseolóxicos explicativos xerais monolingües (*unilingües* na terminoloxía do autor); c) os «pseudodicionarios» fraseolóxicos explicativos xerais monolingües; d) dicionarios fraseolóxicos explicativos selectivos monolingües; e) dicionarios fraseolóxicos diacrónicos; f) dicionarios fraseolóxicos de argot e rexionalismos; g) dicionarios fraseolóxicos de frecuencia; h) dicionarios de colocacións; i) dicionarios fraseolóxicos bilingües e plurilingües; l) fraseoloxía numérica (295-296). O novo dicionario fraseolóxico etimolóxico húngaro (Bárdosi, 2015) permite ampliar esta lista con esta nova categoría a examinar.

O autor ilustra as súas constatacións cun gran número de citas, reproducións de fragmentos escollidos dos dicionarios analizados (véxase o *cap.* 12. *Liste des figures*, 389-396). A continuación no *cap.* 4. (149-220) temos a historia da fraseografía húngara. O *cap.* 5. (221-276) permite ao lector familiarizarse coa micro e macroestrutura nun total de 111 obras lexicográficas e coñecer o tratamento dos frasemas en 45 dicionarios xerais bilingües franco-húngaros incluídos no número mencionado. No *cap.* 6. (277-289) o autor presenta dous proxectos fraseográficos ambiciosos: a redacción dun novo dicionario de galicismos e a creación dun dicionario sinonímico de frasemas franceses. O *cap.* 7. (*Synthèse et bilan*, 291-299) e o *cap.* - 8. (*Synthèse et bilan en hongrois – Magyar nyelvű összegzés*, 301-312) –de grande utilidade para o usuario– recapitulan, en francés e en húngaro respectivamente, as informacións máis importantes fornecidas nas unidades precedentes.

Os máis de 900 datos bibliográficos –tal como soa!– recollidos no *cap.* 9. (314-369), permiten completar as informacións sobre diferentes tipos de dicionarios e sobre os máis variados aspectos tratados por diversos autores. O *cap.* 10. é unha breve lista de abreviaturas e signos usados no texto (371). O *cap.* 11., un utilísimo índice de nomes, de títulos de obras, de termos e nocións (373-388) podería ser máis detallado. Sen entrar en detalles, só menciono un exemplo: boto de menos a definición do termo *mot-vedette* que eu –confeso– desconecía.

En canto á terminoloxía usada por Bárdosi, salta á vista que o termo que figura no título da obra se define do seguinte xeito: “la phraséographie [...] est la science et la technique

de la redaction de dictionnaires phraséologiques en tant que branche autonome de la lexicographie” (22). Dos exames presentados máis adiante dedúcese que a fraseografía dedícase tamén a cuestións teóricas e prácticas do tratamento das unidades fraseolóxicas nos dicionarios xerais monolingües e bilingües. En vista disto propoño a reformulación da definición anterior da seguinte maneira: “a fraseografía, unha rama da fraseoloxía, dedícase a cuestións teóricas e prácticas do tratamento das unidades fraseolóxicas (frasemas) nos dicionarios e ocúpase tamén da teoría e práctica da redacción dos dicionarios fraseolóxicos”. Ante a riqueza da terminoloxía básica tradicional o noso autor opta por usar como termos xerais as denominacións *frasema*, *fraseografía* cuxo uso referido a séculos *prefraseolóxicos* pode causar certa estrañeza. Penso en formulacións como por exemplo *La formation de la phraseographie française depuis le XIIIe siècle* (294). Sobre a diversidade terminolóxica fraseolóxica e a súa lenta unificación véxase o breve apartado na páx. 94.

Entre os principais resultados dos seus exames (305-307) Bárdosi destaca que segundo el «o pai» da fraseoloxía non é Charles Bally, senón Michel Bréal (89-95, 305), mais confirma que son dous dos traballos que despertaron o interese en diferentes países europeos polas combinacións estables de palabras. Bárdosi constata que os lingüistas franceses comezaron a interesarse polo tema con certo retraso (305-306), o que parcialmente explica o feito de que ata hoxe ninguén realizara a descrición e a clasificación detalladas dos frasemas franceses (306). Os dous fraseólogos rusos mencionados opinan que a fraseoloxía é unha das áreas da lingua que se desenvolve máis dinamicamente e que na actualidade o centro das investigacións sobre fraseoloxía se está desprazando desde Rusia ata Europa Occidental (cf. Baránov / Dobrovol'skij, 21-22). O excelente traballo realizado por Vilmos Bárdosi, editado en Budapest, esixe matizar esta afirmación.

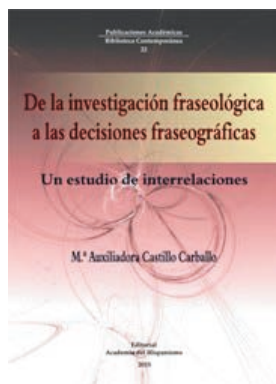
Referencias bibliográficas

- BARÁNOV, Anatolij / DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009), *Aspectos teóricos da fraseoloxía*, Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades – Xunta de Galicia, 644p.
- BÁRDOSI, Vilmos (1982) «Egy új típusú szótár szükségességéről». [De la necesidad de un diccionario fraseológico de tipo nuevo]. *Filológiai Közöny*, 2-3/1982. 344-355.
- BÁRDOSI, Vilmos (2015) *Szólások, közmondások eredete*. Frazelógiai etimológiai szótár. [El origen de locuciones y proverbios. Diccionario fraseológico etimológico]. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- CORPAS PASTOR, Gloria (2003) «El uso de paremias en un corpus del español peninsular actual». (En:) *Diez años de investigación en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*. Iberoamericana, Madrid – Vervuert, Frankfurt am Main, Lingüística iberoamericana, vol. 20, 83-107.

Károly Morvay

Universidad Eötvös Loránd de Budapest

CASTILLO CARBALLO, Auxiliadora (2015): *De la investigación fraseológica a las decisiones fraseográficas. Un estudio de interrelaciones*. Vigo: Editorial Academia del Hispanismo. ISBN 978-84-16187-04-1; 200 páxs.



Ao abrir o libro *De la investigación fraseológica a las decisiones fraseográficas. Un estudio de interrelaciones*, de Auxiliadora Castillo Carballo, profesora da Universidade de Sevilla, editado pola Editorial *Academia del Hispanismo* en 2015 dentro da colección dirixida por Jesús. G. Maestro, chamada *Biblioteca Contemporánea*, podemos observar que está clasificada como obra de Lexicografía no apartado de Materia. E isto é así porque, como indica a segunda parte do seu título (“las decisiones fraseográficas”), este volume vai dedicado á confección dos dicionarios. Pero non de calquera dicionario, senón dos dicionarios das “unidades fraseolóxicas”.

Estruturada en 4 grandes apartados, a obra vén precedida dun prólogo da autora onde xa anticipa o seu obxectivo, o de “establecer una conexión directa entre los estudios y análisis fraseológicos y las decisiones fraseográficas [...]”. De este modo, se podrán elaborar diccionarios que se acerquen a la utopía del repertorio léxico perfecto” (p. 14). Con este propósito en mente, pois, a autora aborda no primeiro apartado a cuestión da discriminación das diferentes unidades fraseolóxicas, incidindo na necesidade de aplicar criterios orientados a unha “adecuada anotación lexicográfica” (p.27). En efecto, despois de facer un repaso ás tipoloxías máis coñecidas realizadas para o castelán por reputados linguistas ou fraseólogos coma Casares (1950), Zuluaga (1980), Carneado Moré e Tristán Pérez (1985), Corpas Pastor (1996), Ruiz Gurillo (1997), entre outros, e de analizar os diferentes tratamentos lexicográficos que fan diversos dicionarios destas unidades, conclúe que “Las decisiones que se reflejan en algunos diccionarios de introducir unas unidades y descuidar otras contrastan con otras posturas más abarcadoras” (p. 49). Con isto, mostra que estes dicionarios non tiveron en conta as tipoloxías establecidas polos especialistas e que polo tanto hai unha desconexión evidente entre ámbolos dous eidos, o fraseolóxico e o lexicográfico, no ámbito da lingua castelá, non así noutros países, como sinala a autora: “Por el contrario, la elaboración de diccionarios de fraseologismos en la antigua Rusia ha dado lugar a la creación de una rama independiente, que relaciona de manera muy directa la fraseología y la lexicografía, se trata de la fraseografía.” (p. 45-46).

A partir da observación desta ausencia de conexión, cada un dos seguintes capítulos vai dedicado á análise pormenorizada do tratamento lexicográfico das unidades fraseolóxicas da lingua castelá por tipo de unidade. Así, o capítulo 2 trata das colocacións, o 3 das locucións e o 4 dos enunciados fraseolóxicos.

Entrando máis no detalle de cada capítulo, podemos ver, no tocante ás colocacións, sobre todo as de tipo léxico –as colocacións gramaticais teñen escasa referencia neste apartado– como, por exemplo, *dar un paseo, soltero empedernido, plantear un problema o zanzar dudas*, que a autora incide no carácter deficiente do tratamento lexicográfico

que se lles dá por parte da maioría dos dicionarios. Nese capítulo, despois de poñer de manifesto a relevancia deste tipo de unidade tanto para un estudante de lingua materna como para un de lingua estranxeira, fai un repaso dos tipos de deficiencias das que soen adoeecer os dicionarios na recollida destes elementos (a súa “ubicación caprichosa”, o seu rexistro erróneo con etiquetas pouco homoxéneas, o recurso á anotación de colocacións en exemplos sen que estes correspondan á definición do compoñente que serve de entrada etc.) e analiza as virtudes dos que si as incorporan, como é o caso, por exemplo, do *Diccionario del Español Actual*, de Seco, Andrés y Ramos (1999). En resposta a estas deficiencias, e tamén para responder ás necesidades glosodidácticas que os dicionarios deben atender, a autora recomenda que se rexistren as colocacións baixo os dous compoñentes que as conforman (bases e colocativos), pois, “De otro modo, no le [ao estudante] será posible encontrar una colocación que no conoce ni activar una que, momentáneamente, no recuerda” (p. 97). De feito, ao teren as colocacións unha combinatoria moi restrinxida e unha composición de tipo xerárquico onde o colocativo desenvolve un sentido moi específico seleccionado pola base, resulta esencial que o dicionario as recolla conforme ás expectativas dos alumnos que normalmente acoden a eles pola entrada que máis coñecen. Deste xeito, “la operatividad del diccionario de aprendizaje (y también de los generales) estaría asegurada si determinadas informaciones, como estas [las relativas a las combinaciones frecuentes], ocuparan un lugar fijo en el artículo lexicográfico (...)” (p. 103). Outro aspecto que salienta a autora como factor a ter en conta para atopar un tratamento lexicográfico axeitado no tocante ás colocacións léxicas é a relevancia do fenómeno do neoloxismo semántico que soe operar no caso, sobre todo, dos colocativos. En efecto, estes desenvolven, polo seu carácter específico dentro da combinatoria restrinxida, un novo sentido que vén engadirse aos que xa tiñan fóra da combinación. Esta realidade mostra que as colocacións léxicas contribúen a enriquecer o conxunto de significacións de moitos vocábulos, polo que é aconsellable que os dicionarios deixen de resistirse a incluílos e lles fagan un oco.

No capítulo seguinte, dedicado ás locucións, a autora pon de manifesto a falta de consenso entre os especialistas para distinguir as locucións dalgunhas unidades que presentan estruturas afíns a elas. É o caso dos chamados compostos sintagmáticos, en particular aqueles que non presentan unión ortográfica. Na súa análise, contrápon as distintas posicións dos lingüistas, uns que consideran as locucións como un subtipo dentro dos compostos, outros que consideran os compostos (os que teñen unión ortográfica) un subtipo de locucións e finalmente os fraseólogos que avogan por separar ámbalas dúas formas con base en criterios de tipo “semántico, morfosintáctico, acentual y ortográfico” (p. 119-120). Esta división de posicións reflíctese ao final nos dicionarios que recoñecen, como é o caso do *Diccionario de la lengua española*, da Real Academia Española (2009), que os límites entre os dous tipos de unidades son polémicos. Fronte a estas dificultades, a autora lembra que un dos criterios máis produtivos para clasificar as locucións é finalmente a da función que desenvolven na estrutura oracional (nominal, adxectiva, adverbial, verbal, prepositiva e conxuntiva). Aínda así, dentro destas categorías existen dúas que poden presentar unha dobre posibilidade de interpretación, as

locucións adxectivas e as locucións adverbiais, constituídas ámbalas dúas por un grupo preposicional co que “pueden desempeñar funciones de adjetivos o adverbios, según las relaciones que establezcan con el entorno lingüístico” (p. 144-145). Os dicionarios poden chegar a etiquetalas dunha maneira (como locucións adxetivas ou ben adverbiais) e elas desempeñar unha función distinta á da súa etiqueta segundo o contexto (p. ex. Yo pago *al contado*/ un pago *al contado*). Fronte a esta situación, a autora propón darlles a estas dobres locucións a categoría de locución adxectivo-adverbial xa que son bifuncionais, porque entende que non se pode “criticar los diccionarios por no recoger un uso, un sentido adecuado, por hacer una mala catalogación, y después no contribuir, desde la reflexión fraseológica, a establecer unos parámetros que permitan una anotación fiable y certera para el que los consulta.” (p. 151).

Ese mesmo propósito é o que a leva, no último capítulo, a abordar os diferentes tratamentos que lles dan os distintos dicionarios aos enunciados fraseolóxicos, tanto ás formulas rutineiras como ás paremias. No primeiro tipo de enunciados, as fórmulas rutineiras, observa unha evidente heteroxeneidade na etiquetación dentro dun mesmo dicionario que para unha mesma estrutura emprega un sistema diferente de marcas (*expr.*, *fr.*, *loc. adverbial* etc.). “¿Qué diferencia real existe entre *¡hasta aquí podríamos llegar!* y *¡qué remedio!* para que una sea una frase y la otra, una expresión, aunque las dos se cataloguen como exclamativas?” (p. 159), chega a preguntarse. Ademais desta clara ausencia de planificación nos etiquetados nalgún dicionario, tamén salienta o caso oposto, o da falta total de marcación nalgún outro onde a definición que se aporta destes enunciados empeza directamente coa secuencia “*Se usa o se utiliza para*” (p. 164), sen máis. Na escolma que ofrece a autora, o *Diccionario fraseológico documentado del español actual*, de Seco et al.(2004), representa “un caso especial” (p. 167) por utilizar a abreviatura *fórm. or.* (fórmula oracional) para este tipo de unidade fraseolóxica e especificar o seu uso na *Guía del lector*. En canto ás paremias, o tratamento lexicográfico que se observa ten que ver, en primeiro lugar, coa presenza cada vez máis reducida destas nas entradas dos dicionarios, e en segundo lugar, coa falta de delimitación entre o que son refráns, frases proverbiais ou simplemente frases. Esta confusión na etiquetación pode ocasionar, como consecuencia, unha toma de decisión errada por parte do lexicógrafo posto que, “De ser así, una etiqueta no acertada puede incidir en la inclusión de refranes en una obra en la que se ha decidido eliminarlos, por la decisión de que mejor se encuentran en compilaciones independientes” (p. 174).

Todos estes exemplos que ilustran a falta de anotación adecuada para os distintos tipos de unidades fraseolóxicas reflicten, en definitiva, a necesidade que salienta a autora no título da súa obra, a saber, de que os lexicógrafos e os fraseólogos colaboren á hora de conectar a investigación ás decisións fraseográficas coa finalidade de “dar luz y guiar sin pausa, pero con paso firme, hacia un tratamiento cada vez más homogéneo y sistemático de las unidades en los diccionarios” (p. 184). Estas palabras que pechan o último capítulo do libro serven de conclusión a unha reiterada petición da autora ao longo da obra, a de “paliar los problemas que supone el uso competente de las unidades fraseológicas” (p.

155), palabras que fan eco ao dito nas primeiras páxinas: “lo realmente importante es que para adquirir competencia fraseológica además de otros recursos, se debe contar con diccionarios que dispongan adecuadamente el material dentro de sus páginas, que adopten criterios uniformes, y que, en todo momento, sirvan de ayuda al que los consulta y no originen un efecto contrario.” (p.58). Efectivamente, a preocupación da autora xira en todo momento en torno a esta cuestión, á competencia fraseolóxica dos usuarios, e en especial a dos aprendentes de castelán como lingua estranxeira, dos que analizou as necesidades no capítulo 2, no tocante sobre todo ás colocacións por seren as máis importantes para amosar un nivel elevado de competencia lingüística en lingua estranxeira. Neste aspecto, este libro constitúe unha guía para o lexicógrafo ao que a autora lle fai unha serie de recomendacións para coa súa obriga de non “desistir de la labor de mejora del diccionario, que, indudablemente, nos acompaña y nos guía por el fascinante mundo del lenguaje durante toda la vida, desde los primeros años” (p. 59). Estas recomendacións consisten na elaboración de diccionarios adaptados ao tipo de usuario, proporcionando unha información fraseolóxica diferenciada para cada un deles. Na procura deste obxectivo, a autora presentou en 3 capítulos a principal tipoloxía de unidades fraseolóxicas a ter en conta, definindo con rigor, desde a teoría fraseolóxica, as súas características e amosando, desde a práctica lexicográfica, as deficiencias na maneira de recollelas, coa finalidade de tender unha ponte entre ambos eidos achegando sempre propostas susceptibles de mellorar o seu tratamento.

Se pasamos a valorar, finalmente, o conxunto desta contribución á fraseoloxía e á fraseografía da lingua castelá, podemos facer un par de observacións:

1) A análise dos diccionarios que fixo a autora, normalmente diccionarios de uso xeral (o *Diccionario de la lengua española*, da Real Academia Española, o *Diccionario General Ilustrado de la Lengua Española. Vox*, o *Diccionario de uso del español*, de María Moliner etc.) mostra que a práctica lexicográfica neste tipo de diccionario foi sempre por detrás da investigación fraseolóxica. Este ir por detrás é comprensible, dalgunha maneira, polo laborioso que é facer, ou nestes casos refacer, un diccionario con larga tradición. Moitos deles naceron antes de saíren as propias tipoloxías fraseolóxicas. Estas foron coñecendo o seu punto álxido na década dos anos setenta do século pasado, e aínda dende aquela estanse a pulir as propostas iniciais á luz dos avances da investigación fraseolóxica actual. A capacidade de reacción e de adaptación do eido lexicográfico a estes avances é loxicamente máis lenta, non soamente por esta cuestión de laboriosidade que supón revisar todas as entradas dun diccionario para adaptalas a novos criterios de etiquetación, senón porque esas propostas realizadas desde a teoría fraseolóxica tiñan e seguen a ter que ser consensuadas e aceptadas por todos os fraseólogos. Aínda así, nalgún destes diccionarios xerais, coma o da RAE (1956, 1973, 1992, 2001, 2009), apréciase unha evolución indicativa de que pouco a pouco se van tendo en conta os avances en fraseoloxía.

2) A inclusión neste estudo de dicionarios coma o de Seco et al. (2004), que leva xa no seu título a palabra “fraseolóxico” (*Diccionario fraseológico documentado del español actual*), presenta melloras substanciais con respecto aos citados anteriormente. Aínda así, bótase en falta neste apartado a mención ao dicionario de Ignacio Bosque, *REDES: diccionario combinatorio del español contemporáneo* (2004), que tivera aportado seguramente unha luz interesante á análise deste tipo de dicionario máis especializado nas unidades da combinatoria fixa ou restrinxida. En calquera caso, estes dicionarios fraseolóxicos si que tiveron que adoptar decisións de índole fraseográfica, o cal demostra que a investigación fraseolóxica está a introducirse no campo lexicográfico pola vía de dicionarios especializados nestes tipos de unidades. Isto indica que a Fraseografía estase a converter nunha rama da Lexicografía no eido da lingua castelá, como o foi no seu inicio noutras linguas, e que é desde esa rama como se podería achegar a solucionar os problemas formulados pola autora neste libro seu.

Feitas estas dúas observacións, podemos concluír que este volume lanza unha mensaxe clara aos conceptores lexicográficos, animándoos a que revisen os seus criterios de etiquetación no casos das unidades fraseolóxicas á luz dos avances da investigación en materia de fraseoloxía. Deste xeito, contribúe a salientar, ao mellor de forma involuntaria pero que para nós non deixa de ser así, o papel que debe desenvolver a Fraseografía para levar a cabo o cambio de rumbo na toma de decisións, outorgándoselle a esta rama unha dobre función nesta encomenda: a de coller a remuda da investigación fraseolóxica aplicando criterios homoxéneos para o tratamento das unidades fraseolóxicas non só nos dicionarios especializados senón tamén nos dicionarios de uso xeral, e a de transmitir a información fraseolóxica de forma adaptada ao tipo de usuario ao que vai dirixida. Dito isto, agora toca agardar a que ese cambio se realice, dándolles tempo abondo a que nazan os futuros dicionarios e a que se refagan os que xa están feitos, e isto, xa se sabe, “no es tarea fácil”, como ben recoñece a propia autora.

María Isabel González-Rey

Universidade de Santiago de Compostela

CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2017): *Ο παροιμιακός λόγος που γνωρίζουν και χρησιμοποιούν οι σύγχρονοι Έλληνες, με αντιστοιχίες στην ισπανική γλώσσα*. Atenas: Εκδόσεις ΦΙΛΥΡΑ. ISBN: 978 618-5270-18-6; 310 páxs.



Carlos A. Crida Álvarez é catedrático do Departamento de Lingua e Literatura Hispánicas da Universidade Kapodistriaca de Atenas e moi destacado especialista no estudo das paremias do grego e do español. O seu libro *Las paremias que conocen y usan los griegos contemporáneos*, con correspondencias no español, que agora recensionamos, é o froito de moitos anos de estudo, que xa cristalizaran na publicación doutros libros anteriores como *Ανθολογία ισπανικών παροιμιών και παροιμιοδών φράσεων με αντιστοιχίες στα ελληνικά και αντίστροφα* (*Antología de proverbios y frases proverbiales españolas con correspondencias en griego y viceversa*, Atenas 1999) e *Είναι παροιμίες. Son paremias. Sono proverbii* (Atenas 2005, en colaboración

con G. Zoras), ou na súa participación no *Refranero multilingüe* dirixido por Julia Sevilla e María Teresa Zurdo. O presente libro recompila, por primeira vez e de maneira minuciosa e completa, un mínimo parémico da lingua grega, é dicir, empregando a definición do autor, “el menor número de paremias conocidas y usadas por el mayor número de hablantes nativos de esa lengua, sin distinciones de sexo, edad, situación social o cultural”.

Na Introducción (páxs. 9-20) expón Carlos Crida os obxectivos do seu traballo, que se diferencia dos grandes repertorios de proverbios gregos (as recompilacións dos beneméritos paremiólogos e paremiógrafos do século XIX, Politis e Venizelos sobre todo, ás que se sumaron posteriormente as coleccións e os estudos levados a cabo por Lukatos, Meraclís, Dulabera, Alexíadis e outros) en que non se trata de realizar unha recompilación que pretenda recoller o acervo parémico grego a partir de coleccións anteriores e de fontes literarias ou históricas, senón de investigar cal é a destreza proverbial dos gregos de hoxe e reunir e explicar as paremias que coñecen e usan verdadeiramente os gregos na actualidade, nestes tempos nos que, tamén entre os falantes nativos de grego, se aprecia unha notable diminución na competencia no uso de paremias.

Tras un longo e laborioso proceso de recompilación e selección, que se expón na Introducción e no que internet desempeñou un papel capital, o autor finalmente escolleu e analizou 352 paremias, das cales 237 son coñecidas e usadas pola maioría dos falantes nativos da lingua grega, e 115 son coñecidas por unha ampla maioría deles mais úsanse relativamente pouco. No libro as paremias aparecen ordenadas non alfabeticamente, senón de acordo co número de informantes que declararon coñecer e usar cada unha delas. Non obstante, a localización e consulta das paremias é sinxela, xa que o libro se completa con respectivos índices de paremias gregas e españolas ordenadas alfabeticamente.

En cada unha das 352 entradas recóllense os seguintes datos e comentarios:

- Variantes da paremia.
- Sinónimos da paremia.
- Rexistro máis antigo que se coñece (por regra xeral remítese aos datos que aporta a gran recompilación de Venizelos).
- Procedencia da paremia (sinálase se é coñecida ou anónima) e uso actual (se é de uso culto ou popular).
- Idea clave.
- Tipo de paremia. Distínguense os seguintes tipos: 1) Paremias bíblicas (βιβλικές παροιμίες), de uso cada vez menos habitual. 2) Gnómicas (γνώμικα) ou apotegmas de procedencia coñecida e xeralmente de uso culto; por exemplo, “mente sana en cuerpo sano” (número 53) ou “conócete a ti mismo” (número 79). 3) ‘Paremias’ en sentido concreto (παροιμίες), ou ditos de procedencia anónima e uso popular, baseados na experiencia; por exemplo, “más vale tarde que nunca” (número 1) ou os refrans metereolóxicos. 4) Frases proverbiais (παροιμιακές φράσεις), que se diferencian das ‘paremias’ na estrutura (as frases proverbiais son xeralmente unimembres) e en que carecen de elementos mnemotécnicos; por exemplo, “la esperanza es lo último que se pierde” (número 9) ou “el tiempo es dinero” (número 91); non obstante, a distinción entre ‘paremias’ e ‘frases proverbiais’ non é sempre clara: “el silencio es oro” (número 116) clasifícase como ‘paremia’ e en cambio “el tiempo es dinero” como ‘frase proverbial’. 5) Expresións proverbiais (παροιμιακές εκφράσεις); de procedencia descoñecida e uso popular, a súa construción non é completamente fixa, xa que admiten cambios nas categorías gramaticais –tempo, persoa, número, xénero– de acordo co contexto; por exemplo, “a los higos higos y a las barcas barcas” (número 142; é o equivalente do noso “al pan pan y al vino vino”) ou “de Escila a Caribdis” (número 195). 6) Diálogos proverbiais (παροιμιακοί διάλογοι); de procedencia descoñecida e uso popular, a súa construción é bímembre ou trimembre, do tipo do español “dijo la sartén al cazo: apártate, que me tiznas”. Paremias en sentido concreto e frases proverbiais son os tipos máis frecuentes con moita diferenza; tamén as paremias gnómicas son bastante usuais, e xa moito máis raras son as expresións proverbiais, os diálogos proverbiais, e incluso as paremias bíblicas (bastante máis frecuentes, por certo, no segundo catálogo, o que recolle as paremias que son coñecidas por unha ampla maioría de falantes pero relativamente pouco usadas).
- Significado da paremia.
- Exemplo de uso nun contexto concreto. Ese contexto pode ser xornalístico, literario, procedente de escritos de carácter técnico ou de blogs, etc. Os textos sácanse maioritariamente de internet, o que pode asegurar tamén o uso actual da paremia.
- Notas adicionais.

- Paremia(s) equivalente(s) en español (especificase o tipo de paremia de que se trata e a súa frecuencia de uso).

O libro de Carlos Crida, en suma, é unha excelente e moi ben estruturada recompilación de paremias, que ademais do interese que pode ter por si mesma e para coñecer de maneira máis precisa a actualidade da tradición proverbial, representa tamén un utilísimo instrumento para a ensinanza da lingua grega a nativos e estranxeiros, e igualmente para o traballo de tradutores e intérpretes ou de investigadores que levan a cabo estudos culturais comparativos.

Fernando García Romero

Universidade Complutense de Madrid

ECHENIQUE ELIZONDO, María Teresa; MARTÍNEZ ALCAIDE, María José; SÁNCHEZ MÉNDEZ, Juan Pedro e PLA COLOMER, Francisco P. (eds.) (2016): *Fraseología española: diacronía y codificación*. Madrid: CSIC, *Anejos de la Revista de Filología Española* 104; ISBN: 978-84-00-10168-8; 358 páxs.



Tódolos estudos lingüísticos se poden enfocar desde unha perspectiva sincrónica ou diacrónica. No ámbito fraseolóxico predominan as achegas do primeiro tipo pero cada vez son máis frecuentes e importantes as de carácter diacrónico, como é o caso da obra obxecto desta recensión.

Nun número anterior de *Cadernos de Fraseoloxía Galega* (15, 2013) tivemos oportunidade de analizar o monográfico de Santiago Vicente Llavata *Estudio de las locuciones en la obra literaria de D. Íñigo López de Mendoza*. Este autor volve aparecer aquí entre os colaboradores porque a Universidade de Valencia estase a converter nun dos centros de referencia deste tipo de estudos, especialmente o grupo de investigación *HISLEDIA (Historia e historiografía de la lengua española en su diacronía)*,

que dirixe a doutora e catedrática desa universidade M.^a Teresa Echenique Elizondo, e que ten por prioridade a elaboración do *Diccionario histórico fraseológico del español (DHISFRAES)*.

Os restantes editores desta obra, así como a maioría dos colaboradores, forman parte dese grupo de investigación, con sede na universidade levantina pero dispersos por diferentes universidades españolas e europeas (Neuchâtel, Paderborn, Augsburg, Kassel e La Laguna).

Segundo se sinala na *Presentación* deste volume, “la Fraseología histórica de la lengua española, entendida como el establecimiento de la diacronía global de las unidades fraseológicas y la historia particular de cada una de ellas, se ofrece en esta obra como esbozo inicial de tareas que habrán de tener en el futuro próximo un desarrollo mayor” (p. 9). De acordo con esta declaración de intencións, a obra organizase en tres bloques principais, aos que hai que engadir a mencionada *Presentación* (na que se dá conta do grupo de investigación HISLEDIA e dos seus membros e se realiza unha breve síntese de cada un dos traballos incluídos), así como unha completa sección bibliográfica con tódalas referencias utilizadas nos distintos capítulos, e un útil “Índice de palabras y combinaciones fraseológicas” mencionadas ao longo do texto.

O primeiro dos citados bloques (“Diacronía fraseológica del español”, pp. 17-55) recolle dous traballos de carácter programático:

- “Perspectivas en el estudio diacrónico de la fraseología en su amplitud hispánica (peninsular, insular y americana)” de M.^a Teresa Echenique, M.^a José Martínez Alcaide e J. P. Sánchez Méndez (pp. 17-32).
- “Relación entre la fraseología histórica y la fraseología regional del español”, de G. Ortega Ojeda e M.^a I. González Aguiar (pp. 33-55).

Dado que o proceso de fixación das unidades fraseolóxicas é basicamente un proceso histórico, nestas dúas contribucións trátanse cuestións de tipo metodolóxico relacionadas con este proceso. Unha cuestión importante na que inciden as dúas colaboracións está relacionada coa necesidade de ter en conta a variación diatópica nos estudos de fraseoloxía histórica do español. Na primeira achega faise fincapé na incorporación da fraseoloxía do español de América; na segunda, do español de Canarias. Para os que nos ocupamos da fraseoloxía do galego estas observacións parécennos inobxectables se se teñen en conta as estreitas relacións establecidas entre o galego e o español de América tamén no ámbito fraseolóxico, como puxemos de manifesto na nosa contribución na obra *Lingua, pobo e terra. Estudos en homenaxe a Xesús Ferro Ruibal*, editada por Manuel González González e publicada polo Centro Ramón Piñeiro en 2016 (pp. 245-301).

O segundo bloque (“La fraseología en la historia de la lengua: nuevos enfoques”, pp. 59-169) inclúe os seguintes traballos:

- “Aproximación a una fraseometría histórica de la lengua castellana: *el Libro de miseria de omne y el segundo ciclo del Mester de Clerezía*”, de Francisco Pedro Pla Colomer (pp. 59-74).
- “Fraseología hispánica medieval y codificación: a propósito de la traducción aragonesa del *Secretum Secretorum* promovida por Juan Fernández de Heredia”, por Santiago Vicente Llavata (pp. 75-96).
- “Las traducciones del renacimiento como fuente de conocimiento de la fraseología diacrónica española”, de Francisco Javier Satorre Grau (pp. 97-110).

- “Compilación, desautomatización y desarticulación fraseológica en Quevedo”, por Dolores García Padrón e José Juan Batista Rodríguez (pp. 111-131).
- “Fraseología del marginalismo en el Siglo de Oro: una aproximación a partir de la narrativa picaresca española”, por Encarnación Podadera Solórzano (pp. 133-143).
- “Fraseología y tradiciones discursivas en textos literarios: entre filología y lingüística de corpus”, de Angela Schrott e Sandra Issel-Dombert (pp. 145-169).

Como se comproba pola anterior relación, a maioría dos traballos que compoñen a segunda parte do volume dedícanse a tratar diversos aspectos da fraseoloxía histórica en diferentes obras e autores da historia da literatura española, desde a Idade Media ata o século XVIII (século que se toma como inicio do español moderno por fundarse nel a Real Academia Española). Os títulos son suficientemente transparentes con respecto aos temas que son tratados, polo que só faremos algunha aclaración sobre aquelas achegas máis opacas na súa denominación: así o estudo de Satorre Grau trata sobre os problemas que orixina a tradución dun texto por parte dun falante non nativo, exemplificados pola versión que fixo Giovanni Giustiniano da obra *De Institutione Feminae Christianae* de Luis Vives (o seu traballo céntrase na análise dalgunhas frases adverbiais como o probable calco italiano ou valenciano *entre la puerta y la pared* que, por figurar no CORDE, pode inducir a confusión e dar a entender que se trata dunha expresión xenuinamente castelá). Pola súa banda, Schrott e Issel-Dombert analizan construcións coordinadas fixadas en diferentes obras medievais e clásicas (expresións bimembres ou trimembres do tipo de *moros y moras, mugieres e varones*, utilizadas con frecuencia como negación expresiva en secuencias como a cita cervantina “no había *barca ni barco* ni quien le pasase a él”), aspecto que completan cun estudo cuantitativo de tódalas expresións bimembres ou trimembres fixadas que localizan nas *Cartas marruecas* de José Cadalso.

Finalmente, o terceiro bloque (“Las unidades fraseológicas en su historia”, pp. 173-316) presenta as seguintes colaboracións:

- “Lexicografía y fraseología histórica: la necesidad de un diccionario histórico fraseológico”, de Vicente Álvarez Vives (pp. 173-184).
- “Combinaciones locucionales prepositivas en el Tomo II de la *Primera Crónica General de Alfonso X (Estoria de Espanna)*”, de Adela García Valle (pp. 185-224).
- “Formas locucionales prepositivas en los libros y colecciones de sentencias castellanas del siglo XIII”, de David Porcel Bueno (pp. 225-236).
- “El origen de algunas locuciones prepositivas en gallego y portugués: análisis de las crónicas medievales”, de Amparo Ricós Vidal (pp. 237-256).
- “Fijación y variación en el uso de las locuciones prepositivas en la lexicografía del Siglo de Oro: el *Tesoro de la Lengua Castellana o Española* (1611) de Sebastián de Covarrubias”, de Mercedes Quilis Merín (pp. 257-272).
- “La diacronía de *so pena de*”, de Viorica Codita (pp. 273-294).

- “*Adefesio*: ¿de la epístola paulina (ad ephesios) a la unidad léxica (adefesio) en español a través de la fraseología?” de María Luisa Viejo Sánchez (pp. 295-316).

Este terceiro apartado comeza cun estudo introdutorio de Álvarez Vives no que analiza o moito que queda por facer no ámbito da fraseografía histórica, factor que xustifica a elaboración por parte do grupo de investigación, a través do proxecto *FRASLEDIA*, do *Diccionario histórico fraseológico del español*, do que se dá noticia. Sinala, neste sentido, que para a fase inicial do dicionario foron seleccionadas tres tipos de UF (as prepositivas, as interxectivas e as adverbiais), elenco que posteriormente será ampliado con outro tipos de unidades: “De hecho, la reducción se debe a la voluntad de presentar en breve algunos resultados” (p. 180).

En consecuencia co mencionado propósito, o groso deste bloque céntrase na análise dos principais esquemas utilizados polo castelán medieval para a formación de locucións prepositivas e das propias locucións prepositivas localizadas nos textos que anteriormente se mencionaron.

Non se nos escapa a importancia que para a fraseografía histórica do español vai supoñer a elaboración do mencionado dicionario, polo que se lle debe dar a benvida a calquera contribución preparatoria do que sen dúbida será unha obra de referencia para a fraseoloxía do español, incluso da sincrónica, porque nos permitirá unha visión xeral dos procesos de fixación (gramaticalización ou lexicalización) das locucións desde os seus inicios como base de contraste coa situación actual (a modo de exemplo, en Ricós Vidal vemos como a locución medieval *acerca de*, sinónima de *cerca de*, foi pasando sucesivamente polos estados de ‘aproximación locativa’, ‘aproximación temporal’ e ‘asunto ou tema’. Este último valor culminará no século XV, desprazando os anteriores, hoxe desaparecidos en castelán).

Finalizo cunha observación de tipo teórico, relacionada co inventario de locucións preposicionais analizadas no texto. Evidentemente, é moi difícil establecer unha relación precisa porque o proceso de fixación é gradual e por tanto hai múltiples unidades en situación fronteiriza. Con todo, pola nosa formación sintactista considero que non se pode falar de UF alí onde a sintaxe libre permite unha análise regular (por exemplo *lejos de*, *antes de*, *cerca de* poden ser analizadas como frases adverbiais con núcleo adverbial antes que como locucións prepositivas –*antes de*– ou conxuntivas –*antes de que*–, salvo que tamén se produza un fenómeno de idiomaticidade con cambio de significado, como sucede en *cerca de* con valor de ‘aproximadamente’). Os autores da obra son conscientes de todo isto que acabo de mencionar, e comentan as diversas posturas mantidas sobre este tipo de construcións, aínda que adoptan una perspectiva ampla do proceso de fixación, incluíndoas no seu repertorio de expresións analizadas.

Luis González García
Universidade da Coruña

MELLADO BLANCO, Carmen; BERTY Katrin; OLZA, Inés (eds.) (2017): *Discurso repetido y fraseología textual (español y español-alemán)*. Madrid: Iberoamericana, Frankfurt am Main: Vervuert. ISBN 978-84-16922-11-6; 304 páxs.



Este libro, publicado por Carmen Mellado Blanco, profesora da Universidade de Santiago de Compostela e investigadora principal do grupo de investigación FRASESPAL; Katrin Berty, profesora da Universidade de Heidelberg especialista en tradución e Inés Olza, investigadora que traballa no eido da fraseoloxía e da análise do discurso, frecuentemente desde unha perspectiva cognitivista, é o resultado dunha selección dos traballos que se presentaron na sección “Fraseoloxía e discurso repetido: de como a linguaxe innova sobre a tradición” do *XX Congreso de la Asociación Alemana de Hispanistas* celebrado na Universidade de Heidelberg entre o 18 e o 22 de marzo de 2015.

Este marco de referencia contribúe a dotar de homoxeneidade o volume, que, onda a presentación das editoras, se conforma en tres bloques temáticos: *I. Contraste y traducción en la fraseología del par de lenguas alemán-español*, o máis extenso, con oito contribucións; *II. Fraseología del español: aspectos discursivos* e *III. Esquemas fraseológicos*, ambos con tres capítulos.

Como sinalan as editoras na presentación (p. 9), o primeiro bloque temático ten por obxectivo estudar os fraseoloxismos desde unha perspectiva interlingüística, ben sexa cun enfoque tradutolóxico ou de uso contrastivo.

Héctor Álvarez Mella e Frank J. Harslem, en “Las unidades fraseológicas como estrategia de traducción alemán-español” (pp. 21-39) danlle a volta á tradicional consideración das unidades fraseolóxicas como problemas de tradución, analizando aqueles casos en que este tipo de expresións se presenta como unha solución de tradución. Os autores, a partir de exemplos tirados das traducións ao español de *Die Vermessung der Welt*, de D. Kehlmann e de *Austerlitz*, de W. G. Sebald, ilustran e clasifican aquelas situacións en que no texto meta se introduce unha unidade fraseolóxica como tradución a unha única palabra ou a unha expresión de carácter libre da lingua fonte. No seu estudo establecen dous apartados, un relativo á tradución con colocacións e outro á tradución con locucións e neles demostran como as unidades fraseolóxicas, en tanto que unidades que conforman o repertorio léxico das linguas, están a disposición dos tradutores como unha estratexia de tradución máis, que eles denominan estratexia fraseolóxica.

No seguinte capítulo, “La traducción en fraseología: el caso de los *falsos amigos*” (pp. 41-54), M^a Ángeles Recio Ariza e J. Agustín Torijano Pérez estudan os falsos amigos ou heterosemánticos fraseolóxicos, entendendo por tales non soamente os fraseoloxismos que coinciden no significado literal e difiren no idiomático, senón en xeral aquelas unidades fraseolóxicas que poden ser fonte de interpretación errada ao careceren na outra lingua dun equivalente coincidente formal e semanticamente. En primeiro lugar, estudan o caso

da expresión *carta branca* tanto desde o punto de vista do seu tratamento lexicográfico en diferentes dicionarios de español, como das solucións de tradución ofrecidas para o portugués e o alemán. Posteriormente ilustran a problemática con algunhas expresións que os autores consideran representantes prototípicas das dificultades que poden xurdir na tradución e conclúen coa necesidade dunha abordaxe holística dos fraseoloxismos, que inclúa contidos de carácter sociolingüístico e cultural.

No terceiro dos capítulos que integran o volume, “El olfato del traductor a prueba. Los somatismos con *Nase* en *Das Parfum*, de Patrick Süskind” (pp. 55-74), de Elena Voellmer e Jenny Brumme, preséntase un interesante e rigoroso estudo sobre o tratamento da fraseoloxía con *Nase* (‘nariz’) na tradución ao español, inglés, francés e romanés da novela citada. Tras analizar a tradución do propio substantivo *Nase* nun dos fragmentos das primeiras páxinas da obra, as autoras analizan e avalían os mecanismos empregados para a tradución de catro fraseoloxismos somáticos que conteñen tal palabra: *eine feine Nase haben* (‘ter un nariz fino’), *jmdm. etwas vor der Nase wegschnappen* (‘quitarlle algo a alguén diante dos fociños’), *jmdm. etwas unter die Nase reiben* (‘pasarlle algo a alguén por diante dos fociños’) e *immer der Nase nach* (‘todo dereito’). Finalmente, Voellmer e Brumme analizan os mecanismos empregados para traducir fenómenos de desautomatización de tres somatismos. Nos tres casos analizados, a unidade fraseolóxica transfórmase mediante un proceso de substitución para incluír o substantivo *Nase*. Nas conclusións preséntanse as diferentes estratexias empregadas nas traducións estudadas e salientase a relevancia que a este respecto ten o feito de que os fraseoloxismos analizados son *widespread idioms* (Piirainen 2012) e por tal motivo están presentes en todas as linguas estudadas.

A continuación, Aina Torrent estuda algunhas locucións evidenciais en “Las locuciones evidenciales *al parecer*, *por lo visto* y otros frasemas con funciones similares: análisis de uso y reflexiones lexicográficas” (pp. 76-91). O estudo enmárcase no proxecto de elaboración do *Diccionario español-alemán de locuciones del español de España* (DEALEE), dirixido a xermanofalantes e, daquela, de carácter esencialmente decodificador. Tras presentar o concepto de evidencialidade e de locución evidencial (“una locución es evidencial si su significado como expresión fija indica de dónde procede el conocimiento de lo que se está diciendo y/o cómo se pudo acceder al mismo” (p. 78), Torrent presenta e ilustra as diferentes funcións das trece locucións evidenciais analizadas. A continuación a autora estuda o tratamento das expresións en tres dicionarios (dous monolingües e un bilingüe español-alemán) e, tras sinalar os problemas encontrados, ofrece unha proposta de entrada para nove locucións evidenciais no DEALEE, ilustradas con exemplos extraídos da Rede. A sistematicidade e o rigor das entradas presentadas correspóndese perfectamente cos do capítulo que estamos describindo.

A seguinte contribución, de Herbert J. Holzinger e Cecilia López Roig, é unha análise contrastiva español-alemán dos chamados elementos únicos, palabras diacríticas ou palabras ligadas fraseoloxicamente (PLF), isto é aquelas palabras que só se realizan en unidades fraseolóxicas: “*En un plis plas / in Handumdrehen*. Un estudio contrastivo español alemán de las palabras ligadas fraseológicamente” (pp. 93-112). Tras xustificar a

denominación e presentar as súas características principais, os autores analizan en primeiro lugar o tratamento lexicográfico deste tipo de formas e das unidades fraseolóxicas que as conteñen en dicionarios de español e de alemán, tanto no que respecta á súa presenza nas obras, como á súa lematización e á información que sobre elas se ofrece. A continuación ofrécese unha análise morfolóxica (estrutura morfolóxica e categoría gramatical) das PLF e unha análise das función sintácticas e da estrutura léxica das expresións con este tipo de palabras. O traballo remata cunhas conclusións que poñen de relevo as principais diferenzas e similitudes entre as PLF do alemán e do español, a necesidade de revisar a visión tradicional destas palabras e a conveniencia de caracterizalas en termos de prototipicidade. O traballo baséase en senllos corpus de ao redor de catrocentas PLF e expresións alemás e catrocentas PLF e expresións españolas, elaborados a partir de recompilacións e traballos previos sobre este tipo de formas e a partir de dicionarios e corpus textuais. Dado o amplo número de formas analizadas e a diversidade de aspectos estudados, este capítulo ofrece unha caracterización moi interesante e completa das PLF do alemán e do español.

Laura Amigot Castillo e Concepción Rico Albert, en “Marchando una de variantes fraseológicas aspectuales. Algunas notas contrastivas español-alemán” (pp. 113-131) estudan a variación aspectual de locucións verbais emocionais (*hacersele un nudo en la garganta / tener un nudo en la garganta*). Tras situar a variación aspectual no marco máis amplo da variación fraseolóxica e presentar unha caracterización das variantes aspectuais, globalmente e no contexto dos fraseoloxismos emocionais, as autoras presentan o corpus estudado e os valores aspectuais con que traballan, incoativo, durativo e terminativo, que se entremesturan cos de causatividade (+ causativo e –causativo). A seguir ilustran e analizan as diferentes oposicións aspectuais / causativas rexistradas no corpus, contrastando os diversos procedementos expresivos existentes en español e alemán para reflectir a variación, e extraen as conclusións da súa análise. O estudo resulta moi interesante, pois, como as autoras sinalan no parágrafo final, a introdución sistemática e rigorosa deste tipo de variantes nos dicionarios e nos materiais didácticos supón todo un reto de cara ao futuro e na liña de reflexión que as autoras abren, gustaríanos suxerir a posibilidade de que algunhas das expresións analizadas deban ser caracterizadas, non como locucións verbais, senón como locucións adxectivas. Debe considerarse, por exemplo, *ponerse de morros* unha locución verbal, ou máis ben a combinación dun verbo e a locución adxectiva *de morros*? Debe falarse de variación fraseolóxica na alternancia *ponerse / estar / quedarse de morros* ou simplemente da combinación de *de morros* con diferentes verbos que amosan distintos valores aspectuais? Debe terse en conta a este respecto que a nómina de verbos combinables coa expresión podería ampliarse (*seguir, venir, marcharse...*) ou mesmo que a presenza do verbo non é imprescindible: “Y allí lo dejé, de morros”.

En “El metadiscurso en la fraseología: la formulación y sus locuciones marcadoras” (pp. 133-150), Ferran Robles i Sabater analiza un tipo especial de marcadores do discurso (MD), os marcadores de reformulación (MR) que, de acordo co autor, “explicitan una ruptura en la dinámica discursiva consistente en un movimiento regresivo de retorno a un segmento textual anterior de la cadena hablada” (p. 134) (*a saber, en pocas palabras,*

para ser más exactos...). Tras ofrecer unha caracterización xeral dos MD, e neste marco, dos MR, en español e alemán, Robles i Sabater analiza máis polo miúdo as locucións marcadoras de reformulación, extraídas de textos xornalísticos, desde catro perspectivas (prosódica e ortográfica, léxica, morfosintáctica e textual) e desde un enfoque contrastivo español-alemán. O estudo realizado serve de mostra da complexidade que encerran os MD e da necesidade de levar a cabo unha análise multinivel que se reflicta nas descripcións gramaticais e lexicográficas, tal e como recolle o autor nas súas reflexións finais.

O traballo que pecha o primeiro bloque temático, de Sabine Geck, leva por título “Las conceptualizaciones metafóricas de *loco* y *verrückt* como base semántica de fraseologismos y palabras de sentido figurado en español y alemán” (pp. 151-164). Tras presentar un breve panorama histórico-cultural sobre a loucura, a autora ofrece unha descrición semántica de *loco* e *verrückt* a partir dun script e empregando a Metalinguaxe Semántica Natural de Wierzbicka. Como Geck sinala, as causas atribuídas na teoría popular ao peculiar comportamento dos loucos recollido no script están na base das diferentes metáforas que se utilizan para designar os loucos. A partir da análise das expresións figuradas que fan referencia a “una persona que experimenta un estado mental pasajero que se asemeja a la locura” (p. 157) e non a “un loco de verdad”, a autora constrúe e ilustra a continuación o modelo metafórico de *louco*, destacando a súa parcial coincidencia co de *parvo*²: ESTAR LOUCO É ESTAR ENFERMO, ESTAR LOUCO É NON ESTAR O EU NO SEU SITIO, ESTAR LOUCO É TER A CABEZA DANADA, A LOUCURA É TER UNHA MENTE TURBIA etc. Nas conclusións, a autora reflexiona sobre a redución do contido semántico de *loco* e *verrückt* e sinala as metáforas máis produtivas en español (ESTAR LOUCO É SER UN ANIMAL³) e en español e alemán (ESTAR LOUCO É TER UN DANO FÍSICO).

O segundo bloque temático, *Fraseología del español: aspectos discursivos*, ábrese coa contribución de Marina González Sanz, “El discurso repetido en la tertulia periodística de tema político” (pp. 167-187). A autora analiza 638 unidades fraseolóxicas pronunciadas en programas televisivos ou radiofónicos, incluíndo colocacións, locucións e enunciados fraseolóxicos. Con respecto a estes últimos estuda a presenza de refráns e citas de orixe coñecida e a maneira de integralos no discurso, ben directamente, ben con introdutores que os contextualizan, situándoos xeograficamente, no caso dalgúns refráns, ou ben aludindo, no caso de certas citas, á fonte orixinal. Tras presentar unha breve análise léxico-semántica das expresións estudadas, que pon de relevo a elevada presenza de fraseoloxía procedente do ámbito taurino, a autora ofrece un interesante estudo pragmático-discursivo, en que mostra as diferentes funcións deste tipo rexistradas nas vinte e catro horas de transcripción analizadas, clasificadas en dous grupos: fin mediático (por exemplo, afán coloquializador) e fin ideolóxico (por exemplo, proxección da imaxe).

² Efectivamente, boa parte das metáforas recollidas pola autora tamén as encontramos nós na nosa análise da estulticia para o galego (Álvarez de la Granja 2011).

³ A autora sitúa equivocadamente a expresión *estar como un(a) cencerro* baixo esta metáfora. Probablemente debería colocarse baixo ESTAR LOCO É REALIZAR MOVEMENTOS RÁPIDOS, polo movemento continuo que realiza o “cencerro” que leva o animal no seu pescozo.

O discurso político dá paso ao discurso literario no traballo de Elvira Manero Richard “Relaciones (con)textuales de las unidades fraseológicas en el discurso literario: *El capitán Alastriste*” (pp. 189-208). A autora estuda a presenza nesta novela, en contextos lingüísticos próximos a un fraseoloxismo, doutros elementos, léxicos ou de novo fraseolóxicos, que contribúen á interpretación do primeiro ou que establecen vínculos semántico-discursivos con el. En primeiro lugar, a autora clasifica este tipo de vínculos en tres grupos: relacións baseadas no contido semántico-proposicional da unidade fraseolóxica, relacións baseadas nalgún aspecto de carácter pragmático da unidade fraseolóxica e relacións baseadas no noso coñecemento do mundo. Tras presentar as diferentes subclases de relacións en cada grupo, Manero Richard estuda as principais función encontradas para as citadas relacións: facilitar o acceso ao contido textual (en vínculo directo co carácter prefabricado e consabido das unidades fraseolóxicas e coa prominencia textual que moitas veces posúen), estruturar o discurso, permitir a variación estilística e mesmo contribuír á creación do estilo da novela.

A seguir, Ramón Martí Solano presenta “El ‘estado del arte’ de los calcos fraseológicos en español” (pp. 209-228). O autor estuda un corpus de calcos fraseolóxicos extraídos sobre todo do discurso periodístico e que teñen a súa orixe no inglés e, en menor medida, no francés. Tras presentar as canles de influencia, e amosar algúns exemplos de calcos tirados das linguaxes técnicas ou profesionais e do discurso político, o autor fai un repaso aos principais traballos publicados ao redor da cuestión e amosa os criterios empregados para a selección dos calcos. A continuación, analiza máis en detalle cinco calcos do inglés (*luz verde*, *luz al final del túnel*, *techo de cristal*, *elefante blanco* y *pato cojo*) e tres do francés (*negro sobre blanco*, *de alta gama* e *poner en valor*), mostrando a súa presenza en dicionarios, corpus do español, noutras linguas e ilustrando o seu uso con exemplos reais. O traballo finaliza cunha reflexión sobre a conveniencia de combinar corpus e arquivos xornalísticos na análise dos calcos fraseolóxicos e sobre a necesidade de constituír corpus periodísticos do español, e particularmente do español de México, para poder afondar na investigación sobre o fenómeno abordado na contribución.

O último bloque, *Esquemas fraseológicos*, iníciase co traballo de Berit Balzer “*Erre que erre / hart auf hart*: análisis tipológico de la reduplicación léxica en español y alemán” (pp. 231-247). Nesta contribución, Balzer analiza diferentes tipos de reiteración ou reduplicación léxica: a reduplicación asindética (y *tal y tal*, *erre que erre*), cos seus diferentes subtipos, os grupos ecoicos (*tiquismiquis*, *tris tras*) e os binomios fraseolóxicos (binomios acumulativos mediante conxunción coordinada, *contante y sonante*; asindéticos, *a lo hecho, pecho*; pleonásticos, *al fin y al cabo* e antitéticos, *ni fu ni fa*). A autora propón que existe, tanto en español como en alemán, un proceso evolutivo que comeza no balbucido, continúa coas palabras ecoicas e finaliza na reduplicación, con ou sen rima, de opacidade parcial e total, así como unha escala evolutiva, de menor a maior expresividade, que se inicia na redundancia aglutinadora, continúa na reiteración intensificadora e remata no binomio fraseolóxico sen eco nin rima, irreversible e semanticamente opaco.

A continuación, Carmen Mellado Blanco e Belén López Meirama ofrecen unha completa e rigorosa análise dos “Esquemas sintácticos de [PREP + S]: el caso de [*entre* + S^{plural} / corporal-]” (pp. 249-267). Tras explicar o concepto de esquema sintáctico fraseolóxico (estrutura recorrente parcialmente fixa, con elementos fixos e con casiñas libres, pero sometidas a certas restricións semántico-combinatorias, e cun significado que non pode considerarse totalmente composicional), as autoras comezan a análise mostrando o valor de *entre*, primeiro xeral e despois no esquema analizado (*entre murmullos, entre sollozos, entre bromas y risas...*). Nestas expresións, Mellado e López Meirama identifican un valor mixto: temporal de simultaneidade e modal. A continuación as autoras analizan as características semánticas dos substantivos (S) que ocupan a casa baleira, prototipicamente substantivos de comunicación verbal ou de expresión corporal que aluden a emocións e/ou que designan aprobación ou desaprobación, e estudan tamén as posibilidades de expansión de S, con frecuentes casos de modificación e de coordinación. O paso seguinte é a descrición do valor do esquema fraseolóxico, que adoita combinarse con verbos de comunicación e de desprazamento e que é especialmente característico dun rexistro elevado e literario: de acordo coas autoras, a estrutura estudada introduce unha circunstancia temporal-modal simultánea á acción principal e posúe un valor enfatizador que pon de relevo o seu contido emotivo.

O traballo que cerra a sección e o libro está asinado por Carmela Pérez-Salazar e leva por título “*Ni por lumbre: modelo fraseolóxico para la negación y el rechazo en la historia del español*” (pp. 269-298). Nesta contribución, que pon de manifesto o interese e a viabilidade da análise fraseolóxica desde unha perspectiva diacrónica, a autora estuda o percorrido histórico das unidades fraseolóxicas con estrutura *ni (aun) + [por + sustantivo] –ni(n) (aun) por sueño(s) / pienso / pensamiento / lumbre; ni (aun) por asomo / el forro* e variantes– empregadas para enfatizar a negación en español ou para expresar forte rexeitamento. O estudo comeza coa análise e ilustración do uso de *ni(n)* en estruturas libres formalmente similares ao esquema fraseolóxico indicado recollidas en textos do español medieval, estruturas que están na orixe das expresións analizadas no traballo. Tras amosar os datos cuantitativos e a distribución cronolóxica de cada unha delas, a autora analiza as secuencias unha a unha desde a perspectiva da súa presenza en corpus, do seu significado (literal vs. idiomático), das variantes que posúen, do seu valor pragmático e do seu tratamento lexicográfico, tentando deseñar cadanseu percorrido evolutivo.

As catorce contribucións que constitúen este volume son unha mostra evidente da diversidade de enfoques e perspectivas de estudo que permite a fraseoloxía. O libro achéganos ao tratamento das unidades fraseolóxicas no proceso de tradución e, desde unha perspectiva contrastiva ou monolingüe, á análise de diferentes tipos de unidades fraseolóxicas (as locucións evidenciales, as locucións marcadoras de reformulación, as expresións con palabras ligadas fraseoloxicamente e os calcos fraseolóxicos), ao estudo da variación fraseolóxica, das metáforas conceptuais que se agochan baixo determinadas unidades fraseolóxicas, ao estudo dos fraseoloxismos en certos discursos e á análise de esquemas fraseolóxicos, desde unha perspectiva sincrónica ou diacrónica. Ademais, o volume, coidadosamente editado, pon de relevo, unha vez máis, a conveniencia e o

interese de levar a cabo a análise a partir de corpus que fornezan exemplos reais de uso que, máis alá de apriorismos, nos permitan coñecer o verdadeiro funcionamento dos fraseoloxismos. Trátase, pois, dunha obra de enorme interese para calquera que traballe sobre o discurso repetido, pois, de seguro, encontrará nela puntos de encontro coa súa investigación e cabos do que tirar para avanzar no coñecemento, multifacético, das unidades fraseolóxicas.

Referencias bibliográficas

- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2011): “*Agudo coma un allo o burro cego*. La conceptualización de la inteligencia y de la estulticia a través del lenguaje figurado gallego”, en KALDIEVA-ZAHARIEVA Stefana; ZAHARIEVA, Radostina (eds.): *Linguistic studies in honour of Prof. Siyka Spasova-Mihaylova*; 377-413.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2012): *Widespread Idioms in Europe and Beyond: Toward a Lexicon of Common Figurative Units*. New York: Peter Lang.

María Álvarez de la Granja

Instituto da Lingua Galega-Universidade de Santiago de Compostela

**Novas
News**

NOVAS

1. Libros, revistas e artigos (excluídos os publicados neste volume)

- ÁLVAREZ DÍAZ, Juan José (2016): “Refranes españoles de batallas (> s. XV) (y III)”, en *Paremia* 25; 99-108.
- (2017): “Enseñanza/aprendizaje de refranes con referentes militares”, en *Paremia* 26; 85-94.
- ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso (2016): “*Enero caballero, todo malo o todo bueno*. El retrato de enero en el refranero románico”, en *Paremia* 25; 161-169.
- BARBADILLO DE LA FUENTE, M^a Teresa (2017): “Unidades fraseológicas en las *Novelas Ejemplares* y en los *Entremeses* cervantinos”, en *Paremia* 26; 75-84.
- BARRIOS RODRÍGUEZ, María Auxiliadora (2016): “Ignacio Bosque: gramático autor de diccionarios que nos hacen ser conscientes de todo lo que sabemos sobre las palabras”, en *Paremia* 25; 13-19.
- BAUTISTA ZAMBRANA, María Rosario (2016): “Aprender fraseología mediante corpus: un caso aplicado a la enseñanza del alemán”, en CORPAS PASTOR, Gloria (ed.): *Computerised and Corpus-based Approaches to Phraseology: Monolingual and Multilingual Perspectives / Fraseología computacional y basada en corpus: perspectivas monolingües y multilingües*. Ginebra: Tradulex; 350-359.
- BENÍTEZ FERNÁNDEZ, Montserrat (2016): “Paremias marroquíes recopiladas en Ouezzane (norte de Marruecos). Un análisis desde un contexto de enunciación recreado”, en *Paremia* 25; 171-181.
- BORDA LAPÉBIE, Juan Miguel (2017): “Unidades fraseológicas francesas en relación con el trabajo y su problemática en la traducción al español”, en *Paremia* 26; 121-131.
- CAPPONI, Paola (2016): “*Di minacce non temere, di promesse non godere*. La minaccia in proverbi italiani e spagnoli del XVII sec.”, en *Paremia* 25; 61-68.
- CAPRA, Daniela (2016): “La marcación de la fraseología en diccionarios italiano-español y español-italiano”, en *Paremia* 25; 45-59.
- CORPAS PASTOR, Gloria (2016a) (ed): *Computerised and Corpus-based Approaches to Phraseology: Monolingual and Multilingual Perspectives / Fraseología computacional y basada en corpus: perspectivas monolingües y multilingües*. Ginebra: Tradulex.

- (2016b): “Fraseología ¿sexista?: lo que el corpus esconde”, en CORPAS PASTOR, Gloria (ed.): *Computerised and Corpus-based Approaches to Phraseology: Monolingual and Multilingual Perspectives / Fraseología computacional y basada en corpus: perspectivas monolingües y multilingües*. Ginebra: Tradulex; 31-37.
- (2016c): “Collocations dictionaries for English and Spanish: the state of the art”, en GIACOMINI, Laura e ORLANDI, Adriana (eds.): *Defining collocations for lexicographic purposes: from linguistic theory to lexicographic practice*. Frankfurt: Peter Lang; 173-208.
- (2017a): “Collocational Constructions in Translated Spanish: What Corpora Reveal”, en MITKOV, Rusland (ed.): *Computational and Corpus-Bases phraseology. Recent advances and interdisciplinary approaches*. Berlín: Springer; 29-40.
- (2017b): “Collocations in e-Bilingual Dictionaries: from Underlying Theoretical Assumptions to Practical Lexicography and Translation Issues”, en TORNER, S. e E. Bernal (eds): *Collocations and Other Lexical Combinations in Spanish. Theoretical and Applied Approaches*. Londres: Routledge; 139-160.
- CORVO SÁNCHEZ, María José (2017): “Estudio de los refranes españoles e italianos de Juan Ángel de Zumaran (siglo XVII)”, en *Paremia* 26; 95-105.
- COSTEA, Diana (2017): “L’expression des croyances et les enchaînements de nature causale, concessive et temporelle”, en *Analele Universității din Craiova* 1-2; 41-41.
- CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2016): “La comparativa estereotipada en la variante diatópica uruguaya del español”, en *Paremia*, 25; 21-18.
- CULL, John T. (2017): “*Mal haya el hombre que en refranes fia*. Paremiias in the Literary Works of Antonio de Solís”, en *Paremia* 26; 179-190.
- DUTĂ, Oana-Adriana (2017): “Análisis contextual de expresiones idiomáticas con cabeza y sus equivalentes rumanos”, en *Analele Universității din Craiova* 1-2; 42-53.
- FERNÁNDEZ ECHEVARRÍA, M^a Luisa (2016): “Criterios para el estudio contrastivo de unidades lingüísticas españolas y francesas a caballo entre coligación y colocación”, en *Paremia* 25; 135-148.
- FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia (2016): “Perífrasis, paremiias y Visual Interactive Syntax Learning: poniendo a prueba el parser”, en *Paremia* 25; 215-226.
- FONTANA I TOUS, Joan (2017): “*Algo va de Stan a Pedro*. Paremiias populares en las traducciones rumanas integrales del *Quijote*”, en *Paremia* 26; 63-73.
- FOURNET PÉROT, Sonia (2017): “*Mucho va de Pedro a Pedro...* De la plurinterpretabilidad proverbial”, en *Paremia* 26; 55-62.
- GARCÍA ROMERO, Fernando (2016a): “¿Anti-proverbios o para-proverbios?”, en *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship* 33; 143-154.
- (2016b): “Expresiones proverbiales deportivas antiguas y modernas”, en *Punto y Coma. Boletín de los traductores españoles de las Instituciones de la Unión Europea* 146; 5-9.
- (2016c): “Reflexiones de los griegos antiguos sobre los proverbios y su influencia en la paremiología renacentista”, en NAVARRO, Carmen e DAL MASO, Elena

- (eds.): *Gutta cavat lapidem. Indagine fraseologiche e paremiologiche*, Verona: Universitas Studiorum; 173-187.
- (2016d): “*En la saciedad está Afrodita*. Historia de una idea proverbial, desde la Grecia antigua hasta nuestros días”, en *Paremia* 25; 109-121.
- (2017): “Tener vista de Lince”, en *Paremia* 26; 19-34.
- GARCÍA SAIZ, Lorena (2017): “Acercamiento didáctico a las colocaciones sobre el amor mediante el aprendizaje significativo y la poesía”, en *Paremia* 26; 203-211.
- GONZÁLEZ REY, M^a Isabel (ed.) (2017a): *A Multilingual Focus on Lexicography and Phraseology*. Open Linguistics, De Gruyter Edition. [<https://www.degruyter.com/page/1251>]
- (2017b): “Le dictionnaire phraséodidactique: sa place dans la didactique de la phraséologie”, en *Studii de lingvistică 7/2017, Corpus et ressources numériques : nouveaux paradigmes de recherche en linguistique, en didactique et en traduction/ Corpora and digital resources: new research paradigms in linguistics, didactics and translation studies*; 27-44.
- GONZÁLEZ ROYO, Carmen (2016): “Aproximación a las unidades fraseológicas y las variaciones diafásicas, diastráticas y diatópicas en italiano y en español”, en *Paremia* 25; 29-44.
- JAIME LORÉN, José María (2016): “Modismos y refranes en la novela *Hombres buenos* de Arturo Pérez-Reverte”, en *Paremia* 25; 207-214.
- (2017): “Los refranes y la paremiología en las fallas valencianas a través de la revista *El turista fallero (1942-2013)*”, en *Paremia* 26; 167-178.
- KLEIN, Jean René (2017): “Portrait d’un dictionnaire automatique et philologique des proverbes français”, en *Paremia* 26; 35-40.
- KOUAKOU, Koffi Joël (2017): “Syntaxe des proverbes baoulé”, en *Paremia* 26; 211-227.
- LEIVA ROJO, Jorge (2016): “Fraseografía y lingüística de corpus: sobre el tratamiento de locuciones verbales en la nueva edición del Diccionario de la lengua española”, en CORPAS PASTOR, Gloria (ed.): *Computerised and Corpus-based Approaches to Phraseology: Monolingual and Multilingual Perspectives / Fraseología computacional y basada en corpus: perspectivas monolingües y multilingües*. Ginebra: Tradulex; 419-427.
- LLORIÁN GONZÁLEZ, Susana (2017): “Ines Ravasini, de la literatura a los refranes”, en *Paremia* 26; 11-17.
- LOSEY LEÓN, María Araceli (2016): “Computerisation of phrase-to-phrase matching from a Standard Marine Communication Phrases corpus: A preliminary empirical study”, en CORPAS PASTOR, Gloria (ed.): *Computerised and Corpus-based Approaches to Phraseology: Monolingual and Multilingual Perspectives / Fraseología computacional y basada en corpus: perspectivas monolingües y multilingües*. Ginebra: Tradulex; 48-59.
- MARTÍNEZ IBARRA, Emilio e TIRADO ROLDÁN, María del Carmen (2017): “Tradición oral meteorológica de la Subbética cordobesa: valores patrimoniales y educativos”, en *Paremia* 26; 133-142.

- M. CRUZADA, Santiago; AGUILAR-MIRANDA, María Teresa e MONTERO-CRUZADA, Isabel (2016): “El refranero hoy... en el suroeste extremeño”, en *Paremia* 25; 227-234.
- MENDIETA, Eva (2016): “El refranero y el lenguaje de la mujer en la Edad Moderna española”, en *Paremia* 25; 123-133.
- MOLINA PLAZA, Silvia (2017): “Contrastive phraseological analysis related to music (Spanish-English)”, en *Paremia* 26; 191-202.
- MURA, G. Angela (2016): “Cuestiones de fraseodidáctica italiana”, en *Paremia* 25; 69-78.
- PASCUAL BAREA, Joaquín (2016): “Origen de la comparación *Como el gallo de Morón, sin pluma y cacareando*”, en *Paremia* 25; 183-196.
- PIETRZAK, Justyna Beata (2017): “Abreviatura fraseológica en los binomios italianos”, en *Paremia* 26; 155-165.
- SARDELLI, Maria Antonella (2016): “De los estudios paremiológicos en Italia. Estado de la cuestión”, en *Paremia* 25; 79-97.
- SARDELLI, Maria Antonella e DE LA LAMA CARBAJO, Alberto (2017): “El trivial de los refranes del Quijote”, en *Paremia* 26; 107-120.
- SERRADILLA CASTAÑO, Ana e GONZÁLEZ COBAS, Jacinto (2017): “Unidades fraseológicas con verbos de movimiento en el Quijote: un acercamiento a la lengua real de la época”, en *Paremia* 26; 41-54.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2017): “El refranero hoy”, en *Paremia* 26; 229-237.
- (2016): “El refranero hoy: técnicas paremiográficas”, en *Paremia* 25; 235-242.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e ZURDO RUIZ-AYÚCAR, M.^a Teresa (2016): *El Mínimo paremiológico: aspectos teóricos y metodológicos*. Madrid: Instituto Cervantes (Centro Virtual Cervantes. Biblioteca fraseológica y paremiológica [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/minimo_paremiologico.htm]).
- TEIXEIRA DE FARIA, Sandra A. (2017): “Las paremias populares de *Don Quijote* en la primera traducción brasileña de la obra cervantina”, en *Paremia* 26; 143-154.
- UGARTE GARCÍA, María del Carmen (2016): “Lo que don Quijote nunca dijo. Falsas atribuciones fraseológicas a Cervantes”, en *Paremia* 25; 197-206.
- VULETIĆ, Nikola; ÁLVAREZ; AFONSO, Xosé e GARGALLO GIL, José Enrique (eds.) (2016): *Mari romanzi, mari di contatto. Lessico e paremiologia*. Universidad de Zadar.
- YAO, Jean-Marc e KOUAKOU, Koffi Joël (2016): “Approche cognitive du figement dans les proverbes baoulé”, en *Paremia* 25; 149-160.

1.1. Actas

- MITKOV, Rusland (ed.) (2017): *Computational and Corpus-Based Phraseology. Second International Conference, Europhras London, UK. Proceedings*. Geneva: Editions Tradulex.
- SOARES, Rui J.B. e LAUHAKANGAS, Outi (org.) (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP.
- (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP.

- (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP.
- (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP.
- (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP.
- (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP.
- (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP.
- (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, ACTAS ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP.
- (2016): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, ACTAS ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP.
- (2017): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs; Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: Tipografia Tavirense.

1.2. Contidos dos Colóquios de Tavira

- ABEDIAN KASGARI, Ali Akbar (2017): “The paremiologic influence of the Persian language on the Urdu language”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 216-240.
- ABRAMOWICZ, Zofia (2011): “Stereotype of a Jew in Polish and Russian proverbs and idioms” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 416-425.
- (2013): “Stereotype of a Jew as recorded in Polish and Ukrainian phraseologies” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 144-156.
- ABREU, Estela (2009): “Como traduzir provérbios: um dicionário multilíngue (Francês/Português/Inglês)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 71-76.
- ABREU, Estela (2009): “How to translate proverbs: a multilingual (French/Portuguese/English) dictionary” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 76-82.
- ABREU FREIRE, António (2009a): “Provérbo e profecia nos sermões do padre António Vieira” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 15-25.

- (2009b): “Proverb and prophecy in the sermons of priest António Vieira” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 25-36.
- (2010): “Os provérbios na literatura de cordel” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 544-551.
- ALEKSA, Melita (2008): “Finding anti-proverbs in large-scale corpora: automatic corpus analysis with NSP” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; páxs. 298-308.
- ALEKSA VARGA, Melita e MAJDENIĆ, Valentina (2016): “*He who works is not afraid of being fired*» - corpus analysis of Croatian proverbs and anti-proverbs in primary schools”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 228-236.
- ALEKSA VARGA, Melita; HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hristzalina e LITOVKINA, Anna (2009): “The reception of anti-proverbs in the German language area” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 83-98.
- ALEKSA VARGA, Melita; MAJDENIĆ, Valentina e VODOPIJA, Irena (2012): “Croatian proverbs in use” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 519-530.
- ALEXANDER, Tamar (2010) e BENTOLILA, Yaakov: ““Quien madruga el Dió le ayuda” - between a Spanish proverb and a Sephardic proverb” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 327-339.
- ALIÇKA, Ylljet e KAPO, Bisej (2016): “The use of proverbial inheritance from political rhetoric and “*regenerative capacity*” of political slogans to gain the status of a proverb – the Albanian case”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 97-107.
- ALMEIDA, Onésimo Teotónio (2016): “O provérbio dinâmico – as voltas criativas que os provérbios podem levar”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 13-22.

- ALMQVIST, Bo (2012): “The proverb repertoire of a blasket fisherman: collecting and studying the proverbs of the Gaelic poet and storyteller Micheál Ó Gaoithín” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 14-27.
- ÁLVAREZ DÍAZ, Juan José (2011): “Proverbs dealing with the relationship of the clergy and the prostitute trade with soldiers and weaponry” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 515-528.
- (2012a): “Spanish sayings and proverbs about country women and soldiers” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 430-441.
- (2012b): “Refranes españoles de mozas y soldados” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 441-451.
- (2013): “The recruitment of soldiers in the Spanish proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 209-217.
- (2017): “Honor and fame in proverbs”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, ACTAS ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 577-585.
- ALVES JUNIOR, Marcelino Costa (2017): “Os provérbios populares nas aulas de filosofia”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 428-433.
- AMADO RODRIGUES, Francisco (2012): “A musicalidade do exército português no contexto das invasões francesas – uma manifestação de património imaterial e um meio de construção proverbial” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 123-134.
- AMARAL, Maria Leonor (2011): ““Faz do teu limão uma limonada”: provérbios e sentido das aprendizagens” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 178-192.
- AMARAL, Paulo (2016a): “Análise da fundamentação agronómica dos provérbios agrícolas portugueses”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 217-222.

- (2016b): “Analysis of the agricultural fundaments of the agriculture Portuguese proverbs”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 222-227.
- ANTÃO, Celeste (2016): “Provérbios e promoção da saúde”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 23-30.
- ARAÚJO, Luís de (2011a): “Paremiologia maética: a sapiência proverbial do antigo Egito” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 13-23.
- (2011b): “Paremiology maet: the proverbial wisdom of ancient Egypt” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 23-29.
- (2014): “A maet proverbial do antigo Egito” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 76-80.
- (2016a): “Erotismo e sentenças concupiscentes no Antigo Egito”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 404-410.
- (2016b): “Erotism and concupiscent sentences in Ancient Egypt”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 411-415.
- ARAÚJO, Luís Manuel (2015a): “Proverbial sentences of political-military tone in the Ancient Egypt” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 492-498.
- (2015b): “Sentenças proverbiais de timbre político-militar no Antigo Egito” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 486-491.
- AUGUSTO, Maria Celeste (2015a): “Provérbios de tipo ‘wellerismo’ nas línguas holandesa e portuguesa” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 416-429.
- (2015b): “Wellerisms in Dutch and in Portuguese” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre*

- Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 429-443.
- AUGUSTYN, Rafał (2013): “Fixedness vs. variation: a cognitive linguistic analysis of the creative use of selected Polish and English proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 386-396.
- AVELINO JESUS, Manuel (2017): “No poupar é que está o ganho”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 241-243.
- BABIČ, Saša (2011): “The use of proverbs in Slovene language” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 426-435.
- (2013): “Proverbs in Slovenian newspapers (The Newspaper Project)” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 282-290.
- BĂDESCU, Laura (2012): “Política e politheia nos provérbios romenos do século XVIII” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 158-177.
- BAMISILE, Sunday (2010): “Sexist prejudices in Yoruba, English and Portuguese proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 133-146.
- (2013): “Provérbios como fontes históricas em língua Ioruba” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 218-228.
- BAÑOS, Josep-Eladi e GUARDIOLA, Elena (2015): “*Usus magister est optimus*: learning the meanings of pain through spanish proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 76-88.
- BARAN, Anneli (2012): “Phraseological units in online-media: visualisation as a tool for processing of figurative units” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 391-399.
- (2016): “Weather paremias – a special case of proverbiality”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar*

- sobre *Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 315-327.
- BAPTISTA, Jorge e REIS, Sónia (2017): “O uso de provérbios no ensino de Português”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 521-539.
- BARROS DE OLIVEIRA, José (2008): “Proverbs about aging and the old age: educative applications” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 318-322.
- BAZENGA, Aline (2016): “Complexidade das expressões formulaicas de tipo proverbial *Para bom entendedor, meia palavra basta*, Um ato perlocutório intertextual situado”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 70-83.
- (2016): “Proverbs as complex formulaic expressions. *To the wise, half a word is enough*, An intertextual perlocutionary situated act”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 83-93.
- BELINKO, Lital (2013): “A Comparative Analysis of Argentinean and Spanish Proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (2013): *Proceedings of the Sixth Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, 4th to 11th November 2012, at Tavira, Portugal*. Tavira: Tipografia Tavirense; 410-420.
- BIBER, Hanno (2010): “A corpus-based study of proverbs and proverbial expressions” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 106-110.
- (2011): “How to find proverbs in the AAC - Austrian Academy Corpus” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 345-348.
- BOBKINA, Jelena (2011): “Clothing, sayings and proverbs taken through the prism of the Russian oldbelievers” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 531-538.
- BORDONI, Luciana e PÉREZ ÁVILA, Elena (2009): “Computational approaches for studying proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 99-108.
- CABEZUDO DE REBAUDI, María Isabel (2016): “Paremiological mediation learning strategies to promote brain training and the development of FE throughout life”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio*

- Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 459-487.
- (2017): “Contribution on the use of Rebaudi Cards and INECO form in the neurocognitive diagnosis including proverbs interpretation”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 460-477.
- CAPPONI, Paola (2011): “Names of celestial objects in popular tradition: proverbs as sources” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 210-222.
- (2012): “On the analysis of popular references to the sky” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 238-246.
- (2015): “Silence, words and acts: threatening in the proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 199-203.
- CARTER, Elena (2015): “Melting the ice of the cold war: Nikita Khrushchev’s proverbial rhetoric in America” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 184-198.
- (2016): “God knows: Nikita Khrushchev’s use of biblical proverbs in America”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 145-156.
- (2017): “Two birds with one stone: English proverbs in foreign-language acquisition”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 59-67.
- CARSON WILLIAMS, Fionnuala (2009): “Proverbs in seminal English-Irish dictionary” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 109-117.
- (2010): ““Life, against its better judgment, goes on ... chick lit and proverbs and their spread, with reference to Marian Keyes” much translated Dublin based best seller Watermelon” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 415-427.
- (2012): “Proverb pairs, with particular regard to Irish material” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 187-202.

- (2014): “All roads lead to...? - proverbs containing place-names and their contemporary use” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 443-451.
- (2015): “Proverbs in three Belfast almanacks of the 1860s” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 340-346.
- (2017): “A contemporary haul of proverbs from Ireland”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 587-593.
- CATALUNA, Emília; SOUDO, Ana Raquel e SANTOS, Maria Paula (2015): “Actividade proverbial em Estabelecimento Prisional” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 204-207.
- CAZELATO, Sandra (2014): “Interpretation of proverbs: the sociocognitive journey in the relation of meaning among proverbs carried out by aphasic subjects” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 52-63.
- ČERMÁK, František (2008): “Proverbs - linguistic and lexicographic approaches versus ethnographic logical onomasiological and other” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 197-207.
- (2010): “Frequent proverbs and their meaning: a proposal of a linguistic description (the core and paremiological minima described)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 40-65.
- (2012): “Lexical foundations of proverbs, based on data from English, German, French and Czech” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 203-217.
- (2013): “Lexical origins of proverbs: lexicon and proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 229-238.
- (2014): “Pragmatics of proverbs: basic types of evaluation” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 259-266.

- (2015): “Numbers in proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 298-305.
- (2016): “Laugh proverbs. do they really capture laughing?”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 291-298.
- (2017): “Reason and Thought: Pillars of Intelligent Behaviour in Proverbs” e en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 149-160.
- ČERMÁK, František e LINDROOS, Hilka (2011): “Dog and cat proverbs: a comparison of English, Czech, Finnish and other languages” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 131-140.
- CHANGSHAN, Ma (2014): “A brief introduction of Chinese contemporary satirical proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 289-294.
- CHELMI, Evlampia (2008): “A panorama of modern Greek paremiography and paremiology” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 231-239.
- CHEN, Chu-Hsien (2010): “When wisdom became a dictionary: the poster’s monologue” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 428-434.
- (2011): ““A water-scorpion dreams of becoming a dragonfly”: combating poverty and social exclusion as seen from Taiwanese proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 51-61.
- CHOUDHURY, Sanghamitra (2013): “Learning proverbs through folktales: “Burhi air Sadhu” - grandmas tales from Assam, India” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 61-72.
- CHOUDHURY, Sanghamitra e NEOGI, Pratima (2013): “Reflections of rural values through the “Fokora Jujona”, Assamese proverbs from India’s north-east” [cun mapa] en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 555-560.

- CIOLFI, Lorenzo (2014): “The Apostoloi: a family of modern paremiologists in the XVIth century (part I)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 174-184. .
- COCCO, Francesca (2014): “Quando o provérbio faz vender. Publicidade paremiológica na Itália” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 279-287.
- (2015): “Paremiological clues: proverbs in crossword puzzles” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 376-385.
- CONDE, Josefa (2012): “O nome nos Mwajimbo (linhagem Cokwe): nome-provérbio em Cokwe” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 340-346.
- COSTA FERREIRA, Anete (2017a): “Ditos populares sobre os bichos da Amazônia”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 435-451.
- (2017b): “Popular sayings about Amazon animals”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 451-458.
- COSTA PEREIRA, Pedro (2009): “Óscar Ribas e os provérbios em Kimbundu. A mulher na colecção de provérbios recolhidos por Óscar Ribas” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 117-128.
- (2012): “O mais velho: reparem como sou sábio (A sabedoria dos mais velhos ou os provérbios como estratégia de poder)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 319-327.
- (2016): “A literatura sapiencial entre os Kibala”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 429-443.
- (2017): “*Esperto com esperto* não caça ratos /// Malin and malin can’t hunt mice”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 303-307.
- COSTA PEREIRA, Pedro; CONDE, Josefa e KOSSI, Eugenia (2013): “Cixima Ca Ngungu” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.)

- (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 605-609.
- COUTINHO, Maria João (2008): “The heart is a beach: proverbs and “improverbs” in Mia Couto’s stories” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 484-489.
- (2009a): “Do ritual aos provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 129-133.
- (2009b): “From ritual to proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 133-138.
- (2010a): “Vestindo provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 466-472.
- (2010b): “Proverbs, we wear them” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 472-478.
- (2011): “The paremiological base of Akan symbols” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 483-488.
- (2012): “The wisdom of African music and dance: “the way you sing shows in the way you dance”” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 231-237.
- (2013): “Four proverbs to explain the world” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 206-208.
- (2014): “Wise ways of Carolina Maria De Jesus’ life” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 453-458.
- (2015a): “Provérbios cantados: o *finason* de Cabo Verde” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 522-524.
- (2015b): “Sung proverbs: *finason* from Cabo Verde” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar*

- sobre *Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 524-527.
- (2016): “Loneliness, the human desert”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 444-446.
- (2017a): “A lembrança eterna”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 543-546.
- (2017b): “The celebration of eternal remembrance”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 546-549.
- COUVANEIRO, Amílcar (2010): “Aforismos e desigualdades de género” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios/ 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 251-262.
- COUVANEIRO, Maria Conceição (2009a): ““Filho és, pai serás” - provérbios: os mitos e a praxis” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 493-502.
- (2009b): ““Filho és, pai serás” (You are a son, You’ll be father) - proverbs: the myths and praxis” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 502-511.
- CRESPO JIMÉNEZ, Maria Rosalia (2009): “Reflections on doors: a contrastive analysis of English/ Spanish proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 139-148.
- CRESPO JIMÉNEZ, Rosalía (2010): “Bible doors” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 498-509.
- CRISTEA, Simion (2008): “The linguistic creativity in Romanian proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios/ 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 490-498.
- (2009a): “De mãos dadas com Deus” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 148-154.
- (2009b): “By hand with God” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd*

- Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 154-162.
- (2010a): “Linguagem e provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 455-461.
- (2010b): “Language and proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 461-466.
- (2011): “On the stream of wisdom” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 489-492.
- (2012): “Love in proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 491-498.
- (2013): “The proverbs in the learning of languages” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 273-281.
- (2014): “From oral to written proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 144-156.
- (2015): “The proverbial tip” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 274-282.
- (2016a): “Animals on proverbs”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 180-188.
- (2016b): “Os animais nos provérbios”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 173-179.
- (2017a): “A lógica dos provérbios”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 377-383.
- (2017b): “The logics of proverbs”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 371-377.
- CYMBRON, José Manuel (2014a): “Pensar, Agir, Festejar: semeadores de sonhos” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º*

- Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios/ 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 238-241.
- (2014b): “Think, Act, Celebrate: sowers of dreams” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 241-244.
- DÍAZ FERRERO, Ana Maria e QUERO GERVILLA, Enrique F. (2015): “A avaliação negativa da mulher nas parémiás das línguas portuguesa e russa” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 101-109.
- DIXON, Izabela (2015): “*Evil is as evil does*: image-schematic superstitious proverbs and sayings” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 283-295.
- (2016): “Duality is the spice of life”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 391-401.
- DIXON, Izabela e ULLAND, Harald (2017): “*He who sleeps...*, formal and semantic typology of implication proverbs: a cross-linguistic study”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 206-214.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2011): “Criteria for distinguishing between proverbs and sentential phrasemes of other type” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 97-105.
- DUARTE, Rui (2015): “One century later: proverbs and World War I” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 589-602.
- DUARTE, Rui; SILVA, Francisca (2016): “Proverbs in «*A bee in the rain*», by Carlos de Oliveira”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 671-676.
- ĐURČO, Peter (2015b): “The concepts of paremiological minimum and paremiological optimum” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 326-339.
- (2016): “Complex model of equivalence in phraseology and paremiology”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio*

- Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 31-49.
- EGOROVA, Anna (2008): “Evaluation potential of English and Russian proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios/ 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 277-284.
- ELCHINOVA, Magdalena (2011): “Pragmatics of Bulgarian proverb: proverbs and folk narratives” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 84-97.
- ESPADA, Maria de Jesus (2017): “Provérbios e lendas remotos – reflexos etnoculturais da comunidade de Tugu”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 124-138.
- FERRARI, Patrício (2013): “Proverbs in Fernando Pessoa’s works” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 46-60.
- FIEDLER, Sabine (2010): “Proverbs in Esperanto” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 146-156.
- FRAZÃO, Maria Fernada e NASCIMENTO, Natali (2017a): “O Baralho dos provérbios e alguns elementos da história das cartas de jogar em Portugal”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 562-570.
- (2017b): “The “Card deck of proverbs” and some elements of the history of playing cards in Portugal”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 570-576.
- FREITAS RODRIGUES, Manuel Justino de (2016): ““Linguajar madeirense”. Pequenos contributos para o estudo dos provérbios da região autónoma da Madeira”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 501-519.
- (2017): “Linguajar Madeirense. Continuação do estudo sobre os provérbios do arquipélago de Madeira”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 308-319.
- FUNK, Maria Gabriela (2008): “How to use a practical dictionary of Portuguese proverbs – aims and methodology en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP;” 17-28.

- (2009): “Indicadores estruturais da função textual do provérbio” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 162-172.
- (2010): “Women in the Portuguese proverbs: facts and myths” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 435-442.
- FUNK, Matthias (2008): “Game theoretical models to describe the frame of proverbial usage” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 239-246.
- (2009): “Correlation between proverbial knowledge and location of habitation” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 174-180.
- GARCÍA GONZÁLEZ, José Manuel e RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Lucía (2016a): “O livro de ouro de Séneca / Liber aureus Senecae”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 237-251.
- (2016b): “Gold book from Séneca / Liber aureus Seneca”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 252-270.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2017): “Results of the project ParemioRom (paremiologia romance: refranes meteorológicos y territorio)”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 105-122.
- GASKI, Harald (2016): “The Sami view of themselves and their neighbors”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 62-69.
- GHITESCU, Micaela (2008): “Peculiarities of Romanian proverbs as compared to those of other Romance languages” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 180-186.
- (2009a): “Pastores versus marinheiros nos provérbios Romenos e Portugueses” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 180-183.

- (2009b): “Shepherds vs. seafarers in Romanian and Portuguese proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 184-187.
- GONZÁLEZ, Raúl (2009): “Proverbs in the Mexican folk song” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 511-520.
- GRANBOM-HERRANEN, Liisa (2008): “Proverbs in pedagogical speech - what do children hear?” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 341-348.
- (2009): “Proverbs and meanings” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 188-200.
- (2010): “Is a proverb always a proverb?” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 215-221.
- (2011): ““Grandmother gave us the guidelines of life” - proverbs from childhood” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 106-118.
- (2012): “Women’s place in Finnish proverbs from childhood” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 284-294.
- (2013a): “Newspapers Are the School-masters of the Common People’: Some Paremiological Notes of Proverbs in a Finnish Newspaper” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (2013): *Proceedings of the Sixth Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, 4th to 11th November 2012, at Tavira, Portugal*. Tavira: Tipografia Tavirense; 315-328.
- (2013b): “Some Theoretical Aspects of Processes Behind the Meanings of Proverbs and Phrases”, en SZERSZUNOWICZ, Joanna; NOWOWIEJSKI, Bogusław; YAGI, Katsumasa e KANZAKI, Takaaki (eds.): *Intercontinental Dialogue on Phraseology 2: Research on Phraseology Across Continents*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 338-354.
- (2014): “Family proverbs – three generations looking at proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 295-303.
- (2015): “Some paremiological notes of proverbs in three Finnish newspapers (newspaper group-2)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi

- (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 405-414.
- (2016): “Challenges in international and often multidisciplinary paremiologic co-operation”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 571-581.
- (2017): “Proverbs, songs and singing”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 273-283.
- GRANDL, Christian (2009): ““There is no son of Pharaoh at night” - the “lost proverbs” of ancient Egypt” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 201-213.
- (2011a): “Velerismos demóticos” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 498-501.
- (2011b): “Demotic wellerisms” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 502-505.
- (2013): “Low German wellerisms and proverbs on beer coasters from Schleswig-Holstein (poster)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 624-626.
- GRZYBEK, Peter (2009): “The popularity of proverbs. A case study of the frequency-familiarity relation for German” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 214-229.
- (2012): “Proverb variants and variations: a new old problem?” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 136-152.
- (2016): “On whether weather proverbs are weather proverbs: towards a fresh look at weather lore and meteo-prognostic paroemias”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 273-290.
- HAKAMIES, Pekka (2008): “Cognitive approach to proverbs: a universal mode of thinking” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 156-164.

- (2009): “Food and eating represented in Finnish proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 230-237.
- (2010): “Word order, information structure and the perception of proverbiality in Finnish proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 208-214.
- (2013): “Aspects on proverb genre” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 542-554.
- HARALDSSON, Helgi (2011): “Proverbs and paremiology in Iceland” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 119-130.
- HASAN-ROKEM, Galit (2010): “Proverbs as cultural capital: a structural and functional analysis with special reference to Judeo-Persian and Georgian Jewish examples” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios/ 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 29-40.
- HAVLIN, Tetiana (2012): “Socio- cultural changes of the female and male representations in the German proverbial and anti-proverbial contexts” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 295-309.
- HENRIQUES, Claudio Cezar (2015): “Parêmsias em mutação: variantes dos provérbios como recurso expressivo” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 214-226.
- HOA, Bui Viet (2011): “Proverbs in the Kalevala and in descendant of Mon man” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 61-71.
- HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hristzalina (2008): “Print dictionaries and collections of proverbs versus a multilingual proverb database” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 187-196.
- (2009): ““A proverb comes not from nothing”: on the origin of Bulgarian proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 238-246.

- HULIN, John (2008): “Ode to a proverb” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 459-466.
- (2010): ““The pen is mightier than the sword” – the European Union explained through proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 442-444.
- (2011): ““Great oaks from little acorns grow” - The Portuguese explained through proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 493-498.
- (2012): “The use of computer databases in proverbs research” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 400-403.
- (2013): “The Japanese writing system, as learned through the proverbial card game “Iroha Karuta”” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 382-384.
- IIDA, Hidetoshi (2011): “The standardized PS lists” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 371-377.
- JAIME LORÉN, José María de (2016): “José de Jaime Gómez. Paremiólogo espanhol (1921-2014). In memoriam”, en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 108-110.
- JAIME RUIZ, Pilar de e JAIME LORÉN, José María de (2016): “Psychiatric proverb collection”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 608-622.
- JEONG, Jisuk (2011): “Comparative paremiology and PS lists” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 359-371.
- JURCZYK-DUARTE, Adriana (2014): “Auto-aprendizagem de Português língua estrangeira e o papel dos provérbios no conhecimento da mentalidade portuguesa” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 157-172.
- KAPLANOGLU, Marianthi (2016): “Some paremiological micro-data from my great-grandfather”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.):

- 9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 157-172.
- KARPOVA, Olga (2008): “Dictionaries of Shakespeare proverbs and quotations” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 271-277.
- KATS, Pavel e LAUHAKANGAS, Outi (2010): “Proverbial databases, variety and challenges” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 110-120.
- KEAWE, Lia O’Neill M. A. (2015): “Ike kupuna: proverbs as knowledge systems” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 231-243.
- KLÉGR, Aleš (2011): “Paradigmatic relations between English proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 267-289.
- (2012): “Proverbs from a discourse function perspective” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 349-363.
- KONDAKOVA, Irina (2017): “Place-name meaning change within a proverb”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 618-624.
- KOVÁŘ, Michal (2015): “Sami proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 64-70.
- (2016): “Proverbs in *Faravidin maa*”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 299-304.
- (2017): “Foreign proverbs in Czech periodicals”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 480-486.
- KRIKMANN, Arvo (2008): “Imaginary of proverbs: the great chain of being as the background of personificatory and depersonificatory metaphors in proverbs and elsewhere en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 29-68.

- (2009): “Balto-Finnic proverb lores as a mirror of folkloric, ethnic and linguistic relationships” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 247-275.
- (2010): “Metaphor vs. joke? Figurativeness vs. funniness?” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 300-309.
- (2011): “An attempt at multidimensional structural classification of American proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 231-245.
- (2013): “The problem of “motivating power” of proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 459-468.
- KUČERA, Karel (2011): “What exactly is “proverbial”?” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 257-267.
- (2012): “What meets the eye and the brain: punctuality, hospitality caretaker’s mentality and other proverbial attributes” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 404-414.
- (2013): “Proverbs and grammar: the Czech case” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 397-409.
- (2014): “Jan Ámos Komenský: a man in search of peace, wisdom – and proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 65-73.
- (2015): “Czech proverbs in the 17th century and now” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 160-168.
- (2016): “Proverbs as advice and instructions for life: on a neglected 19th-century collection of Czech proverbs”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 383-390.
- (2017): “Types and functions of personal and geographical names in Czech proverbs”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º*

- Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 177-185.
- KUMAR, Santosh (2013): “Proverbial wisdom about persons with disabilities” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 260-272.
- LACUESTA GILABERTE, Raquel e JAIME LORÉN, José María de (2016): “Proverbs, a teaching tool in computer science. automatic proverb reversion”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 623-634.
- LAJES, Maria Alcina (2008): “A contribution to the study of proverbs: educational context” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 208-219.
- (2008): “Contribuição para o estudo dos provérbios: contexto educativo” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 219-230.
- LAMBERTINI, Vincenzo (2014): ““Os provérbios cruzados”: em busca da forma perdida. Proposta de uma categorização conceptual de provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 349-353.
- (2014): “The “crossproverbs”: in search of lost form. proposition of conceptual categorization of proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 353-365.
- (2016): “Se “*Todos os caminhos levam a Tavira*”, então “*a paremiologia não foi construída num dia*”. Abordagens corpus-driven e abordagens contrastivas no estudo de provérbios”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 328-339.
- (2017): “Top-down paremiology versus bottom-up paremiology: new approaches to the study of proverbs”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 489-500.
- LAMPINEN, Nina (2008): “The Matti Kuusi international type system of proverbs in practice” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 363-373.
- LAUHAKANGAS, Outi (2008): “The functions of proverbs in social interaction” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º*

- Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 123-132.
- (2009): “From old folk poetry to discussion on the Internet” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 37-50.
- (2011): “Discussion forums on the internet as the substratum of proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 399-416.
- (2012): “Personifications in proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 466-480.
- (2013a) “In honorem Wolfgang Mieder” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (2013): *Proceedings of the Sixth Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, 4th to 11th November 2012, at Tavira, Portugal*. Tavira: Tipografia Tavirense; 640-643.
- (2013b): “Proverbs, Fragments and Modifications of Proverbs in the Most Widely Read Finnish Newspaper (The Newspaper Project)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings Tavira, Portugal*. Tavira: AIP-IAP; 421 -440.
- (2014): “Reappraisal of some classics of paremiology” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 132-143.
- (2015b): “Proverbs as precision guided humor” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 531-541.
- (2016): “Generalization and proverbs”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 598-607.
- (2017): “Dictionary of European proverbs by Emanuel Strauss”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 501-508.
- LAVRADOR, Ana (2017): “O Mural do provérbio, um exemplo de experiência educativa colaborativa”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 509-519.

- LEAL VILARINHO, Manuel Eduardo (2008a): “Proverbs are universal” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 254- 263.
- (2008b): “Os provérbios são universais” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 263-271.
- LELLI, Emanuele (2014): “The Apostoloi: a family of modern paremiologists in the XVIth century (part II)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 186-192.
- LEMGHARI, El Mustapha (2013): “On the role of proverbs and proverbial expressions such as vector of social conflicts” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 612-623.
- (2016): “Literal proverbs/metaphoric proverbs: a contradictory theoretical basis of proverbiality”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 560-570.
- LINDROOS, Hilkka (2011). Véxase ČERMÁK, František (2011).
- LITOVKINA, Anna (2008): ““A proverb a day keeps boredom away”: proverbs and anti-proverbs in the language classroom” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 133-145.
- (2009a): “Paronomasia, homonymy and homophony in Anglo-American anti-proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 275-288.
- (2009b): Véxase ALEKSA VARGA, Melita (2009).
- LOPES NUNES, Natália Maria (2009): “Uma mulher virtuosa, quem a poderá encontrar?” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 382-392.
- (2011): “Aquele que procura Deus é masculino” - a anulação do sexo no provérbio Sufi (uma aproximação com o “evangelho de Tomé” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 168-177.
- LJUBIČIĆ, Maslina (2016): “Proverbs on idleness and diligence: stereotypes and kinship metaphors as a part of European heritage”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios /*

- 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 341-368.
- LJUBIČIĆ, Maslina e SAMMARTINO, Antonio (2017): “Proverbs of an endangered language – Molise Croatian in contact with Italian”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 284-302.
- LU, Chiarung (2016): “The distribution of cultural values among east Asian proverbs”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 520-535.
- LUÍS DE CARVALHO, Sérgio (2012a): “A origem histórica das expressões populares portuguesas” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 179-183.
- (2012b): “The historical origin of Portuguese popular expressions” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 183-186.
- LY, Toan Thang (2015): “Conceptualizing human body parts in proverbs: a cross-linguistic and cross-cultural study” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 110-121.
- MAC COINNIGH, Marcos (2009): “Blason populaire in Irish proverbial expressions: categorisation and analysis” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 289-302.
- (2016): “Exploring an ancestral Irish adage”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 194-204.
- MAIA, Maria e MAIA, Manuel (2010a): “A propósito de provérbios e lenga-lengas da Beira Transmontana. O anti clericalismo do séc. XIX e o seu reflex na cultura do séc. XX” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 157-160.
- (2010b): “About proverbs and riddles from Beira Transmontana. Anticlerical thoughts of the 19th century and their survival during the 20th c.” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 160-163.
- MAIA, Manuel (2010): Vêxase MAIA, Maria (2010).

- MAJDENIĆ, Valentina (2012). Vêxase ALEKSA VARGA, Melita (2012).
- MANDZIUK, Justyna (2017): “Once bitten, twice smitten. traditional proverbs born anew”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 408-421.
- MANJATE, Teresa (2014): “A imagem da mulher nos provérbios moçambicanos: entre a centralidade e a periferia” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 267-278.
- MARÍN CALVARRO, Jesús (2010): “Clusters of proverbs and polyseic terms in Otello, the moor of Venice: analysis and translation” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 486-497.
- MARINOVIĆ, Anamarija (2009a): “Visão dos homens, mulheres e crianças nos provérbios populares Sérvios e Portugueses” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 302-311.
- (2009b): “An overview of men, women and children in popular Serbian and Portuguese proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 311-322.
- (2010a): “No início era a palavra: provérbios portugueses e sérvios sobre a língua, a palavra e conceitos aproximados” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 185-195.
- (2010b): “In the beginning was the word: Portuguese and Serbian proverbs about language, word and similar concepts” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 196-207.
- (2011a): “Diálogo moralizador: uma análise contrastiva entre o “Diálogo de la lengua” de Juan de Valdés e o “Diálogo em louvor da nossa linguagem” de João de Barros” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 289-299.
- (2011b): “Moralizing dialog: a contrastive analysis between “Diálogo de la lengua” de Juan de Valdés and “Diálogo em louvor da nossa linguagem” de João de Barros” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 299-307.

- MARQUES SOARES, Lina Maria (2016): “O amor na tradição portuguesa”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 539-544.
- MARTÍ SOLANO, Ramon (2010): “Proverbs in the press: from sentence-like units to word-like units” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 310-320.
- (2013): ““As the saying (or whatever) goes”: sayings and pseudo-sayings in the American press” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 377-389.
- (2016): “Towards a typology of variant forms in Spanish proverbs from a diachronic perspective”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 489-500.
- MARTINEZ, Béatrice (2009): “In the land of the laics, God is the king. Divine proverbs in France and Spain” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 323-330.
- MARTINS, António (2013): “Arte de envelhecer e diálogo entre gerações. Leitura cruzada entre provérbios bíblicos e provérbios populares algarvios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 27-43.
- MARTINS, Pedro (2009): ““Dura lex, sed lex”: reminiscências proverbiais latinas no direito português contemporâneo” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 330-338.
- (2010): “O provérbio em contexto didático: proposta de trabalho” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 509-519.
- (2011): “Da tradução do provérbio na obra de José Saramago: análise de “Ensaio sobre a cegueira” (Blindness)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 200-210.
- MATOS, Gaspar (2008a): “A task for public libraries to transmit traditional oral literature: proverbs in public libraries for teenagers and young adults” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 324-334.

- (2008b): “Assim como cada qual é, assim ensina: provérbios em bibliotecas públicas para adolescentes e jovens adultos” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 334-341.
- MATSUMURA, Hisashi (2009): “Significance of proverbs in the Japanese-Portuguese dictionary (Nippo Jisho)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 339-345.
- (2010): “A brief history of Japanese paremiological study and problems we are facing: how can the Japanese contribute to the realization of international cooperation in proverbial studies?” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 66-75.
- MATSUMURA, Yumi (2010): “Food culture reflected in Japanese proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 381-388.
- MBANGALE, Machozi (2014): “Reflections of proverbs in popular culture Nande (R.D.Congo)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICPI3 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 374-382.
- (2015a): “A importância da metáfora, metonímia e sinédoque nos provérbios Nande (R.D.Congo)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICPI4 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 499-509.
- (2015b): “The importance of the metaphor, the metonymy and the synecdoche in the Nande proverbs (D.R.Congo)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICPI4 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 510-513.
- MEIRA, Maria José (2012): “A presença de provérbios japoneses em textos de Wenceslau de Moraes: relance de provérbios japoneses na escrita de Wenceslau de Moraes” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 481-490.
- MENDES PINTO, Paulo (2017): “Palavras que nos perseguem, ou como sistematizar a intolerância: religião e preconceito para um momento de diálogo”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 52-57.
- MENDONÇA, Lina (2013): ““Palavras leva-as o vento”: a recolha de provérbios no concelho de Reguengos de Monsaraz” en SOARES, Rui João Baptista e

- LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 304-313.
- MIANSARYAN, Anna (2009): “On some aspects of colour symbols in Spanish and English” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 346-351.
- MIEDER, Wolfgang (2008): ““New proverbs run deep”: prolegomena to a dictionary of modern Anglo-American proverb en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 69-87.
- (2009): ““I’m absolutely sure about - the Golden Rule” Barack Obama’s proverbial Audacity of Hope” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 52-71.
- (2010): ““Proverbs and poetry are like two peas in a pod”: the proverbial language of modern minipoems” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 263-289.
- (2011): ““I have a dream”: Martin Luther King’s proverbial hope for a better future” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 29-51.
- (2012): ““Beating swords into plowshares”: proverbial wisdom on war and peace” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 92-120.
- (2013): “Idleness is the beginning of all philosophy: Friedrich Nietzsche’s aphoristic anti-proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 108-129.
- (2014): ““M(r)ight makes r(m)ight”: The socio-political history of a contradictory proverb pair” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 108-131.
- (2015): “*Different ways to make life’s gold*: three valedictory messages of a university course on proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 123-147.
- (2016): “*Concordia domi, foris pax*: Willy Brandt’s non-german proverbial rhetoric”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 114-144.

- (2017): “*Stringing proverbs together: proverbial barrages in Cervantes’s Don Quixote*”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 16-51.
- MIEDER, Wolfgang; GRANBOM-HERRANEN, Liisa e SOARES, Rui J G. (2013): Vêxase 2.1.2. “In honorem Outi Lauhakangas” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *Program of the Seventh Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, 3rd to 10th November, at Tavira, Portugal*. Lauhakangas. Tavira: Tipografia Tavirense, 2013. 86 92.
- MIERZWIŃSKA-HAJNOS, Agnieszka (2014): “Instances of conceptual blending in selected Polish and English modified proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 427-441.
- MILLAR, Suzanna (2017): “How biblical sages understand and change their world through proverbs”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 320-327.
- MIMOSO, Anabela (2011a): “Provérbios no feminino: imagens da mulher nos séculos XVI e XVII” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 308-325.
- (2011b): “Portraits of women in the 16th and 17th centuries” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 326-342.
- MINEIRO, Ana (2014): “Aspects of the Portuguese nautical language: the role of proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 27-38.
- MOKIENKO, Valery (2013): “The problems of Slavic paremiology: linguistical aspects” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 82-107.
- (2014): “Paremiological thesaurus yesterday and today: the problems of constructing” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 83-106.
- MOLINA PLAZA, Silvia (2010). Vêxase SEVILLA-MUÑOZ, Julia (2010).
- MOLNAR, Draženka e ERDELJIĆ, Dubravka (2009): “Cognitive mechanisms in creation and interpretation of proverbs: a study of Croatian and English words of wisdom” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 352-365.

- MONTARROYOS, Sylvia (2012): “Provérbios dos povos indígenas” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 499-504.
- MORI, Yoko (2015): “Japanese proverbs in the traditional art compared to Pieter Bruegel the elder’s Netherlandish proverbs (1559)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 43-59.
- NACISCIONE, Anita (2013): “A cognitive stylistic perspective of proverbs: a discourse-based approach” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 16-26. . [<http://www.naciscione.com/resources/perspective2013.pdf>].
- (2015): “On basic terminology in proverb research: a cognitive study” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 445-447.
- NEOGI, Pratima (2013). Véxase CHOUDHURY, Sanghamitra (2013).
- NETO, Félix (2008a): “The colours of love conveyed by sayings about love” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 348-355.
- (2008b): “Cores do amor veiculadas por provérbios sobre o amor” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 356-362.
- (2009): “Conceptualizations of forgiveness conveyed by saying about forgiveness” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 366-381.
- (2010): “Conceptualizations of forgiveness in proverbs among young people” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 405-414.
- NWACHUKWU -AGBADA, Justus O.J. (2010): “The proverb as a historical resource: the case in Igbo” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 531-544.
- O’CALLAGHAN, Kate (2010): “Local color in Uchinaguchi proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 289-299.

- (2011): “Food imagery embodied by Okinawan proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 192-200.
- OLIVEIRA, Alan Santos de (2016): “A circulação dos provérbios na cultura Afrobrasileira”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 416-427.
- OPRICA, Alexandra (2014). Véxase UGARTE GARCÍA, Maria del Carmen (2014).
- ORÍMÓOGÛNJÉ, Oládélé Caleb (2010): “Yorùbá proverbs: an insight into the indigenous healthcare delivery system and education” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 551-559.
- OXÓSSI, Mãe Stella de (2013): “Ówe” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 471-474.
- PACZOLAY, Gyula (2008): “Literary sources of European and Far-Eastern proverbs en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; ” 87-101.
- (2010): “Some decades of works on proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 13-28.
- (2013): “Some notes on Malan’s notes on the book of proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 73-81.
- (2017): “On the proverbs of count Nicholas Zrínyi”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 246-272.
- PAMIES, António (2012): “El árbol y el pez en el lenguaje figurado y la visión lingüística del mundo” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 28-41.
- PAULO, Dália (2014): ““Passo a passo se anda um bom pedaço”: nas veredas do património cultural imaterial” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 13-21.
- PEREIRA, Ana Marques (2015): “As palavras são como as cerejas” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar*

- sobre *Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 31-39.
- PEREIRA, Pedro Costa e VUNGE, Antunes (2015): “Os desperdícios” em SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 514-521.
- PEREIRA-MÜLLER, Maria Margarida (2015): “A universalidade dos provérbios e dos contos tradicionais africanos” em SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 89-100.
- PÉREZ ÁVILA, Elena. Véxase BORDONI, Luciana (2009).
- PIKALOVA, Viktoriya (2014): “Verbal behavior norms and tactics in the paremiological units of English and Russian linguistic cultures” em SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 193-203.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2015): “Widespread idioms in Europe and beyond: new insights into figurative language” em SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 15-30.
- PIRES, Filipe (2008a): “Memorial of the Convent and sayings in the literary creativity of Saramago” em SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 467-476.
- (2008b): “Memorial do Convento e os provérbios na criatividade literária de Saramago” em SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 476-484.
- (2009a): “A função da recriação proverbial em Memorial do Convento” em SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 393-401.
- (2009b): “The function of proverbial recreation in Memorial of the Convent” em SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 401-409.
- (2010): “O ano da morte de Ricardo Reis: situações cogitacionais proverbializadas” em SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 120-132.
- (2012): “O que tem de ser tem de ser e tem muita força”: pensar com provérbios em “O Ano da Morte de Ricardo Reis” em SOARES, Rui João Baptista e

- LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 505-517.
- (2013a): “Proverbialidade em “Ensaio sobre a Cegueira” de Saramago” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 337-359.
- (2013b): “Proverbiality in the work “Blindness” by Saramago” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 359-381.
- (2014a): “Racionalização e proverbialidade em “Ensaio sobre a Lucidez” de José Saramago” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 304-325.
- (2014b): “Rationalization and proverbiality in Ensaio sobre a lucidez by José Saramago” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 327-347.
- (2015a): “Lucidez e cegueira em Saramago: visão identitária ficcionada com provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 448-467.
- (2015b): “Lucidity and blindness in Saramago: identitarian fictionalized vision with proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 467-485.
- (2016a): “A mediação de expressões proverbiais em *A viagem do Elefante* de José Saramago”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 635-650.
- (2016b): “Mediation of proverbial expressions in *The Elephant’s journey* of José Saramago”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 650-664.
- (2017a): “A mobilidade da afirmação paremiológica em a *História do Cerco de Lisboa* de José Saramago”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 328-349.
- (2017b): “The mobility of paremiological statement in the “History of the Siege of Lisbon” by José Saramago”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 349-370.

- PORTELA, Miguel e HERDADE LUCAS, Margarida (2013a): “José Malhoa, com a arte na alma” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 441-450.
- (2013b): “José Malhoa, with art in the soul” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 450-458.
- PREĐOTA, Stanisław (2009): “Introductory remarks on Dutch wellerisms” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 410-420.
- (2010): “On the meaning of Reyer Gheurtz’s Adagia (1552) for Dutch paroemiography” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 76-84.
- (2012): “On German equivalents of Dutch priamels” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 57-70.
- (2014): “Lexicographic assumptions of Afrikaans-Poolse spreekwoordeboek” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 417-426.
- QUE, Võ Xuân (2010): “Rhyme in Vietnamese proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 234-243.
- (2011): “Eating and drinking in Vietnamese proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 349-359.
- QUEIROZ DA SILVA, Vladimir (2013a): “O proverbial aguaceiro do sertão” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 475-492.
- (2013b): “The proverbial downpour of the sertão (backlands)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 492-509.
- RAJI-OYELADE, Aderemi (2008): “Classifying the unclassified: the challenge of postproverbiality in international proverb scholarship” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar*

- sobre *Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 146-155.
- RAMOS, Ana Margarida (2014): “Betrayal and tradition: publications of proverbs aimed at children” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 39-50.
- RANDALL, Tony (2014): “Updating proverbs as a resource for language learning” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 367-373.
- REAL, Miguel (2012): “O provérbio – modo cultural de pensar” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 153-157.
- ROCHA-TRINDADE, Maria Beatriz (2015a): “*Amobilidade* contemplada nos provérbios em Portugal” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 306-316.
- (2015b): “*Mobility* in Portuguese proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 316-325.
- (2017a): “*Árvore das patacas* – origem, conteúdo e utilização da expressão em âmbito migratório”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 186-195.
- (2017b): “*Árvore das patacas* – origin, content and use of the phrase in a migratory context”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 195-205.
- RODRIGUES, Márcia Jardim (2017): “Os provérbios no universo cultural da etnia Karipuna da aldeia do Manga / Oiapoque / Amapá / Amazônia / Brasil”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 422-426.
- RODRIGUEZ MARTIN, Gustavo Adolfo (2008): “Modified proverbs in the plays of Bernard Shaw” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 386-395.
- (2010): “Modified biblical proverbs in the plays of Bernard Shaw” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 478-486.

- RODRÍGUEZ REDONDO, Ana Laura (2010). Vêxase SEVILLA-MUÑOZ, Julia (2010). ROSA, Fernanda (2013): “Da expressão proverbial à poesia” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 239-247.
- (2013): “From proverbial expression to poetry” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 247-248.
- SABINO, Marilei (2013a): ““Mudam-se os tempos, mudam-se os pensamentos”: estereótipos da mulher em provérbios de várias culturas” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 157-172.
- (2013b): ““Times change, thoughts change”: the stereotyped image of woman in proverbs of several cultures” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 172-178.
- SALIBA, Charles Daniel (2012): “Maltese proverbs: a reflection of Mediterranean history and culture?” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 71-91.
- (2017): “Maltese proverbs on women”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 68-104.
- SAMPAIO SERENO, Maria Helena (2010a): “José Saramago, ensinando provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 389-397.
- (2010b): “José Saramago, a proverb master” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 397-405.
- SÁNCHEZ DE REBAUDI, Maria Isabel (2008a): “The proverbs as an intercultural element: human condition, analysis and values in class” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 498-511.
- (2008b): “El proverbio como elemento intercultural en la clase de lengua: un análisis sobre la condición humana y los valores” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 512-524.

- (2010a): “The use of proverbs, a communicational vehicle with a great impact on the EAD: the place of proverbs in a world of paradigms” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 85-95.
- (2010b): “El uso de los proverbios, vehículo comunicador de gran impacto en EAD: el espacio del proverbio en un mundo paradigmático” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 96-106.
- (2011a): “The world intercultural presence in the Argentine bi-centennial anniversary: a view into the gaucho literature and sayings of the Martín Fierro” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 435-459.
- (2011b): “Presencia intercultural de dos mundos en el bicentenario Argentino: una mirada holística de la literatura Gauchesca, a partir de dichos de Martín Fierro” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 460-483.
- (2012a): “Holistic analysis of rural speech centered in nature, different universal replicas in which they reflect and difficulties in the idiomatic transference” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 251-266.
- (2012b): “Análisis holístico del habla campestre centrada en la naturaleza, distintas réplicas universales en que se espejan y las dificultades de su transferencia idiomática” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 267-283.
- (2013): “‘The book of moral proverbs by Alonso de Barros’ from the perspective of paremiological, creations as ethical tools” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 570-604.
- (2014): “Professorship needs on the application of new educational tools for the teaching of South American paroemias” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 246-258.
- (2015): “Flaubert’s language in the novel *Madame Bovary*: the unique nature of realism through an examination of Emma’s world” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 573-588.

- SARDELLI, Maria Antonella (2008): ““Paremiás” in Júan de Timoneda’s “Sobremesa y alivio de caminantes” (1563): use and function” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 374-385.
- (2009): “Culture and intercultural studies throughout proverbs: work in Spanish, Italian and English” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 421-438.
- SAVIN, Petronela (2011): “Dictionary of Romanian proverbs and proverbial expressions: the onomasiological field of human nourishment. Aims and methodology” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 378-389.
- SCHELLBACH-KOPRA, Ingrid (2008): ““To travel is better than rest” - Sami proverbs in discourse” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 165-180.
- SCHIPPER, Mineke (2012): ““Never marry a woman with big feet”: gendered proverbial wisdom in a global context” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 42-56.
- SCHRIJVERS, Tom (2017): “Proverbs in papercutting”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2017): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 162-166.
- SEVILLA-MUÑOZ, Julia (2008a): “The horse in French, Italian, Spanish and English proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 101-112.
- (2008b): “El caballo en los refranes Franceses, Italianos, Españoles e Ingleses” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 113-122.
- (2009): “The challenges of paremiology in the XXI century” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 439-449.
- SEVILLA-MUÑOZ, Julia; RODRÍGUEZ REDONDO, Ana Laura e MOLINA PLAZA, Silvia (2010): “English proverbs in the multilingual paremiological database” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 445-454.

- SILVA, Maria Henriqueta (2014): “Recordar ... num tempo fora de tempo ... “Os Robertos”” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICPI3 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 204-208.
- SILVA VALENTE, Carla Marisa (2015a): “A tradução paremiológica. Traduzir o intraduzível nas obras de Mia Couto com o auxílio de modernos mecanismos tecnológicos e cibernéticos” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICPI4 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 357-366.
- (2015b): “The paremiological translation. Translating the untranslatable in the works of Mia Couto with the aid of modern technologies and cyber-mechanisms” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICPI4 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 366-375.
- SOARES, Lina Maria (2010): “Novembro em Portugal: das tradições aos provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 320-326.
- (2011): “Festividades cíclicas cristãs: provérbios e tradições” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 222-230.
- (2012a): “Os santos casamenteiros na tradição portuguesa” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 329-336.
- (2012b): “The matchmaker Saints in the Portuguese tradition” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 337-339.
- (2013a): “Lobos e ovelhas entre lendas e provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 510-520.
- (2013b): “Wolves and sheep between legends and proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 520-524.
- (2014): “Em torno do vaso de Tavira: uma leitura proverbial” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICPI3 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 209-228.
- (2015a): “O vinho na tradição portuguesa” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre*

- Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 172-180.
- (2015b): “The wine in Portuguese tradition” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 180-183.
- (2017): “O velho, o rapaz e o burro: da fábula ao conto tradicional”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 608-615.
- SOARES, Marinela C.R. (2008a): “Salt memories: the proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 415-425.
- (2008b): “Memórias do sal: os provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 426-437.
- (2009): “Re ... encontros com provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 449-460.
- (2010a): “Provérbios e economia em tempo de crise” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 351-369.
- (2010b): “Proverbs and economy at the crisis epoch” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 370-380.
- (2011): “Da mesa ao mais belo naco literário: o pão e os provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 538-547.
- (2012): “Viagem ao mundo dos ofícios ... através das expressões proverbiais” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 310-317.
- (2013a): “Os provérbios na tradição marítima portuguesa” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 190-197.
- (2013b): “Proverbs in the Portuguese maritime tradition” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar*

- sobre *Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 198-205.
- (2014a): “Ao redor do Mediterrâneo: os provérbios e os sabores tradicionais” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): 7º *Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 398-410.
- (2014b): “Around the Mediterranean: the proverbs and the traditional flavors” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): 7º *Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 410-415.
- (2015a): “Os provérbios na rota dos monumentos – um projecto cultural no Algarve” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): 8º *Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 386-396.
- (2015b): “The proverbs on the route of monuments - a project in Algarve” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): 8º *Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 397-402.
- (2016a): “A transversalidade dos provérbios”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): 9º *Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 547-557.
- (2016b): “The transversality of proverbs”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): 9º *Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 558-559.
- (2017): “As estações do ano e os ensinamentos proverbiais”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): 10º *Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 384-401.
- SOARES, Rui J.B. (2008a): “Mathematics, uncertainty and sayings: common principles” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). 1º *Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 438-447.
- (2008b): “Matemática, incerteza e ditos: princípios comuns” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): 1º *Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 448-459.
- (2009): ““Praia baril só no barril (Tavira)”: provérbios Portugueses na caracterização toponímica” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): 2º *Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 521-526.
- (2010): “Other times, other manners” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): 3º *Colóquio Interdisciplinar sobre*

- Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 520-531.
- (2011): “A sapiência proverbial na “Didáctica Magna”” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 547-557.
- (2012): “Deveres e direitos em provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 452-464.
- (2013): “A relação do homem com o Divino” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 561-568.
- (2014): “Identity features of Mediterranean culture: some aspects” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 460-462.
- (2015): “Matemática e paremiologia: aspectos comuns” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 603-609.
- (2016): “Ajuste proverbial ao cancioneiro popular algarvio”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 677-682.
- (2017): “Não há bela sem senão: matemática, arte e provérbios”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 625-632.
- SOLIS, Ron (2015): “Kamali`i `ike `ole i ka helu pō: proverbs and reversing the usual intergenerational transfer of knowledge and language” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 244-258.
- (2016): ““NO`EAU, NA`AUAO, HO`OKĀ`AU”: to be (specific) or not to be (specific), that is the question”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 665-670.
- STARK, Eija (2013): “Proverbs and the estate society in the 19th century Finland” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 329-336.
- (2015): “Proverbs as historical media and messages” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar*

- sobre *Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 347-356.
- SZERSZUNOWICZ, Joanna (2010): “Evaluation in culture-bound proverbs and proverbial expressions as a translation problem” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 222-234.
- (2011): “On anthroponymic constituents of Polish and Italian proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 72-83.
- (2013): “On paremiological lacunae in a contrastive perspective” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 131-143.
- (2015): “Italian proverbs on inhabitants of places in Italy: their culture-boundness and cross-linguistic equivalence” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 148-159.
- (2016): “Universal vs. specific: culturally salient proverbial expressions in a cross-linguistic perspective”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 447-457.
- (2017): “Proverbial expressions in brand image building: A case study of the Polish beer brand Żubr commercials”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 167-175.
- SZPILA, Grzegorz (2008): “Micro- and macrofunctions of proverbs in literature” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 248-254.
- TEIXEIRA, José (2016): “A força dos valores implícitos dos provérbios na comunicação publicitária”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 50-61.
- (2017): “Mais importante que a verdade: o valor argumentativo dos provérbios”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 550-560.
- TRULSSON, Anders (2013): “Who uses proverbs?” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 249-259.

- TSERPES, George (2016): “Welcoming Spring through proverbs: a teaching paradigm in Greek secondary education”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 205-216.
- UGARTE GARCÍA, Maria del Carmen (2008): “Two different experiences, relating proverbs, among scholars (aged 6-12), in two different rural schools in Burgon (Spain)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 285-296.
- (2009): ““Y yo La Horra, galán”: a virtual community remembers their proverbs on the internet” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 462-473.
- (2010): “Who teaches proverbs to our children?” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 243-250.
- (2011): “The role of proverbs in Miguel Delibes’s novel: Five hours with Mario” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 390-399.
- (2012): “Proverbs and folk elements in the Spanish revolution” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 417-427.
- (2015): “Proverbs & pictures in social networks” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 563-572.
- (2016): “Spanish proverbs by the sea”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 583-596.
- (2017): “Proverbs in the Spanish translations of Uma abelha na chuva”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 594-607.
- UGARTE GARCÍA, Maria del Carmen e OPRICA, Alexandra (2014): “The wine in the Mediterranean culture. An approach through proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 383-397.
- ULLAND, Harald (2016): “Proverb frequency in two varieties of Norwegian: Bokmål and Nynorsk”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.):

- 9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 305-314.
- (2017): “He who sleeps..., formal and semantic typology of implication proverbs: a cross-linguistic study”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 206-214.
- VAZ DUARTE, Helena (2008a): “The ways how traditional/popular/oral/literature cross José Saramago’s narrative production: tradition and modernity” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 396-406.
- (2008b): “Tradição e modernidade: a presença de provérbios nos romances de José Saramago” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 406-415.
- VEGA, Mária (2008): “Anglosaxon proverbs as an interdisciplinary link at university levels” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008): *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 309-317. .
- (2009): “Proverbs sourced in spells, incantations, charms, and curses in Scots-Gaelic” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 474-481.
- (2010): “Proverbs, refrains, and sayings on “Sound Counsel”” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 340-351.
- (2011): “Mair weet, mair weey, waur wedder, waur wedder” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 508-514.
- VILLERS, Damien (2015): “Zivaizms: the strategy and translation challenges behind proverb and idiom twisting in *NCIS*” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 259-273.
- (2016): “Proverbiogenesis: the phases of proverbial birth”, en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): *9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 9th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP15 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 369-380.
- VODOPIJA, Irena (2012). Véxase ALEKSA VARGA, Melita (2012).
- VOOLAID, Piret (2011): “Why is the floor squeaking? Because the wiser one gives in. On relations between Estonian conundrums and paremiology” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar*

- sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: *Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 245-257.
- (2012): ““An empty wall is an ugly wall”: on paremiological features in the public space of Tartu” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 364-376.
- (2013): “On paremiological findings in the Estonian daily newspaper “postimees” (The Newspaper Project)” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 291-303.
- (2015): “New Estonian paremiological database: proverbs in graffiti” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2015): *8º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 8th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP14 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 543-554.
- VRAJITORU, Ana (2009): “Definite / indefinite article in Portuguese and Romanian proverbs, phrases and expression” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009): *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 482-493.
- (2010a): “Provérbios na literatura: o universo dos provérbios em “Quando tudo se desmorona”, de Chinua Achebe” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 163-174.
- (2010b): “Proverbs in literature: the use of proverbs in Chinua Achebe’s “Things fall apart”” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010): *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 174-184.
- (2011a): “Reflexões sobre amizade em provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 141-155.
- (2011b): “Reflections on friendship in proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011): *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 155-168.
- (2013a): “O tema da morte nalguns mitos, lendas e provérbios” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 525-533.
- (2013b): “Death as a motif in myths, legends and proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 533-541.

- WIDBÄCK, Anders (2017): “What is a proverb?”, en SOARES, Rui e LAUHAKANGAS, Outi (eds): *10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 10th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, Actas ICP16 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 140-148.
- ZELLEM, Edward (2014): “Crowdsourcing Afghan proverbs: exploring the paremiological minimum using 21st century social media”; en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014): *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 232-237.
- ZHUKOV, Konstantin (2012): “Verbalization of concept of “friendship” in Russian, Swedish and English proverbs” en SOARES, Rui João Baptista e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012): *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 218-229.

1.3. Recensións

- SAWICKI, Piotr e PABISIAK, Magdalena (2016): *1551 przysłów hiszpańskich I ich polskich odpowiedników*. Wrocław: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Filologicznej we Wrocławiu; 312 páxs. Recensión de NAREBSKA, Ilona (2017) en *Paremia* 26; 241. [https://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/pdf/026/022_rese%C3%B1as.pdf]
- HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina e ALEKSA VARGA, Melita (eds.) (2015): *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies*. Varsovia/Berlin: De Gruyter Open; 368 páxs. Recensión de MIANSARYAN, Anna (2017) en *Paremia* 26; 241-242. [https://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/pdf/026/022_rese%C3%B1as.pdf]
- MIEDER, Wolfgang (2016): *Stringing Proverbs Together. The Proverbial Language in Miguel de Cervantes's Don Quixote*. Vermont: The University of Vermont; 312 páxs. Recensión de VUČKOVIĆ, Anamarija (2017) en *Paremia* 26; 243. [https://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/pdf/026/022_rese%C3%B1as.pdf]
- BOTICA, Stipe (2007): *Kad ti kuća gori, a ti se ogriji*. Zagreb: Naklada Pavičić; 381 páxs. Recensión de VUČKOVIĆ, Anamarija (2017) en *Paremia* 26; 243. [https://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/pdf/026/022_rese%C3%B1as.pdf]
- URDO RUIZ-AYÚCAR, M.I.T. e SEVILLA MUÑOZ, Julia (2016): *El mínimo paremiológico: aspectos teóricos y metodológicos*. Madrid: Centro Virtual Cervantes (Instituto Cervantes), Biblioteca fraseológica y paremiológica, serie «Mínimo paremiológico» n.º 1; 122 páxs. Recensión por ASENSIO FERREIRA, Dolores (2017) en *Paremia* 26; 244. [https://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/pdf/026/022_rese%C3%B1as.pdf]

1.4. Recensionantes

- ASENSIO FERREIRA, Dolores (2017): Recensión de URDO RUIZ-AYÚCAR, M.I.T. e SEVILLA MUÑOZ, Julia (2016): *El mínimo paremiológico: aspectos teóricos y metodológicos*. Madrid: Centro Virtual Cervantes (Instituto Cervantes), Biblioteca fraseológica y paremiológica, serie «Mínimo paremiológico» n.º 1; 122 páxs. en *Paremia* 26; 244. [https://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/pdf/026/022_rese%C3%B1as.pdf]

- MIANSARYAN, Anna (2017): Recensión de RISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina e ALEKSA VARGA, Melita (eds.) (2015): *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies*. Varsovia/Berlin: De Gruyter Open; 368 páxs. en *Paremia* 26; 241-242. [https://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/pdf/026/022_rese%C3%B1as.pdf]
- NAREBSKA, Ilona (2017): Recensión de SAWICKI, Piotr e PABISIAK, Magdalena (2016): *1551 przysłów hiszpańskich I ich polskich odpowiedników*. Wrocław: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Filologicznej we Wrocławiu; 312 páxs. en *Paremia* 26; 241. [https://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/pdf/026/022_rese%C3%B1as.pdf]
- VUČKOVIĆ, Anamarija (2017a): Recensión de MIEDER, Wolfgang (2016): *Stringing Proverbs Together. The Proverbial Language in Miguel de Cervantes's Don Quixote*. Vermont: The University of Vermont; 312 páxs. en *Paremia* 26; 243. [https://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/pdf/026/022_rese%C3%B1as.pdf]
- (2017b): Recensión de BOTICA, Stipe (2007): *Kad ti kuća gori, a ti se ogrij*. Zagreb: Naklada Pavičić; 381 páxs. en *Paremia* 26; 243. [https://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/pdf/026/022_rese%C3%B1as.pdf]

1.5. Teses

- ABDELAZIZ ABOLATA, Ahmed (2016): *Estudio paremiológico contrastivo de El Quijote y su traducción al árabe de 'abd al-rahman badawi*. Universidade de Pablo de Olavide. Director: Mohamed Saad Helal.
- ABDI YATTOU, Hanane (2016): *Análisis contrastivo y estudio de una base de datos paremiológica temática: "hispano-francés-árabe". Problemas de traducción y de equivalencia*. Universidade de Alicante. Director: Pedro Mogorrón Huerta.
- AJAZI, Erida (2015): *La fraseología en español y albanés: una aproximación contrastiva y traductológica*. Universidade Complutense de Madrid. Directora: María Auxiliadora Barrios Rodríguez.
- ÁLVAREZ de la GRANJA, María (2002): *Aproximación ó estudio das unidades fraseolóxicas en galego: as locucións verbais*. Universidade de Santiago de Compostela. Director: Francisco Antonio Cidrás Escáneo.
- ÁLVAREZ VIVES, Vicente (2011): *Estudio fraseológico contrastivo de las locuciones adverbiales en los diccionarios de Vicente Salvá y Esteban Pichardo. Hacia una fraseología histórica del español en la lexicografía del siglo XIX*. Universidade de Valencia. Directores: María Teresa Echenique Elizondo e Juan Sánchez Méndez.
- ANDÚGAR ANDREU, María Isabel (2015): *Coger el toro por los cuernos vs den stier bei den hörnern packen: análisis contrastivo de la competencia fraseológica de los jóvenes españoles y alemanes*. Universidade Jaume I. Directores: Rosa Agost Canós e José Luis Blas Arroyo.
- BARÁN, Patricia (2015): *Estudio contrastivo español-francés de las locuciones verbales somáticas relativas a la cabeza*. Universidad Complutense de Madrid. Directoras: Julia Sevilla Muñoz e M.^a Isabel González Rey.
- BARSANTI VIGO, María Jesús (2003): *Estudio paremiológico contrastivo de la traducción de "el quijote" de ludwing tieck*. Universidade de Salamanca. Directora: Veljka Ruzicka Kenfel.

- BUJÁN OTERO, Patricia (2015): *La traducción de la fraseología en el género textual manual de instrucciones en la combinación lingüística alemán-español*. Universidade de Vigo. Directoras: Carmen Mellado Blanco e Silvia Montero Küpper.
- CAI, Yazhi (2016): *Estudio contrastivo y traductológico del eufemismo en chino y español a partir de tres novelas clásicas de las dinastías ming (1368-1644 d.C.) y qing (1636-1912 d.C.)*. Universidade de Granada. Directores: José Antonio Sabio Pinilla e Alicia Relinque Eleta.
- CHUNYI, Lei (2017): *Estudio contrastivo linguo-cultural del lenguaje figurado en español y en chino: nombres y fraseologismos zoonímicos y fitonímicos*. Universidade de Granada. Director: Antonio Pamies Bertrán.
- DIOUSSE, Gustave Voltaire (2011): *Estudio contrastivo unilateral de unidades fraseológicas (UF) con somatismos del mancagne al español*. Universidade de la Laguna. Directora: Dolores García Padrón.
- EL GHALAYINI, Yana (2012): *Lenguaje figurado y cultura. Botanismos metafóricos en el léxico y la fraseoparemiología en español y árabe: el olivo*. Universidade de Granada. Directores: Antonio Pamies Bertrán e Abdellatif Aguessim El Ghazouani.
- ESCOBAR MONTERO, Manuela (2008): *La fraseología contrastiva. Estrategias de traducción de unidades multiléxicas (inglés-español)*. Universidade de Sevilla. Director: Isidro Pliego Sánchez.
- FRAGAPANE, Federica (2012): *El tratamiento de las unidades fraseológicas en los diccionarios bilingües español-italiano*. UNED. Director: Rafael Rodríguez Marín.
- GARCÍA YELO, Marina (2011): *La Paremiología francesa del siglo XIX: Pierre-Marie Quitard y Georges Duplessis*. Universidade Complutense de Madrid. Directora: Julia Sevilla Muñoz.
- GUILLÉN MONJE, Gonzalo (2004): *Fraseología contrastiva ruso-española. Análisis de un corpus bilingüe de somatismos*. Universidade de Granada. Directores: Rafael Guzmán Tirado e Juan Pablo Larreta Zulategui.
- GILLES, Fabrice (2017): *Valorisation des analogies lexicales entre l'anglais et les langues romanes: étude prospective pour un dispositif plurilingue d'apprentissage du FLE dans le domaine de la santé*. Universidade de Grenoble. Directores: Christian Degache e Olivier Kraift.
- GONZÁLEZ PEREIRA, Andrea (2017): *Os animais vistos polos galegos: análise das expresións figuradas galegas que retratan o mundo animal*. Universidade de Vigo. Directora: María Álvarez de la Granja.
- GONZÁLEZ REY, María Isabel (1998): *Étude systématique des expressions figées en français. Pour une théorie de la phraséologie*. Universidade de Santiago de Compostela. Director: Jesús Lago Garabatos.
- HERRERO KACZMAREK, Claudia (2016): *Der Erwerb der phraseologischen Kompetenz im DaF-Unterricht anhand von Texten aus der deutschsprachigen Kinder- und Jugendliteratur. Eine empirische Annäherung*. Universidade de Santiago de Compostela. Directora: Carmen Mellado Blanco.

- ILSKA, Agnieszka (2016): *El concepto “Dios” en las paremias españolas, polacas y alemanas*. Universidade Complutense de Madrid. Directoras: Julia Sevilla Muñoz e Marina García Yelo.
- KAREEM SAGBAN, Mushtaq (2010): *La fraseología comparada del español y del árabe de irak: su aplicación a la enseñanza de unidades fraseológicas en el aula de E/LE*. Universidade de Granada. Director: Pedro Barros García.
- LAPEDOTA, Domenico Daniele (2017): *Unidades sintagmáticas léxicas en Cinco horas con Mario, de Miguel Delibes, y en sus traducciones al italiano. Hipótesis de discurso fraseológicamente sexuado*. Universidade de Bari. Director: Simone Greco.
- LÓPEZ ROIG, Cecilia (2001): *Aspectos de fraseología contrastiva (alemán-español) en el sistema y en el texto*. Universidade de Valencia. Directores: Herbert J. Holzinger e Carlos Hernández Sacristán.
- MARTÍNEZ, Beatriz (2015): *Análisis traductológico de la obra paremiográfica de Charles Cahier (francés-español)*. Universidade Complutense de Madrid. Directores: Julia Sevilla Muñoz e Germán Conde Tarrío.
- MELLADO BLANCO, Carmen (1997): *Los somatismos del alemán. Semántica y estructura*. Universidade de Salamanca. Directora: Pilar Elena García.
- MESSINA FAJARDO, Luisa Allesita (2012): *El mundo del vestir en el repertorio paremiológico de Hernán Núñez Refranes proverbios en romance (1555)*. Universidade Complutense de Madrid. Directoras: Julia Sevilla Muñoz e M.^a Teresa Barbadillo de la Fuente.
- MIHAJLOVSKA, Katerina (2017): *Enseñanza/aprendizaje de algunas construcciones basadas en los verbos soporte hacer, dar y tener en E/LE. Elaboracion de material didáctico destinado a aprendices macedonios*. Universidade Autónoma de Barcelona. Directora: Sandrina Fuentes.
- MIRANDA MÁRQUEZ, Gonzalo (2013): *Estudio comparativo de las unidades fraseológicas (UF) de la lengua china y española. Problemas lingüísticos y culturales en la traducción de las UF de una a otra lengua*. Universidade de Granada. Directores: Juan de Dios Luque Durán e Pedro San Ginés Aguilar.
- MOUZINHO FERRARO, Rita Giovana (2005): *Análisis contrastivo español/portugués de unidades fraseológicas*. Universidade de Cádiz. Directora: Miguel Casas Gómez.
- PIZZO, Lucia (2016): *Las relaciones parentales en los refranes españoles sicilianos, italianos, neogriegos (le relazioni parentale nei proverbi spagnoli, siciliani, italiani, neogreci)*. Universidade Complutense de Madrid. Directora: María del Carmen Barrado Belmar.

1.6. Trabajos fin de mestrado (TFM)

- CANO BRAVO, Laura (2017): *Analyse comparative du traitement donné à la phraséologie dans les cours de langue étrangère: français vs anglais. Proposition d'activités encourageant la phraséologie intégrée en FLE*. Universidade de Murcia. Directora: M.^a Ángeles Rodríguez Solano.

GIORGI, Arianna (2015): *Ti prendo e ti porto via: Las técnicas de traducción de las unidades fraseológicas. Un estudio descriptivo*. Universidade de Murcia. Director: Antonio Pablo Zamora Muñoz.

1.7. Traballos fin de grao (TFG)

CANDEL PEREZ, María de los Ángeles (2016-2017): *Análisis lexicográfico francés-español de términos peyorativos e insultos*. Universidade de Alicante. Directora: Mireia López Simó.

CARTAGENA MARTÍNEZ, Víctor (2015-2016): *Análisis contrastivo y traductológico francés-español de fórmulas del código de la circulación*. Universidade de Alicante. Directora: Mireia López Simó.

FONTES, Jérémy (2014-2015): *Da fraseologia à fraseodidática em corpora. Perspetiva de ensino de PLNM a alunos francófonos*. Universidade de Minho. Directora: M^a Isabel González Rey e Silvia Araujo.

GÓMEZ SÁNCHEZ, Candelaria (2015-2016): *Refranes gastronómicos: estudio cultural contrastivo francés-español*. Universidade de Alicante. Directora: Mireia López Simó.

MARTÍNEZ MARTÍNEZ, Fátima (2013-2014): *Mots et expressions argotiques régionales dans Bienvenue chez les Ch'tis*. Universidade de Alicante. Directora: Mireia López Simó.

PICAZO MILLÁN, Elena (2013-2014): *Les interjections dans Les aventures de Tintin, Le secret de la Licorne. Analyse comparée français-espagnol*. Universidade de Alicante. Directora: Mireia López Simó.

RODAS NAVARRO, María (2016-2017): *Análisis lexicográfico francés-español de expresiones coloquiales del rap francés*. Universidade de Alicante. Directora: Mireia López Simó.

PICAZO PIQUERAS, Lidia (2016-2017): *Contrastes lexicográficos francés-español: La expresión de la belleza*. Universidade de Alicante. Directora: Mireia López Simó.

1.8. Outros traballos académicos

ÁLVAREZ GARCÍA, Érica (2017): *La fraseología en textos especializados. Análisis de las unidades fraseológicas en prospectos de medicamentos en inglés y en español*. Universidade de Murcia. Director: Manuel María Sevilla Muñoz.

GARCÍAYELO, Marina (2006): *Didáctica de la traducción paremiológica*. Universidade Complutense de Madrid. Directora: Julia Sevilla Muñoz.

GONZÁLEZ REY, María Isabel (1993): *Les expressions idiomatiques: leur valeur métaphorique*. Universidade de Santiago de Compostela. Director: Jesús Lago Garabatos.

KLOTCHNOV, Claudio (1993): *El lenguaje coloquial: el ingrediente fraseológico ruso-español*. Universidade Complutense de Madrid. Directora: Julia Sevilla Muñoz.

KOLBA, Kseniya (2007): *Las unidades fraseológicas españolas relativas a la cabeza y su correspondencia ucraniana y rusa*. Universidade Complutense de Madrid. Directora: Julia Sevilla Muñoz.

- NICOLAS, Claire (2008): *Didáctica de las locuciones verbales francesas en la clase de FLE (nivel intermedio) para estudiantes adultos*. Universidade Complutense de Madrid. Directora: Julia Sevilla Muñoz.
- PÉREZ BOTELLO, M.^a Teresa (2007): *Parecias mexicanas de tradición hispano-americana en Tapalpa (Jalisco)*. Universidade Complutense de Madrid. Directora: Julia Sevilla Muñoz.
- ROMERO MARTÍNEZ, Inmaculada (2014): *Aproximación al empleo de unidades fraseológicas en el discurso publicitario*. Universidade de Murcia. Directora: Elvira Manero Richard.
- TSCHAN, Carine (2010): *Supersticiones y fraseología en Alsacia*. Universidade Complutense de Madrid. Directora: Julia Sevilla Muñoz.
- SHIBUÉ, Yuriko (2001): *Didáctica de las parecias españolas en la clase de español como lengua extranjera -enfocado principalmente a estudiantes japoneses*. Universidade Complutense de Madrid. Directora: Julia Sevilla Muñoz.

2. Congresos, coloquios, asembleas e xornadas

2.1. Congresos EUROPHRAS

2.1.1. Congreso EUROPHRAS 2017. University of Wolverhampton. 13-14.11.17

O título desta edición foi *Computational and Corpus-based Phraseology – recent advances and interdisciplinary approaches* e tivo lugar no Strand Palace Hotel de Londres, baixo a organización da Asociación Europea de Fraseoloxía (EUROPHRAS), a Universidade de Wolverhampton e a Association de Lingüística Computacional de Bulgaria. O congreso centrouse nos enfoques interdisciplinarios da fraseoloxía, como os psicolingüísticos e cognitivos baseados en corpus, o tratamento computacional das expresións de múltiples palabras e aplicacións prácticas na tradución, lexicografía e aprendizaxe de idiomas.

Información na páxina web: <http://rgcl.wlv.ac.uk/europhras2017>

2.2. Coloquios Internacionais de Paremioloxía en Tavira (Portugal)

2.2.1. 11º Colóquio Interdisciplinar sobre Proverbios

Esta edición do Coloquio Internacional de Paremioloxía en Tavira celebrouse entre o 5 e o 12 de novembro de 2017 e nela participaron especialistas de 26 países, entre os cales se atopan Wolfgang Mieder, Emeritus Frantisek Cermák, Georgy Kapchits, Mineke Schipper, Virpi Outila, Paulo Osório, Bragança Júnior, Rethabile Possa, Marie-Sol Ortola e Marie-Christine Varol.

Información na páxina web: <http://www.colloquium-proverbs.org>

2.3. Outros congresos, xornadas ou asembleas do ano 2017

2.3.1. Congreso *Formen, Verfahren, Funktionen der Bildung lexematischer und polylexematischer Einheiten im Deutschen*. Universidade Jean Moulin 3, Forschungszentrum Centre d'Etudes Linguistique, Universidade Lumière Lyon e Ecole Normale Supérieure de Lyon. 31.3.-1.4.17

O obxectivo deste congreso era reflexionar e abordar as formacións léxicas en alemán e en torno a el tiveron lugar conferencias plenarias de estudosos xermanistas como Eichinger Ludwig, director dos Institutos für Deutsche Sprache, Gülich Elisabeth da Universidade de Bielefeld e Carmen Mellado-Blanco da Universidade de Santiago de Compostela.

Información na páxina web: <http://preforlex.univ-lyon3.fr>

2.3.2. Simposio Internacional *El sentido figurado*. Universidade de Granada. 9-11.10.17.

Os temas abordados neste simposio foron diversos e entre eles atopábanse a semántica, a lexicografía, a traductoloxía, a ensinanza de linguas estranxeiras e a lingüística computacional. Esta variedade temática estivo acompañada dunha gran diversidade en canto ás linguas de estudo e á procedencia dos participantes, provenientes de 11 países diferentes entre os que se atopan Francia, Italia, Eslovenia, Croacia, Serbia, Polonia, Rusia, Túnez, Brasil e China.

Información na páxina web: <http://www.ugr.es>

2.3.3. IV Congreso Internacional de *Phraséologie et Parémiologie Fraseologia e paremiologia, roba da matti!* PHRASIS e Universidade de Bucarest. 27-29.9.17

Na cuarta edición deste congreso, celebrada en Bucarest, presentáronse traballos relacionados coa delimitación teórica da fraseoloxía e da paremioloxía, co enfoque didáctico de estas disciplinas e coa súa utilidade na tradución literaria.

Información na páxina web: <http://www.phrasis.it/iv-congresso-internazionale-dei-fraseologia-e-paremiologia-fraseologia-e-paremiologia-roba-da-matti-bucarest-27-29-settembre-2017>

2.3.4. Congreso internacional *Intra- und interlinguale Zugänge zur deutschen Phraseologie und Parömiologie*. Institut für Germanische Philologie der Universität Wrocław. 16-18.3.17.

Neste congreso organizado polo Instituto de filoloxía xermánica e a Universidade de Wrocław participaron expertos en fraseoloxía e paremioloxía do alemán de diferentes procedencias, entre os que se atopan Carmen Mellado Blanco e Wolfgang Mieder.

Información na páxina web: <http://www.ifg.uni.wroc.pl/wydarzenia/konferenz-intra-und-interlinguale-zugaenge-zur-deutschen-phraseologie-und-paroemiologie-wroclaw-16-18-maerz-2017>

3. Recursos

3.1. Diccionario de partículas discursivas del español

Autores: Antonio Briz, Salvador Pons Bordería e José Portolés. www.dpde.es, 2008.

Este diccionario en liña permite buscar partículas discursivas do español así como consultar o listado completo do que o recurso dispón. A información que ofrece de cada partícula contén a súa definición, máis exemplos, prosodia e pronunciación, outros usos, posición, sintaxe, rexistro, variantes menos frecuentes, fórmulas convencionais, partículas semellantes e sinala tamén os casos nos que non é unha partícula.

3.2. Proxecto de Innovación docente. *¿Flippeas o qué? Una experiencia de enseñanza y aprendizaje de la Fraseología aplicando el modelo Flipped Classroom*

Autores: M^a Ángeles Solano Rodríguez, Manuel Sevilla Muñoz, Pablo Zamora e Arianna Alesandro. Departamentos de Didáctica de la Lengua y la Literatura e Traducción e interpretación da Universidade de Murcia, 2017.

Este proxecto nace co obxectivo de deseñar e producir recursos materiais, concretamente vídeos educativos, para a ensinanza e aprendizaxe da Fraseoloxía empregando como metodoloxía a “Flipped Classroom” ou clase invertida. Ten como soporte a canle de Letras na televisión da Universidade de Murcia (tv.um.es), á cal se accede a través de internet, e como destinatarios alumnado de grao e mestrado do ámbito do saber lingüístico (Lingua Española, Lingüística, Filoloxía, Tradución, Educación, etc...).

3.3. Biblioteca fraseológica y paremiológica

Autoras: M.^a Teresa Zurdo Ruiz-Ayúcar e Julia Sevilla Muñoz. Universidade Complutense de Madrid. Centro Virtual Cervantes

Esta biblioteca nace co obxectivo de reunir materiais que conteñan fundamentos teóricos, metodolóxicos e técnicos para a investigación e didáctica das linguas; fomentar a reflexión e actualización teórica da fraseoloxía e a paremioloxía e complementar o recurso “Refranero Multilingüe”.

3.4. DicAuPro (Dictionnaire automatique et philologique des proverbes français)

Autores: Monique Coppens d'Eeckenbrugge, Jean-René Klein, Jean-Marie Pierret, Mirella Conenna e Fiorella Flamini. Universidade Católica de Louvain e Universidade dos estudos de Bari Aldo Moro.

O DicAuPro ten a súa orixe en trinta traballos sobre proverbios franceses dirixidos polo profesor André Goosse e ademais de reunir proverbios franceses, ofrece para cada un deles unha lista de variacións diacrónicas.

3.5. Dictionnaire des Collocations

Autor: Antonio González Rodríguez. 2004.

Este dicionario en liña permite buscar adxectivos, substantivos e verbos. Avisa as colocacións a partir de cada tipo de palabra e ofrece as variantes existentes.

4. Fraseografía espontánea

4.1. Fraseoloxía en Argalladas.enlugo.com

A páxina web Argalladas [<http://argalladas.enlugo.com/ditos-e-refrans-0001-en-galego>] correspóndese cun blog cuxa actividade se estende entre 2005 e 2017 e que contén unha sección titulada “En galego” na que se inclúen publicacións baixo o título de “Cantares dos nosos avós”, “Adiviñas”, “Lendas” e “Ditos e refráns”. As publicacións de “Ditos e refráns” son as máis abundantes deste apartado e chegan ata 2014. Dentro delas, aparecen refráns sen estar acompañados dunha descrición nin indicar cal é a súa orixe. Malia a non presentar explicación, ás veces si van acompañados dalgunha etiqueta de clasificación temporal e temática, como é o caso de novembro e as castañas (“Castañas, noces e viño fan a ledicia de San Martiño”); do Nadal (“Tantos días sol en nadal como de auga en san Xoán” e do mes de abril (“Abril se por mal quere vir, nin as portas deixa abrir”). Ademais, teñen presenza algúns que fan referencia a algunha zona da provincia de Lugo (“Aire de Meira, caldeiro á goteira. Aire de Lugo, auga nun puño” e outros moitos de carácter xeral (“Ovella que berra, bocado que perde”).

4.2. Fraseoloxía en Rios-galegos.com

A páxina web Rios-galegos [<http://www.rios-galegos.com/vidario0.htm>] naceu en xuño do ano 2000 co obxectivo de reunir información e imaxes sobre a fauna e a flora que habitan os ríos galegos. Dentro da información reunida sobre este tema, aparece unha sección titulada “Os ríos traen refráns”, a cal contén refráns relacionados tematicamente cos ríos, ben nomeándoos directamente (“Cando o río soa, auga leva”) ou aludindo a algunha actividade con eles asociados, como pode ser o caso da pesca (“A río revolto ganancia de pescadores”; “Non se collen as troitas a bragas enxoitas”).

4.3. Fraseoloxía en Refranero Castellano. Refranes castellanos clasificados por temas

O blog Refranero Castellano [<http://www.refranerocastellano.com/>] reúne numerosos refráns casteláns e preséntaos por temas, correspondéndolle a cada etiqueta temática un apartado propio. Entre estes apartados, o primeiro aparece baixo o título de “Concepto de refrán”, e nel apórtase unha definición ao tempo que se inclúen refráns nos que os refráns son nomeados (“Cien refranes, cien verdades”; “Decir refranes es decir verdades”). Ademais desta primeira, entre as divisións temáticas pódense identificar bastantes referentes a gremios como o dos zapateiros ou os muiñeiros (“Molinero y ladrón, dos cosas suenan y una son”) e a ámbitos como o da vida mariñeira (“Las estrellas a brillar, marineros a la mar”).

Balance
Outcome

1. Índices de Cadernos de fraseoloxía Galega 1, 2000 – 19, 2017

1.1. Índices alfabéticos de artigos

- ACUÑA, Ana (2006): “Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas” en *CFG* 8; 13-27.
- AGUILAR RUIZ, Manuel José (2011): “Coñece-lo mundo baixomedieval hispánico a través dos seus refráns: *Los refranes que dicen las viejas tras el fuego* en *CFG* 13; 17-48.
- ALONSO RAMOS, Margarita (2006): “Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións” en *CFG* 8; 29-43.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas” en *CFG* 4; 9-34.
- (2005): “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval” en *CFG* 7; 13-40.
- ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso (2014): “Carapucho no Farelo, auga no pelo: a xeografía dos refráns meteorolóxicos romances” en *CFG* 16; 19-40.
- ÁNGELOVA NĚNKOVA, Věselka e GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos (2008): “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas” en *CFG* 10; 15-33.
- ARES LICER, Elisabete (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)” en *CFG* 9; 13-30.
- AUGUSTO, M^a Celeste (2012): “Os enunciados (implicitados) de sabedoría no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘saboría?’” en *CFG* 14; 21-42.
- (2017): “Os elementos zoomorfos nos wellerismos neerlandeses”, en *CFG* 19; 21-32.
- BALÁZS, Géza (2010): “Panorama da fraseoloxía húngara” en *CFG* 12; 17-28.
- BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça e CORREIA, Anabela (2005): “Léxico-gramática das frases fixas do portugués europeo. Breve presentación” en *CFG* 7; 41-53.
- BAQUERO CASTRO, Karen Lorena (2015): “As fórmulas rutineiras e as súas relacións de equivalencia na combinación lingüística español-alemán” en *CFG* 17; 17-49.
- BARÁNOV, Anatolij e DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2006): “Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico” en *CFG* 8; 45-94.
- BÁRDOSI, Vilmos (2009): “Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán” en *CFG* 11; 17-48.
- (2010): “Michel Bréal e Charles Bally, dous precursores da fraseoloxía moderna” en *CFG* 12; 29-39.
- BEVILACQUA, Cleci Regina (2013): “O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’ (Projecom)” en *CFG* 15; 21-36.
- BIOSCA POSTIUS, Mercè e MORVAY, Károly (2009): “A fraseoloxía moncadiana, 1” en *CFG* 11; 49-64.
- (2012): “A fraseoloxía moncadiana, 2” en *CFG* 14; 43-62.
- BLANCO ESCODA, Xavier (2006): “Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?” en *CFG* 8; 95-110.
- BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka (2009): “Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa” en *CFG* 11; 65-79.
- BRUMME, Jenny (2008): “As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constituínte a partir da perspectiva histórica” en *CFG* 10; 35-53.

- BRUNETTI, Simona (2012): “Fraseoloxía e superstición. Usos e costumes comparados de dous pobos” en *CFG* 14; 63-82.
- BUJÁN OTERO, Patricia (2012): “Pataqueiras e ‘Radieschen’: fraseoloxía da morte en alemán e galego” en *CFG* 14; 83-98.
- CAJARAVILLE ARAÚJO, Héctor (2010): “A manipulación das expresións fixas nos titulares da prensa gratuíta: *De Luns a Venres*” en *CFG* 12; 41-68.
- CARBONELL BASSET, Delfín (2005): “O clixé e a fraseoloxía tópica española” en *CFG* 7; 55-73.
- CATALÀ GUITART, Dolors (2004): “Formalización lingüística dos adverbios compostos do catalán” en *CFG* 6; 11-26.
- (2008): “Elementos de descrición dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario” en *CFG* 10; 55-65.
- CATALÀ GUITART, Dolors e LUNTADILA NLANDU, Inocente (2016): “As secuencias fixas en kikôngo: os frasesmas construídos con nomes de partes do corpo” en *CFG* 18; 17-35.
- CHACOTO, Lucília (2007): “A sintaxe dos proverbios. As estruturas *quem / quien* en portugués e español” en *CFG* 9; 31-53.
- CHUNYI, Lei (2017): “A linguaxe figurada e os simbolismos culturais do crisantemo en chinés” en *CFG* 19; 33-45.
- CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve (2013): “Achega fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego” en *CFG* 15; 37-132.
- CONCA, Maria (2005): “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura” en *CFG* 7; 75-89.
- CONDE TARRÍO, Germán (2004): “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos” en *CFG* 6; 27-56.
- CORPAS PASTOR, Gloria e KOVALEVA, Anastasia (2014): “Aproximación ao estudo dos fraseoloxismos acromáticos con corpus: *en negro* e os seus equivalentes de tradución ao ruso” en *CFG* 16; 41-59.
- CORVO SÁNCHEZ, Ma José (2008): “Dúas seccións fraseolóxicas plurilingües nos *Sprachbücher* de Juan Ángel de Zumaran” en *CFG* 10; 67-78.
- CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2007): “Comparación das paremias relacionadas coa meteoroloxía e os labores dependentes do clima en español e grego moderno” en *CFG* 9; 55-66.
- (2013): “Na procura do mínimo paremiolóxico grego” en *CFG* 15; 133-140.
- DETRY, Florence (2011): “Do literal ó figurado: descodifica-las expresións idiomáticas na clase de LE” en *CFG* 13; 49-63.
- ECHEVARRÍA ISUSQUIZA Isabel e ARBULU AGUIRRE, Javier (2008): “Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura” en *CFG* 10; 79-94.
- ETTINGER, Stefan (2008): “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación” en *CFG* 10; 95-127.
- FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Eva (2011): “Refráns e linguaxe xuvenil en alemán e español. Unha análise empírica” en *CFG* 13; 65-76.
- FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia (2014): “Perífrases verbais con valor deóntico no discurso paremiolóxico: unha perspectiva diacrónica” en *CFG* 16; 61-92.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2004): “Explicitación e implicación fraseolóxica. Notas galegas” en *CFG* 6; 57-80.
- (2007): “*Cando chove e dá o sol* ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?” en *CFG* 9; 67-94.
- (2010): “Dentes e moas na fraseoloxía galega” en *CFG* 12; 69-126.
- (2011): “Álvaro Cunqueiro e a paremioloxía” en *CFG* 13; 77-111.
- (2013): “*Ser - parecer - facerse de Angrois*. Relacións de clase e caducidade fraseolóxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza” en *CFG* 15; 141-182.
- (2016): “*Maio come o trigo e agosto bebe o viño*. A viticultura no refraneiro galego” en *CFG* 18; 37-134.
- FERRO RUIBAL, Xesús e VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Notas para unha bibliografía paremiolóxica galega” en *CFG* 4; 35-58.
- FERRO RUIBAL Xesús e GRYGIERZEC, Wiktoria (2009): “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués” en *CFG* 11; 81-111.

- FERRO RUIBAL, Xesús; PÉREZ TRASEIRA, Beatriz; SURRIBAS DÍAZ, Noelia e VARELA MARTÍNEZ, Xacinta (2014): “Fraseoloxía e paremioloxía castelá nos escritos do P. Martín Sarmiento¹ (1695-1772)” en *CFG* 16; 93-180.
- FERRO RUIBAL, Xesús e VARELA MARTÍNEZ Xacinta (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)” en *CFG* 14; 99-163.
- FIEDLER, Sabine (2010): “Fraseoloxía do Esperanto” en *CFG* 12; 127-139.
- FONTANA I TOUS, Joan (2017): “Marzo, iguarzo. Achega aos refráns mínimos galegos” en *CFG* 19; 47-70.
- FONTANA I TOUS, Joan e UGARTE I BALLESTER, Xus (2016): “*Mentres máis somos...* Apuntamentos paremiolóxicos romances co gallo dos cinco refráns máis votados na enquisa ‘Els refranys més usuals de la llengua catalana’” en *CFG* 18; 135-149.
- GARCÍA BENITO, Ana Belén (2016): “Fraseoloxía culinaria. Unidades fraseolóxicas portuguesas con *bacalhau*: locucións e enunciados fraseolóxicos” en *CFG* 18; 151-175.
- GARCÍA-PAGE, Mario (2006): “O acrónimo fraseolóxico” en *CFG* 8; 111-121.
- GARCÍA SALIDO, Marcos (2014): “O uso de construcións con verbos soporte en aprendices de español como lingua estranxeira e falantes nativos” en *CFG* 16; 181-198.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2007): “*Garda o teu saio para maio*. Consellos de abrigo no calendario romance de refráns” en *CFG* 9; 95-112.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2004): “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego” en *CFG* 6; 81-112.
- GONDAR PORTASANY, Marcial (2008): “A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos “dicta” populares sobre o paseo e a paisaxe” en *CFG* 10; 129-161.
- GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): “Castelán ‘a hecho’, galego ‘a eito’: dúas locucións de diferente fortuna” en *CFG* 7; 91-117.
- (2011): “Fraseoloxismos e lingua figurada. As persoas vistas como obxectos ou máquinas” en *CFG* 13; 113-148.
- GONZÁLEZ REY, M^a Isabel (2004): “A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada” en *CFG* 6; 113-130.
- (2006): “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia paras as linguas” en *CFG* 8; 123-145.
- GROBA, Fernando (2010): “*A cabalo regalado non se lle mira o dente*. Compilación da fraseoloxía equina galega actual” en *CFG* 12; 317-372.
- (2011): “*Onde hai eguas, poldros nacen*. A realidade vista dende os equinos” en *CFG* 13; 149-176.
- GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii e VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004): “Aplicación da teoría de modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos” en *CFG* 6; 131-139.
- HEINEMANN, Axel (2007): “La langue dans la langue: O tratamento metalexicográfico das unidades fraseolóxicas seleccionadas nos dicionarios académicos do século XVIII en Francia, Italia e España” en *CFG* 9; 113-135.
- HERRERO KACZMAREK, Claudia (2011): “El encuentro y desencuentro expresado a través de los fraseologismos del campo cognitivo HABLAR” en *CFG* 13; 177-190.
- HOLTZINGER, Herbert (2012): “Unikale Elemente. Apuntamentos sobre as palabras ligadas fraseoloxicamente do alemán actual” en *CFG* 14; 165-173.
- IÑESTA MENA, Eva M^a (2010): “Didáctica das expresións idiomáticas dende un enfoque plural: imaxes e emocións na aula de lingua estranxeira” en *CFG* 12; 141-154.
- JORGE, Guilhermina (2005): “Periplo pola fraseoloxía portuguesa: abordaxe lexicográfica” en *CFG* 7; 119-133.
- KLEIN, Jean René (2006): “Problemas relacionados coa determinación da forma ‘canónica’ nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)” en *CFG* 8; 147-163.
- KÓTOVA, Marina (2005): “Unha vez máis sobre a correlación entre paremioloxía e fraseoloxía” en *CFG* 7; 135-148.
- LACHKAR, Abdenbi (2008): “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para identificar as locucións estereotipadas expresivas” en *CFG* 10; 163-173.

- LAREO, Inés (2011): “Colocacións con make, take e do + nome nun corpus do século XIX de textos ingleses científicos e literarios escritos por mulleres” en *CFG* 13; 191-214.
- LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo (2004): “Colocacións verbais: estabilidade fraseolóxica vs. combinatoria sintáctico-semántica” en *CFG* 6; 141-147.
- LASKOWSKI, Marek (2009): “Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica” en *CFG* 11; 113-138.
- (2016): “*Alles, was da kreucht und fleucht*: os fraseoloxismos alemáns con elementos únicos, entre sincronía e diacronía” en *CFG* 18; 177-195.
- LEIVA ROJO, Jorge (2013): “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso” en *CFG* 15; 183-208.
- LE PODER, Marie-Évelyne (2015): “Estudo das unidades terminolóxicas e fraseolóxicas especializadas dun texto do ámbito dos alimentos funcionais e nutracéuticos dende unha perspectiva tradutora” en *CFG* 17; 51-80.
- LÓPEZ FERNÁNDEZ, Laura (2015): “Paremijs xeocosmolóxicas de predición do tempo en galego e maorí” en *CFG* 17; 81-104.
- MANSILLA, Ana (2007): “A fraseoloxía da música na vida cotiá. Un estudo contrastivo (alemán - español)” en *CFG* 9; 137-144.
- MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2013): “A distinción entre conxuncións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolóxica” en *CFG* 15; 209-234.
- MARTÍNEZ BLANCO, Xulián e VEIGA ALONSO, Serxio (2010): “Fraseoloxía galega de peixes e outros animais mariños” en *CFG* 12; 155-173.
- MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A. e AARLI, Gunn (2008): “Locucións e colocacións: algunhas causas da coaparición dos seus formantes” en *CFG* 10; 175-188.
- MARTÍNEZ MARNET, Béatrice (2017): “Variacións das paremijs españolas recompiladas por Charles Cahier” en *CFG* 19; 71-96.
- MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2003): “O labor de fraseógrafo de Manuel Leiras Pulpeiro” en *CFG* 4; 59-77.
- MASIULIONYTĖ, Virginija e ŠILEIKAITĖ, Diana (2007): “¿Como enfadarse en lituano? Comparacións fixas para expresar enfado, carraxe e ruindade na fraseoloxía lituana” en *CFG* 9; 145-165.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2004): “A relevancia da teoría da modelabilidade de Valerii Mokienko a través da súa monografía ‘Fraseoloxía Eslava’ (1980/trad. 2000)” en *CFG* 6; 149-158.
- MENAKER, Angelika (2008): “As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás” en *CFG* 10; 189-205.
- MILLÁN RODRÍGUEZ, Francisco Miguel. (2014): “Unha tradución ó galego da ‘Proverbiorum et sententiarum persicarum centuria’ de Levin Warner” en *CFG* 16; 199-248.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2005): “As locucións verbais nos dicionarios” en *CFG* 7; 149-176.
- MOLINA PLAZA, Silvia (2008): “Puntos de contacto e diferenza: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos” en *CFG* 10; 207-219.
- MONTES LÓPEZ, María (2011): “Consideracións sobre a didáctica da fraseoloxía italiana a estudantes galegófonos” en *CFG* 13; 215-226.
- MONTORO DEL ARCO, Esteban (2012): “Luis Montoto y Rautenstrauch (1851-1929), fraseólogo” en *CFG* 14; 175-201.
- MORVAY, Károly (2004): “Notas sobre fraseoloxía comparada” en *CFG* 6; 159-168.
- (2004): “Por unha metafraseografía peninsular” en *CFG* 6; 169-189.
- Ver BIOSCA (2009).
- Ver BIOSCA (2012).
- MUÑIZ ÁLVAREZ, Eva María (2005): “Notas para unha análise comparativa das nocións de ‘restrición léxica’ e ‘colocación’” en *CFG* 7; 177-190.
- NAVARRO, Carmen e DAL MASO, Elena (2013): “Análise culturolóxica da metáfora plantosémica en español e italiano” en *CFG* 15; 235-252.
- NOGUEIRA SANTOS, Antonio (2006): “Fraseoloxía comparada portugués-inglés: *cão/gato-dog/cat*” en *CFG* 8; 165-175.
- (2007): “Fraseoloxía comparada — hendíade en inglés e portugués” en *CFG* 9; 167-171.
- NOUESHI, Mona (2008): “Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo” en *CFG* 10; 221-238.
- NÚÑEZ ROMÁN, Francisco (2013): “Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía” en *CFG* 15; 253-266.

- ODRIOZOLA PEREIRA, Juan Carlos (2010): “Conectores, gramaticalización e polaridade: o caso de *ere* ‘tamén’ na lingua vasca” en *CFG* 12; 175-194.
- OLÍMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2014): “As fórmulas rutineiras españolas á luz da etoloxía humana” en *CFG* 16; 249-272.
- OLZA MORENO, Inés (2009): “*Habla, soy todo oídos*. Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español” en *CFG* 11; 139-162.
- (2012): “*‘Fijo que este artículo te gustará’*: o emprego dalgúns fraseoloxismos pragmáticos na linguaxe xuvenil do español e do inglés” en *CFG* 14; 203-217.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio e PAZOS BRETANA, José Manuel (2004): “Extracción automática de colocacións e modismos” en *CFG* 6; 191-203.
- PARINA, Irina (2015): “Sinónimos fraseolóxicos no corpus e no dicionario” en *CFG* 17; 105-127.
- PASTOR LARA, Alejandro (2010): “Unidades fraseolóxicas especializadas e tradución” en *CFG* 12; 195-208.
- PAZ ROCA, M^a Carmen (2004): “Estudo das colocacións a través da análise de corpus: un estudo práctico das colocacións co verbo galego ‘caer’ e o correspondente inglés ‘to fall’” en *CFG* 6; 205-219.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2010): “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais” en *CFG* 12; 209-232.
- (2014): “Fixación estrutural e desautomatización das locucións” en *CFG* 16; 273-301.
- PEREIRA GINET, Tomás (2005): “Fiando paremias (I): glosario paremiolóxico multilingüe galego, portugués, castelán, francés, italiano e inglés” en *CFG* 7; 191-223.
- PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “Os ditos do ‘Diccionario de mejicanismos’ de Santamaría” en *CFG* 7; 225-238.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2007): “Locucións espalladas por Europa e máis alá” en *CFG* 9; 173-193.
- (2011): “Ditos espallados por Europa e máis alá dela: O substrato máis antigo do ‘Lexicon of Common Figurative Units’” en *CFG* 13; 227-246.
- QUITOUT, Michel (2009): “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía” en *CFG* 11; 163-171.
- RAMOS SANUDO, Ana María (2013): “Achegamento á fraseoloxía do ‘decir’ en francés” en *CFG* 15; 267-287.
- RECIO ARIZA, M^a Ángeles (2010): “O emprego da fraseoloxía como recurso específico na publicidade” en *CFG* 12; 233-245.
- RÍO CORBACHO, Pilar (2005): “O ‘refrán meteorolóxico’: estudo, comparación con outras linguas (castelán e francés) e proposta de nova denominación” en *CFG* 7; 239-260.
- (2009): “BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romanía” en *CFG* 11; 173-190.
- (2011): “BADARE: A personificación nos espazos de tempo” en *CFG* 13; 247-262.
- ROBLES I SABATER, Ferran (2012): “As locucións marcadoras de reformulación con ‘decir’, ‘dir’, ‘sagen’” en *CFG* 14; 219-244.
- RUÍZ LEIVAS, Cristovo e EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos” en *CFG* 4; 371-387.
- RUIZ MARTÍNEZ, Ana María (2013): “Sobre a marcación diafásica das locucións en español” en *CFG* 15; 289-320.
- RUIZ QUEMOUN, Fernande (2011): “O espazo da tradución das expresións idiomáticas na clase de FLE (Francés como lingua estranxeira)” en *CFG* 13; 263-277.
- SANROMÁN VILAS, Begoña (2010): “Unidades fraseolóxicas na sección de agradecementos dos escritos académicos” en *CFG* 12; 247-271.
- SARDELLI, M^a Antonella (2009): “Aproximación á elaboración do mínimo paremiolóxico italiano” en *CFG* 11; 191-209.
- SCHEMANN, Hans (2007): “Factores modelo xeométricos descritibles e non descritibles para a constitución semántica de expresións idiomáticas e perspectivas de elaboración dun dicionario idiomático monolingüe e bilingüe galego” en *CFG* 9; 195-221.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2004): “O concepto ‘correspondencia’ na tradución paremiolóxica” en *CFG* 6; 221-229.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e GARCÍA YELO, Marina. (2013): “A elaboración dun corpus paremiolóxico por francófonos nativos” en *CFG* 15; 321-346.

- SILVA LÓPEZ, Martina (2010): “Símbolos nos fraseoloxismos con nomes de animais en alemán e español” en *CFG* 12; 273-286.
- SOTO ARIAS, María Rosario e GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2004): “Aplicacións didácticas dos refráns” en *CFG* 6; 231-250.
- (2007): “Do *verbo antigo* en Johan Garcia de Guilhade” en *CFG* 9; 223-232.
- (2009): “Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas” en *CFG* 11; 211-227.
- SOTO ARIAS, M^a do Rosario (2003): “Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán -galego” en *CFG* 3 (vol. monográfico; 344 pp.).
- (2011): “Interaccións verbais entre rapaz-adulto ou rapaz-razap. Contribución á fraseoloxía” en *CFG* 13; 279-297.
- (2013): “Notas para un estudo dos refráns haxiocronolóxicos” en *CFG* 15; 347-370.
- (2017): “Novas catas no campo nociónal dos peixes e outros animais mariños” en *CFG* 19; 97-123.
- STROHSCHEN, Carola (2013): “A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira” en *CFG* 15; 371-392.
- TIMOFEEVA, Larissa (2013): “Fraseodidáctica: a fraseoloxía para a didáctica” en *CFG* 15; 393-410.
- TORRENT-LENZEN, Aina (2009): “Lema, categoría e *definiens* na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán” en *CFG* 11; 229-256.
- UGARTE BALLESTER, Xus (2012): “A aldraxe proverbial da preguiza nas dúas versións españolas de ‘The Way to Wealth’ de Benjamin Franklin” en *CFG* 14; 245-256.
- VELASCO MENÉNDEZ, Josefina (2013): “Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inicios ata mediados da segunda metade do s. xx)” en *CFG* 15; 411-438.
- VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica” en *CFG* 4; 79-116.
- VULETIĆ, Nikola (2012): “Os ditos do derradeiro en falar: notas de fraseoloxía dalmata” en *CFG* 14; 257-269.
- WIRER, Jan (2005): “‘Wat mehr regelt en Geset?’. Versión baixoalemá da Constitución do Estado alemán de Bremen. Tradución de termos monoverbais, pluriverbais e colocacións da linguaxe xurídica a unha lingua non estandarizada” en *CFG* 7; 261-276.
- ZULUAGA OSPINA, Alberto (2005): “Interpretación textolingüística de fraseoloxismos quixotescos” en *CFG* 7; 277-289.

1.2. Índice da sección de recadativas

- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2005): “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval” en *CFG* 7; 13-40.
- BARBEITO LORENZO, María Dolores (2005): “Frasas feitas do Concello das Neves” en *CFG* 7; 293-301.
- BUJÁN OTERO, Patricia (2003): “El refrán y su sombra (Faro de Vigo) por José Sesto” en *CFG* 4; 345-369.
- BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, M^a Carmen; RODRÍGUEZ ANÓN, Marta e VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Refraneiro do Seminario de Santiago (1947-1958)” en *CFG* 4; 173-343.
- CASTRO OTERO, Salvador; PAREDES DURÁN, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé e ROCAMONDE, Ramón (2011): “Outros lances nos laños do Morrazo. Nova recollida de unidades fraseolóxicas” en *CFG* 14; 273-285.
- CASTRO OTERO, Salvador; DURÁN PAREDES, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé; ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón e TILVES PAZOS, M^a Emma (2017): “Botando unhas liñas no mar do Morrazo” en *CFG* 19; 127-150.
- CERVINO FERRÍN, M.^a Victoria (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 1” en *CFG* 14; 287-307.
- (2013): “Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 2” en *CFG* 15; 441-462.
- (2016): “Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 3” en *CFG* 18; 199-210.
- CONDE TARRÍO, Germán (2004): “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos” en *CFG* 6; 27-56.
- DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo (2011): “Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)” en *CFG* 13; 301-404.
- ESTÉVEZ RIONEGRO, Noelia (2014): “Fraseoloxía do noroeste de Valdeorras” en *CFG* 16; 305-317.

- FERRO RUIBAL, Xesús (2006): “Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas” en *CFG* 8; 179-264.
- (2008): “Refraneiro de Grou (Lobios) recollido por Bieito Fernandes do Palheiro” en *CFG* 10; 241-253.
- (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega anotada por José Pérez Ballesteros (1833-1918)” en *CFG* 14; 309-333.
- FERRO RUIBAL, Xesús e GROBA BOUZA, Fernando (2009): “*Dichos y refranes en dialecto vianés* de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)” en *CFG* 11; 259-282.
- FERRO RUIBAL, Xesús e SURRIBAS DÍAZ, Noelia (2014): “Locucións, fórmulas e paremias galegas anotadas por Couceiro Freijomil (1888-1955)” en *CFG* 16; 319-355.
- FERRO RUIBAL, Xesús e VEIGA NOVOA, Cristina (2006): “‘Paremias selectas’. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llopiz Méndez” en *CFG* 8; 265-315.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2004): “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego” en *CFG* 6; 81-112.
- GONZÁLEZ GUERRA, Anxo (2010): “Fraseoloxía e paremioloxía de Pilar Guerra (Trasar, Carballo, Lugo)” en *CFG* 12; 289-315.
- GROBA BOUZA, Fernando (2010): “*A cabalo regalado non se lle mira o dente*. Compilación da fraseoloxía equina galega actual” en *CFG* 12; 317-372.
- (2014): “*Nas uñas, nas mans ou nos pés, has salir a quen es*. Así se fala na Chan” en *CFG* 16; 357-437.
- HERMIDA ALONSO, Anxos (2009): “Fraseoloxía de Matamá (Vigo)” en *CFG* 11; 283-304.
- LÓPEZ BARREIRO, Margarita (2006): “Frases feitas do Cachaifeiro (Forcarei)” en *CFG* 8; 317-327.
- LÓPEZ FERRO, Xosé María (2015): “Locucións, fórmulas e paremias do concello das Pontes de García Rodríguez” en *CFG* 17; 131-185.
- LOSADA ÁLVAREZ, Ramón e FERNÁNDEZ PAMPÍN, Vanessa (2017): “Falares de Boqueixón”, en *CFG* 19; 151-213.
- LUACES PARDO, Narciso (2014): “Ditos e refráns recollidos na comarca do Ortegal” en *CFG* 16; 439-453.
- MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2007): “108 fórmulas galegas” en *CFG* 9; 235-246.
- (2010): “120 locucións verbais galegas” en *CFG* 12; 373-386.
- (2013): “*Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe*. Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega” en *CFG* 15; 463-486.
- (2016): “*Hai cousas que parecen lousas*. Unha nova achega á fraseoloxía do Cachaifeiro (Forcarei)” en *CFG* 18; 211-247.
- PAZ ROCA, M^a Carmen (2003): “Aportazón ao refraneiro. Coleición de refráns recollidos da tradición oral por Lois Carré (1898-1965)” en *CFG* 4; 129-141.
- (2007): “Aínda novos manuscritos paremiolóxicos de Vázquez Saco” Refráns en *CFG* 9; 247-293.
- PAZ ROCA, M^a Carmen e VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2004): “Novo manuscrito paremiolóxico de Vázquez Saco” Refráns en *CFG* 6; 253-264.
- PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda (2008): “Frases feitas de San Lourenzo de Abelendo” (Porqueira) en *CFG* 10; 255-264.
- PRIETO DONATE, Estefanía (2009): “Refraneiro escolar galego do cambio de milenio” en *CFG* 11; 305-369.
- RIVAS, Paco (2000): “Fraseoloxía do mar na Mariña luguesa” en *CFG* 1; 11-90.
- RUBINOS CONDE, Miguel (2013): “*Da roda para a piola*: refráns e frases do sur de Galicia” en *CFG* 15; 487-502.
- RUIZ LEIVAS, Cristovo e EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos” en *CFG* 4; 371-387.
- SOTO ARIAS, M^a do Rosario: “Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán-galego” en *CFG* 3; 344pp.
- TABOADA CHIVITE, Xesús (2000): “Refraneiro galego” en *CFG* 2; 47-192.
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003): “*Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral*. Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal; M^a. Carmen Paz Roca”. [Locucións en *CFG* 5; 943-952. Fórmulas en *CFG* 5; 933-942. Refráns en *CFG* 5; 5-842. Ref. con topónimo en *CFG* 5; 843-910. Dialoxismos en *CFG* 5; 911-924. Enunc. fras. en *CFG* 5; 925-928. Frases proverbiais en *CFG* 5; 929-932].
- VÁZQUEZ, Lois (2003): “Refrano gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López” en *CFG* 4; 143-171.

VENTÍN DURÁN, José Augusto (2007): *Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral*. Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma M^a Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira, e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira.” Anexo 1 de *CFG*.

VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Mínimo paremiolóxico de Viana do Bolo” en *CFG* 4; 79-116.

(2003): “Un manuscrito paremiolóxico de Murguía” (71 H.Núñez 72 Sobreira) en *CFG* 4; 117-128.

1.3. Índice alfabético de recensións

1.3.1. Índice alfabético de recensións por autores

ABAD ASÍN, Carlota e ALBERT GANDÍA, Paula (2016): *Combina palabras y formula ideas. Propaga tu español a los cuatro vientos... ¡y punto! Niveles B2 y C1*. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey en *CFG* 19; 217-219.

ALESSANDRO, Arianna (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora e SIMONA, Federica (2006).

ALMELA, Ramón; RAMÓN, Estanislao e WOTJAK, Gerd (eds.) (2005): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 8, 2006; 331-333.

ALONSO RAMOS, Margarita (ed.) (2006): *Diccionarios y Fraseología*. Recensión de Cristina Veiga Novoa en *CFG* 9, 2007; 297-301.

ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): *As locucións verbais galegas*. Recensión de Jorge Leiva Rojo en *CFG* 6, 2004; 267-270.

(ed.) (2008a): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*. Recensión de Luis González García en *CFG* 10, 2008; 267-274.

(ed.) (2008b): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 13, 2011; 407-411.

ANDRÉS, Olimpia de (2005): Véxase SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de e RAMOS, Gabino (2004).

BARÁNOV, Anatolij e DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía*. Recensión de M^a Isabel González Rey en *CFG* 12, 2010; 389-402.

BÁRDOSI, Vilmos (2017): *Du phrasème au dictionnaire. Études de phraseographie franco-hongroise*. Recensión de Károly Morvay en *CFG* 19; 220-222.

BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraseologique thématique français-espagnol* (Diccionario fraseolóxico temático francés-español). Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 14, 2012; 337-339.

(2012): *Dictionnaire phraseologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseolóxico temático francés-español*. Recensión de Károly Morvay en *CFG* 15, 2013; 505-509.

(2015): *Szólások, közmondások eredete. Frazológiai etimológiai szótár*. Recensión de Károly Morvay en *CFG* 18, 2016; 251-257.

BARSANTI, M^a Jesús (2011): *Los refranes en la traducción de El Quijote de Ludwig Tieck. Estudio paremiológico contrastivo español-alemán*. Recensión de Nelly Iglesias en *CFG* 14, 2012; 340-341.

BERMÚDEZ BLANCO, Manuel e CID FERNÁNDEZ, Alba (2011-2012): *Fraseoloxía Visual (Galega) 1* (21.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 2* (30.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 3* (10.9.2012). Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 14, 2012; 341-344.

BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M. e STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* (Diccionario de fraseoloxía rusa: libro de referencias histórico-etimolóxicas). Recensión de Ekaterina Guerbek en *CFG* 7, 2005; 305-308.

BOSQUE MUÑOZ, Ignacio (2004): *Redes (las palabras en su contexto). Diccionario combinatorio del español contemporáneo*. Recensión de María Isabel González Rey en *CFG* 7, 2005; 308-313.

BUBENHOFER, Noah (2010): Véxase PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010).

BUJÁN OTERO, Patricia (2010): Véxase MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia; HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely e MANSILLA, Ana (eds.) (2010).

(2013): Véxase SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan P. e MANSILLA, Ana (2013a) e (2013b).

- CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2001/2008): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia e CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2001/2008).
- (2008 [2002]): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia e CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]).
- CARBONELL BASSET, Delfín (2004): *Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita)* A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need). Recensión de Ana García Lozano en *CFG* 6, 2004; 271-272.
- CASADO VELARDE, Manuel (2006): Véxase GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006).
- CASTILLO CARBALLO, Auxiliadora (2015): *De la investigación fraseológica a las decisiones fraseográficas. Un estudio de interrelaciones*. Recensión de María Isabel González-Rey en *CFG* 19; 223-227.
- CASTRO OTERO, Salvador; DURÁN PAREDES, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé e ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 7, 2005; 314-316.
- CID FERNÁNDEZ, Alba (2016): Véxase LOSADA ALDREY, M. Carmen; CID FERNÁNDEZ, Alba e FERNÁNDEZ CARBALLIDO, Xurxo (2016).
- CONCA, Maria e GUIA, Josep (2014): *La fraseología. Principis, metode i aplicacions*. Recensión de Patricia Buján Otero en *CFG* 18, 2016; 258-260.
- CONDE TARRÍO, Germán (2007a): *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées*. Recensión de Emma M^a Salgueiro Veiga en *CFG* 10, 2008; 274-279.
- (ed.) (2007b): *El componente etnolingüístico de la paremiología*. Recensión de Cristina Rodríguez Nieto en *CFG* 10, 2008; 279-282.
- (ed.) (2008): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 13, 2011; 411-416.
- CONDE TARRÍO, Germán; MOGORRÓN HUERTA, Pedro; MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel e PRIETO GARCÍA-SECO, David (2015): *Enfoques actuales para la traducción fraseológica y paremiológica: ámbitos, recursos y modalidades*. Recensión de Andrea González Pereira en *CFG* 18, 2016; 261-265.
- CONSELLO DE REDACCIÓN (2004): "Noticia de traballos fraseolóxicos feitos en Galicia ou en curso de elaboración dende o ano 2000 e que están inéditos en prensa ou en elaboración" en *CFG* 6, 2004; 285-288.
- CORTIZAS, Antón (2010): *Ao pé da Laxa da Moa. Literatura de tradición oral de Carnota*. Recensión de Cristina Rodríguez Nieto en *CFG* 12, 2010; 403-404.
- COUCEIRO, Xosé (2005): *Expresións populares da nosa comarca [Forcarei]*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 7, 2005; 318-320.
- CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2017): *Ο παροιμακός λόγος που γνωρίζουν και χρησιμοποιούν οι σύγχρονοι Έλληνες, με αντιστοιχίες στην ισπανική γλώσσα*. Recensión de Fernando García Romero en *CFG* 19; 228-230.
- DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, M^a Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín e SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009): Véxase BARÁNOV, Anatolij e DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009).
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij e PIIRAINEN, Elisabeth (2005): *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives*. Recensión de Cristina Veiga Novoa en *CFG* 8, 2006; 334-337.
- (2009): *Zur Theorie der Phraseologie - Kognitive und kulturelle Aspekte*. Recensión de Martina Silva López en *CFG* 12, 2010; 405-408.
- DOYLE, Charles Clay (2012): *Doing Proverbs and Other Kinds of Folklore. Philological and Historical Studies*. Vermont: Proverbium & The University of Vermont. Recensión de Rebeca Lema en *CFG* 14, 2012; 345-348.
- DURÁN PAREDES, Lucía (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- DURANTE, Vanda (ed.) (2014): *Fraseología y Paremiología: enfoques y aplicaciones*. Recensión de Luis González García en *CFG* 17, 2015; 189-199.
- ECHENIQUE ELIZONDO, María Teresa; MARTÍNEZ ALCAIDE, María José; SÁNCHEZ MÉNDEZ, Juan Pedro e PLA COLOMER, Francisco P. (eds.) (2016): *Fraseología española: diacronía y codificación*. Recensión de Luís González García en *CFG* 19; 230-233.

- ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): Véxase GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel e ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006).
- ETTINGER, Stefan e NUNES, Manuela (2006): *Portugiesische Redewendungen*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 9, 2007; 301-304.
- FERNÁNDEZ CARBALLIDO, Xurxo (2016): Véxase LOSADA ALDREY, M. Carmen; CID FERNÁNDEZ, Alba e FERNÁNDEZ CARBALLIDO, Xurxo (2016).
- GALLEGO HERNÁNDEZ, Daniel: Véxase MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2013).
- GARCÍA-PAGE, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 11, 2009; 373-378.
- GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. José Enrique Gargallo Gil (coordinador) María-Reina Bastardas Rufat, Joan Fontana i Tous y Antonio Torres Torres. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 13, 2011; 416-422.
- (2011): *I proverbi meteorologici. Ai confini dell'Europa romanza*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 13, 2011; 423-426.
- GÓMEZ GONZÁLEZ, Alba e UREÑA TORMO, Clara (2014): *Locuciones y refranes para dar y tomar. El libro para APRENDER más de 120 locuciones y refranes del español*. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey en *CFG* 17, 2015; 200-203.
- GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- GONZÁLEZ RADÍO, Vicente (2007): *Comunicación e interpretación de la vida en el refranero*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 12, 2010; 408-409.
- GONZÁLEZ REY, Isabel (2002): *La phraseologie du français*. Recensión de María Álvarez de la Granja en *CFG* 6, 2004; 272-274.
- (2007a): *La didactique du français idiomatique*. Recensión de Germán Conde Tarrío en *CFG* 10, 2008; 283-284.
- (ed.) (2007b): *Les expressions figées en didactique des langues étrangères. Las expresiones fijas en la didáctica de las lenguas extranjeras*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 13, 2011; 427-430.(dir.)
- (2007c): *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos. Idioms acquisition. Methodology and didactic Resources*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 13, 2011; 430-432.
- (ed.) (2008): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Recensión de Emma Mª Salgueiro Veiga en *CFG* 13, 2011; 433-436.
- (ed.) (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Recensión de Vanessa Fernández Pampín en *CFG* 15,2013; 510-512.
- (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language/Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Recensión de Laura Amigot Castillo en *CFG* 16, 2014; 457-462.
- (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Recensión de Carola Strohschen en *CFG* 16, 2014; 462-471.
- (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraseodidactique*. Recensión de Germán Conde Tarrío en *CFG* 16, 2014; 471-477.
- GONZÁLEZ REY, Mª Isabel; BÁRDOSI, Vilmos; DUFAYS, Jean-Louis; SIERRA SORIANO, Ascensión; RUIZ-QUEMOUN, Fernande; SOLANO RODRÍGUEZ, Mª Ángeles e NICOLAS, Claire (2015): *Phraséotext - Le Français Idiomatique*. Recensión de Julia Sevilla Muñoz en *CFG* 18, 2016; 265-266.
- GONZÁLEZ ROYO, Carmen e MOGORRÓN HUERTA, Pedro (eds.) (2008): *Estudios y análisis de fraseología contrastiva: lexicografía y traducción*. Recensión de Angela Mura en *CFG* 16, 2014; 477-480.
- GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel e ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): *Discurso, Lengua y metalenguaje –Balance y perspectivas*. Recensión de Claudia Herrero Kacmarek en *CFG* 11, 2009; 378-380.
- GUIA, Josep (2014): Véxase CONCA, Maria e GUIA, Josep (2014).
- HALLSTEINSDOTTIR, Erla (2010): Véxase PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla e BUBENHOFER, Noah (2010).
- HARGUINDEY BANET, Henrique (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).

- HERRERO, Claudia (2010): Véxase MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia; HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely e MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- IGLESIAS, Nely (2010): Véxase MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia; HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely e MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- (2013): Véxase SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan P. e MANSILLA, Ana (2013a) e (2013b).
- IÑESTA MENA, Eva María e PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002): *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos*. Recensión de Patricia Buján Otero en *CFG* 7, 2005; 320-323.
- IOPPOLI, Eleonora (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora e SIMONA, Federica (2006).
- KONECNY, Christine (2010): *Kollokationen, Versuch einer semantisch-begrifflichen Annäherung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele*. Recensión de Simona Brunetti en *CFG* 15, 2013; 513-516.
- LAFUENTE NIÑO, M^a Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín e SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007*. Recensión de Vanessa Fernández Pampín en *CFG* 11, 2009; 381-384.
- LARRETA, Juan P. (2013): Véxase SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan P. e MANSILLA, Ana (2013a) e (2013b).
- LÓPEZ TABOADA, Carme e SOTO ARIAS, María Rosario (2008): *Diccionario de fraseología galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia. Recensión de Xosé María Gómez Clemente en *CFG* 10, 2008; 284-287.
- LOSADA ALDREY, M. Carmen (2011): *El español idiomático da juego. 150 fraseologismos con ejercicios*. Recensión de Nely M. Iglesias Iglesias en *CFG* 14, 2012; 348-351.
- LOSADA ALDREY, M. Carmen; CID FERNÁNDEZ, Alba e FERNÁNDEZ CARBALLIDO, Xurxo (2016): *Para dar trela. Manual práctico de fraseología galega*. Recensión de M^a Isabel González Rey en *CFG* 18, 2016; 272-275.
- LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Recensión de Leopoldo Cañizo Durán en *CFG* 8, 2006; 337-340.
- LUQUE NADAL, Lucía (2010): *Fundamentos teóricos de los diccionarios lingüístico-culturales. Relaciones entre fraseología y culturología*. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey en *CFG* 13, 2011; 437-440.
- LURATI, Ottavio (2002): *Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 9, 2007; 305-311.
- MANSILLA, Ana (2010): Véxase MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia; HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely e MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- (2013): Véxase SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan P. e MANSILLA, Ana (2013a) e (2013b).
- MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2015): Véxase CONDE TARRÍO, Germán; MOGORRÓN HUERTA, Pedro; MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel e PRIETO GARCÍA-SECO, David (2015).
- MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- MARTINO RUZ, Xandru (2008): *Refraneru temáticu asturianu*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 14, 2012; 351-355.
- MASSEAU, Paola: Véxase MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2013).
- MELLADO BLANCO, Carmen (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán*. Recensión de Cristina Veiga Novoa en *CFG* 6, 2004; 275-279.
- (2008a): *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht*. Recensión de Claudia Herrero Kaczmarek en *CFG* 10, 2008; 287-289.
- (2008b): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*. Recensión de Alba Vidal Fernández en *CFG* 10, 2008; 290-293.
- (ed.) (2009): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*. Recensión de Patricia Buján Otero en *CFG* 11, 2009; 384-388.
- (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Recensión de Beatriz Pérez Traseira en *CFG* 17, 2015; 203-208.

- MELLADO BLANCO, Carmen; BERTY, Katrin e OLZA, Inés (eds.) (2017): *Discurso repetido y fraseología textual (español y español-alemán)*. Recensión de María Álvarez de la Granja en *CFG* 19; 234-240.
- MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia; HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely e MANSILLA, Ana (eds.) (2010): *La fraseografía del S. XXI. Nuevas propuestas para el español y el alemán*. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey en *CFG* 12, 2010; 410-413.
- MELLADO BLANCO, Carmen (coord.); BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely M.; LOSADA, M. Carmen e MANSILLA, Ana (eds.) (2013a): *La fraseografía del alemán y el español: lexicografía y traducción*. Recensión de Beatriz Pérez Traseira en *CFG* 16, 2014; 480-484.
- (2013b): Véxase SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan P. e MANSILLA, Ana (2013a) e (2013b).
- MIEDER, Wolfgang (2004): *Proverbs: a handbook*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 8, 2006; 340-342.
- (2012): *International Bibliography of Paremiography. Collections of Proverbs, Proverbial Expressions and Comparisons, Quotations, Graffiti, Slang and Wellerisms*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 14, 2012; 355-358.
- (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31, 2014. Recensión de Beatriz Pérez Traseira en *CFG* 16, 2014; 484-490.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2008): Véxase GONZÁLEZ ROYO, Carmen (2008).
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro; GALLEGO HERNÁNDEZ, Daniel; MASSEAU, Paola e TOLOSA IGUALADA, Miguel (eds.) (2013). *Fraseología, Opacidad y Traducción*. Recensión de Marie-Éveline Le Poder en *CFG* 16, 2014; 491-493.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2010): *Opacidad, idiomaticidad, traducción. Opacité, idiomatité, traduction*. Recensión de Juan Antonio Albaladejo Martínez en *CFG* 14, 2012; 359-360.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2015): Véxase CONDE TARRÍO, Germán; MOGORRÓN HUERTA, Pedro; MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel e PRIETO GARCÍA-SECO, David (2015).
- MOKIENKO, Valerii M. (1998): Véxase BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M. e STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998).
- MORVAY, Károly (2006): *Els bons usos es perden. Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 15, 2013; 519-522.
- NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 15, 2013; 522-526.
- NETZLAFF, Marion (2005): La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol. Recensión de M^a Isabel González Rey en *CFG* 10, 2008; 294-298.
- NUNES, Manuela (2006): Véxase ETTINGER, Stefan e NUNES, Manuela (2006).
- OLÍMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2007): *Fraseografía teórica y práctica*. Por Carmen Mellado Blanco en *CFG* 10, 2008; 298-303.
- OLZA MORENO, Inés (2011): *Corporalidad y lenguaje. La fraseología somática metalingüística del español*. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey en *CFG* 14, 2012; 361-365.
- ORTIZ ÁLVAREZ, María Luisa (org.) (2012): *Tendências atuais na pesquisa descritiva e a'licada em Fraseologia e Paremiologia*. Recensión de Ramón Anxo Martíns Seixo en *CFG* 17, 2015; 208-214.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2002): Véxase IÑESTA MENA, Eva María e PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002).
- (eds.) (2005): Véxase LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (2005).
- PAMIES BERTRÁN, Antonio e RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)*. Recensión de M^a Isabel González Rey en *CFG* 9, 2007; 311-313.
- PÀMIES I RIUDOR, Víctor (2012): *En cap cap cap. Diccionari de dites i refranys sobre el cap*. Recensión de Xus Ugarte Ballester en *CFG* 14, 2012; 365-367.
- (2005-2012): vpamies.dites.cat /// refranyer.dites.cat /// biblioteca.dites.cat /// diccionari.blogspot.com /// didactica.dites.cat /// tematic.dites.cat /// polsim.dites.cat /// frasesfetes.dites.cat /// enciclopedia.dites.cat /// etimologies.dites.cat /// conferencies.dites.cat /// topica.dites.cat /// ulls.dites.cat /// cap.dites.cat. Recensión de Joan Puigmalet en *CFG* 14, 2012; 367-371.

- PENA, Xosé A. (2011): *Dicionario fraseolóxico bilingüe castelán-galego*. Recensión de María do Rosario Soto Arias en *CFG* 13, 2011; 440-446.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. Recensión de María Álvarez de la Granja en *CFG* 15, 2013; 526-529.
- (2015): *Para un diccionario de locuciones. De la lingüística teórica a la fraseografía práctica*. Recensión de María Álvarez de la Granja en *CFG* 18, 2016; 267-272.
- PRIETO GARCÍA-SECO, David (2015): Véxase CONDE TARRÍO, Germán; MOGORRÓN HUERTA, Pedro; MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel e PRIETO GARCÍA-SECO, David (2015).
- PIIRAINEN, Elisabeth (2006): Véxase DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij e PIIRAINEN, Elisabeth (2005).
- (2009): Véxase DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij e PIIRAINEN, Elisabeth (2009).
- PIIRAINEN, Elisabeth (2012): *Widespread Idioms in Europe and Beyond. A Cross-linguistic and Cross-cultural Research Project*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 14, 2012; 371-374.
- PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla e BUBENHOFER, Noah (2010): *Korpora, Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie und Lexikographie. Corpora, Web and Databases. Computer-Based Methods in Modern Phraseology and Lexicography*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 13, 2011; 446-450.
- RAMÓN, Estanislao (ed.) (2005): Véxase ALMELA, Ramón; RAMÓN, Estanislao e WOTJAK, Gerd (eds.) (2005).
- RAMOS, Gabino (2005): Véxase SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de e RAMOS, Gabino (2004).
- RÍO CORBACHO, María Pilar (2010): *El refranero y el santoral. Un santo y un refrán para cada día*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 12, 2010; 414-417.
- ROBLES I SABATER, Ferrán (2010): *Aspetes de fraseoloxía contrastiva alemán-català: fraseologismes de la producció verbal*. Recensión de Ana Mansilla Pérez en *CFG* 15, 2013; 529-533.
- ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- RODRÍGUEZ LEÓN, M^a Esmeralda (2003): *Pequeno refraneiro alemán-galego*. Recensión de Cristina Veiga Novoa en *CFG* 6, 2004; 279-283.
- RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): Véxase PAMIES BERTRÁN, Antonio e RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005).
- RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel (2005): *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Guntín da Caniza. Memorias*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 7, 2005; 316-318.
- RODRÍGUEZ VIDA, Susana (2005): *Diccionario temático de frases hechas*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 7, 2005; 323-329.
- SÁNCHEZ LÓPEZ, Elena (2013): *Estudi de la llengua d'Ausiàs March a través de les col.locations. Una aproximació semiautomàtica*. Recensión de Santiago Vicente Llavata en *CFG* 17, 2015; 214-222.
- SCHEMANN, Hans (2002): *Idiomatik Deutsch – Portugiesisch*. Recensión de Isabel Giráldez Arias en *CFG* 9, 2007; 314-318.
- (2012): *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. 2. Auflage, erweitert um eine Einführung in die 'Synonymie und Idiomatik'*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 14, 2012; 374-378.
- SCHEMANN, Hans e SCHEMANN-DIAS, Luiza (1979): *Dicionario Idiomático Português-Alemão*. Recensión de Isabel Giráldez Arias en *CFG* 9, 2007; 314-318.
- (2005): *Dicionario Idiomático Português-Alemão*. Recensión de Isabel Giráldez Arias en *CFG* 9, 2007; 314-318.
- SCHEMANN-DIAS, Luiza (1979): Véxase SCHEMANN, Hans e SCHEMANN-DIAS, Luiza (1979).
- (2005): Véxase SCHEMANN, Hans e SCHEMANN-DIAS, Luiza (2005).
- SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan P. e MANSILLA, Ana (2013a): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. Recensión de Noelia Surribas Díaz en *CFG* 15, 2013; 534-535.
- SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan Pablo e MANSILLA, Ana (2013b): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. Recensión de María Luisa Ortiz Álvarez e Enrique Huelva Unternbäumen en *CFG* 17, 2015; 223-226.
- SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de e RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Recensión de Luis González García en *CFG* 7, 2005; 330-333.

- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, M^a Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín e SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- (ed.) (2014): *Fraseología y Léxico. Un enfoque contrastivo*. Recensión de Vanessa Fernández Pampín en *CFG* 16, 2014; 494-496.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán*. Recensión de M^a Isabel González Rey en *CFG* 11, 2009; 388-391.
- (dirs.) (2001/2008): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso*. Recensión de Germán Conde Tarrio en *CFG* 11, 2009; 391-392.
- SEVILLA MUÑOZ, Manuel (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, M^a Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín e SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- SIMONA, Federica (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora e SIMONA, Federica (2006).
- SOARES, Rui João Baptista (2002): *Do Ano ao Santo tudo é encanto. Ditos populares ao longo do ano*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 17, 2015; 226-229.
- SOTO ARIAS, María Rosario (2008): Véxase LÓPEZ TABOADA, Carme e SOTO ARIAS, María Rosario (2008).
- STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): Véxase BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M. e STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998).
- SULKOWSKA, Monika (2013): *De la phraséologie à la phraséodidactique. Études théoriques et pratiques*. Recensión de María Isabel González Rey en *CFG* 16, 2014; 496-501.
- TOLOSA IGUALADA Miguel: Véxase MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2013).
- UREÑA TORMO, Clara (2014): Véxase GÓMEZ GONZÁLEZ, Alba e UREÑA TORMO, Clara (2014).
- VAL VAL, Xosé. Cura de Vilar de Ortelles (2012): *Dixoo ou predicouno? Ditos populares*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 16, 2014; 501-506.
- VICENTE LLAVATA, Santiago (2011): *Estudio de las locuciones en la obra literaria de Don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana). Hacia una fraseología histórica del español*. Recensión de Luis González García en *CFG* 15, 2013; 535-542.
- VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2012): *Paremijs populares asturianas (Estudio, clasificación y glosa)*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 16, 2014; 506-509.
- WOTJAK, Gerd (ed.) (2005): Véxase ALMELA, Ramón; RAMÓN, Estanislao e WOTJAK, Gerd (eds.) (2005).
- ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora e SIMONA, Federica (2006): *Hai voluto la bicicletta... Esercizi su fraseologia e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2*. Recensión de Paula Quiroga Munguía en *CFG* 10, 2008; 304-307.

1.3.2. Índice alfabético de recensiones por recensionantes

- ALBALADEJO MARTÍNEZ, Juan Antonio (2012): Recensión de MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2010): *Opacidad, idiomatichidad, traducción. Opacit , idiomatichit , traduction* en *CFG* 14, 2012; 359-360.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2004): Recensión de GONZÁLEZ REY, M^a Isabel (2002): *La phraséologie du français* en *CFG* 6, 2004; 272-274.
- (2013): Recensión de PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones* en *CFG* 15, 2013; 526-529.
- (2016): Recensión de PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2015): *Para un diccionario de locuciones. De la ling stica teórica a la fraseografía práctica* en *CFG* 18, 2016; 267-272.
- (2017): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen; BERTY Katrin e OLZA, Inés (eds.) (2017): *Discurso repetido y fraseología textual (español y español-alemán)* en *CFG* 19; 234-240.
- AMIGOT CASTILLO, Laura (2014): Recensión de GONZÁLEZ REY, M^a Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language/Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache* en *CFG* 16, 2014; 457-462.
- BRUNETTI, Simona (2013): Recensión de KONECNY, Christine (2010): *Kollokationen, Versuch einer semantisch-begrifflichen Annäherung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele* en *CFG* 15, 2013; 513-516.

- BUJÁN OTERO, Patricia (2005): Recensión de IÑESTA MENA, Eva María e PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002): *Fraseoloxía y metáfora: aspectos tipolóxicos y cognitivos* en CFG 7, 2005; 320-323.
- (2009): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2009): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher* en CFG 11, 2009; 382-386.
- (2016): Recensión de CONCA, María; GUIA, Josep (2014): *La fraseología. Principis, méthode i aplicacions* en CFG 18, 2016; 258-260.
- CAÑIZO DURÁN, Leopoldo (2006): Recensión de LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología* en CFG 8, 2006; 337-340.
- CONDE TARRÍO, Germán (2008): Recensión de GONZÁLEZ REY, Isabel (2007): *La didactique du français idiomatique* en CFG 10, 2008; 283-284.
- (2009): Recensión de SEVILLA MUÑOZ, Julia e CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (dirs.) (2001/2008): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso* en CFG 11, 2009; 391-392.
- (2014): Recensión de GONZÁLEZ REY, M^a Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique* en CFG 16, 2014; 471-477.
- FERNÁNDEZ PAMPÍN, Vanessa (2009): Recensión de LAFUENTE NIÑO, M^a Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín e SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007* en CFG 11, 2009; 381-384.
- (2013): Recensión de GONZÁLEZ REY, M^a Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC* en CFG 15, 2013; 510-512.
- (2014): Recensión de SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y Léxico. Un enfoque contrastivo* en CFG 16, 2014; 494-496.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2005a): Recensión de CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo* en CFG 7, 2005; 314-316.
- (2005b): Recensión de COUCEIRO, Xosé (2005): *Expresións populares da nosa comarca [Forcarei]* en CFG 7, 2005; 318-320.
- (2005c): Recensión de RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel (2005): *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Guntín da Caniza. Memorias* en CFG 7, 2005; 316-318.
- (2006): Recensión de MIEDER, Wolfgang (2004): *Proverbs: a handbook* en CFG 8, 2006; 340-342.
- (2007): Recensión de LURATI, Ottavio (2002): *Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee* en CFG 9, 2007; 305-311.
- (2010): Recensión de RÍO CORBACHO, María Pilar (2010): *El refranero y el santoral. Un santo y un refrán para cada día* en CFG 12, 2010; 414-417.
- (2011a): Recensión de GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. José Enrique Gargallo Gil (coordinador) María-Reina Bastardas Rufat, Joan Fontana i Tous y Antonio Torres Torres en CFG 13, 2011; 416-422.
- (2011b): Recensión de GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2011): *I proverbi meteorologici. Ai confini dell'Europa romanza* en CFG 13, 2011; 423-426.
- (2012a): Recensión de BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español*, en CFG 14, 2012; 337-339.
- (2012b): Recensión de BERMÚDEZ BLANCO, Manuel e CID FERNÁNDEZ Alba (2011-2012): *Fraseoloxía Visual (Galega) 1* (21.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 2* (30.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 3* (10.9.2012) en CFG 14, 2012; 341-344.
- (2012c): Recensión de MIEDER, Wolfgang (2012): *International Bibliography of Paremiography. Collections of Proverbs, Proverbial Expressions and Comparisons, Quotations, Graffiti, Slang and Wellerisms* en CFG 14, 2012, 355-358.
- (2012d). Recensión de PIIRAINEN Elisabeth: *Widespread Idioms in Europe and Beyond. A Cross-linguistic and Cross-cultural Research Project* en CFG 14, 2012, 371-374.

- (2013): Recensión de MORVAY, Károly (2006): *Els bons usos es perden. Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià*. en CFG 15, 2013; 519-522.
- (2014): Recensión de VAL VAL, Xosé. Cura de Vilar de Ortelles (2012): *Dixoo ou predicouno? Ditos populares* en CFG 16, 2014; 501-506.
- (2015): Recensión de SOARES, Rui João Baptista (2002): *Do Ano ao Santo tudo é encanto. Ditos populares ao longo do ano* en CFG 17, 2015; 226-229.
- GARCÍA LOZANO, Ana (2004): Recensión de CARBONELL BASSET, Delfin (2004): *Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita) A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need)* en CFG 6, 2004; 271-272.
- GARCÍA ROMERO, Fernando (2017): Recensión de CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2017): *Ο παροιμιακός λόγος που γνωρίζουν και χρησιμοποιούν οι σύγχρονοι Έλληνες, με αντιστοιχίες στην ισπανική γλώσσα*. Recensión de Fernando García Romero en CFG 19; 228-230.
- GIRÁLDEZ ARIAS, Isabel (2007a): Recensión de SCHEMANN, Hans (2002): *Idiomatik Deutsch – Portugiesisch* en CFG 9, 2007; 314-318.
- (2007b): Recensión de SCHEMANN, Hans e SCHEMANN-DIAS, Luiza (1979): *Dicionario Idiomático Português-Alemão* en CFG 9, 2007; 314-318.
- (2007c): Recensión de SCHEMANN, Hans e SCHEMANN-DIAS, Luiza (2005): *Dicionario Idiomático Português-Alemão* en CFG 9, 2007; 314-318.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2008): Recensión de LÓPEZ TABOADA, Carme e SOTO ARIAS, María Rosario (2008): *Diccionario de fraseoloxía galega* en CFG 10, 2008; 284-287.
- GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): Recensión de SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de e RAMOS Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles* en CFG 7, 2005; 330-333.
- (2008): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2008): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología* en CFG 10, 2008; 267-274.
- (2013): Recensión de VICENTE LLAVATA, Santiago (2011): *Estudio de las locuciones en la obra literaria de Don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana). Hacia una fraseología histórica del español* en CFG 15, 2013; 535-542.
- (2015): Recensión de DURANTE, Vanda (ed.) (2014): *Fraseología y Paremiología: enfoques y aplicaciones* en CFG 17, 2015; 189-199.
- (2017): Recensión de ECHENIQUE ELIZONDO, María Teresa; MARTÍNEZ ALCAIDE, María José; SÁNCHEZ MÉNDEZ, Juan Pedro e PLA COLOMER, Francisco P. (eds.) (2016): *Fraseología española: diacronía y codificación* en CFG 19; 230-233.
- GONZÁLEZ PEREIRA, Andrea (2016): Recensión de CONDE TARRÍO, Germán; MOGORRÓN HUERTA, Pedro; MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel e PRIETO GARCÍA-SECO, David (2015): *Enfoques actuales para la traducción fraseológica y paremiológica: ámbitos, recursos y modalidades* en CFG 18, 2016; 261-265.
- GONZÁLEZ REY, Isabel (2005): Recensión de BOSQUE MUÑOZ, Ignacio (2004): *Redes (las palabras en su contexto). Diccionario combinatorio del español contemporáneo* en CFG 7, 2005; 308-313.
- (2007): Recensión de PAMIES BERTRÁN, Antonio e RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)* en CFG 9, 2007; 311-313.
- (2008): Recensión de NETZLAFF, Marion (2005): *La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol* en CFG 10, 2008; 294-298.
- (2009): Recensión de SEVILLA MUÑOZ, Julia e CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán* en CFG 11, 2009; 388-391.
- (2010): Recensión de BARÁNOV, Anatolij e DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía* en CFG 12, 2010; 389-402.
- (2014): Recensión de SULKOWSKA, M. (2013): *De la phraséologie à la phraséodidactique. Études théoriques et pratiques* en CFG 16, 2014; 496-501.
- (2016): Recensión de LOSADA ALDREY, M. Carmen; CID FERNÁNDEZ, Alba e FERNÁNDEZ CARBALLIDO, Xurxo (2016): *Para dar trela'. Manual práctico de fraseoloxía galega* en CFG 18, 2016; 272-275.

- (2017): Recensión de CASTILLO CARBALLO, Auxiliadora (2015): *De la investigación fraseológica a las decisiones fraseográficas. Un estudio de interrelaciones* en CFG 19; 223-227.
- GUERBEK, Ekaterina (2005): Recensión de BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M. e STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* (Diccionario de fraseoloxía rusa: libro de referencias histórico-etimolóxicas) en CFG 7, 2005; 305-308.
- HERRERO KACZMAREK, Claudia (2008): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2008): *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht* en CFG 10, 2008; 287-289.
- (2009): Recensión de GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel e ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): *Discurso, Lengua y metalenguaje –Balance y perspectivas* en CFG 11, 2009; 378-380.
- HUELVA UNTERNBÄUMEN, Enrique (2015): Véxase ORTIZ ÁLVAREZ, María Luisa e HUELVA UNTERNBÄUMEN, Enrique (2015).
- IGLESIAS IGLESIAS, Nely (2012a): Recensión de LOSADA ALDREY, M. Carmen (2011): *El español idiomático da xogo. 150 fraseologismos con ejercicios* en CFG 14, 2012; 348-351.
- (2012b): Recensión de BARSANTI, M^a Jesús (2011): *Los refranes en la traducción de El Quijote de Ludwig Tieck. Estudio paremiológico contrastivo español-alemán* en CFG 14, 2012; 340-341.
- LE PODER, Marie-Éveline (2014): Recensión de MOGORRÓN HUERTA, Pedro; GALLEGO HERNÁNDEZ, Daniel; MASSEAU Paola e TOLOSA IGUALADA, Miguel (eds.) (2013): *Fraseología, Opacidad y Traducción* en CFG 16, 2014; 491-493.
- LEIVA ROJO, Jorge (2004): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): *As locucións verbais galegas* en CFG 6, 2004; 267-270.
- LEMA, Rebeca (2012): Recensión de DOYLE, Charles Clay (2012): *Doing Proverbs and Other Kinds of Folklore. Philological and Historical Studies* en CFG 14, 2012; 345-348.
- LOSADA ALDREY, M. Carmen (2010): Recensión de MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia; HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely e MANSILLA, Ana (eds.) (2010): *La fraseografía del S. XXI. Nuevas propuestas para el español y el alemán* en CFG 12, 2010; 410-413.
- (2011): Recensión de LUQUE NADAL, Lucía (2010): *Fundamentos teóricos de los diccionarios lingüístico-culturales. Relaciones entre fraseología y culturología* en CFG 13, 2011; 437-440.
- (2012): Recensión de OLZA MORENO, Inés (2011): *Corporalidad y lenguaje. La fraseología somática metalingüística del español* en CFG 14, 2012; 361-365.
- (2015): Recensión de GÓMEZ GONZÁLEZ, Alba e UREÑA TORMO, Clara (2014): *Locuciones y refranes para dar y tomar. El libro para APRENDER más de 120 locuciones y refranes del español* en CFG 17, 2015; 200-203.
- (2017): Recensión de ABAD ASÍN, Carlota e ALBERT GANDÍA, Paula (2016): *Combina palabras y formula ideas. Propaga tu español a los cuatro vientos... ¡y punto! Niveles B2 y C1* en CFG 19; 217-219.
- MANSILLA PÉREZ, Ana (2013): Recensión de ROBLES I SABATER, Ferrán (2010): *Aspectes de fraseología contrastiva alemany-català: fraseologismes de la producció verbal* en CFG 15, 2013; 529-533.
- MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2015): Recensión de ORTIZ ÁLVAREZ, María Luisa (org.) (2012): *Tendências atuais na pesquisa descritiva e a`licada em Fraseologia e Paremiologia* en CFG 17, 2015; 208-214.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2005): Recensión de RODRÍGUEZ VIDA, Susana (2004): *Diccionario temático de frases hechas* en CFG 7, 2005; 323-329.
- (2006): Recensión de ALMELA, Ramón; RAMÓN, Estandislo e WOTJAK, Gerd (eds.) (2005): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano* en CFG 8, 2006; 331-333.
- (2007): Recensión de ETTINGER, Stefan e NUNES, Manuela (2006): *Portugiesische Redewendungen* en CFG 9, 2007; 301-304.
- (2008): Recensión de OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2007): *Fraseografía teórica y práctica* en CFG 10, 2008; 298-303.
- (2009): Recensión de GARCÍA-PAGE, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones* en CFG 11, 2009; 373-378.
- (2011): Recensión de PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla e BUBENHOFER, Noah (2010): *Korpora, Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie*

- und Lexikographie. Corpora, Web and Databases. Computer-Based Methods in Modern Phraseology and Lexicography* en CFG 13, 2011; 446-450.
- (2012): Recensión de SCHEMANN, Hans (2012): *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. 2. Auflage, erweitert um eine Einführung in die 'Synonymie und Idiomatik'* en CFG 14, 2012; 374-378.
- (2013): Recensión de NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano* en CFG 15, 2013; 522-526.
- MORVAY, Károly (2013): Recensión de BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español* en CFG 15, 2013; 505-509.
- (2016): Recensión de BÁRDOSI, Vilmos (2015): *Szólások, közmondások eredete. Fraseológiai etimológiai szótár* en CFG 18, 2016; 251-257.
- (2017): Recensión de BÁRDOSI, Vilmos (2017): *Du phrasème au dictionnaire. Études de phraseographie franco-hongroise* en CFG 19; 220-222.
- MURA, Angela (2014): Recensión de GONZÁLEZ ROYO, Carmen e MOGORRÓN HUERTA, Pedro (eds.) (2008): *Estudios y análisis de fraseología contrastiva: lexicografía y traducción* en CFG 16, 2014; 477-480.
- ORTIZ ÁLVAREZ, María Luisa e HUELVA UNTERNBÄUMEN, Enrique (2015): Recensión de SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan Pablo e MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch* en CFG 17, 2015; 223-226.
- PÉREZ TRASEIRA, Beatriz (2014): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (coord.), BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely M.; LOSADA, M. Carmen e MANSILLA, Ana (eds.) (2013): *La fraseografía del alemán y el español: lexicografía y traducción* en CFG 16, 2014; 480-484.
- (2014): Recensión de MIEDER, Wolfgang (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31, 2014 en CFG 16, 2014; 484-490.
- (2015): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch* en CFG 17, 2015; 203-208.
- PUIGMALET, Joan (2012): Recensión de PÀMIES, Víctor (2005-2012): [vpamies.dites.cat](#) /// [refranyer.dites.cat](#) /// [biblioteca.dites.cat](#) /// [diccioniari.blogspot.com](#) /// [didactica.dites.cat](#) /// [tematic.dites.cat](#) /// [polsim.dites.cat](#) /// [frasesfetes.dites.cat](#) /// [enciclopedia.dites.cat](#) /// [etimologies.dites.cat](#) /// [conferencies.dites.cat](#) /// [topica.dites.cat](#) /// [ulls.dites.cat](#) /// [cap.dites.cat](#) en CFG 14, 2012; 367-371.
- QUIROGA MUNGUÍA, Paula (2008): Recensión de ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora e SIMONA, Federica (2006): *Hai voluto la bicicletta... Esercizi su fraseologia e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2* en CFG 10, 2008; 304-307.
- RODRÍGUEZ NIETO, Cristina (2008): Recensión de CONDE TARRÍO, Germán (2007): *El componente etnolingüístico de la paremiología* en CFG 10, 2008; 279-282.
- (2010): Recensión de CORTIZAS, Antón (2010): *Ao pé da Laxa da Moa. Literatura de tradición oral de Carnota* en CFG 12, 2010; 403-404.
- SALGUEIRO VEIGA, Emma Mª (2008): Recensión de CONDE TARRÍO, Germán (2007): *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées* en CFG 10, 2008; 274-279.
- (2011): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2008): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation* en CFG 13, 2011; 433-436.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2016): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel; BÁRDOSI, Vilmos; DUFAYS, Jean-Louis; SIERRA SORIANO, Ascensión; RUIZ-QUEMOUN, Fernande; SOLANO RODRÍGUEZ, Mª Ángeles e NICOLAS, Claire (2015): *Phraséotext - Le Français Idiomatique* en CFG 18, 2016; 265-266.
- SILVA LÓPEZ, Martina (2010): Recensión de DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij e PIIRAINEN Elisabeth (2009): *Zur Theorie der Phraseologie - Kognitive und kulturelle Aspekte* en CFG 12, 2010; 405-408.
- SOTO ARIAS, María Rosario (2011): Recensión de PENA, Xosé A. (2011): *Diccionario fraseológico bilingüe castelán-galego* en CFG 13, 2011; 440-446.
- STROHSCHEN, Carola (2014): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas* en CFG 16, 2014; 462-471.

- SURRIBAS DÍAZ, Noelia (2013): Recensión de SCHEMANN, Hans; MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan P. e MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch* en CFG 15, 2013; 534-535.
- UGARTE BALLESTER, Xus (2012): Recensión de PÀMIES I RIUDOR, Víctor (2012): *En cap cap cap. Diccionari de dites i refranys sobre el cap* en CFG 14, 2012; 365-367.
- VARELA MARTÍNEZ, Xacinta (2010): Recensión de GONZÁLEZ RADÍO, Vicente (2007): *Comunicación e interpretación de la vida en el refranero* en CFG 12, 2010; 408-409.
- (2011a): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.) (2008): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective* en CFG 13, 2011; 407-411.
- (2011b): Recensión de CONDE TARRÍO, Germán (ed) (2008): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas* en CFG 13, 2011; 411-416.
- (2011c): Recensión de GONZÁLEZ REY, M^a Isabel (dir.) (2007): *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos. Idioms acquisition. Methodology and didactic Resources* en CFG 13, 2011; 430-432.
- (2011d): Recensión de GONZÁLEZ REY, Isabel (Ed.) (2007): *Les expressions figées en didactique des langues étrangères. Las expresiones fijas en la didáctica de las lenguas extranjeras* en CFG 13, 2011; 427-430.
- (2014): Recensión de VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2012): *Paremiás populares asturianas (Estudio, clasificación y glosa* en CFG 16, 2014; 506-509.
- VEIGA NOVOA, Cristina (2004a): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán* en CFG 6, 2004; 275-279.
- (2004b): Recensión de RODRÍGUEZ LEÓN, M^a Esmeralda (2003): *Pequeno refraneiro alemán-galego* en CFG 6, 2004; 279-283.
- (2006): Recensión de DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij e PIIRAINEN, Elisabeth (2005): *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives* en CFG 8, 2006; 334-337.
- (2007): Recensión de ALONSO RAMOS, Margarita (ed.) (2006): *Diccionarios y Fraseología* en CFG 9, 2007; 297-301.
- VICENTE LLAVATA, Santiago (2015): Recensión de SÁNCHEZ LÓPEZ, Elena (2013): *Estudi de la llengua d'Ausiàs March a través de les col·locacions. Una aproximació semiautomàtica* en CFG 17, 2015; 214-222.
- VIDAL FERNÁNDEZ, Alba (2008): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2008): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios* en CFG 10, 2008; 290-293.

1.4. Índice da sección de Novas

- Novas (2004) CONSELLO DE REDACCIÓN (2004): "Noticia de traballos fraseolóxicos feitos en Galicia ou en curso de elaboración dende o ano 2000 e que están inéditos en prensa ou en elaboración" en CFG 6, 2004; 285-288
- Novas (2005): Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía en CFG 7, 2005; 337-338.
- Novas (2005): *Europhras* en CFG 7, 2005; 338.
- Novas (2005): *Paremia* en CFG 7, 2005; 338-339.
- Novas (2005): *Proverbium* en CFG 7, 2005; 339-340.
- Novas (2006): Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía en CFG 8, 2006; 345-351.
- Novas (2008): *Fraseonet* en CFG 10, 2008; 311.
- Novas (2008): *Frasespal* en CFG 10, 2008; 312-313.
- Novas (2009): Baránov, Anatolij e Dobrovol'skij, Dmitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades en CFG 11, 2009; 395-397.
- Novas (2009): *Coloquio Internacional de Fraseografía* (Santiago de Compostela) en CFG 11, 2009; 398-399.
- Novas (2009): *Unha novidosa páxina web fraseolóxica* <<http://www.ettinger-phraseologie.de>> (Stefan Ettinger, Univ. Augsburg) en CFG 11, 2009; 399-401.
- Novas (2010): Congreso de EUROPHRAS (Granada 30.6-2.7.2010). Cross-Linguistic And Cross-Cultural Perspectives On Phraseology And Paremiology en CFG 12, 2010; 433-439.

- Novas (2010): *Internationale Tagung Zur Kontrastiven Phraseologie Deutsch-Spanisch*, 24.-25. November 2011. Facultade de Filoloxía, Universidade de Santiago. Grupo organizador: FRASESPAL. Coordinadora do congreso: Carmen Mellado Blanco, *CFG* 12, 2010; 439.
- Novas (2010): *XII Simposio Internacional de Comunicacion Social*. Centro de Lingüística Aplicada (Santiago De Cuba. 17-21.1.2011) en *CFG* 12, 2010; 439.
- Novas (2011): Tercer Seminario Internacional sobre Refranes Meteorológicos. Geoparemiología Romance (Universitat de Barcelona (UB). 6 -7.6.2011) en *CFG* 13, 2011; 466-467.
- Novas (2011): *Seminario “La Fraseología en el Corrido Mexicano”*. (Universidade Michoacana de San Nicolás de Hidalgo, México) Raúl Eduardo González Hernández (Universidad Complutense de Madrid (UCM). 17.6.2011) en *CFG* 13, 2011; 467.
- Novas (2011): *Seminario Internacional. Unidades Fraseológicas y TIC* (Universidad Complutense de Madrid (UCM). 5, 6 -7.10.2011) en *CFG* 13, 2011; 467-469.
- Novas (2011): *Nace O Refraneiro Galego*, unha aplicación para Iphone con case 10.000 refráns para consultar offline en *CFG* 13, 2011; 469-470.
- Novas (2011): II Jornadas de Lengua y Comunicación “La fraseología y la paremiología (60 años después de la Introducción a la lexicografía moderna de D. Julio Casares” (Alcalá de Henares 9-10.11.2011) en *CFG* 13, 2011; 470.
- Novas (2011): II International Conference on Phraseology and Paremiology. I Brazilian Conference on Phraseology. Topic “Current trends in descriptive and applied research on phraseology and paremiology”. (Brasília 13-18.11.2011) en *CFG* 13, 2011; 470.
- Novas (2011): *Congreso Internacional de Fraseoloxía Contrastiva Alemán-Español/Galego*. < www.usc.es/frasespal> (Santiago de Compostela, 24-25.11.2011) en *CFG* 13, 2011; 470.
- Novas (2011): Exposición virtual: *Refranes y Aforismos en la España del s. XVII*. (Biblioteca Histórica de Madrid. Exposición realizada entre marzo e outubro de 2009) en *CFG* 13, 2011; 474.
- Novas (2011): International Conference under the Auspices of the European Society of Phraseology (EUROPHRAS) “Phraseology and Culture” <<http://www.europhrasmaribor.si/>> (Maribor, Slovenia. 27-31.8.2012) en *CFG* 13, 2011; 474.
- Novas (2012): *Fraseologia & Paremiologia. Seconda giornata di studio*. Università degli Studi di Roma. La Sapienza. 6-7/6/2012.
- Novas (2012): *Coloquio Internacional FRADITRAD: “Fraseología, Didáctica de las lenguas y traducción”*. Universidade de Santiago de Compostela. Campus de Lugo (Facultade de Humanidades). 29-31/10/2012.
- Novas (2012): *Language Change and Phraseology*. Annual conference of the Society for the History of Germanic Languages. University of Siegen, Germany. 27-29/9/2012.
- Novas (2012): *Il proverbio nella letteratura italiana dal XV al XVII secolo*. Università Roma Tre - Fondazione Marco Besso - Istituto della Enciclopedia Italiana. Fondata da Giovanni Treccani. Roma 5-6/12/2012.
- Novas (2012): Seminarios para la formación doctoral en fraseología y paremiología. Universidad Complutense de Madrid. 9/2012.
- Novas (2012): Recursos para el desarrollo de la competencia léxica: colocaciones, locuciones y fórmulas institucionalizadas. Obradoiros para profesores de ELE. Instituto Cervantes. Napoli: 24/02/2012.
- Novas (2013): *Congreso Internacional Phraseology in Multilingual Society*. Sociedade EUROPHRAS. Federal University. Kremlyovskaya, 18. Kazan. 19–22/08/2013.
- Novas (2013): Workshop “Feminine/Masculine” in contrastive lexicology and phraseology. FLSH, Université de Limoges. 06–08/03/2013.
- Novas (2013): 21-25/01/2013.
- Novas (2014): CONGRESOS Coloquios Internacionais de Paremioloxía en Tavira (Portugal) 2008-2013 // EUROPHRAS: Congresos e publicacións: 2014 París; 2015 Málaga // PHRASIS. Verona. 20-21.2.2014 // PARSEME: Frankfurt 8-10.9.2014 // V Coloquio Lucentino. Alacant 28-30.10.2014. Fraseología, Variaciones, Diatopía y Traducción // Wrocław 25-27.9.2014; // Basel 13-15.10.2014 // Nancy 11-12.12.2014. // XX Congreso da Asociación Alemana de Hispanistas (Heidelberg, 18-22.3.2015) // PARSEME: Malta (3.2015) + Iași. (10.2015) // EUROPHRAS Málaga 29.6-1.7.2015 // PHRASIS Cagliari. 17-18.9.2015 .

- Novas (2014): RECURSOS E PROXECTOS Paremia e o Refranero Multilingüe . // ParemioRom. // Paremioloxía catalá na Rede: <http://refranys.wordpress.com/> // Paremioloxía catalá máis usual: <http://www.refranysmesusuals.cat/>. // Proxecto de investigación: Combinacións fraseolóxicas del alemán de estrutura [prep. + sust.]: patrones sintagmáticos, descripción lexicográfica y correspondencias en español // Proxecto: Widespread Idioms in Europe and Beyond.
- Novas (2014): FRASEOGRAFÍA ESPONTÁNEA: Fraseoloxía en *ogalego.eu* . // Fraseoloxía carcamana // Decires tradicionais canarios.
- Novas (2015): CONGRESOS. EUROPHRAS, Málaga, 29.6-1.7.2015 // 9º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios (ICP15), Tavira (Portugal), 1-8.11.2015 // Fraseología: Descripciones lingüísticas y tratamiento informático. Coloquio Internacional, Ciudad de Puebla (México), 3-4.11.2015 // Corpus et référentiels en ligne: un nouveau patrimoine langagier?, Arras (Francia), 9.11.2015 // Expressions figées en français et en allemand – Traduction et grands corpus (Obradoiro franco-alemán), Université de Lorraine-Metz (Nancy), 9-12.6.2015 // Xornadas Internacionais de Lexicografía: Ferramentas lexicográficas ao servizo do usuario na era dixital, A Coruña, Santiago de Compostela, Pontevedra, marzo-xuño 2015 // Congreso Internacional de Literatura, Lengua y Traducción liLETRAd 2015, Sevilla, 7-8.7.2015.
- Novas (2015): RECURSOS E PROXECTOS. *Para dar trela. Manual práctico de fraseoloxía galega* // Proxecto Internacional (2015-2017): Intercontinental Dialogue On Phraseology 4 Reproducible language units in an interdisciplinary perspective.
- Novas (2015): FRASEOGRAFÍA ESPONTÁNEA: *Ditos e refráns do Valadouro. Cadernos do Seminario de Estudos do Valadouro* 2 (2013) // Parucadas: un “dialecto” vivo nacido en Baiona. Blog sobre localismos de Baiona.
- Novas (2016): CONGRESOS. EUROPHRAS, Tréveris (Alemaña), 1-3.8.2016 // 10º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios (ICP16), Tavira (Portugal), 6-13.11.2015 // Lexemkombinationen und typisierte Rede im mehrsprachigen Kontext, Innsbruck, 11-13.2.2016 // Coloquio Internacional ALIENTO. Hors d’Espagne: postérité et diffusion du corpus médiéval “Aliento” en Europe et Méditerranée, Nancy-Paris, 15-17.3.2016. // IV Congreso Internacional de Fraseología e Paremiología & III Congreso Brasileiro de Fraseología, São José do Rio Preto (Brasil), 21-25.3.2016 // Curso de Fraseología Española, Murcia, 11-21.4.2016 // Congreso Internacional de Literatura, Lengua y Traducción liLETRAd 2016, Sevilla, 6-8.7.2016 // Congreso Les séquences figées; des propriétés linguistiques à l’enseignement en FLE, Brest (Francia), 13-14.10.2016 // Seminario Didáctica de las unidades fraseológicas a través de la obra cervantina y del Refranero multilingüe, Madrid, 3-4.11.2016 // Congreso Le même, la semblable et le différent au sein de la langue, de la littérature et de la culture dans les pays francophones, Skopje, 4-5.11.2016 // Congreso Internacional Fraseología contrastiva. Lingue e culture a confronto, Milán, 9-11.11.2016 // Workshop e simposio Utilidade e aplicacións se sketch engine é descrición combinatoria do léxico, Santiago de Compostela, 17-18.11.2016 // Congreso Repenser le Figement. Enjeux et Perspectives en Phraséodidactique des Langues, París, 25-26.11.2016 // Seminario Estudio léxico-semántico del discurso especializado en inglés y español: aplicacións prácticas, Madrid, 25.11-2.12.2016 // Congreso Internacional Kollocationen und Phrasen-Konstruktionen im Fremdsprachenunterricht, Düsseldorf, 8-10.12.2016.
- Novas (2016): RECURSOS. IDIOM Search.
- Novas (2016): FRASEOGRAFÍA ESPONTÁNEA. Valdoulla.com
- Novas (2017): CONGRESOS. EUROPHRAS 2017. University of Wolverhampton. 13-14.11.17 // 11º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios (ICP17) , Tavira (Portugal), 5-12.11.17 // Formen, Verfahren, Funktionen der Bildung lexematischer und polylexematischer Einheiten im Deutschen. Universidade Jean Moulin 3, Forschungszentrum Centre d’Etudes Linguistique, Universidade Lumière Lyon e Ecole Normale Supérieure de Lyon, 31.3.-1.4.17 // Simposio Internacional El sentido figurado, Universidade de Granada, 9-11.10.17 // IV Congreso Internacional de Phraséologie et Parémiologie Fraseología e paremiología, roba da matiti!. PHRASIS e Universidade de Bucarest, 27-29.9.17 // Intra- und interlinguale Zugänge zur deutschen Phraseologie und Parémiologie. Institut für Germanische Philologie der Universität Wrocław, 16-18.3.17.
- Novas (2017): RECURSOS. Diccionario de partículas discursivas del español // ¿Flippeas o qué? Una experiencia de enseñanza y aprendizaje de la Fraseología aplicando el modelo Flipped Classroom // Biblioteca

fraseolóxica y paremiolóxica // DicAuPro (Dictionnaire automatique et philologique des proverbes français) // Dictionnaire des Collocations.

Novas (2017): FRASEOGRAFÍA ESPONTÁNEA. Argalladas.enlugo.com // Rios-galegos.com // Refranero Castellano. Refranes castellanos clasificados por temas.

1.5. Publicacións recibidas na redacción

Libros e separatas recibidos na Redacción en *CFG* 7, 2005; 340-343.

Libros, separatas e revistas recibidas na Redacción en *CFG* 8, 2006; 352-363.

Libros, revistas ou artigos recibidos en *CFG* 9, 2007; 325-332.

Libros, revistas ou artigos recibidos en *CFG* 10, 2008; 313-331.

Libros, revistas ou artigos recibidos en *CFG* 11, 2009; 402-416.

Libros, revistas ou artigos recibidos en *CFG* 12, 2010; 421-433.

Libros, revistas ou artigos recibidos en *CFG* 13, 2011; 453-462.

Libros, revistas ou artigos recibidos en *CFG* 14, 2012; 381-389.

Libros, revistas ou artigos recibidos en *CFG* 15, 2013; 545-552.

Libros, revistas ou artigos recibidos en *CFG* 16, 2014; 513-565.

Libros, revistas ou artigos recibidos en *CFG* 17, 2015; 225-258.

Libros, revistas ou artigos recibidos en *CFG* 18, 2016; 279-292.

2. Índice temático dos catorce números de Cadernos de Fraseoloxía Galega

2.1. Índice dos artigos

XENERALIDADES	
Taxonomía	ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas” en <i>CFG</i> 4; 9-34.
Lit-metaf / prov-non prov	LACHKAR, Abdenbi (2008): “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para identificar as locucións estereotipadas expresivas” en <i>CFG</i> 10; 163-173.
Gramática	BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça e CORREIA, Anabela (2005): “Léxico-gramática das frases fixas do portugués europeo. Breve presentación” en <i>CFG</i> 7; 41-53.
	ODRIOZOLA PEREIRA, Juan Carlos (2010): “Conectores, gramaticalización e polaridade: o caso de <i>ere</i> ‘tamén’ na lingua vasca” en <i>CFG</i> 12; 175-194.
	CHACOTO, Lucía (2007): “A sintaxe dos proverbios. As estruturas <i>quem / quien</i> en portugués e español” en <i>CFG</i> 9; 31-53.
	FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia (2014): “Perífrases verbais con valor deóntico no discurso paremiolóxico: unha perspectiva diacrónica” en <i>CFG</i> 16; 61-92.
Fixación	ÁNGELOVA NÉNKOVA, Véselka e GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos (2008): “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas” en <i>CFG</i> 10; 15-33.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2004): “Explicitación e implicitación fraseolóxica. Notas galegas” en <i>CFG</i> 6; 57-80.
	AUGUSTO, M ^a Celeste (2012): “Os enunciados (implicitados) de sabedoría no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘saboría?’” en <i>CFG</i> 14; 21-42.
Modelación	GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii e VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004): “Aplicación da teoría de modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos” en <i>CFG</i> 6; 131-139.
	MELLADO BLANCO, Carmen (2004): “A relevancia da teoría da modelabilidade de Valerii Mokienko a través da súa monografía ‘Fraseoloxía Eslava’ (1980/trad. 2000)” en <i>CFG</i> 6; 149-158.
	MORVAY, Károly (2004): “Notas sobre fraseoloxía comparada” en <i>CFG</i> 6; 159-168.
Estilo	NOGUEIRA SANTOS, António (2007): “Fraseoloxía comparada — hendade en inglés e portugués” en <i>CFG</i> 9; 167-171.
Rexistro e nivel	GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2004): “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego” en <i>CFG</i> 6; 81-112.

Pragmática	PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2010): “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais” en <i>CFG</i> 12; 209-232.
	OLZA MORENO, Inés (2012): “‘Fijo que este artículo te gustará’: o emprego dalgúns fraseoloxismos pragmáticos na linguaxe xuvenil do español e do inglés” en <i>CFG</i> 14; 203-217.
Hermenéutica	GONDAR PORTASANY, Marcial (2008): “A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos ‘dicta’ populares sobre o paseo e a paisaxe” en <i>CFG</i> 10; 129-161.
	AGUILAR RUIZ, Manuel José (2011): “Coñece-lo mundo baixomedieval hispánico a través dos seus refráns: <i>Los refranes que dicen las viejas tras el fuego</i> ” en <i>CFG</i> 13; 17- 48.

ESTRUTURAS

FRASEOLOXÍA

Colocacións	LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo (2004): “Colocacións verbais: estabilidade fraseolóxica vs. combinatoria sintáctico-semántica” en <i>CFG</i> 6; 141-147.
	PAZ ROCA, M ^a Carmen (2004): “Estudo das colocacións a través da análise de corpus: un estudo práctico das colocacións co verbo galego ‘caer’ e o correspondente inglés ‘to fall’” en <i>CFG</i> 6; 205-219.
	MUÑIZ ÁLVAREZ, Eva María (2005): “Notas para unha análise comparativa das nocións de ‘restrición léxica’ e ‘colocación’” en <i>CFG</i> 7; 177-190.
	ALONSO RAMOS, Margarita (2006): “Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións” en <i>CFG</i> 8; 29-43.
	BLANCO ESCODA, Xavier (2006): “Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?” en <i>CFG</i> 8; 95-110.
	LAREO, Inés (2011): “Colocacións con make, take e do + nome nun corpus do século XIX de textos ingleses científicos e literarios escritos por mulleres” en <i>CFG</i> 13; 191-214.
	HOLTZINGER, Herbert (2012): “Unikale Elemente. Apuntamentos sobre as palabras ligadas fraseoloxicamente do alemán actual” en <i>CFG</i> 14; 165-173.
	BEVILACQUA, Cleci Regina (2013): “O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’ (Projecom)” en <i>CFG</i> 15; 21-36.
	GARCÍA SALIDO, Marcos (2014): “O uso de construcións con verbos soporte en aprendices de español como lingua estranxeira e falantes nativos” en <i>CFG</i> 16; 181-198.
	LASKOWSKI, Marek (2016): “ <i>Alles was da kreucht und fluecht</i> : os fraseoloxismos alemáns como elementos únicos, entre sincronía e diacronía” en <i>CFG</i> 18; 177-195.
Col-Loc	MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A. e AARLI, Gunn (2008): “Locucións e colocacións: algunhas causas da coaparición dos seus formantes” en <i>CFG</i> 10; 175-188.

Locucións	MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2005): “As locucións verbais nos dicionarios” en <i>CFG</i> 7; 149-176.
	PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2010): “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais” en <i>CFG</i> 12; 209-232.
	PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2014): “Fixación estrutural e desautomatización das locucións” en <i>CFG</i> 16; 273-301.
	CATALÀ GUITART, Dolors (2004): “Formalización lingüística dos adverbios compostos do catalán” en <i>CFG</i> 6; 11-26.
	CATALÀ GUITART, Dolors (2008): “Elementos de descrición dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario” en <i>CFG</i> 10; 55-65.
	ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2005): “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval” en <i>CFG</i> 7; 13-40.
	ROBLES I SABATER, Ferran (2012) “As locucións marcadoras de reformulación con ‘decir’, ‘dir’, ‘sagen’” en <i>CFG</i> 14; 219-244.
	GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): “Castelán ‘a hecho’, galego ‘a oito’: dúas locucións de diferente fortuna” en <i>CFG</i> 7; 91-117.
	LEIVA ROJO, Jorge (2013): “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso” en <i>CFG</i> 15; 183-208.
	MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2013): “A distinción entre conxuncións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolóxica” en <i>CFG</i> 15; 209-234.
	RUIZ MARTÍNEZ, Ana María (2013): “Sobre a marcación diafásica das locucións en español” en <i>CFG</i> 15; 289-320.
	PARINA, Irina (2016): “Sinónimos fraseolóxicos no corpus e no dicionario” en <i>CFG</i> 17; 105-127.
Fórmulas	MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2007): “108 fórmulas galegas” en <i>CFG</i> 9; 235-246.
	LASKOWSKI, Marek (2009): “Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica” en <i>CFG</i> 11; 113-138.
	OLÍMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2014): “As fórmulas rutineiras españolas á luz da etoloxía humana” en <i>CFG</i> 16; 249-272.
	BAQUERO CASTRO, Karen Lorena (2016): “As fórmulas rutineiras e as súas relacións de equivalencia na combinación lingüística español-alemán” en <i>CFG</i> 17; 17-49.
Outros	GARCÍA-PAGE, Mario (2006): “O acrónimo fraseolóxico” en <i>CFG</i> 8; 111-121.
	CARBONELL BASSET, Delfin (2005): “O clixé e a fraseoloxía tópica española” en <i>CFG</i> 7; 55-73.

PAREMIOLOXÍA	
Fraseoloxía Paremioloxía	KÓTOVA, Marina (2005): “Unha vez máis sobre a correlación entre paremioloxía e fraseoloxía” en <i>CFG</i> 7; 135-148.
FrasParContos	SOTO ARIAS, M ^a Rosario e GONZÁLEZ GARCÍA, Luís (2009): “Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas” en <i>CFG</i> 11; 211-227.
Lit-metaf / prov- non prov	LACHKAR, Abdenbi (2008): “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para identificar as locucións estereotipadas expresivas” en <i>CFG</i> 10; 163-173.
Paremioloxía	FERRO RUIBAL, Xesús e VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Notas para unha bibliografía paremiolóxica galega” en <i>CFG</i> 4; 35-58.
	PEREIRA GINET, Tomás (2005): “Fiando paremias (I): glosario paremiolóxico multilingüe galego, portugués, castelán, francés, italiano e inglés” en <i>CFG</i> 7; 191-223.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2016): “ <i>Maio come o trigo e agosto bebe o viño</i> . A viticultura no refraneiro galego” en <i>CFG</i> 18; 37-134.
	MARTÍNEZ MARNET, Béatrice (2017): “Variacións das paremias españolas recompiladas por Charles Cahier” en <i>CFG</i> 19; 71-96.
Mínimo paremiolóxico	VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica” en <i>CFG</i> 4; 9-116.
	SARDELLI, M ^a Antonella (2009): “Aproximación á elaboración do mínimo paremiolóxico italiano” en <i>CFG</i> 11; 191-209.
	CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2013): “Na procura do mínimo paremiolóxico grego” en <i>CFG</i> 15; 133-140.
	FONTANA I TOUS, Joan e UGARTE I BALLESTER, Xus (2016): “ <i>Mentres máis somos...</i> Apuntamentos paremiolóxicos romances co gallo dos cinco refráns máis votados na enquisa ‘Els refranys més usuals de la llengua catalana’” en <i>CFG</i> 18; 135-149.
	FONTANA I TOUS, Joan (2017): “Marzo, iguarzo. Achega aos refráns mínimos galegos” en <i>CFG</i> 19; 47-70.
Paremioloxía persa	MILLÁN RODRÍGUEZ, Francisco Miguel. (2014): “Unha tradución ó galego da ‘Proverbiorum et sententiarum persicarum centuria’ de Levin Warner” en <i>CFG</i> 16; 199-248.
Véxase tamén Argumentos e Interpretación	

DICCIONARIOS	
Fraseografía	GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii e VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004): “Aplicación da teoría de modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos” en <i>CFG</i> 6; 131-139.
	MORVAY, Károly (2004): “Por unha metafraseografía peninsular” en <i>CFG</i> 6; 169-189
	PAMIES BERTRÁN, Antonio e PAZOS BRETANA, José Manuel (2004): “Extracción automática de colocacións e modismos” en <i>CFG</i> 6; 191-203.
	PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “Os ditos do ‘Diccionario de mejicanismos’ de Santamaría” en <i>CFG</i> 7; 225-238.
	BARÁNOV, Anatolij e DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2006): “Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico” en <i>CFG</i> 8; 45-94.
	ARES LICER, Elisabete (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)” en <i>CFG</i> 9; 13-30.
	SCHEMANN, Hans (2007): “Factores modelo xeométricos descritibles e non descritibles para a constitución semántica de expresións idiomáticas e perspectivas de elaboración dun dicionario idiomático monolingüe e bilingüe galego” en <i>CFG</i> 9; 195-221.
	TORRENT-LENZEN, Aina (2009): “Lema, categoría e <i>definiens</i> na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán” en <i>CFG</i> 11; 229-256.
	CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve (2013): “Achega fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego” en <i>CFG</i> 15; 37-132.
	PARINA, Irina (2016): “Sinónimos fraseolóxicos no corpus e no dicionario” en <i>CFG</i> 17; 105-127.
Historia da fraseoloxía e da fraseografía	MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2003): “O labor de fraseógrafo de Manuel Leiras Pulpeiro” en <i>CFG</i> 4; 59-77.
	CONDE TARRÍO, Germán (2004): “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos” en <i>CFG</i> 6; 27-56.
	HEINEMANN, Axel (2007): “La langue dans la langue: O tratamento metalexicográfico das unidades fraseolóxicas seleccionadas nos dicionarios académicos do século XVIII en Francia, Italia e España” en <i>CFG</i> 9; 113-135.
	SOTO ARIAS, M. do Rosario e GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2007): “Do <i>verbo antigo</i> en Johan Garcia de Guilhade” en <i>CFG</i> 9; 223-232.
	BÁRDOSI, Vilmos (2010): “Michel Bréal e Charles Bally, dous precursores da fraseoloxía moderna” en <i>CFG</i> 12; 29-39.
Paremiografía	KLEIN, Jean René (2006): “Problemas relacionados coa determinación da forma ‘canónica’ nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)” en <i>CFG</i> 8; 147-163.
	SOTO ARIAS, M ^a do Rosario (2003): “Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán -galego” en <i>CFG</i> 3 (vol. monográfico; 344 pp.).
	AUGUSTO, M ^a Celeste (2012): “Os enunciados (implicitados) de sabedoría no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘saboría?’” en <i>CFG</i> 14; 21-42.
	SEVILLA MUÑOZ, Julia e GARCÍA YELO, Marina. (2013): “A elaboración dun corpus paremiolóxico por francófonos nativos” en <i>CFG</i> 15; 321-346.

TRADUCCIÓN	
	SEVILLA MUÑOZ, Julia (2004): “O concepto ‘correspondencia’ na tradución paremiolóxica” en <i>CFG</i> 6; 221-229.
	WIRNER, Jan (2005): “‘Wat mehr regelt en Gesett’. Versión baixoalema da Constitución do Estado alemán de Bremen. Tradución de termos monoverbais, pluriverbais e colocacións da linguaxe xurídica a unha lingua non estandarizada” en <i>CFG</i> 7; 261-276.
	ARES LICER, Elisabete (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)” en <i>CFG</i> 9; 13-30.
	MOLINA PLAZA, Silvia (2008): “Puntos de contacto e diferenza: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos” en <i>CFG</i> 10; 207-219.
	QUITOUT, Michel (2009): “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía” en <i>CFG</i> 11; 163-171.
	PASTOR LARA, Alejandro (2010): “Unidades fraseolóxicas especializadas e tradución” en <i>CFG</i> 12; 195-208.
	LEIVA ROJO, Jorge (2013): “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso” en <i>CFG</i> 15; 183-208.
	CORPAS PASTOR, Gloria e KOVALEVA, Anastasia (2014): “Aproximación ao estudo dos fraseoloxismos acromáticos con corpus: <i>en negro</i> e os seus equivalentes de tradución ao ruso” en <i>CFG</i> 16; 41-59.
	LE PODER, Marie-Éveline (2016): “Estudo das unidades terminolóxicas e fraseolóxicas especializadas dun texto do ámbito dos alimentos funcionais e nutracéuticos dende unha perspectiva tradutora” en <i>CFG</i> 17; 51-80.

USOS LITERARIOS, XEOGRÁFICOS E POR IDADES	
Fraseoloxía e literatura	CONCA, Maria (2005): “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura” en <i>CFG</i> 7; 75-89.
	ZULUAGA OSPINA, Alberto (2005): “Interpretación textolingüística de fraseoloxismos quixotescos” en <i>CFG</i> 7; 277-289.
	ACUÑA, Ana (2006): “Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas” en <i>CFG</i> 8; 13-27.
	ECHEVARRÍA ISUSQUIZA, Isabel e ARBULU AGUIRRE, Javier (2008): “Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura” en <i>CFG</i> 10; 79-94.
	BIOSCA POSTIUS, Mercè e MORVAY, Károly (2009): “A fraseoloxía moncadiana, 1” en <i>CFG</i> 11; 49-64.
	BIOSCA POSTIUS, Mercè e MORVAY, Károly (2012): “A fraseoloxía moncadiana, 2” en <i>CFG</i> 14; 43-62.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2011): “Álvaro Cunqueiro e a paremioloxía” en <i>CFG</i> 13; 77-111.
	FERRO RUIBAL, Xesús e VARELA MARTÍNEZ Xacinta (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)” en <i>CFG</i> 14; 99-163.
	FERRO RUIBAL, Xesús; PÉREZ TRASEIRA, Beatriz; SURRIBAS DÍAZ, Noelia e VARELA MARTÍNEZ, Xacinta (2014): “Fraseoloxía e paremioloxía castelá nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)” en <i>CFG</i> 16; 93-180.

	MONTORO DEL ARCO, Esteban (2012): “Luis Montoto y Rautenstrauch (1851-1929), fraseólogo” en <i>CFG</i> 14; 175-201.
	UGARTE BALLESTER, Xus (2012): “A aldraxe proverbial da preguiza nas dúas versións españolas de ‘The Way to Wealth’ de Benjamin Franklin” en <i>CFG</i> 14; 245-256.
	VULETIĆ, Nikola (2012): “Os ditos do derradeiro en falar: notas de fraseoloxía dalmata” en <i>CFG</i> 14; 257-269.
Xeografía	PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “Os ditos do ‘Diccionario de mejicanismos’ de Santamaría” en <i>CFG</i> 7; 225-238.
	PIIRAINEN, Elisabeth (2007): “Locucións espalladas por Europa e máis alá” en <i>CFG</i> 9; 173-193.
	PIIRAINEN, Elisabeth (2011): “Ditos espallados por Europa e máis alá dela: O substrato máis antigo do ‘Lexicon of Common Figurative Units’” en <i>CFG</i> 13; 227-246.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2007): “ <i>Cando chove e dá o sol</i> ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?” en <i>CFG</i> 9; 67-94.
	BRUMME, Jenny (2008): “As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constituínte a partir da perspectiva histórica” en <i>CFG</i> 10; 35-53.
	NÚÑEZ ROMÁN, Francisco (2013): “Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía” en <i>CFG</i> 15; 253-266.
	RAMOS SAÑUDO, Ana María (2013): “Achegamento á fraseoloxía do “dicir” en francés” en <i>CFG</i> 15; 267-287.
Xornalismo e publicidade	RECIO ARIZA, M ^a Ángeles (2010): “O emprego da fraseoloxía como recurso específico na publicidade” en <i>CFG</i> 12; 233-245.
	CAJARAVILLE ARAÚJO, Héctor (2010): “A manipulación das expresións fixas nos titulares da prensa gratuíta: <i>De Luns a Venres</i> ” en <i>CFG</i> 12; 41-68.
Usos por idade	FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Eva (2011): “Refráns e linguaxe xuvenil en alemán e español. Unha análise empírica” en <i>CFG</i> 13; 65-76.
	SOTO ARIAS, María Rosario (2011): “Interaccións verbais entre rapaz-adulto ou rapaz-razapaz. Contribución á fraseoloxía” en <i>CFG</i> 13; 279-297.

ARGUMENTOS E INTERPRETACIÓN

Persoas	NOUESHI, Mona (2008): “Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo” en <i>CFG</i> 10; 221-238.
	FERRO RUIBAL, Xesús e GRYGIERZEC, Wiktoria (2009): “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués” en <i>CFG</i> 11; 81-111.
	RÍO CORBACHO, Pilar (2011): “BADARE: A personificación nos espazos de tempo” en <i>CFG</i> 13; 247-262.

Somatismos	OLZA MORENO, Inés (2009): “ <i>Habla, soy todo oídos</i> . Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español” en <i>CFG</i> 11; 139-162.
	BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka (2009): “Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa” en <i>CFG</i> 11; 65-79.
	BÁRDOSI, Vilmos (2009): “Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán” en <i>CFG</i> 11; 17-48.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2010): “Dentes e moas na fraseoloxía galega” en <i>CFG</i> 12; 69-126.
	BUJÁN OTERO, Patricia (2012): “Pataqueiras e ‘Radieschen’: fraseoloxía da morte en alemán e galego” en <i>CFG</i> 14; 83-98.
	CATALÀ GUITART, Dolors e LUNTADILA NLANDU, Inocente (2016): “As secuencias fixas en kikôngo: os frasesmas construídos con nomes de partes do corpo” en <i>CFG</i> 18; 17-35.
Animais	NOGUEIRA SANTOS, Antonio (2006): “Fraseoloxía comparada portugués-inglés: <i>cão/gato-dog/cat</i> ” en <i>CFG</i> 8; 165-175.
	MARTÍNEZ BLANCO, Xulián e VEIGA ALONSO, Serxio (2010): “Fraseoloxía galega de peixes e outros animais mariños” en <i>CFG</i> 12; 155-173.
	SILVA LÓPEZ, Martina (2010): “Símbolos nos fraseoloxismos con nomes de animais en alemán e español” en <i>CFG</i> 12; 273-286.
	GROBA, Fernando (2010): “ <i>A caballo regalado non se lle mira o dente</i> . Compilación da fraseoloxía equina galega actual” en <i>CFG</i> 12; 317-372.
	GROBA BOUZA, Fernando (2011): “ <i>Onde hai eguas, poldros nacen</i> . A realidade vista dende os equinos” en <i>CFG</i> 13; 149-176.
	AUGUSTO, M. ^a Celeste (2017): “Os elementos zoomorfos nos wellerismos neerlandeses” en <i>CFG</i> 19; 21-32.
	SOTO ARIAS, María do Rosario (2017): “Novas catas no campo nocional dos peixes e outros animais mariños” en <i>CFG</i> 19; 97-123.
Plantas	RUÍZ LEIVAS, Cristovo e EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos” en <i>CFG</i> 4; 371-387.
	NAVARRO, Carmen e DAL MASO, Elena (2013): “Análise culturolóxica da metáfora plantosémica en español e italiano” en <i>CFG</i> 15; 235-252.
	CHUNYI, Lei (2017): “A linguaxe figurada e os simbolismos culturais do crisantemo en chinés” en <i>CFG</i> 19; 33-45.
Máquinas	GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2011): “Fraseoloxismos e lingua figurada. As persoas vistas como obxectos ou máquinas” en <i>CFG</i> 13; 113-148.
Verde	MENAKER, Angelika (2008): “As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás” en <i>CFG</i> 10; 189-205.

Cociña	GARCÍA BENITO, Ana Belén (2016): “Fraseoloxía culinaria. Unidades fraseolóxicas portuguesas con <i>bacalhau</i> : locucións e enunciados fraseolóxicos” en <i>CFG</i> 18; 151-173.
Afectos	MASIULIONYT, Virginija e ŠILEIKAIT, Diana (2007): “¿Como enfadarse en lituano? Comparacións fixas para expresar enfado, carraxe e ruindade na fraseoloxía lituana” en <i>CFG</i> 9; 145-165.
	SANROMÁN VILAS, Begoña (2010): “Unidades fraseolóxicas na sección de agradecementos dos escritos académicos” en <i>CFG</i> 12; 247-271.
	HERRERO KACZMAREK, Claudia (2011): “El encuentro y desencuentro expresado a través de los fraseologismos del campo cognitivo HABLAR” en <i>CFG</i> 13; 177-190.
	BRUNETTI, Simona (2012): “Fraseoloxía e superstición. Usos e costumes comparados de dous pobos” en <i>CFG</i> 14; 63-82.
Socioloxía	FERRO RUIBAL, Xesús (2013): “ <i>Ser - parecer - facerse de Angrois</i> . Relacións de clase e caducidade fraseolóxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza” en <i>CFG</i> 15; 141-182.
Música Al E	MANSILLA, Ana (2007): “A fraseoloxía da música na vida cotiá. Un estudo contrastivo (alemán - español)” en <i>CFG</i> 9; 137-144.
Paremioloxía meteorolóxica	RÍO CORBACHO, Pilar (2005): “O ‘refrán meteorolóxico’: estudo, comparación con outras linguas (castelán e francés) e proposta de nova denominación” en <i>CFG</i> 7; 239-260.
	GARGALLO GIL, José Enrique (2007): “ <i>Garda o teu saio para maio</i> . Consellos de abrigo no calendario romance de refráns” en <i>CFG</i> 9; 95-112.
	CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2007): “Comparación das paremias relacionadas coa meteoroloxía e os labores dependentes do clima en español e grego moderno” en <i>CFG</i> 9; 55-66.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2007): “ <i>Cando chove e dá o sol</i> ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?” en <i>CFG</i> 9; 67-94.
	RÍO CORBACHO, Pilar (2009): “BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romanía” en <i>CFG</i> 11; 173-190.
	RÍO CORBACHO, Pilar (2011): “BADARE: A personificación nos espazos de tempo” en <i>CFG</i> 13; 247-262.
	LÓPEZ FERNÁNDEZ, Laura (2016): “Paremias xeocosmolóxicas de predición do tempo en galego e maorí” en <i>CFG</i> 17; 81-104.
Paremioloxía haxiocronolóxica	SOTO ARIAS, M ^a Rosario (2013): “Notas para un estudo dos refráns haxiocronolóxicos” en <i>CFG</i> 15; 347-370.
Xeoparemioloxía	ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso (2014): “Carapucho no Farelo, auga no pelo: a xeografía dos refráns meteorolóxicos romances” en <i>CFG</i> 16; 19-40.

DIDÁCTICA	
	VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica” en <i>CFG</i> 4; 9-116.
	GONZÁLEZ REY, M ^a Isabel (2004): “A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada” en <i>CFG</i> 6; 113-130.
	SOTO ARIAS, María Rosario e GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2004): “Aplicacións didácticas dos refráns” en <i>CFG</i> 6; 231-250.
	CONCA, Maria (2005): “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura” en <i>CFG</i> 7; 75-89.
	GONZÁLEZ REY, M ^a Isabel (2006): “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia paras as linguas” en <i>CFG</i> 8; 123-145.
	CORVO SÁNCHEZ, M ^a José (2008): “Dúas seccións fraseolóxicas plurilingües nos <i>Sprachbücher</i> de Juan Ángel de Zumaran” en <i>CFG</i> 10; 67-78.
	ETTINGER, Stefan (2008): “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación” en <i>CFG</i> 10; 95-127.
	IÑESTA MENA, Eva M ^a (2010): “Didáctica das expresións idiomáticas dende un enfoque plural: imaxes e emocións na aula de lingua estranxeira” en <i>CFG</i> 12; 141-154.
	DETRY, Florence (2011): “Do literal ó figurado: descodifica-las expresións idiomáticas na clase de LE” en <i>CFG</i> 13; 49-63.
	MONTES LÓPEZ, María (2011): “Consideracións sobre a didáctica da fraseoloxía italiana a estudantes galegófonos” en <i>CFG</i> 13; 215-226.
	RUIZ QUEMOUN, Fernande (2011): “O espazo da tradución das expresións idiomáticas na clase de FLE (Francés como lingua estranxeira)” en <i>CFG</i> 13; 263-277.
	STROHSCHEN, Carola (2013): “A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira” en <i>CFG</i> 15; 371-392.
	TIMOFEEVA, Larissa (2013): “Fraseodidáctica: a fraseoloxía para a didáctica” en <i>CFG</i> 15; 393-410.
PANORAMAS	
	JORGE, Guilhermina (2005): “Periplo pola fraseoloxía portuguesa: abordaxe lexicográfica” en <i>CFG</i> 7; 119-133.
	BALÁZS, Géza (2010): “Panorama da fraseoloxía húngara” en <i>CFG</i> 12; 17-28.
	FIEDLER, Sabine (2010): “Fraseoloxía do Esperanto” en <i>CFG</i> 12; 127-139.
	VELASCO MENÉNDEZ, Josefina (2013): “Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inicios ata mediados da segunda metade do s. xx)” en <i>CFG</i> 15; 411-438.

2.2. Fraseoloxía bilingüe

CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve	“Ahega fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego” en <i>CFG</i> 15,2013; 37-132.
-------------------------------------	---

2.3. Función e índice da sección de Recadávivas

Autores	Títulos	Col-Loc	Fórm.	Refráns
RIVAS, Paco	“Fraseoloxía do mar na Mariña luguesa” en <i>CFG</i> 1, 2000; 11-90.	614		26
TABOADA CHIVITE, Xesús	“Refranciro galego” en <i>CFG</i> 2, 2000; 47-192.			3.703
SOTO ARIAS, M ^a do Rosario	“Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán - galego” en <i>CFG</i> 3, 2003; 344pp.			4.453
VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Mínimo paremiolóxico de Viana do Bolo” en <i>CFG</i> 4, 2003; 79-116.			348
VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Un manuscrito paremiolóxico de Murguía” (71 H. Núñez 72 Sobreira) en <i>CFG</i> 4, 2003; 117-128.			143
PAZ ROCA, M ^a Carmen	“Aportazón ao refranciro. Coleición de refrás recollidos da tradizón oral por Lois Carré (1898-1965)” en <i>CFG</i> 4, 2003; 129-141.			502
VÁZQUEZ, Lois	“Refranero gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López” en <i>CFG</i> 4, 2003; 143-171.			311
BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, M ^a Carmen; RODRÍGUEZ ANÓN, Marta e VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Refranciro do Seminario de Santiago (1947-1958)” en <i>CFG</i> 4, 2003; 173-343.			3.875
BUJÁN OTERO, Patricia	“El refrán y su sombra (Faro de Vigo) por José Sesto” en <i>CFG</i> 4, 2003; 345-369.			70
RUÍZ LEIVAS, Cristovo e EIROA GARCÍA – GARABAL, Juan A.	“Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos” en <i>CFG</i> 4, 2003; 371-387.			104

VÁZQUEZ SACO, Francisco Edición de Josefa Beloso Gómez; Patricia Buján Otero; Xesús Ferro Ruibal e M ^a . Carmen Paz Roca.	“Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral”. Locucións en <i>CFG</i> 5, 2003; 943-952. Fórmulas en <i>CFG</i> 5, 2003; 933-942. Refráns en <i>CFG</i> 5, 2003; 5-842.	263	238	22.939
VÁZQUEZ SACO, Francisco Edición de Josefa Beloso Gómez; Patricia Buján Otero; Xesús Ferro Ruibal e M ^a . Carmen Paz Roca.	“Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral”. Ref. con topónimo en <i>CFG</i> 5, 2003; 843-910. Dialoxismos en <i>CFG</i> 5, 2003; 911-924. Enunc. fras. en <i>CFG</i> 5, 2003; 925-928. Frasas proverbiais en <i>CFG</i> 5, 2003; 929-932.			1.410 267 59 56
PAZ ROCA, M ^a Carmen e VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Novo manuscrito paremiolóxico de Vázquez Saco” Refráns en <i>CFG</i> 6, 2004; 253-264.			81
PAZ ROCA, M ^a Carmen	“Aínda novos manuscritos paremiolóxicos de Vázquez Saco” Refráns en <i>CFG</i> 9, 2007; 247-293. Wellerismos - Dialoxismos Enunciados - Frases Proverbiais	57	61	1.097 24 17
CONDE TARRÍO, Germán	“Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos” en <i>CFG</i> 6, 2004; 27-56.			54
GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María	“Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego” en <i>CFG</i> 6, 2004; 81-112.	176		
ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María	“Glosario de locucións adverbiais do galego medieval” en <i>CFG</i> 7, 2005; 13-40..	404		
BARBEITO LORENZO, María Dolores	“Frasas feitas do Concello das Neves” en <i>CFG</i> 7, 2005; 293-301.	144		
FERRO RUIBAL, Xesús e VEIGA NOVOA, Cristina	“‘Paremas selectas’. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llópiz Méndez” en <i>CFG</i> 8, 2006; 265-315.			706
LÓPEZ BARREIRO, Margarita	“Frasas feitas do Cachafeiro (Forcarei)” en <i>CFG</i> 8, 2006; 317-327.	129		
FERRO RUIBAL, Xesús	“Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas” en <i>CFG</i> 8, 2006; 179-264.	5300	97	

MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo	“108 fórmulas galegas” en <i>CFG</i> 9, 2007; 235-246.		108	
FERRO RUIBAL, Xesús	“Refrancero de Grou (Lobios) recollido por Bieito Fernandes do Palheiro” en <i>CFG</i> 10, 2008; 241-253.			254
PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda	“Frases feitas de San Lourenzo de Abelendo” (Porqueira) en <i>CFG</i> 10, 2008; 255-264.	88	25	6
FERRO RUIBAL, Xesús e GROBA BOUZA, Fernando	“Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)” en <i>CFG</i> 11, 2009; 259-282. Dial/Wellerismos	94	21	229 6
HERMIDA ALONSO, Anxos	“Fraseoloxía de Matamá (Vigo)” en <i>CFG</i> 11, 2009; 283-304.	227	27	
PRIETO DONATE, Estefanía	“Refrancero escolar galego do cambio de milenio” en <i>CFG</i> 11, 2009; 305-369.			4.072
GONZÁLEZ GUERRA, Anxo	“Fraseoloxía e paremioloxía de Pilar Guerra (Trasar, Carballedo, Lugo)” en <i>CFG</i> 12, 2010; 289-315. Dial/Wellerismos	177	77	260 6
GROBA BOUZA, Fernando	“ <i>A cabalo regalado non se lle mira o dente.</i> Compilación da fraseoloxía equina galega actual” en <i>CFG</i> 12, 2010; 317-372. Dial/Wellerismos Refráns con topónimo	355	46	1.450 21 97
MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo	“120 locucións verbais galegas” en <i>CFG</i> 12, 2010; 373-386.	120		
VENTÍN DURÁN, José Augusto	“Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira, e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira.” Anexo 1, 2007 de <i>CFG</i> .	314	173	2.618
DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo	“Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)” en <i>CFG</i> 13, 2011; 301-404.	446	125	2.400

CASTRO OTERO, Salvador; PAREDES DURÁN, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé e ROCAMONDE, Ramón	“Outros lances nos laños do Morrazo. Nova recollida de unidades fraseolóxicas” en <i>CFG</i> 14, 2012; 273-285.	40	19	20
CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve	“Achea fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán / catalán-galego” en <i>CFG</i> 15, 2013; 37-132.	417	16	87
CERVINO FERRÍN, M. ^a Victoria	“Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 1” en <i>CFG</i> 14, 2012; 287-307. Dial/Wellerismos	144	50	31 2
	“Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 2” en <i>CFG</i> 15, 2013; 441-462. Wellerismos	152	89	29 1
FERRO RUIBAL, Xesús	“Fraseoloxía e paremioloxía galega anotada por José Pérez Ballesteros (1833-1918)” en <i>CFG</i> 14, 2012; 309-333. Dialoxismos/Wellerismos	81	28	145 1
MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo	“ <i>Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe</i> . Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega” en <i>CFG</i> 15, 2013; 463-486.	173	18	
RUBINOS CONDE, Miguel	“ <i>Da roda para a piola</i> : refráns e frases do sur de Galicia” en <i>CFG</i> 15, 2013; 487-502.	46	8	87
ESTÉVEZ RIONEGRO, Noelia	“Fraseoloxía do noroeste de Valdeorras” en <i>CFG</i> 16, 2014; 305-317. Dialoxismos	14	11	41 1
FERRO RUIBAL, Xesús e SURRIBAS DÍAZ, Noelia	“Locucións, fórmulas e paremias galegas anotadas por Couceiro Freijomil (1888-1955)” en <i>CFG</i> 16, 2014; 319-355. Wellerismos	20	45	615 22

GROBA BOUZA, Fernando	<i>"Nas uñas, nas mans ou nos pés, has salir a quen es. Así se fala na Chan"</i> en <i>CFG</i> 16, 2014; 357-437.	732	280	203
LUACES PARDO, Narciso	"Ditos e refráns recollidos na comarca do Ortegal" en <i>CFG</i> 16, 2014; 439-453. Dialoxismos/ Wellerismos	36	23	121 2
LÓPEZ FERRO, Xosé María	"Locucións, fórmulas e paremias do concello das Pontes de García Rodríguez" en <i>CFG</i> 17, 2015; 131-185. Dialoxismos/ Wellerismos	417	125	138 1 / 7
CERVÍÑO FERRÍN, M. ^a Victoria	"Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 3" en <i>CFG</i> 18, 2016; 199-210.	76	25	26
MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo	<i>"Hai cousas que parecen lousas. Unha nova achega á fraseoloxía do Cachafeiro (Forcarei)"</i> en <i>CFG</i> 18, 2016; 211-247	446	54	42
CASTRO OTERO, Salvador; DURÁN PAREDES, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé; ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón e TILVES PAZOS, M. ^a Emma	"Botando unhas liñas no mar do Morrazo" en <i>CFG</i> 19; 127-150.	83	74	43
LOSADA ÁLVAREZ, Ramón e FERNÁNDEZ PAMPÍN, Vanesa	"Falares de Boqueixón" en <i>CFG</i> 19; 151-213.		2	1065 266 13 20 4 126
	TOTAL	11.785	1.865	54.844

3. Procedencia dos 189 autores de Cadernos de fraseoloxía Galega

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 17 ANOS – 189 AUTORES DE 25 PAÍSES		
A	Universität Salzburg	Heinemann, Axel
	Universität Wien (Universidade de Viena)	Torrent-Lenzen, Aina
B	Université Catholique de Louvain	Klein, Jean René
BR	Universidade Federal do Rio Grande do Sul	Bevilacqua, Cleci Regina.
	Universidade de Brasília	Huelva Unternbäumen, Enrique
		Ortiz Álvarez, Maria Luisa
CH	South China Normal University	Chunyi, Lei
CO	Universidad EAN (Bogotá)	Karen Lorena Baquero Castro
D	Fachhochschule Köln (Universidade de Ciencias Aplicadas de Colonia)	Torrent-Lenzen, Aina
	Geisteswissenschaftliches Zentrum. Universität Leipzig	Fiedler, Sabine
	Universität Bielefeld	Wirrer, Jan
	Universität Tübingen	Zuluaga Ospina, Alberto
	Universität Augsburg	Ettinger, Stefan
	Steintfurt	Piirainen, Elisabeth (2)
	Technische Universität Dresden	Brunetti, Simona (2)
E	Universidade da Coruña	Alonso Ramos, Margarita García Salido, Marcos González García, Luís (8) Lareo, Inés
	Universidade de Santiago de Compostela	Cajarville Araújo, Héctor Conde Tarrío, Germán (4) Fernández Pampín, Vanessa (3) Gondar Portasany, Marcial González Rey, M ^a Isabel (9) Herrero Kaczmarek, Claudia (3) Losada Aldrey, M. Carmen (2) Mellado Blanco, Carmen (9) Muñiz Álvarez, Eva María Pastor Lara, Alejandro Río Corbacho, M ^a Pilar (3) Silva López, Martina (2)

	Instituto da Lingua Galega	Álvarez de la Granja, María (4)
	Centro de Linguas Modernas	Guerbek, Ekaterina (2)
		Losada Aldrey, M. Carmen (2)
		Vlasáková, Katerina
Universidade de Vigo	Acuña, Ana Ares Licer, Elisabete Buján Otero, Patricia (3) Corvo Sánchez, Mª José Fernández Martín, Patricia Gómez Clemente, Xosé María (2) Pereira Ginet, Tomás	
Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades	Beloso Gómez, Josefa Buján Otero, Patricia (2) Cañizo Durán, Leopoldo Estévez Rionegro, Noelia Ferro Ruibal, Xesús (32) García Lozano, Ana Giráldez Arias, Isabel (3) Groba Bouza, Fernando Lema Martínez, Rebeca Millán Rodríguez, Francisco Miguel Miguel Paz Roca, Mª Carmen (3) Pérez Traseira, Beatriz (4) Prieto Donate, Estefanía Rodríguez Añón, Marta Rodríguez Nieto, Cristina (2) Salgueiro Veiga, Emma Mª (2) Surribas Díaz, Noelia (3) Varela Martínez, Xacinta (9) Veiga Novoa, Cristina (5) Vidal Castiñeira, Ana (6) Vidal Fernández, Alba	
I.E.S. Eusebio da Guarda. A Coruña	Soto Arias, Mª do Rosario (7)	
IES María Soliño. Cangas do Morrazo	Castro Otero, Salvador Durán Paredes, Lucía González Barreiro, Xosé Manuel Harguindey Banet, Henrique Martínez García, Xosé Rocamonde, Ramón	
	Emma Tilves Pazos	
I.E.S. Sánchez Cantón. Pontevedra	González Guerra, Anxo	
C.E.I.P. Bormoio-Agalada	Domínguez Rial, Evaristo	
C.E.I.P. de Sillobre	Salgueiro Veiga, Emma Mª	

Escola Oficial de Idiomas. Pontevedra	Cervíño Ferrín, M.ª Victoria (2)
Escola Oficial de Idiomas. Vigo	Barbeito Lorenzo, Mª Dolores Hermida Alonso, Anxos López Barreiro, Margarita Martínez Blanco, Xulián Martín Seixo, Ramón Anxo (5) Penín Rodríguez, Dorinda Veiga Alonso, Serxio
Escola Oficial de Idiomas. Vilagarcía	Paz Roca, Mª Carmen
Lugo (A Mariña)	Rivas, Paco
Ortigueira. Museo Etnográfico de Meixido.	Luaces Pardo, Narciso
Secretaría Xeral de Política Lingüística. Xunta de Galicia	Rubinos Conde, Miguel
Madrid	Carbonell Basset, Delfín
Ourense	Eiroa García-Garabal, Juan A. Ruíz Leivas, Cristovo
Ponteareas. Pontevedra	Groba Bouza, Fernando (2)
Santiago de Compostela	Veiga Novoa, Cristina
Revista Estudios (Madrid)	Vázquez, Lois
Euskal Eriko Unibertsitatea (Universidade do País Vasco)	Echevarría Isusquiza, Isabel Arbulu, Aguirre, Javier Odriozola Pereira, Juan Carlos Ondarra Artieda, Ainara
INS Estany de la Ricarda (El Prat de Llobregat)	Puigmalet, Joan
Museo Etnográfico Monte Caxado	López Ferro, Xosé María
Universitat d' Alacant	Mogorrón Huerta, Pedro Mura, Ángela Ruiz Quemoun, Fernande Timofeeva, Larissa
Universidad de Alcalá	Martí Sánchez, Manuel Olimpio de Oliveira Silva, Maria Eugênia Penadés Martínez, Inmaculada (2) Ruiz Martínez, Ana María
Universitat Autònoma de Barcelona	Blanco Escoda, Xavier Català Guitart, Dolors (3) Luntadila Nlandu, Inocente
Universidad Autónoma de Madrid	Martínez Marnet, Béatrice

Universidad Complutense de Madrid	Amigot Castillo, Laura Sevilla Muñoz, Julia (2) Sardelli, M ^a Antonella
Universidad Europea de Madrid	Detry, Florence
Universidad Pontificia de Comillas	García Gyelo, Marina
Universitat de Barcelona	Gargallo Gil, José Enrique
	Fontana i Tous, Joan
Universidad de Extremadura	García Benito, Ana Belén
Universitat de Girona	Detry, Florence
Universidad de Granada	Le Poder, Marie-Évelyne (2) Montoro del Arco, Esteban T. Pamies Bertrán, Antonio Pazos Bretaña, José Manuel
Universitat de Lleida	Biosca Postius, Mercè (2)
Universidad de Málaga	Corpas Pastor, Gloria Kovaleva, Anastasia Leiva Rojo, Jorge (2)
Universidad de Murcia	Mansilla, Ana (2) Strohschen, Carola (2)
Universidad de Navarra	Olza Moreno, Inés (2)
UNED	García-Page, Mario
Universidad de Oviedo	Iñesta Mena, Eva M ^a
Universidad Politécnica de Madrid	Molina Plaza, Silvia
Universitat Pompeu Fabra	Brumme, Jenny
Universidad de Salamanca	Baquero Castro, Karen Lorena Fernández Álvarez, Eva Iglesias Iglesias, Nely M. (2) Recio Ariza, M ^a Ángeles Velasco Menéndez, Josefina
Universidad de Sevilla	Larreta Zulategui, Juan Pablo Núñez Roman, Francisco Ramos Sañudo, Ana María
Universitat de València	Aguilar Ruiz, Manuel José Conca, Maria Holzinger, Herbert J. Robles i Sabater, Ferran Vicente Llavata, Santiago
Institut Interuniversitari de Llengües Modernes Aplicades de la Comunitat Valenciana	Holzinger, Herbert J.

	Universidad de Valladolid	Ángelova Nénkova, Véselka González-Espresati, Carlos Quiroga Munguía, Paula
	Universitat de Vic	Ugarte Ballester, Xus (2)
EG	Universidade do Cairo	Noueshi, Mona
F	CPST- Université de Toulouse - Le Mirail	Quitout, Michel
FIN	Helsingin Yliopisto (Universidade de Helsinki)	Sanromán Vilas, Begoña
GR	Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Universidade Nacional e Kapodistriaca de Atenas)	Crida Álvarez, Carlos Alberto (2)
HRV	Sveučilište u Zadru	Vuletić, Nikola
HU	Eötvös Loránd Tudományegyetem (Universidade Eötvös Loránd de Budapest)	Balázs, Géza Bárdosi, Vilmos (2) Menaker, Angelika Morvay, Károly (5)
	Nyugat-magyarországi Egyetem	Balázs, Géza
I	Università degli Studi di Verona	Dal Masso, Elena Navarro, Carmen
LT	Universiteto Vilnius	Masiulionytė, Virginija Šileikaitė, Diana
MA	Université Ibn Zohr, Agadir	Lachkar, Abdendi
MX	Colegio de Michoacán, México	Pérez Martínez, Herón
NL	Universiteit Utrecht	Augusto, M. Celeste
NO	Norges Handelshøyskole Forsiden (NHH)	Martínez López, Juan A,
	Universitetet i Bergen	Aarli, Gunn
NZ	University of Waikato	López Fernández, Laura
P	Universidade de Lisboa	Jorge, Guilhermina Bojilova Tchobánova, Iovka Álvarez Pérez, Xosé Afonso
	Universidade do Algarve	Baptista, Jorge Fernandes, Graça
	Universidade do Algarve e Onset-CEL	Chacoto, Lucília
	Universidade do Minho	Groba Bouza, Fernando Schemann, Hans
	L2F - Spoken Language Laboratory, INESC-ID Lisboa	Correia, Anabela
	San Pedro de Moel, Portugal	Nogueira Santos, Antonio (2)

PL	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	Grygierzec, Wiktoria
	Uniwersytet Zielonogórski	Laskowski, Marek (2)
RU	Academia Rusa das Ciencias; Universidade Estatal de Moscova	Dobrovol'skij, Dmitrij
	Academia Rusa das Ciencias	Baránov, Anatolij
	Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet	Kótova, Marina
	Staatliche Linguistische Universität Nischni Novgorod	Parina, Irina
RU, D	Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet; Institut für Slawistik, Universität Greifswald	Mokienko, Valerii
UK	University of Wolverhampton	Paz Roca, M ^a Carmen (2)

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Proceso e condicións de admisión de colaboracións

1. Presentación de colaboracións

1.1. Cadernos de fraseoloxía Galega é unha revista internacional anual de temática fraseolóxica que ten tres obxectivos fundamentais: difundir materiais fraseolóxicos galegos inéditos; contribuír á reflexión sobre o ámbito fraseolóxico de calquera lingua; dar a coñecer os eventos e as publicacións máis importantes verbo da fraseoloxía, moi especialmente da fraseoloxía galega. Esta revista entende o termo **fraseoloxía** nun sentido amplo, dando cabida non só ás locucións, senón tamén ás colocacións, aos termos compostos sintagmáticos e ás paremias. Consonte estes obxectivos, a revista subdivídese en catro seccións:

Estudos: publicaranse artigos de investigación orixinais sobre fraseoloxía, aceptándose tanto reflexións de corte esencialmente teórico como traballos aplicados (tradución, didáctica, fraseografía...). O corpus de análise pode ser o repertorio fraseolóxico de calquera lingua e tamén se admite a comparación entre os corpóra de diferentes linguas.

Recadádivas: publicaranse recolleitas orixinais de fraseoloxía galega.

Recensións: publicaranse recensións críticas orixinais de obras recentes de temática fraseolóxica de calquera lingua ou país.

Novas: daranse a coñecer recursos, congresos, proxectos, traballos e publicacións (obras recibidas na redacción) que teñan relación co ámbito fraseolóxico. Farase fincapé na difusión de traballos académicos inéditos e de fraseografía espontánea.

Os artigos que se propoñan para publicar en **Cadernos de fraseoloxía Galega** teñen que ser **orixinais e inéditos**: é dicir, quedan excluídos os publicados anteriormente noutro formato ou idioma e tampouco deben estar postulados ou aceptados para a súa publicación noutra revista.

1.2. A lingua de publicación é a galega seguindo as normas da Real Academia Galega. A revista ofrecerá un servizo gratuito de tradución ao galego para aqueles artigos que resulten admitidos e que estean redactados noutra lingua. Os artigos que cheguen á Redacción poden estar escritos en calquera lingua románica da Península Ibérica, en francés, en italiano ou en inglés.

1.3. **Cadernos de fraseoloxía Galega** editouse en papel ata o número 17, 2015, e a partir do número 18 ofrécese en versión dixital, gratuíta en PDF no enderezo <http://www.cirp.gal/>.

1.4. Os traballos deben elaborarse sobre as follas de estilo que se poden encontrar en http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_estilo. Como se pode comprobar nesa folla de estilo, todos artigos deben chegar encabezados por un resumo e palabras clave no idioma orixinal e en inglés.

A extensión desexable para os artigos da sección **Estudos** é de aproximadamente 3950 palabras (15 páxinas) e a mínima de 1830 palabras (8 páxinas), para as **Recensións** un máximo de 1370 (5 páxinas) e un mínimo de 750 (3 páxinas). Excepcionalmente poden admitirse traballos de maior extensión.

No caso das **Recadádivas** recoméndase unha extensión similar á dos Estudos, pero faranse algunhas excepcións en consideración ao carácter do material recollido.

1.5. Os orixinais deberán remitirse en versión electrónica (compatible cos procesadores de texto máis usuais para PC) ao enderezo electrónico **paremias@cirp.es**. No caso de ser preciso, o autor deberá facer chegar á redacción da revista os permisos necesarios que aseguren o respecto á propiedade intelectual na reprodución dos materiais utilizados no artigo. Para tal caso, o enderezo postal é o seguinte **Cadernos de Fraseoloxía Galega. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Rúa de San Roque 2, 15704 Santiago de Compostela. Galicia (España).**

1.6. A data límite para o envío de traballos potencialmente publicables no ano en curso é o 1 de marzo. O Consello de Redacción fará unha primeira lectura dos traballos recibidos para determinar se cumpren cos requisitos mínimos para a súa publicación. En caso afirmativo, remitiranse como traballos **anónimos a dúas persoas expertas** (membros ou non do Consello Científico), que deberán emitir **cadanseu informe tamén anónimo** sobre a calidade e a conveniencia da súa publicación. Seguirase nisto un sistema de **dobre anonimato**, polo que nin os avaliadores coñecerán quen é o autor ou autora do traballo nin estes coñecerán a identidade dos avaliadores. Para que o artigo se publique, os dous informes deben ser positivos; no caso de que só unha das avaliacións recomende a publicación, o traballo remitirase a un **terceiro** avaliador e o ditame deste será definitivo. De aceptarse a publicación con reservas, o autor disporá de dúas semanas para presentar as alegacións aos cambios solicitados ou realizar xa as oportunas modificacións.

En recibindo os traballos modificados, o Consello de Redacción deberá acordar a súa aceptación ou o rexeitamento definitivo. O último día para notificar a aceptación ou o rexeitamento dun traballo é, en principio, o 15 de xuño, aínda que, en función da marcha do proceso global de avaliación de traballos, o Consello poderá ampliar esa data.

1.7. O Consello de Redacción só poderá alterar levemente os traballos recibidos; e o obxectivo destas alteracións será o de corrixir erros mecánicos ou lingüísticos.

1.8. Os autores dos traballos publicados recibirán un exemplar da revista en soporte dixital (DVD ou CD-ROM) e unha separata en formato PDF. Todas as universidades de España e Portugal e tamén fraseólogos de Europa, América e África recibirán noticia puntual da nova publicación de **Cadernos de Fraseoloxía Galega**, que poderán consultar gratuitamente na web do CRPIH (www.cirp.gal). Por parte, **Cadernos de Fraseoloxía Galega** figura en elencos bibliográficos importantes e manteñen hiperenlaces diversas páxinas de referencia, como se especifica na páxina de créditos.

1.9. Condicións de difusión e copyright

Cadernos de Fraseoloxía Galega publícase unicamente en formato electrónico e está dispoñible en **www.cirp.gal** (páxina web do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, de Santiago de Compostela).

Ao publicar en **Cadernos de Fraseoloxía Galega**, o autor cede todos os dereitos de explotación do seu artigo ao Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, de Santiago de Compostela, que, coas condicións e limitacións dispostas pola lexislación en materia de propiedade intelectual, é o titular do copyright. Esta titularidade concede ao dito Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades o dereito para todo o mundo a:

- publicar a versión final do artigo na revista e distribuílo e/ou comunicalo publicamente, tanto na revista en si coma noutros medios relacionados, en formato impreso, dixital ou calquera outro que poida inventarse no futuro;
- traducir ou realizar *abstracts* do artigo e distribuílos e/ou comunicalos publicamente, e autorizar ou ceder a terceiros o mesmo dereito;
- depositar copias ou referencias do artigo en arquivos en liña tanto en plataformas propias do devandito Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades de Santiago de Compostela coma en plataformas de terceiros autorizadas polo devandito Centro.

Os autores, Universidades ou Sociedades Científicas que o desexen incluír nos seus repositorios un ou varios artigos sempre deberán cumprir estas dúas condicións:

- que o texto (incluído o formato) sexa exactamente o de **CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA**;
- que sempre estea clara, visible e íntegra a referencia bibliográfica (revista, número, ano, páxinas, ISSN/e-ISSN; etc.).

2. Instrucións para revisores

2.1. Obxectivo da revisión

O obxectivo da revisión é determinar se o artigo avaliado posúe o **interese** e a **calidade** suficientes para ser publicado, con ou sen modificacións, en **Cadernos de fraseoloxía Galega**, ou se pola contra, debe ser rexeitado.

2.2. Enfoques da revisión

2.2.1. Interese temático

Na sección **Estudos** de **Cadernos de fraseoloxía Galega** publicaranse artigos de investigación orixinais sobre fraseoloxía, aceptándose tanto reflexións teóricas como traballos aplicados (tradución, didáctica, historia...). O corpus de análise pode ser o repertorio fraseolóxico de calquera lingua. Na sección **Recadádivas** publicaranse recolleitas orixinais de fraseoloxía galega. Nos dous casos esta revista entende o termo *fraseoloxía* nun sentido amplo, dando cabida non só ás locucións, senón tamén ás colocacións, aos termos compostos sintagmáticos, ás fórmulas e ás paremias. Tendo isto en consideración, o revisor deberá indicar se o artigo obedece ou non aos criterios temáticos de publicación.

2.2. Calidade

O revisor deberá indicar así mesmo se o artigo reúne os requisitos mínimos de calidade para ser merecente de publicación. A este respecto deberá ter en conta os seguintes aspectos:

Estudos	Recadádivas
- Orixinalidade e relevancia: o autor fai unha achega nova e relevante para o campo investigado?	- Presentación das unidades recollidas: o autor ofrece un criterio organizativo das expresións? As expresións están correcta e sistematicamente lematizadas? No seu caso, as definicións están correcta e sistematicamente presentadas?
- Adecuación da metodoloxía: o autor emprega unha metodoloxía axeitada?	- Información: o autor ofrece todos os datos relevantes relativos á recolleita (metolodoxía, coordenadas espazo-temporais, criterios de selección...)?
- Adecuación das conclusións: están plena e axeitadamente xustificadas as conclusións do traballo a partir dos datos expostos?	- Metodoloxía: o autor emprega unha metodoloxía axeitada no que atinxe á recolleita e selección das expresións?
- Presentación da información: o autor organiza e expón a información axeitadamente?	
- Explotación da bibliografía: o autor emprega para a súa investigación a bibliografía precisa?, é adecuada a discusión bibliográfica?	

Presentación da revisión

O revisor deberá cubrir o formulario que acompañará estas instrucións. De acordo co exposto, deberá *indicar e xustificar* se o traballo **se axusta aos intereses temáticos da revista**. Só no caso de que a resposta sexa positiva, deberá *indicar e xustificar* tamén se o traballo **se axusta aos criterios de calidade da revista**.

Aínda que os criterios de calidade foron desdobrados en varios aspectos, que deben ser atendidos na revisión e comentados no informe, o avaliador poderá organizar libremente a súa exposición. En calquera caso, xustificaranse todas apreciacións realizadas, sexan positivas ou negativas. Tamén sería aconsellable que, na súa argumentación, o avaliador diferenciase entre observacións fundamentais e observacións secundarias.

Os comentarios do revisor débense vincular cunha toma de decisión sobre a publicación do traballo. Deste xeito, deberá indicar se o artigo

a) pode publicarse sen modificacións	c) pode publicarse, pero con modificacións menores
b) non se pode publicar	d) pode publicarse, pero con importantes modificacións

No caso de que as opcións marcadas sexan c) ou d), o revisor deberá explicar con claridade cales son os cambios que se deben realizar para que o traballo poida ser publicado. Esa explicación deberá ir acompañada da correspondente xustificación ou da correspondente remisión aos comentarios verbo da calidade do artigo.

Estilo da revisión

O informe debe ser claro e preciso. Rogamos que sexa especialmente nido na exposición dos aspectos que cómpre modificar para que o artigo se poida publicar e que ofrezca a referencia completa de calquera traballo ao que remita.

De por parte, lembrámoslle que un dos obxectivos fundamentais dos procesos de revisión é contribuír a mellorar a calidade dos traballos a través da crítica construtiva e obxectiva. Neste sentido, pregámoslle que atenda a este cualificativo e que evite expresións acerbas que poidan desanimar os autores dos traballos no seu proceso investigador (o revisor debe ter en conta que o artigo podería ser da autoría dun investigador que se está iniciando e que a súa revisión crítica e construtiva o pode axudar a mellorar ou reconducir aspectos básicos do seu método de traballo).

Proceso da revisión

O avaliador debe remitir o formulario de revisión á Secretaría de Redacción (vaneferpa_5@hotmail.com) no prazo máximo de *quinze días* desde a recepción do traballo. Cada artigo será enviado a dous revisores e só en caso de discrepancia entre eles se remitirá a un terceiro, cuxo ditame será definitivo. A Secretaría de Redacción comunicarlles aos autores a aceptación (provisional, isto é, suxeita a modificacións, ou definitiva) das colaboracións ou o seu rexeitamento. A comunicación realizarase mediante un informe razoado elaborado pola Secretaría de Redacción a partir dos formularios entregados polos avaliadores. Eventualmente poderán incluírse estes na súa versión íntegra pero sempre desprovistos de todo elemento textual ou informático que permita identificar os avaliadores.

Se o traballo resulta provisionalmente aceptado, a Secretaría de Redacción da revista deberá incluír no seu informe unha listaxe coas suxestións dos avaliadores. O autor terá un prazo máximo de quince días para realizar as oportunas modificacións ou, no seu caso, as alegacións aos cambios solicitados. A revista, de súa vez, terá un prazo máximo de sete días desde a recepción do traballo modificado, ou das alegacións, para notificar a aceptación ou o rexeitamento definitivo deste. Puntualmente, a Secretaría de Redacción poderá remitir o traballo modificado aos avaliadores para que estes informen sobre a adecuación das modificacións realizadas aos cambios solicitados. Así mesmo, poderán enviarse as alegacións presentadas polo autor para que os avaliadores xustifiquen positiva ou negativamente a súa pertinencia.

O sistema de arbitraje é de dobre anonimato, de xeito que nin os autores dos traballos deben coñecer o nome dos seus avaliadores nin os avaliadores deben coñecer o nome dos autores. Por tal motivo, prégase que no informe non se inclúa comentario ningún que poida desvelar a identidade do avaliador.

...alado. Cabeceira...
ando os toxos boten uvas.
eito (a alguén). Chove-lo
usa a galiña morta. Como
eus é bo pero o demo non
es nun zapato. Estar coma
bia. Estar entre o caldeiro
pre dálle que dálle. Estar
mercala na praza. Falar do
xo. Gañar cos dentes para
a un. Haber mar de fondo.
cesta. Ir na grade. Máis se
r medio. Medir polo ferrado
lla-la palleta. Músicos de
dá na virada. Non me parece
ser cura de can. Oír campás
ga do mar. Os tempos son
lo aire do morto. Pola fresca.
e a auga na horta. Querer
do galego. Saír dun souto e
uén). Se o fillo sae ó pai saca
de onte pra acá. Ser coma as
asa grande. Ser máis os nenos
can merendeiro. Te-la antena
... na Habana. Ter (algo) na

A cera que vai...
a cera. Andar mal do tellado. Anaar no...
moita andada. Aristocracia do pan de millo. Botar pan...
Cambia-los ollos polo rabo. Cambiarlle a auga ó motor.
Canta-lo peixe. Cargar para Navia. Chegarlle o mar ó
mar chovido. Chover coma nas películas. Coller unha...
Deus o trouxo ó mundo. Darlle ó trapo. Dar que falar.
é malo. Empreñar do aire e parir do vento. Estar coma
un can. Estar coma un congro /unha uva. Estar en B...
e a cruz. Estar na aldea e non ve-las casas. Estar se...
sempre ó remo. Facer unha América. Falar da caza e...
mar e nel non entrar. Falar ó caso. Forte coma un b...
comer coas enxivas. Gustarlle as cousas moi dereita...
Haber un formigueiro de xente. Ir coma un rei nunh...
perdeu na guerra de Cuba. Mandar a un a Noia. Mar...
da Garda. Meter un trifásico. Molla-la palabra. M...
Mondoñedo. No tempo de María Castaña. Non che m...
do caso. Non poñe-los ovos todos na mesma cesta. No...
e non saber onde as tocan. Ollos verdes coma a...
chegados. Pasa-la Cruz de Ferro. Petar na porta. Pill...
Poñer neve no mes de agosto. Quere-lo sol na po...
atranca-lo ceo coas pernas. Radio Disque. Requisi...
meterse noutro. Saírlle o río Anllóns polos ollos (a a...
de dúbidas a nai. Se-lo negocio da ameixa. Señora...
...itas que poñen fóra. Ser da primeira apaña. Ser de...
... en branco. Ser un